

Серія «Мій конспект»

Н. М. Кравцова,
О. Д. Придаток

КРАЇЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

ЧАСТИНА **2**

4 КЛАС

Харків
Видавнича група «Основа»
2022

УДК 37.016
К77

Серія «Мій конспект»
Заснована 2008 року

Кравцова, Надія Михайлівна
К77 Українська мова та читання. 4 клас. Частина 2 /
Н. М. Кравцова, О. Д. Придаток. — Х. : Вид. група
«Основа», 2022. — 303, [1] с. — (Серія «Мій конспект»).

ISBN 978-617-00-4109-8.

Посібник містить орієнтовне календарно-тематичне планування і розробки уроків української мови та літературного читання в 4-му класі Нової української школи, складені відповідно до вимог нового Державного стандарту початкової освіти (2018) за Типовою освітньою програмою авторського колективу під керівництвом О. Я. Савченко. Розподіл годин і тематика уроків відповідають змісту підручників М. С. Вашуленка, Н. А. Васильківської, С. Г. Дубовик та О. В. Вашуленко. Конспекти уроків, різноманітних за формою проведення, побудовано з урахуванням основних положень Концепції «Нова українська школа», на засадах компетентнісного, діяльнісного підходів, з використанням елементів інтеграції, інноваційних та здоров'язбережувальних технологій, інтерактивних методів та прийомів навчання, сучасного обладнання як складової нового освітнього середовища.

Для вчителів початкової школи.

УДК 37.016

ISBN 978-617-00-4109-8

© Кравцова Н. М., Придаток О. Д., 2022
© Корягін В. О., дизайн обкладинки, 2022
© ТОВ «Видавнича група «Основа»», 2022

ЗМІСТ

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ	6
УКРАЇНСЬКА МОВА	10
Частини мови	10
Іменник як частина мови	10
Урок 57. Іменники з абстрактним значенням	10
Урок 58. Рід і число іменників	14
Урок 59. Відмінки іменників. Відмінювання іменників	17
Урок 60. Змінювання іменників за числами і відмінками	21
Уроки 61–62. Змінювання приголосних <i>г, к, х</i> перед закінченням <i>-і</i> на <i>з', ц', с'</i> у процесі словозміни	24
Урок 64. Змінювання голосних [і] на [о], [е] у процесі словозміни	27
Урок 65. Закінчення іменників чоловічого роду в орудному відмінку однини	30
Урок 66. Закінчення іменників жіночого роду в орудному відмінку однини	34
Урок 67. Тема. Закінчення іменників чоловічого роду в родовому відмінку однини	37
Урок 68. Закінчення іменників чоловічого роду на <i>-р</i> в орудному відмінку однини	40
Урок 71. Паралельні форми іменників чоловічого роду — назв істот у давальному й місцевому відмінках однини	43
Уроки 72–73. Закінчення іменників жіночого роду з основою на приголосний в орудному відмінку однини	46
Урок 74. Вживання літературних форм іменників у місцевому відмінку множини із прийменником <i>по</i> . Узагальнення і систематизація знань за розділом «Іменник»	49
Прикметник як частина мови	52
Урок 76. Визначення прикметників у тексті	52
Урок 78. Рід і число прикметників	54
Урок 79. Відмінювання прикметників з основою на твердий приголосний	57
Урок 80. Відмінювання прикметників з основою на м'який приголосний	60
Урок 81. Визначення роду, числа, відмінка прикметника за іменником, з яким він зв'язаний	63
Урок 82. Утворення ступенів порівняння прикметників	66
Урок 83. Вимова і написання прикметників на <i>-ський, -зький, -цький</i>	69
Урок 85. Пряме і переносне значення прикметників. Прикметники-синоніми та прикметники-антоніми. Узагальнення і систематизація знань за розділом «Прикметник»	72
Числівник як частина мови	75
Урок 87. Числівники, які відповідають на питання <i>скільки? котрий?</i>	75
Урок 88. Вимова та правопис форм родового відмінка числівників 50, 60, 70, 80, 90, 100	78
Урок 89. Форми числівників на позначення часу протягом доби. Узагальнення і систематизація знань за розділом «Числівник»	81
Займенник як частина мови. Особові займенники	84
Урок 90. Займенники. Роль займенників	84
Урок 92. Особові займенники	87
Урок 93. Відмінювання особових займенників	90
Урок 94. Вживання займенників із прийменниками. Узагальнення і систематизація знань за розділом «Займенник»	94

Дієслово як частина мови	97
Урок 96. Визначення дієслів у реченнях і текстах	97
Урок 97. Неозначена форма дієслова	100
Урок 99. Час дієслова. Змінювання дієслів за часами	103
Урок 100. Особові закінчення дієслів у теперішньому часі	106
Урок 101. Особові закінчення дієслів у майбутньому часі	108
Урок 102. Закінчення дієслів 1-ї особи однини і множини теперішнього та майбутнього часу	111
Урок 103. Закінчення дієслів 2-ї особи однини і множини теперішнього та майбутнього часу	114
Урок 104. Закінчення дієслів 3-ї особи однини і множини теперішнього та майбутнього часу	117
Урок 106. Дієслова минулого часу.	120
Урок 107. Вимова і написання дієслів на <i>-ся</i>	123
Урок 108. Вживання дієслів у власному мовленні. Узагальнення і систематизація знань за розділом «Дієслово»	126
Прислівник як частина мови	130
Урок 110. Розпізнавання прислівників	130
Урок 112. Прислівники-синоніми й прислівники-антоніми	133
Урок 113. Написання найуживаніших прислівників	137
Урок 114. Доречне вживання прислівників у власному мовленні. Узагальнення і систематизація знань за розділом «Прислівник»	140
Урок 115. Узагальнення знань про частини мови	144
ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ	148
Дивосвіт літературної казки	148
Уроки 57–58. Сашко Дерманський «Млин»	148
Урок 59. Аліна Туз «Час бажань»	153
Урок 60. Аліна Туз «Час бажань» (продовження)	158
Урок 61. Аліна Туз «Час бажань» (продовження). Олена Кукуєвицька «Казка про пінгвіна, який хотів літати»	162
Уроки 62, 64. Діана Амфт «Як полюбити павученя?»	165
Уроки 65–66. Ельза Бесков «Дідок, що говорив лише промовками»	169
Уроки 67–69. Леся Мовчун «Бабай-Ага і козак Невидим» (Скорочено)	174
Байка вчить, як на світі жить	179
Уроки 72–73. Езоп «Дроворуб і лисиця», «Собака та м'ясо»	179
Урок 74. Леонід Глібов «Лебідь, Щука і Рак»	185
Урок 75. Леонід Глібов «Вовк і Кіт»	190
Урок 76. Олена Пчілка «Снігир та Щиглик»	194
Урок 78. Павло Глазовий «Неволя»	198
Урок 79. Підсумок за розділами «Дивосвіт літературної казки» та «Байка вчить, як на світі жить»	202
Пізнаю себе і світ	205
Урок 81. Оксана Кротюк «Літачок»	205
Урок 82. Оксана Радушинська «Майже боксерський двобій» (Уривок із повісті)	208
Уроки 83, 85. За Всеволодом Нестайком «Чи роблять так друзі?». Аніта Майданюк «Жадана ручка»	211
Урок 86. Тетяна Кузьменко «Подарунок»	214
Уроки 87–89. За Дженніфер Мур-Маллінос «Безпека в інтернеті»	218

Гордість і слава України	223
Урок 92. Марко Лукинюк «Україні»	223
Урок 93. Марія Яновська «Наша мова»	227
Урок 94. Дмитро Білоус «Дивне розмаїття»	231
Урок 95. Аніта Майданюк «Звідки приходять слова?». Із журналу «Джміль» «Футбольний матч». Діалог «Про що мова?»	235
Уроки 96–97. За Мартою Преварською «Крушельницька Соломія Амвросіївна»	239
Уроки 99–100. За Мартою Преварською «Білокур Катерина Василівна»	244
Урок 101. Галина Терещук «Біатлон — це те, що дуже люблю»	249
Цікаве для допитливих	252
Урок 104. Тамара Колодницька «Птахи-носороги»	252
Уроки 106–107. З Енциклопедії тварин і рослин світу «Арктика і Антарктика»	257
Урок 108. За Анатолієм Григоруком «Як прийшли до нас гроші?»	262
Урок 109. Тетяна Кузьменко «Банки та банкноти», «Як народжуються гроші», «Наша гривня»	266
Урок 110. Із журналу «Розумашки» «Персі, кіт і катафот»	270
Урок 111. Із журналу «Розумашки» «Квадрокоптер тобі покаже!»	274
Пригоду за пригодою читаю з насолодою	278
Уроки 114–115. Сергій Гридін «Федько, прибулець з інтернету» (Уривок)	278
Урок 116. Гжеґож Касдепке «Загадка тринадцята, або Хто зіпсував повітряного змія»	283
Урок 117. Гжеґож Касдепке «Загадка друга, або Проблеми з математикою»	287
Урок 119. Жульєтт Парашині-Дені та Олівер Дюпен «Банда піратів. Скарби пірата Моргана»	291
Урок 120. Жульєтт Парашині-Дені та Олівер Дюпен «Банда піратів. Скарби пірата Моргана» (продовження)	295
Урок 121. Жульєтт Парашині-Дені та Олівер Дюпен «Банда піратів. Скарби пірата Моргана» (продовження)	298
ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ.	302

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

УКРАЇНСЬКА МОВА

№ з/п	Тема уроку	Дата проведення
ЧАСТИНИ МОВИ Іменник як частина мови		
57	Іменники з абстрактним значенням	
58	Рід і число іменників	
59	Відмінки іменників. Відмінювання іменників	
60	Змінювання іменників за числами і відмінками	
61– 62	Змінювання приголосних <i>г, к, х</i> перед закінченням <i>-і</i> на <i>з', ц', с'</i> у процесі словозміни	
63	Розвиток мовлення	
64	Змінювання голосних [і] на [о], [е] у процесі словозміни	
65	Закінчення іменників чоловічого роду в орудному відмінку однини	
66	Закінчення іменників жіночого роду в орудному відмінку однини	
67	Закінчення іменників чоловічого роду в родовому відмінку однини	
68	Закінчення іменників чоловічого роду на <i>-р</i> в орудному відмінку однини	
69	Діагностична робота	
70	Розвиток мовлення	
71	Паралельні форми іменників чоловічого роду — назв істот у давальному й місцевому відмінках однини	
72 – 73	Закінчення іменників жіночого роду з основою на приголосний в орудному відмінку однини	
74	Вживання літературних форм іменників у місцевому відмінку множини із прийменником <i>по</i> . Узагальнення і систематизація знань за розділом «Іменник»	
75	Діагностична робота	
Прикметник як частина мови		
76	Визначення прикметників у тексті	
77	Розвиток мовлення	
78	Рід і число прикметників	
79	Відмінювання прикметників з основою на твердий приголосний	
80	Відмінювання прикметників з основою на м'який приголосний	
81	Визначення роду, числа, відмінка прикметника за іменником, з яким він зв'язаний	
82	Утворення ступенів порівняння прикметників	
83	Вимова і написання прикметників на <i>-ський, -цький, -цький</i>	
84	Розвиток мовлення	
85	Пряме і переносне значення прикметників. Прикметники-синоніми та прикметники-антоніми. Узагальнення і систематизація знань за розділом «Прикметник»	
86	Діагностична робота	
Числівник як частина мови		
87	Числівники, які відповідають на питання <i>скільки? котрий?</i>	
88	Вимова та правопис форм родового відмінка числівників 50, 60, 70, 80, 90, 100	

№ з/п	Тема уроку	Дата проведення
89	Форми числівників на позначення часу протягом доби. Узагальнення і систематизація знань за розділом «Числівник»	
Займенник як частина мови. Особові займенники		
90	Займенники. Роль займенників	
91	Розвиток мовлення	
92	Особові займенники	
93	Відмінювання особових займенників	
94	Вживання займенників із прийменниками. Узагальнення і систематизація знань за розділом «Займенник»	
95	Діагностична робота	
Дієслово як частина мови		
96	Визначення дієслів у реченнях і текстах	
97	Неозначена форма дієслова	
98	Розвиток мовлення	
99	Час дієслова. Змінювання дієслів за часами	
100	Особові закінчення дієслів у теперішньому часі	
101	Особові закінчення дієслів у майбутньому часі	
102	Закінчення дієслів 1-ї особи однини і множини теперішнього та майбутнього часу	
103	Закінчення дієслів 2-ї особи однини і множини теперішнього та майбутнього часу	
104	Закінчення дієслів 3-ї особи однини і множини теперішнього та майбутнього часу	
105	Розвиток мовлення	
106	Дієслова минулого часу	
107	Вимова і написання дієслів на -ся	
108	Вживання дієслів у власному мовленні. Узагальнення і систематизація знань за розділом «Дієслово»	
109	Діагностична робота	
Прислівник як частина мови		
110	Розпізнавання прислівників	
111	Розвиток мовлення	
112	Прислівники-синоніми й прислівники-антоніми	
113	Написання найуживаніших прислівників	
114	Доречне вживання прислівників у власному мовленні. Узагальнення і систематизація знань за розділом «Прислівник»	
115	Узагальнення знань про частини мови	
116	Діагностична робота	
117	Резервний урок	
118	Резервний урок	
119	Розвиток мовлення	
120	Резервний урок	
121	Резервний урок	
122	Резервний урок	

ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ

№	Тема уроку	Дата проведення
Дивосвіт літературної казки		
57	Сашко Дерманський «Млин»	
58	Сашко Дерманський «Млин» (продовження)	
59	Аліна Туз «Час бажань»	
60	Аліна Туз «Час бажань» (продовження). Олена Кукуєвицька «Казка про пінгвіна, який хотів літати»	
61	Аліна Туз «Час бажань» (продовження)	
62	Діана Амфт «Як полюбити павученя?»	
63	Робота з дитячою книжкою	
64	Діана Амфт «Як полюбити павученя?» (продовження)	
65	Ельза Бесков «Дідок, що говорив лише промовками»	
66	Ельза Бесков «Дідок, що говорив лише промовками» (продовження)	
67	Леся Мовчун «Бабай-Ага і козак Невидим» (Скорочено)	
68	Леся Мовчун «Бабай-Ага і козак Невидим» (Скорочено) (продовження)	
69	Леся Мовчун «Бабай-Ага і козак Невидим» (Скорочено) (продовження)	
70	Робота з дитячою книжкою	
71	Діагностична робота	
Байка вчить, як на світі жить		
72	Езоп «Дроворуб і лисиця», «Собака та м'ясо»	
73	Езоп «Дроворуб і лисиця», «Собака та м'ясо» (продовження)	
74	Леонід Глібов «Лебідь, Щука і Рак»	
75	Леонід Глібов «Вовк і Кіт»	
76	Олена Пчілка «Снігир та Щиглик»	
77	Робота з дитячою книжкою	
78	Павло Глазовий «Неволя»	
79	Підсумок за розділами «Дивосвіт літературної казки» та «Байка вчить, як на світі жить»	
80	Діагностична робота	
Пізнаю себе і світ		
81	Оксана Кротюк «Літачок»	
82	Оксана Радушинська «Майже боксерський двобій» (Уривок із повісті)	
83	За Всеволодом Нестайком «Чи роблять так друзі?». Аніта Майданюк «Жадана ручка»	
84	Робота з дитячою книжкою	
85	За Всеволодом Нестайком «Чи роблять так друзі?». Аніта Майданюк «Жадана ручка» (продовження)	
86	Тетяна Кузьменко «Подарунок»	
87	За Дженніфер Мур-Маллінос «Безпека в інтернеті»	
88	За Дженніфер Мур-Маллінос «Безпека в інтернеті» (продовження)	
89	За Дженніфер Мур-Маллінос «Безпека в інтернеті» (продовження)	
90	Діагностична робота	
91	Робота з дитячою книжкою	

№	Тема уроку	Дата проведення
Гордість і слава України		
92	Марко Лукинюк «Україні»	
93	Марія Яновська «Наша мова»	
94	Дмитро Білоус «Дивне розмаїття»	
95	Аніта Майданюк «Звідки приходять слова?». Із журналу «Джміль» «Футбольний матч». Діалог «Про що мова?»	
96	За Мартою Преварською «Крушельницька Соломія Амвросіївна»	
97	За Мартою Преварською «Крушельницька Соломія Амвросіївна» (продовження)	
98	Робота з дитячою книжкою	
99	За Мартою Преварською «Білокур Катерина Василівна»	
100	За Мартою Преварською «Білокур Катерина Василівна» (продовження)	
101	Галина Терещук «Біатлон — це те, що дуже люблю»	
102	Діагностична робота	
103	Резервний урок	
Цікаве для допитливих		
104	Тамара Колодницька «Птахи-носороги»	
105	Робота з дитячою книжкою	
106	З Енциклопедії тварин і рослин світу «Арктика і Антарктика»	
107	З Енциклопедії тварин і рослин світу «Арктика і Антарктика» (продовження)	
108	За Анатолієм Григоруком «Як прийшли до нас гроші?»	
109	Тетяна Кузьменко «Банки та банкноти», «Як народжуються гроші», «Наша гривня»	
110	Із журналу «Розумашки» «Персі, кіт і катафот»	
111	Із журналу «Розумашки» «Квадрокоптер тобі покаже!»	
112	Робота з дитячою книжкою	
113	Діагностична робота	
Пригоду за пригодою читаю з насолодою		
114	Сергій Гридін «Федько, прибулець з інтернету» (Уривок)	
115	Сергій Гридін «Федько, прибулець з інтернету» (Уривок) (продовження)	
116	Ґжеґож Касдепке «Загадка тринадцята, або Хто зіпсував повітряного змія»	
117	Ґжеґож Касдепке «Загадка друга, або Проблеми з математикою»	
118	Робота з дитячою книжкою	
119	Жульєтт Парашині-Дені та Олівер Дюпен «Банда піратів. Скарби пірата Моргана»	
120	Жульєтт Парашині-Дені та Олівер Дюпен «Банда піратів. Скарби пірата Моргана» (продовження)	
121	Жульєтт Парашині-Дені та Олівер Дюпен «Банда піратів. Скарби пірата Моргана» (продовження)	
122	Підсумковий урок за семестр	
123	Підсумковий урок за рік	

ЧАСТИНИ МОВИ

Іменник як частина мови

УРОК 57. ІМЕННИКИ З АБСТРАКТНИМ ЗНАЧЕННЯМ

Мета: удосконалювати вміння вирізняти іменники з-поміж інших слів; ознайомити учнів з ознаками абстрактних іменників; учити вирізняти абстрактні іменники з-поміж інших іменників; розвивати критичне мислення; виховувати цілеспрямованість.

Обладнання: картки.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

Пролунав уже дзвінок,
Починається урок.
Приготуйте без мороки
Все, що треба до уроку.
Книжку, зошит, ручку, олівці.
Приготувались? Молодці!
Все у нас уже на місці,
Залишилось тільки сісти!
Сядьте, дітки, всі гарненько,
Руки покладіть рівненько.
Голову вище підніміть,
Плечі свої розведіть.
Всі на мене подивіться
І приємно усміхніться!

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

Вправа «Пароль»

Дзвінок, урок, морока, книжка, зошит, ручка, олівці, дітки, ручки, усмішка.

— Діти, що ви можете сказати про ці слова? (*Це — іменники.*)

2. Мотивація навчальної діяльності

Дзвінок, книжка, зошит, ручка, олівці, дітки.

Урок, морока, усмішка.

Вправа «Знаю — Хочу знати — Дізнався/дізналася»

У стовпчик «З» — учні промовляють те, про що вже їм відомо з цієї теми.

У стовпчик «Х» — чого хотіли б дізнатися під час уроку.

У стовпчик «Д» — поставите наприкінці уроку, що ви дізнались під час вивчення теми.

З	Х	Д
Діти розказують усе, що знають про іменники	Чому слова поділені на 2 групи?	

3. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 76–77)

1) Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця».

— Дослідіть іменник *успіх* за допомогою схеми.

2) Виконання вправи 1.

— За зразком аналізу слова *успіх* створіть схеми і розкажіть про іменники *навчання, читання, старання*.

За потреби можна скористатися тлумачним словником.

Перевірка власних висновків за правилом.

Ознайомлення з ознаками іменників із абстрактним значенням.

3) Робота із правилом.

— Прочитайте правило декілька разів.

— Що називають іменники з абстрактним значенням? (*Узагальнені поняття*.)

— Чим сприймається позначене абстрактними іменниками? (*Розумом, уявою*.)

— Що можуть означати іменники з узагальненим значенням? (*Дії та властивості, дії та процеси, стан і почуття, поняття етикету, наукові поняття, грошові поняття*.)

— Наведіть приклади іменників з абстрактним значенням.

4) Виконання вправи 2. Робота в парах.

Каліграфічна хвилинка

- Розгадування ребуса.

(Навчання.)

- Прописування буквосполучень та слова *навчання*.
- Знаходження орфограми у слові. Запис п'яти слів із цією орфограмою (подовження м'яких приголосних звуків).
- Складання та запис речення зі словом *навчання*.

Вправа «Попс-формула»

Твердження. Чому навчання — це подорож у світ пізнання?

П (позиція) — Я вважаю, що ...

О (обґрунтування) — Тому що ...

П (приклад) — Я можу довести це на прикладі ...

С (судження) — Зважаючи на це, я роблю висновок про те, що ...

— Ознайомтеся із секретами успішного навчання. Прокоментуйте їхній зміст.

Читання з позначками («система поміч»)

— Діти, прочитайте текст уголос, правильно наголошуючи слова. Читаючи текст, повинні з'ясувати: що ви вже знаєте; яку інформацію прочитали вперше; про що ви хотіли б дізнатися більше. Для цього ви будете ставити відповідні умовні позначки, які перед вами.

Умовні позначки:

«V» — я це знав;

«-» — це суперечить тому, що я знаю;

«+» — я цього не знав;

«?» — я хочу про це запитати.

— Що нового ви дізналися з тексту? Що суперечить тому, що ви знали? Що було вам відомо? Про що ви хочете запитати?

— Доведіть, що виділені слова є іменниками із абстрактним значенням.

5) Виконання вправи 3.

Гра «Відгадай»

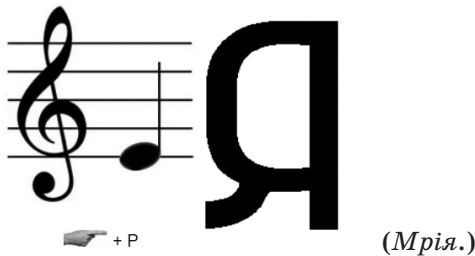
- Те, що створене уявою, фантазією; витвір уяви.
- Думка про щось бажане, приємне.
- Про щось нереальне, нездійсненне, недосяжне; фантазія.

Слово — орієнтовний заголовок вірша

Як виросту — збудую хату,
На хаті колесо приб'ю,
А там я поселю крилату
Лелечу клетітну сім'ю.
Нехай розводиться, гніздиться
По всіх деревах і хатах.
Нехай мені щоночі сниться,
Що я літаю, наче птах.

Дмитро Павличко

Ребус

— Використовуючи іменники з абстрактним значенням, розкажіть про свою мрію за поданим планом.

- Яка в тебе мрія?
- Чого ти хочеш навчитися у школі, щоб здійснити свою мрію?
- Навіщо тобі потрібні ці знання, уміння?
- Які навчальні предмети для тебе є найважливішими? Чому?
- Як ти розвиваєш свої здібності?
- Як ти набуваєш потрібні тобі знання, уміння?

б) Фізкультхвилинка.

Сірий котик міцно спав, (Імітація дії.)
Навіть пісню не співав.
Та, нарешті, пробудився (Вправи для шиї.)
І довкола обдивився.
Став смачненько потягатись (Потягування.)
І чистенько умиватись. (Масаж дрібних м'язів обличчя.)

7) Виконання вправи 4.

— Намалуйте емблему успіху. Розкажіть, що символізує ця емблема.

4. Закріплення вивченого матеріалу

Робота в групах

Завдання. Підкреслити абстрактні іменники. Довести, що це абстрактні іменники.

А доброта, як сонце на світанку —
Освітлює і зігріває все.
І цілий світ в прозорому серпанку
Тепло і добрість у собі несе.

І так приємно радість відчувати
І дотик ніжний сонечка згори.

УРОК 58. РІД І ЧИСЛО ІМЕННИКІВ

Мета: актуалізувати знання учнів про іменники; удосконалювати навички визначати рід і число іменників; розвивати усне й писемне мовлення, спостережливість, критичне мислення; виховувати бажання навчатися.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

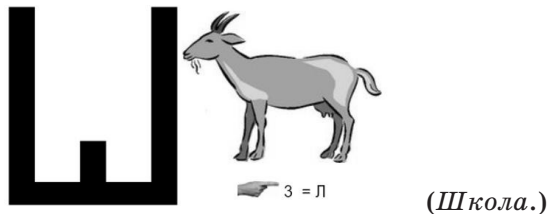
II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Каліграфічна хвилинка.*

Робота над ребусом

Вправа «Квест-цікавинка»

З початку існування Київської Русі освіта не відігравала важливої ролі. Освоїти науку дозволялося тільки дітям з багатих сімей бояр і дворян. Уважали, що селянам вона не потрібна. Вони мали займатися обробкою не тільки своїх земель, а й угідь господаря. Але з періоду хрещення Русі ситуація змінилася.

Історики вважають, що на Русі перші школи були засновані в м. Києві 988 року. Про це говориться в літописі під назвою «Повість временних літ». Зародженням освіти ми зобов'язані князю Володимирові Святославовичу, який видав указ, згідно із яким усіх дітей у боярських і дворянських сім'ях віддавали в школи для навчання книжкових справ. Тоді матері не розуміли, чому в них забирали синів, сприймаючи навчання як тортури. Вони оплакували і прощалися з дітьми, немов проводжаючи їх на війну.

Вправа «Кола Ейлера — Вєнна». Робота в групах на картках

Запис з'єднань та слів

Шк шк ол ла школа школяр школярка школярі

Завдання за вибором:

- Скласти речення зі словом *школа*.
- Поділити слова *школяр, школярка* для переносу з рядка в рядок різними способами.

2. Мотивація навчальної діяльності

— Хочете дізнатися більше з точки зору української мови про слова *школяр* та *школярка*? Тоді — до роботи!

3. Повідомлення теми та мети уроку

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 78–79)

1) Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця».

— Дослідіть іменник *школяр* за допомогою схеми.

2) Виконання вправи 1.

Робота з правилом

— Прочитайте декілька разів правило.

Робота в групах

— За зразком створіть схему та розкажіть про число і рід іменника *школярка*.

Порівняння власних висновків із правилом.

3) Виконання вправи 2.

— Поміркуйте і скажіть, до якого роду належать іменники — назви професій *директорка*, *учителька*, *лікарка*. Обґрунтуйте свою думку.

Вправа «Попс-формула»

Твердження. Чому навчання — це подорож у світ пізнання?

П (позиція) — Я вважаю, що ...

О (обґрунтування) — Тому що ...

П (приклад) — Я можу довести це на прикладі ...

С (судження) — Зважаючи на це, я роблю висновок про те, що ...

4) Фізкультхвилинка.

5) Виконання вправи 3.

— Поміркуйте, якими іменниками — назвами днів тижня необхідно доповнити речення.

— Послідовно запишіть іменники — назви семи днів тижня.

— Визначте число і рід записаних іменників.

— Розкажіть, чи складаєте ви план на кожний день.

Вправа «Хвилинка спілкування»

— Прочитайте початок діалогу.

— Скажи, будь ласка, іменник *дружба* вживається в множині?

— Цей іменник вживається тільки в ... . Він ... роду, тому що ... .

— А іменник *підмурки*?

— Продовжте розмову.

6) Виконання вправи 4. Робота в парах.

— Продовжте текст.

— До якого стилю він належить?

Метод «Подвійний щоденник»

Метод передбачає уважне читання тексту з нотатками.

Організація діяльності

1. Учням поділити сторінку окремого аркуша навпіл.

2. Під час читання ліворуч записувати, який момент або персонаж їх вразив (здивував або щось нагадав із власного досвіду), а праворуч — написати коментар до цього (*Що саме вразило? Які думки спричинило? Які запитання постали? тощо*).

3. Учителеві потрібно дати учням час для читання та занотовування.

4. Запропонувати учням поділитися своїми коментарями.

Складання даймонда

Даймонд — творча робота, семирядковий вірш.

Орієнтовний даймонд

1-й рядок — перший іменник. *Друг*

2-й рядок — 2 прикметники, які характеризують перший іменник. *Вірний, потрібний*

3-й рядок — 3 дієслова, які вказують на дії першого іменника. *Допомагає, виручає, слухає*

4-й рядок — два протилежні за змістом непоширені речення, підметами є іменники з першого та останнього рядків. *Друг — це щастя. Ворог — це горе.*

5-й рядок — дзеркально повторюють 2-й, тільки характеризують другий іменник. *Знищує, підводить, дуриць*

6-й рядок — дзеркально повторюють 3-й, тільки характеризують другий іменник. *Підступний, улесливий*

7-й рядок — другий іменник. *Ворог*

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Вправа «Так — ні. Наведи приклади».

- Іменники змінюються за родами.
- Іменники мають рід.
- Іменники змінюються за числами.
- Іменники мають число.

2) Робота із загадками. Робота в групах.

Картка 1

Відгадати загадку. Виписати іменники в стовпчик, через риску скорочено написати число та рід (якщо можливо).

- Тіло жовте,
Серце чорне:

Тіло мовчить,
А серце говорить. (*Олівець.*)

Картка 2

Відгадати загадку. Виписати іменники в стовпчик, через риску скорочено написати число та рід (якщо можливо).

- Чи в лінійку, чи в клітинку,
Чистим був, та за хвилинку
Мерехтить від цифр та літер.

Здогадались, що це, діти?
Ручці він говорить: «Прошу!».
Це шкільний учнівський... (*зошит.*)

Картка 3

Відгадати загадку. Виписати іменники в стовпчик, через риску скорочено написати число та рід (якщо можливо).

- Головою обертає,
Землю нашу добре знає,

Нам показує держави
Ріки, гори, океани. (*Глобус.*)

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

Рефлексійна вправа «Чарівний капелюх»

Діти пишуть свої імена та прізвища на окремих аркушах паперу. Ці аркуші кладуть у капелюх або коробку, перемішують. Кожен по черзі витягує по одному аркушу. Учневі, чие ім'я витягнули і назвали, кажуть добрі слова про те, як він працював на уроці. І так — аж до останнього аркуша в капелюсі.

2. Домашнє завдання

Вправа 5 (с. 79).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 59. ВІДМІНКИ ІМЕННИКІВ. ВІДМІНЮВАННЯ ІМЕННИКІВ

Мета: ознайомити учнів із відмінюванням іменників; учити визначати відмінки іменників у реченнях та початкову форму іменників; розвивати критичне мислення; виховувати любов до України, повагу до української мови.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Каліграфічна хвилинка.*

Гра «Відгадай, хто це»

- Тлумачення слова.
Послідовник чийх-небудь поглядів, учення.
Той, хто навчається певного фаху, ремесла тощо.
Той, хто вчиться в загальноосвітньому або спеціалізованому закладі, здобуваючи початкову або середню освіту. (*Учень.*)

- Ребус.

(*Учень.*)

Завдання за вибором

- Скласти «асоціативний кущ» до слова *учень*.
- Скласти кластер до слова *учень*.
- Виписати зі словника синоніми синоніми до слова *учень*.

Учень (той, хто вчиться у школі, середньому навчальному закладі, у якогось фахівця); школяр (у школі); вихованець (школи, навчального закладу, дитячого будинку тощо); курсант (військового училища); студент (вищого навчального закладу); семінарист, спудей.

Джерело: Інтегрована лексикографічна система «Словники України»

Прописування з'єднань та слів «учень», «учні»

2. Мотивація навчальної діяльності

— Діти, що ви можете сказати про ці слова?

Учень, учня, учневі(-ю), учня, учнем, (на) учневі(-ю), учню.

Учні, учнів, учням, учнів, учнями, (на) учнях, учні.

— Це різні слова чи одне слово? Чим вони відрізняються? Чому ж воно має різні закінчення? Хотите дізнатися більше?

3. Повідомлення теми та мети уроку

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 80–82)

1) Вправа «Я — учитель. Я — учителька».

— Прочитай і розкажи в класі.

2) Виконання вправи 1. Робота в групах.

— Розгляньте таблицю. Запам'ятайте назви відмінків та скорочені позначення їх.

— Вивчіть відмінкові питання, на які відповідають іменники в різних формах відмінків.

3) Виконання вправи 2.

— Прочитайте вірш Дмитра Білоуса. Доберіть до нього заголовок. Що виражає дібраний заголовок — тему чи головну думку вірша?

— Назвіть усі відмінки. Поясніть, чому вони мають таку назву.

Вправа «Попс-формула»

П (позиція) — Я вважаю, що _____ відмінок має таку назву, тому що ...

О (обґрунтування) — Тому що ...

П (приклад) — Я можу довести це на прикладі ...

С (судження) — Зважаючи на це, я роблю висновок про те, що ...

4) Фізкультхвилинка.

5) Виконання вправи 3.

Робота із загадкою

- У білесенькій хатині,
Коло вишень і калини
За хатиною садок
І зелений моріжок,
Там багато є квіток.
Під горбом ставочок сяє,
Різна рибонька гуляє,
Качка з дітьми пропливає.
Як же зветься гарний край,
Де за ставом степ і гай
Пишно квітнуть, наче рай? (Україна.)

Збагачуємо словниковий запас

- Гра «Доберіть слово».
Україна (яка?) велика, могутня, незалежна, рідна, багата, красива.
- Складіть речення, використовуючи слова.
Україна (що робить?) захищає, виховує, вирощує, надихає.

Вправа «Сенкан»

Іменник. Україна.

Прикметники. Незалежна, рідна.

Дієслова. Захищає, виховує, вирощує.

Враження від предмета. Я щасливий, що живу в Україні.

Висновок. Велика й могутня моя Україна.

— Запишіть висловлювання про Україну.

— Назвіть та запишіть повторюваний іменник. Позначте в нього закінчення. Запишіть у дужках відмінок іменника.

Вправа «Дешифрувальник»

	а	б	в	г
1	п	і	н	в
2	ф	о	и	к
3	р	м	ч	т
4	а	е	і	а

Код 1. 1а, 2б, 3в, 4г, 3г, 2г, 2б, 1в, 4а. (Початкова.)

Код 2. 2а, 2б, 3а, 3б, 4а. (Форма.)

Код 3. 4в, 3б, 4б, 1в, 1в, 2в, 2г, 4в, 1г. (Іменників.)

Робота з правилом

— Як ви гадаєте, що таке початкова форма іменників? Хочете дізнатися? Тоді — опрацюйте правило на сторінці 82.

— Яка назва першого відмінка?

— Чому його так назвали?

— На які питання відповідає називний відмінок?

— Який відмінок є початковою формою?

б) Виконання вправи 4. Робота в парі.

— Прочитайте вірш Надії Голуб.

Вправа «Читацьке колесо»

— Назвіть три важливі епізоди з вірша.

— Складіть власне продовження вірша.

— Скажіть, що вам найбільше сподобалося у вірші.

— Що б ви хотіли запитати в Україні?

— Якби ви писали вірш, про що б ви ще розповіли?

— Про що говориться у вірші? (Яка його тема?)

— Чого навчає цей вірш? (Головна думка.)

— Доберіть заголовки до вірша.

— Назвіть іменники, вжиті у вірші в початковій формі.

— Випишіть із вірша іменники в множині, зазначте в дужках початкову форму кожного із них.

— Доведіть, що виділені іменники вживаються в кличному відмінку однини.

— Поміркуйте, якою ви хочете бачити Україну в майбутньому. Усно складіть невеликий текст-міркування і підготуйтеся озвучити його.

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Гра «Допиши питання». Робота в групах.

За потреби використати таблицю на сторінці 80.

Називний	Хто?
Родовий	
Давальний	
Знахідний	Кого?
Орудний	
Місцевий	На кому?
Кличний	

2) Робота із загадками. Робота в групах.

Вправа «Броунівський рух»

Картка 1. Червоний колір

Упиши у стовпчики пропущені слова.

Називний		білочка
Родовий	кого?	
	кому?	білочці
Знахідний		білочку
Орудний	ким?	
	на кому?	
Кличний		білочко

Картка 2. Жовтий колір

Упиши потрібний відмінок.

Знак (що?) _____ держави (чого?) _____ головний —

всяк його повинен знати.

Воля (що?) _____, слава(що?) _____, сил(що?) а _____ в нім. —

Тож спробуй відгадати. (Герб.)

Картка 3. Зелений колір

Випиши у стовпчик іменники. Через риску запиши відмінкове питання та відмінок іменників

Коли звучить він — всі встають,

до серця руку прикладають,

і вголос, й подумки співають,

і Україну прославляють.

3) Тестування.

- Скільки відмінків в українській мові?
А п'ять
Б шість
В сім
- Який відмінок є початковою формою іменників?
А Називний
Б Родовий
В Кличний
- Чи може бути іменник початкової форми вживатися в множині?
А може
Б не може
В коли як
- Який відмінок не має питань?
А Називний
Б Орудний
В Кличний

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

Рефлексійна вправа «Ромашка Блума»

Орієнтовні запитання

Просте. Що цікавого було сьогодні на уроці?

Уточнювальне. Якщо я правильно зрозуміла, то сьогодні усі діти старанно працювали?

Пояснювальне. Чому нам потрібно знати відмінки?

Творче. Що було б, якби люди не знали відмінки іменників?

Оцінювальне. Як ви оціните свою роботу на уроці?

Практичне. Де ми використаємо здобуті знання?

2. Домашнє завдання

Вправа 5 (с. 82).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 60. ЗМІНЮВАННЯ ІМЕННИКІВ ЗА ЧИСЛАМИ І ВІДМІНКАМИ

Мета: поглиблювати та вдосконалювати знання дітей про числа та відмінки іменників; учити змінювати іменники за числами і відмінками; розвивати мовлення, мовну спостережливість; збагачувати словниковий запас школярів; виховувати любов до рідної мови.

Обладнання: індивідуальні картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

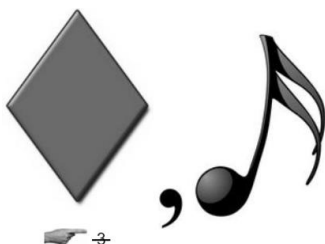
II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) Перевірка домашнього завдання

2) Каліграфічна хвилинка.

Робота із ребусом

(Робота.)

Робота зі словниками

- Тлумачний словник.

Дія за значенням *робити*.

Чиєсь виконання чого-небудь, чийсь труд.

Та чи інша діяльність щодо виготовлення, створення, обробки чого-небудь.

Коло занять, обов'язків, те, чим зайнятий хто-небудь; справа, діло.

Те, що підлягає виконанню, здійсненню.

Спосіб, манера, стиль виконання, виготовлення чого-небудь.

Продукт чиєсь праці; виріб, твір.

Кількісна характеристика перетворення будь-якого виду енергії на інші види її.

Діти можуть працювати за посиланням: <http://sum.in.ua/s/roboata>

- Словник синонімів.

ВИРІБ (вироблена, виготовлена з чогось річ, предмет для вжитку), ВИТВІР, РОБОТА, ТВІР

ДІЯЛЬНІСТЬ (органів, частин живого організму, механізмів тощо), ФУНКЦІЯ, ФУНКЦІОНУВАННЯ, РОБОТА *розм.*, ПОВЕДІНКА

ПРАЦЯ (діяльність людини, спрямована на створення матеріальних або духовних цінностей), РОБОТА, РОБОТИЗНА *розм.*, ДІЛО *розм.*, ДІЛЬЦЕ *розм.*; ТРУД

СПРАВА (якесь коло обов'язків кого-небудь, окреме завдання і т. ін.), РОБОТА, ДІЛО *розм.*, ІНТЕРЕС

ТВІР (зроблене, створене ким-небудь; те, що реально існує в тій чи іншій формі), ВИТВІР, УТВІР, ПРАЦЯ, РОБОТА

Завдання за вибором:

- Скласти кластер до слова *робота*.
- Написати даймонд до слова *робота*.

Орієнтовний даймонд:

1-й рядок — перший іменник. *Праця*

2-й рядок — 2 прикметники, які характеризують перший іменник. *Цікава, корисна*

3-й рядок — 3 дієслова, які вказують на дії першого іменника. *Допомагає, дарує, допомагає*

4-й рядок — два протилежні за змістом непоширених речення, підметами є іменники з першого та останнього рядків. *Праця возвеличує. Лінь принижує.*

5-й рядок — дзеркально повторюють 2-й, тільки характеризують другий іменник. *Заважає, краде, шкодить*

6-й рядок — дзеркально повторюють 3-й, тільки характеризують другий іменник. *Нудна, шкідлива*

7-й рядок — другий іменник. *Лінь*

Прописування слів *літо, влітку* та речень зі складеним словом.

Запис у зошити з'єднань та слів «робота», «праця», «труд»

2. Мотивація навчальної діяльності

— Хочете дізнатися, яку роботу ми сьогодні виконуватимемо? Тоді — до роботи!

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні на уроці ми опрацюватимемо тему «Змінювання іменників за числами і відмінками».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 83–84)

1) Вправа «Я — учителька. Я — учитель».

— Прочитайте правило і розкажіть одне одному.

2) Виконання вправи 6.

— Розгляньте таблицю. Зверніть увагу на закінчення іменників у різних відмінках.

— Зробіть висновки.

— Порівняйте власні висновки з правилом.

Робота з правилом

— Слова, які мають однакове значення і різні закінчення, — це форми одного слова чи різні слова?

— Наведіть приклади різних форм одного слова.

3) Фізкультхвилинка.

В казковому лісі розминка.

Настала фізична хвилинка.

Втому проженем руками,

Вгору їх піднімем з вами.

Потім присядемо дружно,

Ноги згинаємо пружно.

Руки, мов крила, розправим

І до плечей їх поставим.

Коло вперед покрутили,

Потім назад повторили.

Голову вниз опустили,

Потім назад нахилили,

Потім наліво поклали,

Потім направо. І стали

Рівно і струнко.

Швидко скінчилась хвилинка.

Нас збадьорила розминка.

4) Виконання вправи 7. Робота в парах.

— Усно провідмініайте за зразком таблиці слово *земля*.

— Складіть і запишіть сім речень із різними формами слова *земля* за варіантами:

- 1-й варіант — форма однини;
- 2-й варіант — форма множини.

5) Виконання вправи 8.

— Прочитайте приказки. Поясніть, що вони означають.

— Випишіть усі форми іменника *робота*. Поставте до них питання, позначте закінчення.

— Складіть і запишіть речення з двома формами іменника *робота* (на вибір).

Стратегія «Перемішайтеся — Завміть — Об'єднайтеся у пари»

Учитель дає завдання подумати, яку роботу вони можуть виконувати. Учні вільно ходять класом, коли чують команду вчителя: «Розійдіться». Потім педагог просить учнів зупинитися, об'єднатися

в пари й обговорити разом проблему. «Скажіть, яку посильну роботу ви можете зробити вдома. Обговоріть, як це допоможе вашим рідним». Учитель дає команду, й учні починають рухатися класом. Педагог дає команду «Завмріть», діти тиснуть руку тому, хто стоїть найближче до них, об'єднуються з цим учнем/ученицею в пару і діляться думками. Через 30 секунд учитель знову подає сигнал, діти проводять обговорення в нових парах.

5. Закріплення вивченого матеріалу

Робота за картками

Картка 1

Упиши іменники в зазначеній формі та пограйся в гру у вільний час.

ГРА «СУСІД ЛІВОРУЧ»

(Гравець — мн. Н. в.) _____ утворюють коло. Ведучий підходить до одного з них і робить кілька простих (рух — мн. Р. в.) _____: плескає (долоня — одн. М. в.) у _____, піднімає одну (рука — одн. Зн. в.) _____, стрибає, присідає тощо. Услід за ним ці (рух — мн. Зн. в.) _____ повторює (учень — одн. Н. в.), який стоїть ліворуч від того, перед яким ведучий зупинився. Якщо (гравець — одн. Н. в.) не зможе правильно повторити рухи ведучого, то сам замінює того.

Картка 2

Упиши іменники в зазначеній формі та пограйся у гру у вільний час.

ГРА «ПІВНІЧНИЙ І ПІВДЕННИЙ ВІТЕР»

Обирають двох ведучих. Одному (рука — одн. М. в) на _____ пов'язують синю стрічку (це «північний вітер»), іншому — червону (це «південний вітер»). Інші діти бігають (майданчик — одн. М. в.) _____. «Північний» (вітри — одн. Н. в.) намагається «заморозити» якомога більше дітей. (Для цього потрібно торкнутися їх рукою.) «Заморожені» (гравець — мн. Н. в.) _____ набувають певної нерухомої пози. «Південний» (вітер — одн. Н. в.) _____ намагається «розморозити» дітей, торкаючись їх рукою і говорячи: «Вільний!». Через 2–3 хв обирають нових ведучих, і гра триває.

Картка 3

Упиши іменники в зазначеній формі та пограйся у гру у вільний час.

ГРА «НА ТРЬОХ НОГАХ»

Двом учням, які стоять поруч, зв'язують (мотузка — одн. Ор. в.) _____ або (скакалка — одн. Ор. в.) _____ дві суміжні (нога — мн. Зн. в.) _____ трохи вище стопи. У змаганнях одночасно беруть участь дві пари гравців. За сигналом вони повинні добігти до (лінія — одн. Р. в.) _____ фінішу і повернутися назад. Щоб зручніше було пересуватися, гравці кладуть руки одне одному на плечі.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

Рефлексійна вправа «Мікрофон»

- Що ви навчилися сьогодні на уроці?
- Чи справдилися ваші очікування?
- Яке завдання вам принесло найбільшу радість на уроці?

2. Домашнє завдання

Вправа 9 (с. 84).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОКИ 61–62. ЗМІНЮВАННЯ ПРИГОЛОСНИХ *з, к, х* ПЕРЕД ЗАКІНЧЕННЯМ *-і* НА *з', ц', с'* У ПРОЦЕСІ СЛОВОЗМІНИ

Мета: вчити учнів змінювати приголосні *з, к, х* перед закінченням *-і* на *з', ц', с'* у процесі словозміни; розвивати навички правильної вимови слів, критичне мислення; прищеплювати бажання відвідувати бібліотеку та любов до читання.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Вправа «Прогноз настрою»

— Зараз ми будемо складати класний прогноз погоди. Покажіть сигнальними картками.

Жовтий колір — сонячно.

Червоний — сніжно.

Блакитний — похмуро, дощить.

Синій — хмарно.

Зелений — вітряно.

Помаранчевий — у нас гарний настрій.

Салатовий — у нас нині українська мова.

— Пам'ятайте, що під час вивчення української мови погода за вікном не має значення. Найголовніше — бажання вивчати таємниці рідної мови!

— Тож позитивних емоцій вам на уроці!

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Каліграфічна хвилинка.*

Робота над загадкою

- Біле поле, чорні квіти,
Люблять їх збирати діти.
Хто квіток тих назбирає,
Той новин багато знає. (*Книга.*)

— Як називається приміщення в нашій школі (вчитель розповідає про місцезнаходження шкільної бібліотеки), у якому є книги, що можна взяти для читання?

Завдання за вибором

- Скласти кластер «Бібліотека».
- Робота із тлумачним словником на сайті: <http://sum.in.ua/s/biblioteka>
— Знайдіть тлумачення слова *бібліотека*. Яке тлумачення слова *бібліотека* є відповідним до нашої класної бібліотеки, шкільної бібліотеки, міської/сільської бібліотеки?

1. Установа, культосвітній заклад, де зберігаються і видаються читачам книжки, журнали і т. ін., а також там популяризують і пропагують літературні твори.
2. Більш або менш значна кількість книжок, спеціально дібраних для читання, наукової роботи, з метою колекціонування і т. ін.
3. Приміщення, кімната для зберігання книжок; книгосховище.
4. Назва споріднених за темою серійних видань або книжок чи журналів, призначених для певної категорії читачів.

Номер пояснення в тлумачному словнику	Наші бібліотеки
	Класна бібліотека
	Шкільна бібліотека
	Міська/сільська бібліотека
	Бібліотека енциклопедій «Усім про все»

Вправа «Квест-цікавинка»

За даними Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій і установ (ІФЛА), у світі налічується понад 569,6 тисяч бібліотек. Найбільш «бібліотечними» континентами можна назвати Європу (понад 440 тисяч бібліотек) та Північну Америку (понад 125 тисяч). Найменше бібліотек — в Африці (1,2 тисяч). У бібліотеках світу зберігається більше ніж 20 млрд книг, 1,5 млрд мікрофільмів та понад 19 млрд одиниць періодики. Північна Америка посідає перше місце у світі за кількістю бібліотечних книг, а Європа — за розмірами газетно-журнальних фондів. За даними Інституту статистики Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), до країн з найбільшою кількістю бібліотечних книг на душу населення належать: Грузія (16 335 книг на 1 тисячу жителів країни), Монако (9781), Ліхтенштейн (4968).

Прописування з'єднань та слів «книга», «бібліотека»

2. Мотивація навчальної діяльності

— Як ви гадаєте, чим нам допоможуть слова *книга*, *бібліотека* у вивченні нової теми? Хочете дізнатися? Тоді — до роботи!

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми будемо працювати над темою «Змінювання приголосних *г, к, х* перед закінченням *-і* на *з', ц', с'* у процесі словозміни».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 84–87)

1) Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця».

— Дослідіть, як змінюються кінцеві приголосні основи в іменниках жіночого роду *книга*, *бібліотека* перед закінченням *-і* в давальному і місцевому відмінках однини.

2) Виконання вправи 10.

- Прочитайте речення.
- Запишіть виділені іменники в таблицю. Позначте в них закінчення.
- Порівняйте власні висновки із правилом у підручнику.

Робота з правилом

— У яких відмінках в іменниках жіночого роду може відбуватися чергування приголосних звуків?

- Які приголосні можуть чергуватися в іменниках жіночого роду?
- Наведіть приклади слів, у яких чергуються приголосні звуки.

3) Виконання вправи 11.

— Складіть і запишіть речення з іменниками *подруга*, *книжка* у формі давального та місцевого відмінків однини.

4) Фізкультхвилинка.

5) Виконання вправи 12. Робота в парах.

- Поставте іменники чоловічого роду *луг*, *рік*, *рух* у форму місцевого відмінку однини.
- Запишіть іменники в таблицю за зразком. Позначте закінчення.

Взаємоперевірка.

— Зробіть висновок про змінювання кінцевих приголосних основи перед закінченням *-і* в іменниках чоловічого роду в місцевому відмінку однини.

6) Виконання вправи 13.

- Поставте іменники середнього роду *око*, *вухо* у форму місцевого відмінку однини.

— Запишіть іменники в таблицю за зразком. Позначте закінчення.

Самоперевірка.

— Зробіть висновок про змінювання кінцевих приголосних основи перед закінченням *-i* в іменниках середнього роду в місцевому відмінку однини.

— Звірте свої висновки з правилом.

Вправа «Я — учителька. Я — вчитель»

— Прочитайте і розкажіть у класі.

7) Робота з правилом.

— У яких відмінках в іменниках чоловічого і середнього роду може відбуватися чергування приголосних звуків?

— Які приголосні можуть чергуватися в іменниках чоловічого і середнього роду?

— Наведіть приклади іменників чоловічого і середнього роду, у яких чергуються приголосні звуки.

8) Виконання вправи 14.

— Прочитайте вірш Алли Свашенко. Вивчіть його напам'ять.

— Назвіть іменники в місцевому відмінку однини. Поясніть зміну кінцевих приголосних основи в цих словах.

— Складіть і запишіть з ними речення.

9) Виконання вправи 15. Робота в парах.

— Прочитайте іменники. Визначте рід цих іменників.

— Допишіть іменники жіночого роду. Утворіть від цих іменників форми давального і місцевого відмінків однини за зразком.

5. Закріплення вивченого матеріалу

Вправа «Удосконалення тексту»

У (ложка) _____ взяли суп. На (рука) _____ сидить метелик. На (нога) _____ гарний загар. На (собака) _____ блищить шерсть. На (папуга) _____ блакитне пір'я. На (вуха) _____ висить сережка.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

Рефлексійна вправа «“Тонкі” й “товсті” запитання»

Орієнтовний зміст «тонких» запитань:

— Чого ми сьогодні вчилися робити?

— Яке завдання вам найбільше сподобалося виконувати?

— Чи всі слова були написані вами правильно?

Орієнтовний зміст «товстих» запитань:

— Чому чимало завдань виконано правильно?

— Як потрібно працювати на уроці, щоб гарно виконувати всі завдання?

— Що було б, якби українці не вивчали таємниці рідної мови?

2. Домашнє завдання

Вправа 15 — друга крапка (с. 87).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 64. ЗМІНЮВАННЯ ГОЛОСНИХ [i] НА [o], [e] У ПРОЦЕСІ СЛОВОЗМІНИ

Мета: вчити учнів спостерігати за змінюванням голосних [i] на [o], [e] у процесі словозміни; вчити змінювати голосні [i] на [o], [e] у процесі словозміни; розвивати критичне мислення; виховувати любов до української мови.

Обладнання: картки, карта України, зображення дерева, по 2 стікери на кожну дитину (зеленого та червоного кольорів).

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Вправа «Долоньки»

— Уявіть, що у ваших долоньках — дрібка гарного настрою. Щоб зробити день приємнішим, поділіться гарним настроєм з однокласницями та однокласниками. Почнімо наш урок.

Девіз уроку:

Вигадай, пробуй, твори!
Розум, кмітливість прояви!

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

- 1) *Перевірка домашнього завдання.*
- 2) *Каліграфічна хвилинка.*

Ребус

Завдання за вибором

- Скласти сенкан «Ввічливість».
- Скласти кластер «Ввічливість».

Прописування з'єднань та слова «ввічливість»

2. Мотивація навчальної діяльності

— Як ви гадаєте, чим нам може допомогти ввічливість у вивченні нової теми?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Тема сьогоднішнього уроку — «Змінювання голосних [i] на [o], [e] у процесі словозміни».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 87–90)

1) *Виконання вправи 16.*

— Прочитайте текст, доберіть до нього заголовки.

Вправа «Читацьке колесо»

- Розкажи три важливі епізоди з твору.
- Склади власне продовження історії.
- Назви слова ввічливості. Коли вони доречні?

- Що ти хочеш запитати у ввічливості?
- Якби ти писав текст про ввічливість, що б змінилося?
- Про що говориться в тексті?
- Чого навчає цей твір?
- Придумай заголовок, який би відображав тему тексту.
- Придумай заголовок, який би відображав головну думку тексту.
- Склади у зошиті таблицю за зразком.
- Зроби висновок про змінювання голосного звука [i] в коренях іменників в однині.

Вправа «Я — учителька. Я — учитель»

- Прочитайте висновок про змінювання голосного звука [i] в коренях іменників в однині.
- Порівняйте власний висновок із правилом.

Робота з правилом

- Прочитайте декілька разів правило.
- У яких іменниках може відбуватися змінювання голосних звуків у корені слова?
- Які голосні звуки можуть змінюватися в корені слова?
- Наведіть приклади іменників, у яких відбувається змінювання голосних звуків.

2) Виконання вправи 17.

Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця»

- Дослідіть, як змінюється голосний звук у поданих іменниках.
- Поясніть, що є спільним між цими словами, а що — відмінним.
- Порівняйте власні висновки із правилом.

Робота з правилом

- Прочитайте декілька разів правило.
- У яких іменниках може відбуватися змінювання голосних звуків у корені слова?
- Які голосні звуки можуть змінюватися в корені слова?
- Наведіть приклади іменників, у яких відбувається змінювання голосних звуків.

3) Фізкультхвилинка.

4) Виконання вправи 18. Робота в групах.

- Прочитайте поради Алли Свашенко, уживаючи відповідні форми іменників.
- Спишіть вірш. Поясніть правопис утворених відмінкових форм іменників.
- У якому слові чергування голосних не відбувається?
- Побудуйте звукові моделі іменників-антонімів.
- Чому *Київ*, але *Києва*? Як пояснити змінювання звуків у коренях іменників — назв міст?

5) Виконання вправи 19. Робота в парах. Робота з картою України.

- Прочитайте назви міст України. Розкажіть, що ви знаєте про них.

Вправа «Квест-цікавинка»

- Бориспіль — місто в Київській області України, розташований за 35 км на південний схід від Києва. Тут знаходиться однойменний аеропорт — один з найбільших у Європі.
- Канів згадується також у 1144 році, коли князь Всеволод Ольгович заснував тут церкву святого Юрія (Успенський собор). З 1155 року Канів відомий як офіційне місце зустрічей руських князів з половецькими послами.
- Миколаїв — місто кораблів. Миколаїв має декілька власних рекордів. Тут є Інгульський міст — реконструйований та сучасний. Це перший міст у Миколаєві, що розташувався на злитті річок Інгул та Південний Буг. Міст розвідний, а його підйомна частина — найбільша в Європі.
- Бердичів — місто в Житомирській області. На гербі сучасного Бердичева зображено бойову сокиру — бердиш — та жезл бога торгівлі Меркурія, що символізує минуле міста як одного з основних центрів торгівлі.
- Фастів. Історія Фастівщини бере початок із населення краю первісними людьми, які жили на Фастівщині 20–25 тис. років тому. По вулиці Комарова під час будівництва загальноосвітньої школи № 4 було знайдено стоянку первісної людини — мисливців на мамонта та дикого коня.

УРОК 65. ЗАКІНЧЕННЯ ІМЕННИКІВ ЧОЛОВІЧОГО РОДУ В ОРУДНОМУ ВІДМІНКУ ОДНИНИ

Мета: вчити правильно писати закінчення іменників чоловічого роду в орудному відмінку однини; розвивати зв'язне мовлення, критичне мислення; збагачувати словниковий запас школярів; виховувати інтерес до рідної мови.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Вправа «Закінчи речення»

- Розпочинаємо урок ...
- У нас є намір ...
- Працюємо ...
- Плануємо ...
- Спробуємо ...

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

- 1) *Перевірка домашнього завдання.*
- 2) *Каліграфічна хвилинка.*

Ребус

— Чи всі синоніми до слова *горизонт* вам відомі?

— Напишіть спочатку ті синоніми, які знаєте. А потім порівняйте свої записи із синонімами, записаними у філфорді. Зробіть висновки.

Вправа «Філворд»

є	є	я	ю	ї	о	в	и	д	л	м
а	б	о	б	р	і	й	в	г	г'	д
н	е	б	о	з	в	і	д	є	ж	з
е	н	е	б	о	с	х	и	л	к	й
й	л	к	р	а	й	н	е	б	о	н
у	к	е	к	р	у	г	о	в	и	д
г	к	р	у	г	о	з	і	р	ш	з
з	х	к	р	у	г	о	г	л	я	д
ф	в	и	д	н	о	к	р	у	г	і
в	а	в	и	д	н	о	к	о	л	о
в	и	д	н	о	к	р	а	й	о	л
п	р	н	е	б	о	к	р	а	й	д

Висновок: слово *горизонт* має 12 синонімів: *обрій, небозвід, небосхил, крайнебо, круговид, кругозір, кругогляд, виднокруг, видноколо, виднокрай, небокрай, овид.*

Запис з'єднань

Го го ор ри из он нт горизонт

Завдання за вибором

- Скласти сенкан.

Орієнтовний сенкан

Іменник. Горизонт.

Прикметники. Далекий, бажаний.

Дієслова. Віддаляється, манить, видніється.

Враження від предмета. Частина неба, яка ніби схиляється до землі.

Висновок. Горизонт постійно попереду.

- Скласти кластер.

Орієнтовний кластер

2. Мотивація навчальної діяльності

— Установіть відповідність, поєднуючи фразеологізм з його значенням.

Зникнути з горизонту		Стати відомим, помітним де-небудь (у певному середовищі, серед певного кола)
З'явитися на горизонті		
Появитися на горизонті		Припинити з'являтися десь
Щезнути з горизонту		

— Як ви гадаєте, що сьогодні може з'явитися на горизонті нашого уроку? (*Нові знання, взаємодопомога, радість, успіх тощо.*)

— Як ви вважаєте, що сьогодні може зникнути з горизонту нашого уроку? (*Лінь, помилки, зневага, зневага тощо.*)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні на уроці найстаранніші, найпрацьовитіші діти вчитимуться правильно писати закінчення іменників чоловічого роду в орудному відмінку однини.

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 90–92)

1) Виконання вправи 21.

— Розгляньте схему і прочитайте слова в кожному стовпчику. Читаючи, зверніть увагу на кінцевий приголосний основи в іменниках.

— Сформулюйте правило про правопис закінчень іменників чоловічого роду в орудному відмінку однини.

Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця»

— Дослідіть, які закінчення мають іменники чоловічого роду в орудному відмінку однини.

2) Фізкультхвилинка.

Сірий котик міцно спав, (Імітація дії.)

Навіть пісню не співав.

Та, нарешті, пробудився (Вправи для шиї.)

І довкола обдивився.

Став смачненько потягатись (Потягування.)

І чистенько умиватись. (Масаж дрібних м'язів обличчя.)

3) Виконання вправи 22. Робота в групах.

— Прочитайте слова. Поставте іменники у форму орудного відмінка однини.

Самоперевірка

— Складіть і запишіть речення, уживаючи утворені відмінкові форми іменників (однієї із групи на вибір).

Хвилинка спілкування

— Прочитайте початок діалогу.

— Лінію зіткнення неба із землею називають горизонтом, а ще ...

— Так, до цього слова можна дібрати синоніми: ...

— Продовжте розмову, добираючи іменники-синоніми й утворюючи від них форму орудного відмінка однини.

4) Робота над правилом (с. 91).

— Прочитайте правило декілька разів.

— Чи можуть уживатися іменники чоловічого роду в орудному відмінку однини з прийменниками?

— З якими прийменниками можуть уживатися іменники чоловічого роду в орудному відмінку однини?

— Доповніть правило своїми прикладами.

5) Виконання вправи 23.

— Виразно прочитайте вірш Миколи Сингаївського «Запрошення до мандрів».

— Поясніть, як ви розумієте його заголовок.

«Щоденні 5». Робота зі словами. Вправа «Квест-цікавинка»

Спориш, горець пташиний, пташина гречка, кононоп... Як тільки не називають цю зелену травичку, яка стелиться на подвір'ї, городах та садах м'яким та зеленим килимом. На жаль, не всі знають, що ця рослина — лікарська. Причому використовують її не тільки в народній медицині, а й в офіційній.

У медицині використовують тільки надземні частини рослини — листя і стебла — до 30 см завдовжки. Найбільш корисні верхівки. Збирають траву споришу з травня до жовтня, коли рослина і стебла ще не затверділи, за сухої погоди. Зібрану траву споришу розкладають тонким шаром. Сушать під накриттям на відкритому повітрі, в приміщенні із якісною вентиляцією чи в сушарці при температурі 40–50 °С.

5. Закріплення вивченого матеріалу

Робота над загадками з граматичним завданням

— Відгадайте загадки. Запишіть відгадки у стовпчик. Після слів — іменників чоловічого роду напишіть їх у формі орудного відмінка однини.

- Вміє вишивати, шити, може гудзики пришити, та без одягу донині рукодільниця-кравчиня. (Голка.)
- Не хижак, а зуби має. Не гризе і не кусає, а розчесує кіски Олі, чубчик Петрикові й Толі. (Гребінець.)
- Справно йде, хоч ніг немає, цоки-цок, усім співає. І секунди, і хвилини нам рахує він щоднини. (Годинник.)

УРОК 66. ЗАКІНЧЕННЯ ІМЕННИКІВ ЖІНОЧОГО РОДУ В ОРУДНОМУ ВІДМІНКУ ОДНИНИ

Мета: вчити учнів правильно писати закінчення іменників жіночого роду в орудному відмінку однини; збагачувати словниковий запас; розвивати мовлення та критичне мислення; виховувати любов до української мови.

Обладнання: ребус, картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

- 1) *Перевірка домашнього завдання.*
- 2) *Каліграфічна хвилинка.*

Гра «Відгадай слово»

— Сьогодні ми навчимося писати багатозначне слово. Спробуйте його відгадати.

Перше значення

1. Маєток, помістя, володіння.
2. Міцність.
3. Влада, керівництво.

Друге значення

Апарат політичної влади в суспільстві. // Країна з таким апаратом політичної влади.

Вправа «Квест»

1. Знайди зазначені букви.
2. Склади із них слово.

Дерево
1, 2, 3

Жаба
1, 2

Волошка
1, 7

Відповідь. Держава.

Завдання за вибором

- Скласти сенкан.
Орієнтовний сенкан
Іменник. Держава.
Прикметники. Велика, розвинута.
Дієслова. Захищає, оберігає, піклується.
Враження від предмета. Я пишаюся своєю державою.
- Скласти кластер.
Орієнтовний кластер

2. Мотивація навчальної діяльності

— Сьогодні ми поговоримо про нашу рідну державу, про інші держави. І не тільки! Хочете дізнатися більше? Тоді — до роботи!

3. Повідомлення теми та мети уроку

— А щоб нам було цікавіше, щоб ми відкрили одну з таємниць рідної мови, сьогодні найстаранніші діти навчатися правильно писати закінчення іменників жіночого роду в орудному відмінку однини.

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 92–94)

1) Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця».

— Дослідіть, які закінчення мають іменники жіночого роду на *-а (-я)* в орудному відмінку однини.

2) Виконання вправи 24.

— Прочитайте іменники.

— Визначте число, рід, відмінок іменників кожної групи.

— Зверніть увагу на кінцевий приголосний основи. Назвіть закінчення в орудному відмінку однини іменників з основою на приголосний: твердий, м'який, шиплячий, [й].

— Зробіть висновок про правопис іменників жіночого роду на *-а (-я)* в орудному відмінку однини та звірте його з правилом.

Робота над правилом (с. 93)

— Які закінчення мають закінчення іменники жіночого роду на *-а (-я)* в орудному відмінку однини?

— Коли іменники жіночого роду на *-а (-я)* в орудному відмінку однини мають закінчення *-ою*?

— Коли іменники жіночого роду на *-а (-я)* в орудному відмінку однини мають закінчення *-ею*?

— Коли іменники жіночого роду на *-а (-я)* в орудному відмінку однини мають закінчення *-єю*?

3) Виконання вправи 25. Робота в парах.

— Прочитайте текст.

Читання з позначками («система поміч»)

— Діти, читаючи текст, ви повинні з'ясувати: що ви вже знаєте; яку інформацію прочитали вперше; про що ви хотіли б дізнатися більше. Для цього ставте відповідні умовні позначки.

Умовні позначки:

«V» — я це знав;

«-» — це суперечить тому, що я знаю;

«+» — я цього не знав;

«?» — я хочу про це запитати.

— Що нового ви дізналися з тексту?

— Поставте до тексту кілька запитань, які починаються зі слова *чому*. Дайте на них відповіді словами тексту.

— Назвіть іменники жіночого роду в орудному відмінку однини. Поясніть правопис закінчень цих іменників.

— Поставте іменники *Земля, планета, система, поверхня* у форму орудного відмінка однини.

— Складіть і запишіть речення з утвореними формами іменників.

4) Робота з правилом.

— Прочитайте декілька разів правило.

— Чи завжди іменники жіночого роду в орудному відмінку вживаються з прийменниками?

— З якими прийменниками вживаються іменники жіночого роду в орудному відмінку однини?

5) Фізкультхвилинка.

6) Виконання вправи 26.

Проблемне питання

— Як ви гадаєте, чи правильний вислів «Земля — наш спільний дім»?

Вправа «Попс-формула»

П (позиція) — Я вважаю, що ____ відмінок має таку назву, тому що ...

О (обґрунтування) — Тому що ...

П (приклад) — Я можу довести це на прикладі ...

С (судження) — Виходячи з цього, я роблю висновок про те, що ...

— Доповніть перелік природоохоронних заходів.

7) Виконання вправи 27.

— Виразно прочитайте вірш Надії Красоткіної. Висловіть свої думки про красу природи.

— Випишіть іменники жіночого роду.

— Поставте їх у форму орудного відмінка однини і запишіть.

— Поясніть правопис відмінкових закінчень цих іменників.

— Розкажіть, які картини природи вам подобаються найбільше.

— Поясніть, що означає вислів «Природа — невичерпне джерело краси!».

5. Закріплення вивченого матеріалу

Використання стратегії «Методика взаємних запитань». Робота в парах

— А зараз об'єднайтеся в пари.

Проведімо вправу зі «Щоденних 5» — читання з другом. Читайте по черзі текст і ставте одне одному запитання.

Учитель проходить між партами і контролює виконання вправи. Важливо, щоб учні ставили не лише буквальні запитання (*Що? Де? Коли?*), а й запитання, які стосуються ідей, що не лежать на поверхні (*Чому? Що буде далі? Що дає підстави так уважати? Як це впливає на наше життя?*).

— Випишіть у стовпчик іменники. Поставте їх у початкову форму. Іменники жіночого роду поставте у форму орудного відмінка однини та запишіть. Виділіть закінчення.

Венера — найяскравіший об'єкт на небі після Сонця й Місяця. Названа на честь давньоримської богині краси, Венера відома людству ще з доісторичних часів. Давньогрецькі астрономи вважали, що це дві зорі: вранішня зоря — Фосфорус і вечірня — Гесперус, аж поки грецький філософ і математик Піфагор не дійшов висновку, що насправді це один і той самий об'єкт.

Рік на Венері коротший за тамтешній день! Венера обертається дуже повільно, тому її оберт довкола Сонця триває менше, ніж оберт довкола власної осі.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

Рефлексійна вправа «Рюкзачок — м'ясорубка — кошик»

Рюкзачок — це потрібні для мене знання.

М'ясорубка — мені потрібно подумати над отриманою інформацією.

Кошик — ці знання мені не потрібні.

2. Домашнє завдання

Вправа 28 (с. 94).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 67. ЗАКІНЧЕННЯ ІМЕННИКІВ ЧОЛОВІЧОГО РОДУ В РОДОВОМУ ВІДМІНКУ ОДНИНИ

Мета: вчити правильно писати закінчення іменників чоловічого роду в родовому відмінку однини; розвивати мовлення та критичне мислення; виховувати спостережливість, бажання досліджувати українську мову.

Обладнання: ребус, картки, орфографічні словники.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, мистецька.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

- 1) *Перевірка домашнього завдання.*
- 2) *Каліграфічна хвилинка.*

Ребус

(Орфограма.)

Вправа «Пригадай»

- Що таке орфограма?
- Які орфограми ви знаєте?
- Наведіть приклади слів із орфограмами.

Прописування слова та з'єднань слова «орфограма»

2. Мотивація навчальної діяльності

Робота в групах. Відгадування слів за їх тлумаченням

- Відгадайте слово за його тлумаченням та напишіть його у формі родового відмінку.
- Зображення предмета на площині, зроблене олівцем, пером, фарбами тощо. (*Малюнок.*)
- Тоненька паличка графіту або сухої фарби в дерев'яній оправі, якою пишуть, креслять, малюють. (*Олівець.*)
- Група співаків, музикантів або танцюристів, що постійно виступає як єдиний художній колектив. (*Ансамбль.*)
- Чому сперечаєтеся? Щось не так?
- Хочете дізнатися більше? Тоді — до роботи!

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Хто може сформулювати тему нашого уроку? Так, сьогодні ми навчимося правильно писати закінчення іменників чоловічого роду в родовому відмінку однини.

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 95–97)

- 1) *Вправа «Я — учителька. Я — учитель».*
- Прочитайте і розкажіть у класі.

Робота з правилом

- Які закінчення мають іменники чоловічого роду в родовому відмінку однини?
- Як перевірити, яке закінчення має іменник чоловічого роду в родовому відмінку однини?
- Наведіть приклади.

Хвилинка спілкування

- Підкажи, будь ласка, як шукати такі іменники. Там усі слова в називному відмінку.
- У словнику поряд із початковою формою іменника (називним відмінком) подано закінчення родового відмінка або ціле слово.
- Продовжте розмову, добираючи приклади іменників чоловічого роду і ставлячи їх у форму родового відмінку однини.

3) Виконання вправи 29. Робота в парах.

- Розкажіть одне одному про музичні інструменти, відповідаючи на запитання.
- Які музичні інструменти тобі відомі?
- Який музичний інструмент тобі найбільше подобається?
- Чи граєш ти на музичному інструменті? Поясни свій вибір.
- Чи хочеш ти навчитися грати на музичному інструменті? На якому саме?

Вправа «Квест-цікавинка»

Для тих, хто не готовий присвятити все своє життя музиці, але інколи хоче пограти для розваги, існують українські музичні інструменти, які може опанувати кожен.

- Дримба — за своєю милозвучністю цей музичний інструмент має повне право посісти перше місце. Дримба має форму, схожу на маленьку підкову із металевою пластиною посередині.
- Рубель — це дошка з «рубцями», котру використовували для прання одягу, така собі перша ручна «пральна машинка». Проте, потім йому знайшли ще одне застосування, адже рубель видавав досить гарний звук, коли по ньому «рубали» ложкою чи скалкою.
- Окарина (зозулька) — духовий інструмент, така собі свисткова флейта, вироблена із глини або порцеляни. Має 10 отворів та утворює звуки подібні до співу птахів, особливо зозулі, за що і має таку назву.
- Батіг — ще один дивний музичний інструмент, який не був для цього пристосований. Батіг використовують у побуті для того, щоб поганяти тварин. Але якщо ним сильно замахнутись, то в повітрі він видає такий собі «свист», якому українські музиканти знайшли оригінальне застосування.

— Прочитайте назви музичних інструментів на с. 96. Визначте рід і число поданих іменників.

— Поставте ці іменники у форму родового відмінка однини. Перевірте правопис закінчень іменників чоловічого роду за орфографічним словником.

— Складіть і запишіть чотири-п'ять речень з утвореними відмінковими формами цих іменників на вибір.

— Уявіть себе композитором (композиторкою) — автором (авторкою) музичних творів. Створіть власну мелодію. Уголос виконайте свій музичний твір. Розкажіть, до якого настрою людей спонукатиме створена вами мелодія.

4) Виконання вправи 30.

— Прочитайте, доповнюючи речення. Розкажіть, що ви знаєте про образотворче мистецтво.

— Поставте виділені іменники у форму родового відмінка однини. Перевірте правопис закінчень за допомогою орфографічного словника.

Робота в групах

— Складіть і запишіть речення з утвореними формами іменників. Позначте закінчення у відмінкових формах цих слів.

— Прочитайте свої речення в класі.

5) Фізкультхвилинка.

6) Виконання вправи 31.

— Уявіть себе художником (художницею). Яку картину ви б намалювали?

— До якого настрою спонукатиме людей ця картина?

7) Виконання вправи 32. Робота в групах.

— Поставте подані іменники в родовому відмінку однини. Перевірте правопис закінчень іменників за орфографічним словником.

— Зробіть висновок про те, що об'єднує іменники в кожному стовпчику.

— Складіть і запишіть кілька сполучень з іменниками (на вибір) у формі родового відмінка однини за зразком.

5. Закріплення вивченого матеріалу

Робота над загадками з граматичним завданням

— Відгадайте загадки. Відгадки поставте у форму родового відмінку однини. Позначте закінчення.

• Він з комп'ютером на ТИ,
Розумніших не знайти,
Віртуальний творить міст
Диво-майстер... (*програміст*).

• Літаком керує вправно,
Коли навіть в небі хмарно,
Посміхається з висот
Найхоробріший... (*пілот*).

• Професії (це кожен знає!)
Важливішої немає!

Він — наставник і навчитель,
Мудрий, приятний... (*учитель*).

• Він навчить твого собаку,
Як прогнати розбишаку,
Не страшний вже буде ворог,
Коли учить пса... (*кінолог*).

• Зникло світло, що робити?
По кімнаті як ходити?
Мама каже: «Без істерик,
Допоможе нам... (*електрик*)».

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

Рефлексійна вправа «Капелюшки де Боно»

• Білий — колір чистоти.

Що мені відомо про закінчення іменників чоловічого роду в родовому відмінку?

• Червоний — колір життя, відчуттів.

Що ви відчували, виконуючи завдання уроку?

• Чорний — колір землі, здорового глузду.

Скажіть ім'я хлопчика в родовому відмінку.

• Зелений — колір досліджень.

Дослідіть правильність своєї відповіді в орфографічному словнику.

• Синій — колір знань.

Навіщо вам потрібні знати, як правильно писати закінчення іменників чоловічого роду в родовому відмінку?

2. Домашнє завдання

Вправа 33 (с. 97).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 68. ЗАКІНЧЕННЯ ІМЕННИКІВ ЧОЛОВІЧОГО РОДУ НА -р В ОРУДНОМУ ВІДМІНКУ ОДНИНИ

Мета: ознайомити учнів із особливостями змінювання іменників чоловічого роду в орудному відмінку однини; вчити правильно писати закінчення іменників чоловічого роду на -р в орудному відмінку однини; збагачувати словниковий запас учнів; виховувати працелюбність.

Обладнання: ребус, індивідуальні картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

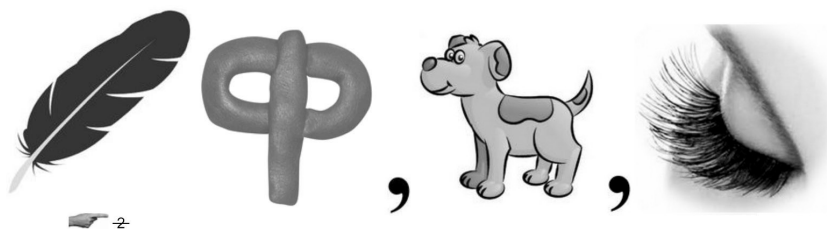
II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) Перевірка домашнього завдання.

2) Каліграфічна хвилинка.

Ребус

(Професії.)

Запис з'єднань та слова

Пр пр оф фе ес сі її професії

2. Мотивація навчальної діяльності

Проблемне питання

— Як ви гадаєте, які професії допоможуть нам вивчити новий матеріал?

— Відгадайте професії за їх тлумаченням.

- Той, хто конструює що-небудь, створює конструкції. (Конструктор.)
- Фахівець у якій-небудь галузі техніки з вищою технічною освітою. (Інженер.)
- Той, хто водить комбайн, керує ним. (Комбайнер.)
- Фахівець у галузі архітектури; будівничий. (Архітектор.)
- Кваліфікований робітник, який керує роботою складного механізму або відповідає за виконання певного виробничого процесу. (Оператор.)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні на уроці ми навчимося правильно писати закінчення іменників чоловічого роду на -р в орудному відмінку однини.

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 98–100)

1) Виконання вправи 34.

Читання з позначками («система поміч»)

— Діти, читаючи текст, ви повинні з'ясувати: що ви вже знаєте; яку інформацію прочитали вперше; про що ви хотіли б дізнатися більше. Для цього ставте відповідні умовні позначки.

Умовні позначки:

«V» — я це знав;

«-» — це суперечить тому, що я знаю;

«+» — я цього не знав;

«?» — я хочу про це запитати.

— Що нового ви дізналися з тексту?

— Які слова вам потрапили вперше?

Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця»

— Дослідіть, які закінчення мають іменники чоловічого роду з основою на *-р* в орудному відмінку однини.

— Випишіть з тексту іменники — назви професій з основою на *-р*, визначте відмінок іменників. Позначте в них закінчення.

— Зробіть висновок про правопис іменників чоловічого роду з основою на *-р* в орудному відмінку однини. Звірте його з правилом.

Робота з правилом

— Які закінчення мають іменники чоловічого роду на *-р* в орудному відмінку однини?

— Що потрібно зробити, щоб правильно написати закінчення іменників чоловічого роду на *-р* в орудному відмінку однини?

3) Виконання вправи 35.

— Прочитайте текст.

— Запишіть перший абзац тексту, вставляючи пропущені закінчення в іменники чоловічого роду на *-р* в орудному відмінку однини. Користуйтеся словником.

— Складіть і запишіть кілька речень про професії своїх батьків. Уживайте в реченнях іменники в орудному відмінку однини.

Вправа «Квест-цікавинка»

(Гончарство.)

Столиця українського гончарства — село Опішня в Полтавській області. Ще з XIX ст. вироби місцевих майстрів користувалися попитом у Європі та прикрашали колекції світових знавців. Саме в Опішні знаходиться навчальний заклад з вивчення традицій і техніки ремесла, а також Національний музей гончарства.

Кожен український регіон має свої особливості гончарного виробництва. Подільські вироби відрізняються полум'яно-червоним кольором. Чернігівські майстри виготовляють білий глазурований посуд, поліські — наносять барокові візерунки на сірому, чорному і синьо-чорному фоні. Гуцульські майстри відомі мистецтвом розписів та різноманітністю малюнків. На їхніх виробах можна побачити і тварин, і побутові сцени.

(Скло.)

Скло виникло природнім шляхом. Воно утворюється, коли кварцовий пісок розплавляється під дією високої температури і розплавлена маса охолоджується. «Застигла рідина» і є склом. Такі високі температури спричинялися в результаті ударів блискавки, а також вивержень вулканів або в місцях падіння метеоритів. Таким чином утворюються скляні камені фульгурит, обсидіан і тектит. Ще близько 7000 р. до н. е. люди використовували скло як інструмент. Вони виявили надзвичайні властивості природних скляних каменів. Наприклад, гострі ріжучі краї обсидіану використовувалися для виготовлення клинків та шкребків.

Хвилинка спілкування

— А ти знаєш, що робить гончар?

— Так, звісно. Гончар — ...

— А що робить скляр?

— Продовжте розмову.

4) Фізкультхвилинка.

5) Виконання вправи 36.

— Прочитайте тлумачення професій *муляр, маляр*.

— Поясніть, що спільного між поданими словами, а що — відмінного. З'ясуйте за словником, які закінчення мають ці іменники у формі орудного відмінка однини.

6) Виконання вправи 37. Робота в групах.

— Установіть відповідність між іменником — назвою професії та висловом, пов'язаним із цією професією.

— Дізнайтеся, що означає кожен вислів у фразеологічному словнику.

— Поставте іменники — назви професій у форму орудного відмінка однини. Перевірте відмінкові закінчення за орфографічним словником.

— Складіть і запишіть розповідь про професії. Використайте іменники — назви професій у формі орудного відмінка.

7) Виконання вправи 38.

— Прочитайте сполучення слів. Установіть відповідність і поясніть, про кого так говорять.

— Самостійно складіть і запишіть кілька речень за зразком.

5. Закріплення вивченого матеріалу

Робота в групах за картками

Картка 1

Перевірте за словником, чи правильно записано закінчення іменників у формі орудного відмінка однини. Виправте за потреби помилки.

Пасажирем, бульварем, байкаром, ковзаняром, бар'єром.

Картка 2

Користуючись словником, запишіть правильні закінчення в іменниках орудного відмінка однини.

Барометр __, аптекар __, газетяр __, каменярь __, мебляр __.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

Рефлексійна вправа «Чарівний капелюх»

Діти пишуть свої імена та прізвища на окремих аркушах паперу. Ці аркуші кладуть у капелюх або коробку, перемішують. Кожен по черзі витягує по одному аркушу. Учневі, чие ім'я витягнули і назвали, кажуть добрі слова про те, як він працював на уроці. І так — аж до останнього аркуша в капелюсі.

2. Домашнє завдання

Вправа 39 (с. 100).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 71. ПАРАЛЕЛЬНІ ФОРМИ ІМЕННИКІВ ЧОЛОВІЧОГО РОДУ — НАЗВ ІСТОТ У ДАВАЛЬНОМУ Й МІСЦЕВОМУ ВІДМІНКАХ ОДНИНИ

Мета: вчити учнів використовувати в мовленні паралельні форми іменників чоловічого роду — назв істот у давальному й місцевому відмінках однини; розвивати мовлення та критичне мислення; вдосконалювати навички ставити запитання до тексту; виховувати повагу до культурної спадщини України.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, громадянська та історична.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Вправа «Квітка бажань»

На дошці прикріплено травичку, виготовлену з паперу.

— Загадайте бажання на урок. Візьміть квіточку та прикріпіть її на галявинку. Нехай всі ваші бажання здійсняться!

— Наші квіточки — це успіх, наполегливість, підтримка, взаємодопомога, які будуть супроводжувати нас увесь урок.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Каліграфічна хвилинка.*

Ребус

(Подарунок.)

Прописування з'єднань

По по од да ар ру ун но ок подарунок

Завдання за вибором

- Скласти сенкан.
- Скласти кластер.
- Зайти синоніми до слова *подарунок*.

ПОДАРУНОК (подарована річ, гроші тощо), ДАРУНОК, ДАРОВИЗНА *розм.*, ДАРІВЩИНА *розм.*, ПРИНОСИНИ *розм.*, ПРИНОС *розм.*, ДАР *уроч.*, ПІДНОШЕННЯ *заст.*, ПІДНОС *заст.*, РАЛЕЦЬ *заст.*, ПРЕЗЕНТ *заст.*, *розм.*, БАКШИШ *заст.*, *розм.*, ПАЙДА *діал.*; ГОСТИНЕЦЬ.

2. Мотивація навчальної діяльності

Проблемне питання

— Хочу зателефонувати другу чи другові. Як правильно сказати?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Тема нашого уроку — «Паралельні форми іменників чоловічого роду — назв істот у давальному й місцевому відмінках однини».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 100–103)

1) Виконання вправи 40.

- Прочитайте текст.
- Яка тема тексту? Доберіть заголовок.
- Яка головна думка тексту? Доберіть заголовок.

Використання стратегії «Методика взаємних запитань». Повторне читання тексту. Робота в парах

— А зараз об'єднайтеся в пари. Проведімо вправу зі «Щоденних 5» — читання з другом. Читайте по черзі текст і ставте одне одному запитання.

Учитель проходить між партами і контролює виконання вправи. Важливо, щоб учні ставили не лише буквальні запитання (*Що? Де? Коли?*), а й запитання, які стосуються ідей, що не лежать на поверхні (*Чому? Що буде далі? Що дає підстави так уважати? Як це впливає на наше життя?*).

- Випишіть сполучення слів з іменниками чоловічого роду в давальному відмінку однини.
- Позначте в них закінчення.
- Зробіть висновок пор правопис закінчень іменників чоловічого роду в давальному відмінку однини.

2) Вправа «Я — вчителька. Я — вчитель».

- Прочитайте і розкажіть.

Робота з правилом

- На які питання відповідають іменники в давальному відмінку однини?
- Які закінчення мають іменники чоловічого роду в давальному відмінку однини?
- Які закінчення частіше вживаються в іменниках, що є назвами істот?

3) Виконання вправи 41.

- Поясніть зміст прислів'я «Добре тому ковалю (ковалеві), що на обидві руки кує».

Метод «Прес»

Висловлюю свою думку: «Я вважаю...»

Пояснюю причину такої точки зору: «Тому що...»

Наводжу приклад додаткових аргументів на підтримку своєї позиції: «Наприклад...»

Узагальнюю, формулюю висновки: «Отже...», «Таким чином...»

- Яку форму давального відмінка ви виберете? Поясніть свою думку.

Хвилинка спілкування

- Прочитайте початок діалогу.
- Не можу зрозуміти фразеологізм: «Не кожному Ковалю ковалем стати». Чому тут той самий іменник написано по-різному?
- Коваль — власна назва (прізвище). Тому пишемо ...; а коваль — загальна назва (назва професії), тому пишемо ...

- Продовжте діалог.

4) Вправа «Я — вчителька. Я — вчитель».

- Прочитайте і розкажіть.

Робота з правилом

- На які питання відповідають іменники в місцевому відмінку однини?
- Які закінчення мають іменники чоловічого роду в місцевому відмінку однини?
- Які закінчення частіше вживаються в іменниках, що є назвами істот?

5) Фізкультхвилинка.

6) Виконання вправи 42. Робота в парах.

- Порівняйте сполучення іменників, записані ліворуч і праворуч.
- Які сполучення іменників краще сприймаються на слух?
- Використовуйте їх у своєму мовленні.

7) Виконання вправи 43.

- Запишіть речення, ставлячи сполучення іменників, подані в дужках, у давальному відмінку однини. Уживайте паралельні закінчення в іменниках чоловічого роду в цій відмінковій формі.
- Позначте паралельні закінчення іменників чоловічого роду в давальному відмінку однини.

8) Виконання вправи 44.

— Запишіть речення, ставлячи прізвища, імена та по батькові в давальному відмінку однини. Уживайте паралельні закінчення в іменниках чоловічого роду в цій відмінковій формі.

Робота в групах

— Складіть і запишіть розповідь про відомих українців. Уживайте паралельні закінчення в іменниках чоловічого роду в давальному і місцевому відмінках однини.

5. Закріплення вивченого матеріалу

Вправа «Броунівський рух». Робота в групах

Червона картка

Допиши правила. За потреби скористайся правилами в підручнику на с. 101, 102.

Іменники чоловічого роду в давальному відмінку однини мають закінчення _____.

У іменники чоловічого роду в давальному відмінку однини, що є назвами істот, найчастіше вживаються закінчення _____.

Наприклад: Петр____, Микол____, Васил_____.

дуб____, ліс____, сад_____.

Іменники чоловічого роду в місцевому відмінку однини мають закінчення _____.

У іменники чоловічого роду в місцевому відмінку однини, що є назвами істот, найчастіше вживаються закінчення _____.

Наприклад: _____ Петр____, _____ Микол____, _____ Васил_____.

_____ дуб____, _____ ліс____, _____ сад_____.

Жовта картка

Постав іменники у форму відповідного відмінку та запиши.

Початкова форма   Давальний відмінок   Місцевий відмінок

Котик Мурчик

Песик Гавчик

Кінь Орлик

Кролик Сірячок

Вовчик Лісовичок

Зелена картка

Придумай історію, героями якої будуть лише істоти чоловічого роду. На їх позначення вживай загальні та власні назви. Уживай паралельні закінчення в іменниках чоловічого роду в давальному і місцевому відмінках однини.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

1) Вправа «Квітка бажань».

— Діти, чиї бажання здійснилися?

2) Рефлексійна вправа «Плюс — мінус — цікаво».

Ця вправа дає змогу вчителю поглянути на урок очима учнів, проаналізувати його з точки зору цінності для кожного учня.

У графу «П» («плюс») — ставлять позначку і розповідають усе, що сподобалося на уроці, що здалося цікавим та корисним.

У графу «М» («мінус») — усе, що не сподобалось, здалося важким, незрозумілим та нудним.

У графу «Ц» («цікаво») — факти, про які дізналися на уроці, чого б ще хотілось дізнатися.

2. Домашнє завдання

Вправа 45 (с. 103).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОКИ 72–73. ЗАКІНЧЕННЯ ІМЕННИКІВ ЖІНОЧОГО РОДУ З ОСНОВОЮ НА ПРИГОЛОСНИЙ В ОРУДНОМУ ВІДМІНКУ ОДНИНИ

Мета: розширювати знання учнів про правильне написання відмінкових закінчень іменників; учити правильно писати закінчення іменників жіночого роду з основою на приголосний в орудному відмінку однини; розвивати спостережливість, критичне мислення; виховувати бажання вивчати традиції українського народу.

Обладнання: індивідуальні картки, капелюшки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, природнича.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Каліграфічна хвилинка.*

Тлумачення слова

Готовність, бажання приймати гостей і пригощати їх.

Гра «Дешифрувальник»

— Перевірте правильність своєї відповіді.

	а	б	в
1	г	у	и
2	н	о	т
3	і	ь	с

Код. 1а, 2б, 3в, 1в, 2а, 2а, 3а, 3в, 2в, 3б. (Гостинність.)

Запис з'єднань

Го го ос ст ти ин нн ні іс ст ть гостинність

Словниковий диктант

— Яка орфограма у слові *гостинність*? (Подвоєння приголосних.)

Уміння, натхнення, гілля, бадилля, зілля, взуття, життя, плаття, оповідання, обличчя.

2. Мотивація навчальної діяльності

— Хто гостинно вас зустрічав? Чи були ви гостинними?

Дискусійна сітка Елвермана, або «Павутинка» дискусії

ТАК	ПРОБЛЕМА	НІ
Так,	Чи потрібна нам гостинність?	Ні,
ВИСНОВОК		

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні на уроці ми будемо працювати над темою «Закінчення іменників жіночого роду з основою на приголосний в орудному відмінку однини».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 104–107)

1) *Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця».*

— Дослідіть, які закінчення мають іменники жіночого роду з основою на приголосний в орудному відмінку однини.

3) Виконання вправи 46.

Використання стратегії «Методика взаємних запитань». Робота в парах

— А зараз об'єднайтеся в пари. Проведемо вправу зі «Щоденних 5» — читання з другом. Читайте по черзі текст і ставте одне одному запитання.

Учитель проходить між партами і контролює виконання вправи. Важливо, щоб учні ставили не лише буквальні запитання (*Що? Де? Коли?*), а й запитання, які стосуються ідей, що не лежать на поверхні (*Чому? Що буде далі? Що дає підстави так уважати? Як це впливає на наше життя?*).

— Назвіть споріднені слова до іменника *гостинність*.

— Складіть у зошиті таблицю за зразком.

— Позначте закінчення в іменниках, які мають форму орудного відмінка однини.

— Зробіть висновок про правопис закінчень іменників жіночого роду з основою на приголосний.

4) Вправа «Я — учителька. Я — учитель».

— Прочитайте і розкажіть у класі.

— Які закінчення мають іменники жіночого роду з основою на приголосний в орудному відмінку однини?

— Наведіть приклади.

Робота з правилом

— Прочитайте декілька разів правило.

— Назвіть шиплячі звуки; м'які приголосні звуки.

— Яке мовне явище відбувається перед закінченням з м'якими приголосними і шиплячими звуками [ж], [ч], [ш]?

— Назвіть слова, у яких відбувається подовження перед закінченням з м'якими приголосними і шиплячими звуками [ж], [ч], [ш].

Проблемне питання

— Чому *сінь* — *сіллю*, але *радість* — *радістю*? (У слові «радістю» не відбувається подовження звуків, тому що основа іменника закінчується двома приголосними звуками.)

Робота з правилом

— Прочитайте декілька разів правило. Про які іменники в ньому ідеться?

— У яких іменниках жіночого роду в орудному відмінку однини перед закінченням *-у (-ю)* не буває подовження звуків?

— Наведіть приклади іменників, коли в іменниках жіночого роду в орудному відмінку однини перед закінченням *-у (-ю)* не буває подовження звуків.

5) Виконання вправи 47. Робота в парах.

— Прочитайте прислів'я, доповнюючи його словами із довідки.

— Поясніть, що означає кожне прислів'я.

— Поставте іменники жіночого роду з основою на приголосний звук у форму орудного відмінка однини.

— Складіть і запишіть речення із цими відмінковими формами іменників жіночого роду.

— Поясніть правопис закінчень у цих словах.

6) Фізкультхвилинка.

7) Виконання вправи 48.

Ребус

(Квіти.)

— Які квіти ви знаєте? (Ланцюжок відповідей.)

УРОК 74. ВЖИВАННЯ ЛІТЕРАТУРНИХ ФОРМ ІМЕННИКІВ У МІСЦЕВОМУ ВІДМІНКУ МНОЖИНИ ІЗ ПРИЙМЕННИКОМ *по*. УЗАГАЛЬНЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАЬ ЗА РОЗДІЛОМ «ІМЕННИК»

Мета: вдосконалювати навички правильного вживання літературних форм іменників; учити дітей правильно вживати літературні форми іменників у місцевому відмінку множини з прийменником *по*; узагальнити і систематизувати знання за розділом «Іменник»; розвивати зв'язне мовлення; виховувати бажання розмовляти українською мовою.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, природнича.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Каліграфічна хвилинка.*

«Щоденні 5». Робота зі словами. Гра «Відгадай слово»

- *Крок 1.* Це іменник середнього роду.
- *Кроки 2.* Тлумачення слова.

Означає те, що залишається у свідомості від пережитого; вплив чого-небудь на когось; думка, уявлення, що складається внаслідок знайомства, зіткнення з ким- або чим-небудь.

- *Крок 3.* Синоніми до слова з першим значенням: *ефект, вплив, думка, гадка, міркування, ідея.*
- *Крок 4.* Ребус.

Прописування з'єднань

Вр вр аж же ен нн ня враження

Завдання за вибором

- Скласти та записати речення зі словом *враження*.
- Виконати звуко-буквений аналіз слова *враження*.

2. Мотивація навчальної діяльності

— Відгадайте слово за його тлумаченням.

Пересування пішки або за допомогою транспортних засобів по місцях, віддалених від чийогось постійного місця проживання. Що це? (*Мандрівка.*)

— Пригадайте слово, яке ми прописували на каліграфічній хвилинці. (*Враження.*)

— Складіть речення, поєднуючи слова *мандрівка, враження*.

— Подорожуючи по чому можна залишити незабутні враження?

— Діти, я чую, що в однакових формах іменників діти називають різні закінчення. Як же насправді правильно казати: *по країнам* чи *по країнах*, *по полях* чи *по полям*? Хочете дізнатися більше? Тоді — до роботи!

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні на уроці ми будемо працювати над темою «Вживання літературних форм іменників у місцевому відмінку множини із прийменником *по*». Також узагальнимо і систематизуємо знання за розділом «Іменник».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 107–109)

1) Вправа «Я — учителька. Я — учитель».

— Прочитайте декілька разів правило.

— Пригадайте, на які питання відповідають іменники в місцевому відмінку.

— Яка особливість іменників у місцевому відмінку? (*Вони вживаються завжди із прийменниками.*)

— Пригадайте, про який прийменник ідеться в правилі.

— Які закінчення мають іменники в місцевому відмінку множини із прийменником *по*?

— Наведіть приклади до цього правила.

2) Виконання вправи 51.

— Складіть (усно) речення із поданими іменниками із прийменниками.

3) Виконання вправи 52.

— Поставте іменники у форму місцевого відмінка множини із прийменником *по*.

— Зробіть висновок, які закінчення мають подані іменники в цій відмінковій формі.

4) Фізкультхвилинка.

5) Виконання вправи 53.

Використання стратегії «Методика взаємних запитань». Робота в парах.

— Проведімо вправу зі «Щоденних 5» — читання з другом. Читайте по черзі текст і ставте одне одному запитання.

Учитель проходить між партами і контролює виконання вправи. Важливо, щоб учні ставили не лише буквальні запитання (*Що? Де? Коли?*), а й запитання, які стосуються ідей, що не лежать на поверхні (*Чому? Що буде далі? Що дає підстави так уважати? Як це впливає на наше життя?*).

— Доберіть і запишіть заголовок.

— Поясніть правопис слів, що пишуться з великої букви.

— Випишіть іменники у формі місцевого відмінку множини.

— Позначте закінчення.

б) Виконання вправи 54. Робота в парах.

Читання з позначками («система поміч»)

— Діти, читаючи текст, ви повинні з'ясувати: що ви вже знаєте; яку інформацію прочитали вперше; про що ви хотіли б дізнатися більше. Для цього ставте відповідні умовні позначки.

Умовні позначки:

«V» — я це знав;

«-» — це суперечить тому, що я знаю;

«+» — я цього не знав;

«?» — я хочу про це запитати.

— Що нового ви дізналися з тексту?

— Які слова ви опрацьовували вперше?

— Доведіть, що це текст.

— Випишіть виділені іменники.

— Визначте відмінок цих іменників. Позначте закінчення.

— Прочитайте слова *риби*, *рибалки*. Як ви гадаєте — це спільнокореневі слова чи форми одного слова? Доведіть свою думку.

— Самостійно складіть і запишіть речення із цими іменниками в цих відмінкових формах.

Прикметник як частина мови

УРОК 76. ВИЗНАЧЕННЯ ПРИКМЕТНИКІВ У ТЕКСТІ

Мета: удосконалювати в учнів уміння визначати прикметники в тексті; розвивати мовлення та критичне мислення, уміння аналізувати, зіставляти; виховувати любов до рідної мови, пробуджувати зацікавленість до її вивчення.

Обладнання: картки.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

— Послухайте вірш Григорія Фальковича «Дитяча мова». Опишіть свої враження від почутого.

Щира, кльова, щедрослова,
хай живе дитяча мова!
Та — дитяча, неледача,
хоч, буває, і заплаче,
але завжди — пречудова,
дуже класна, кольорова.

Зрозуміла квітам, звірю,
кораблю і журавлю.
Я цій мові просто вірю,
просто я її люблю.
Всім дорослим людям знову
треба вчить дитячу мову.

За Григорієм Фальковичем

2. Мотивація навчальної діяльності

— Яка частина мови допомогла Григорію Фальковичу описати дитячу мову? Доведіть свою думку.

Каліграфічна хвилинка

Пр пр ри ик км ме ет тн ни ик прикметник

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні на уроці почнемо вивчати новий розділ «Прикметник», а саме тему «Визначення прикметників у тексті».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 110–111)

1) Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця».

— Дослідіть, яку роль виконують прикметники в тексті.

2) Виконання вправи 1.

— Прочитайте вірш Миколи Сингаївського.

— Уявіть змальовану картину. Розкажіть, що ви уявляєте.

— Випишіть прикметники. Усно поставте до них питання.

— Поясніть, за якими ознаками ви визначаєте слова цієї частини мови.

— Яка частина мови допомагає відгадувати загадки?

3) Виконання вправи 2. Робота в парах.

— Прочитайте і відгадайте загадки.

Гра «Найрозумніший». Змагання в парах

- Скільки букв у слові *золотенькі*?
- Назвіть букви у слові *золотенькі*.
- Назвіть звуки у слові *золотенькі*.
- Скільки голосних звуків у слові *золотенькі*?
- Скільки складів у слові *золотенькі*?
- Поділіть слово *золотенькі* на склади.

- Поділіть слово *золотенькі* на склади для переносу.
  - Назвіть слова в загадках, які допомогли їх відгадати.
  - До якої частини мови належать ці слова? Обґрунтуйте свою відповідь.
  - Прочитайте тлумачення кольорів.

4) **Фізкультхвилинка.**

5) **Робота з правилом.**

Проблемне питання

- Як ви гадаєте, чи є початкова форма у прикметників?
- Прочитайте декілька разів правило.
- Що називає прикметник?
- Який відмінок є початковою формою у прикметників?
- На які питання відповідають прикметники?
- Назвіть прикметники.

6) **Виконання вправи 3. Робота в парах.**

- Прочитайте і відгадайте загадки-жарти. За потреби звертайтеся до довідки.
- Доведіть, що відгадані слова — прикметники.
- Самостійно складіть і запишіть загадки, відгадками яких будуть прикметники.

5. Закріплення вивченого матеріалу

Вправа «Броунівський рух». Робота в групах

Червона картка

Підкреслити прикметники.

На великому пребагатому хуторі жив собі проживав старий козацький полковник, на назвисько Шруб. Та й були в нього троє синів: двоє — як орли, третій, молоденький, — як сокіл. Були вони всі козаки-лицарі, та тільки мали різну вдачу.

За Василем Королів-Старим

Жовта картка

Виписати прикметники. У дужках поставити до них питання.

Старші сини були пишні та горді, любили тільки воювати, на лови їздили та шукали різних пригод. А наймолодший — Ігор — більше любив господарство, сидів собі вдома, ловив у річці рибу, садив дерева, розмножував у саду чудові квіти. Та ще й знаменито грав на торбані. Так славно грав-пригравав, що, як, бувало, грає та заспіває, то навіть пташки в саду всі припишкнуть, дух затаюють, щоб було ліпше чути Ігорову музику. Багато навіть із сусіднього лісу прилітало, щоб собі бодай трохи послухати та повчитись.

За Василем Королів-Старим

Зелена картка

Скласти загадки про овочі, використовуючи лише прикметники.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «Рюкзак»

Кожен учень має змогу відповісти на запитання: «Які з набутих на уроці знань і вмінь він візьме із собою для використання на інших уроках? Про що цікаве розповість удома?». Відповіді «складають» у рюкзак (уявний чи справжній).

2. Домашнє завдання

Вправа 4 (с. 111).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 78. РІД І ЧИСЛО ПРИКМЕТНИКІВ

Мета: формувати в учнів уміння визначати рід та число іменників; поглиблювати знання про іменники; розвивати мовлення, вміння аналізувати, зіставляти; виховувати любов до природи, бажання милуватися прекрасним.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, природнича

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Вправа «Закінчи речення». Робота в парах.*

— Прикметник називає ...

— Прикметник відповідає на такі питання ...

— Наприклад, на питання *який?* відповідають прикметники ...

— Наприклад, на питання *яка?* відповідають прикметники ...

— Наприклад, на питання *яке?* відповідають прикметники ...

— Наприклад, на питання *які?* відповідають прикметники ...

— Початкова форма прикметника — це ...

2. Мотивація навчальної діяльності

Вправа «Знайди помилку»

Зелені листочок, гарне новина, тепла сонечко, веселий діти.

— Хочете дізнатися більше? Тоді — до роботи!

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні на уроці ми продовжимо вивчати прикметник та зупинимося на темі «Рід і число прикметників».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 112–113)

1) *Вправа «Я — учителька. Я — учитель».*

— Пригадайте і розкажіть у класі.

Робота з правилом

— Прочитайте декілька разів правило.

— За чим змінюються прикметники?

— Як визначають рід і число прикметників?

— Наведіть приклади до правила.

2) *Виконання вправи 1.*

Ребус

(Поса.)

Вправа «Мозковий штурм»

- Що ви знаєте про росу?
- Переставте речення так, щоб прочитати текст.
- Випишіть сполучення прикметника з іменником.
- Визначте число і рід прикметників.
- Поясніть свою відповідь.

Вправа «Візьміть до уваги!». Робота в парах

- Як змінюються прикметники в однині?
- Які закінчення мають прикметники чоловічого роду? жіночого роду? середнього роду?
- Чи можна визначити рід іменника в множині?
- Яке закінчення мають прикметники в множині?

3) Виконання вправи 2. Робота в парах.

(Конвалія.)

Вправа «Мозковий штурм»

- Що ви знаєте про конвалію?

Вправа «Квест-цікавинка»

- Конвалії — багаторічні трав'янисті рослини. Ці ароматні квіти символізують весну, легкість і радість.
- Конвалії 1967 року вважали символом Філадельфії (США), а зараз квітка символізує штат Массачусетс.
- Французи щороку першого травня відзначають свято лісових дзвіночків.
- У дикій природі конвалії вперше зацвітають на 7 рік життя, побачити їх цвітіння можна раз в 2–3 роки. Здатність до квітнування рослини втрачають у віці 10–12 років.
- Період цвітіння в конвалій досить короткий і триває в середньому 15 днів. Рослини починають цвісти на початку травня і закінчують у середині червня.
  - Прочитайте текст, уставляючи закінчення прикметників.
  - Складіть і запишіть речення зі сполученнями *сонячний промінь, сонячне проміння, сонячні промені*.
- Визначте число і рід прикметників.

4) Фізкультхвилинка.

5) Виконання вправи 3.

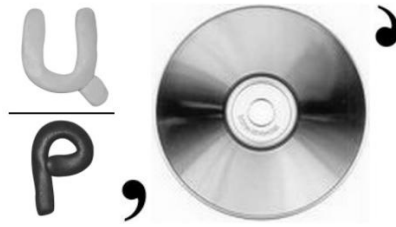
- Прочитайте текст. Доберіть до нього заголовок.
- Розкажіть, яку картину ви б намалювали до тексту.
- Випишіть прикметники з іменниками, з якими вони зв'язані, у множині.
- Утворіть форму однини і запишіть за зразком.
- Зробіть висновок, як ви визначаєте числові форми прикметників.
- Змініть за родами і числами прикметник *високий*. Складіть і запишіть сполучення слів з цими формами прикметників.

Каліграфічна хвилинка

- Прописування з'єднань.
Де де ес сн ня ян нс сь ьк кі деснянські
Деснянські луги — деснянський луг.
- Звуко-буквений аналіз прикметників.
- Каліграфічне списування речення зі словосполученням *деснянські луги*.

б) Виконання вправи 4.

Ребус

(Нарцис.)

Вправа «Мозковий штурм»

— Що ви знаєте про нарциси?

Цікаві факти про нарцис

- На території Закарпаття є заповідник, який називається «долиною нарцисів». Він складається з безлічі різноманітних сортів цієї квітки.
- Якщо за квітами регулярно і ретельно доглядати, є ймовірність, що цвітіння триватиме півроку.
- Якщо говорити про види нарцисів, то первинні становлять всього 54, а всі інші, відомі нам, яких налічують понад 20 тисяч, — гібриди.
- Нарциси часто використовують флористи для оформлення букетів, але мало хто знає, що вони містять сік, який згубно впливає на інші квіти, тому перш ніж використовувати нарциси в букетах, їх відстоюють добу у воді.
- Травоїдні тварини не харчуються нарцисами, тому що для них вони дуже отруйні.
— Прочитайте текст. Доберіть до нього заголовок.
— Випишіть прикметники в три стовпчики. Позначте закінчення.

5. Закріплення вивченого матеріалу

Робота над загадками з граматичним завданням. Робота в парах

Завдання. Відгадати загадки. Дібрати якомога більше прикметників до відгадок. Позначити закінчення в прикметниках, записати скорочено число та рід (де можливо).

• Золотисте ситечко Покотилось в літечко. Загляда в віконечко, Наче справжнє сонечко. (Соняшник.) • Червона козушинка, Всередині вітамінка.— Хто хоче зірвати, Той поколеться. (Шипшина.)	• Квіточки маленькі — Суконьки синенькі. Радо сонечко вітають, Ніжним співом зустрічають. — Добрий день, комахки, І жучки, й мурашки, З добрим ранком, коники, — Радо дзвонять... (дзвоники).

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

Рефлексійна вправа «Рюкзачок — м'ясорубка — кошик»

Рюкзачок — це необхідні для мене знання.

М'ясорубка — мені варто подумати над отриманою інформацією.

Кошик — ці знання мені не потрібні.

2. Домашнє завдання

Вправа 4 (с. 113).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 79. ВІДМІНЮВАННЯ ПРИКМЕТНИКІВ З ОСНОВОЮ НА ТВЕРДИЙ ПРИГОЛОСНИЙ

Мета: вчити учнів досліджувати прикметники різних родів з основою на твердий приголосний, правильно записувати прикметники із твердими приголосними основи в різних відмінкових формах; розвивати мовлення та мислення учнів; виховувати бажання навчатися; вчити помічати красу природи.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

- 1) Перевірка домашнього завдання.
- 2) Каліграфічна хвилинка.

Гра «Дешифрувальник»

	а	б	в
1	ж	и	т
2	а	р	є
3	д	і	с
4	й	и	н

Код. 1а, 1б, 1в, 1в, 2в, 2б, 2а, 3а, 3б, 3в, 4в, 4б, 4а.

(Життєрадісний.)

Дискусійна сітка Елвермана, або «Павутинка» дискусії

ТАК	ПРОБЛЕМА	НІ
Так,	Чи потрібно бути життєрадісним/ життєрадісною?	Ні,
ВИСНОВОК		

Запис буквосполучень та слова

Жи жи ит тт те ер ра ад ді іс сн ни ий життєрадісний

- Доведіть, що слово *життєрадісний* — прикметник.
- Складіть і запишіть речення зі словом *життєрадісний*.

2. Мотивація навчальної діяльності

До мене підійшов життєрадісний хлопчик. У життєрадісний хлопчика сьогодні день народження. До життєрадісний хлопчика підійшла мама.

- Що потрібно зробити, щоб усунути помилки?

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Розгадайте ребус.

(Відмінювання.)

— Що таке відмінювання?

— Тема нашого уроку — «Відмінювання прикметників з основою на твердий приголосний».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 114–116)

1) Вправа «Я — учитель. Я — учителька».

— Прочитайте та розкажіть у класі.

Робота з правилом

— Прочитайте декілька разів правило.

— Про прикметники з якою основою говориться в правилі?

— Про який відмінок прикметників згадується в правилі?

— Які закінчення мають прикметники в називному відмінку?

— Наведіть приклади прикметників з твердою основою в називному відмінку однини.

2) Виконання вправи 1.

— Утворіть прикметники від виділених іменників. Запишіть за зразком.

— Визначте рід записаних прикметників з основою на твердий приголосний звук. Позначте в них закінчення.

Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця»

— Дослідіть, які закінчення мають прикметники різних родів з основою на твердий приголосний у різних відмінкових формах однини.

3) Виконання вправи 2. Робота в парах.

— Розгадайте ребуси. Письмово провідмініайте прикметники.

4) Фізкультхвилинка.

5) Виконання вправи 3.

— Запишіть речення, поставивши прикметники та іменники, подані в дужках, у форму орудного відмінка однини.

— Позначте відмінкові закінчення прикметників і поясніть написання цих слів з опорю на кінцевий приголосний звук основи.

Взаємоперевірка.

6) Виконання вправи 4. Робота в групах.

— Прочитайте текст, добираючи з довідки прикметники і ставлячи їх у потрібних відмінках.

Метод «Подвійний щоденник»

Метод передбачає уважне читання тексту з нотатками.

Організація діяльності

1. Учні ділять сторінку окремого аркуша навпіл.

2. Під час читання ліворуч записують, який момент або персонаж їх вразив (здивував або щось нагадав із власного досвіду), а праворуч — коментар до цього (*Що саме вразило? До яких думок спонукало? Які запитання постали? тощо*).

3. Учитель надає учням час для читання та записування.
4. Пропонує учням поділитися своїми коментарями.
— Поясніть роль прикметників у тексті.
— Запишіть утворений текст.
— Підкресліть прикметники хвилястою лінією.
— Який це текст — розповідь чи опис? Доведіть свою думку.

5. Закріплення нових знань у процесі практичної діяльності

Робота в групах за картками

Картка 1

До іменників доберіть потрібні прикметники з основою на твердий приголосний. Після кожного прикметника в дужках напишіть скорочено відмінок, у формі якого він ужитий.

ВЕСНЯНКА

Ішла весна-красна
у синій хустинці.
Несла весна-красна
у скриньці гостинці.

Ягням — травицю,
гусятам — водицю,
каченятам — ряску,
а малятам — казку.

Тамара Коломієць

Картка 2

До відгадок доберіть потрібні прикметники з основою на твердий приголосний. Після кожного прикметника в дужках напишіть скорочено відмінок, у формі якого він ужитий.

Довго теплим бути в ньому каві, чаю запашному. У мандрівці та поході стане завжди в пригоді.
(*Термос.*)

Стоїть тітка на сторожі, розглядає перехожих. З ким за руку привіталась, в двір пустила, не вагалась.
(*Хвіртка.*)

Є в блюдечка подружка, що одне лиш має вушко. Можеш кралю цю зустріти, як захочеш чай попити.
(*Чашка.*)

Чистить курточку, штанці, чобітки і сап'янці... Дуже працююча тітка. Здогадальсь, хто це?
(*Щітка.*)

Племена, що вік кочують, без цеглини дім будують. Як же зветься їх оселя, що з жердин стіна та стеля, повсть домівку укриває, від негоди захищає?
(*Юрта.*)

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

Вправа «Два, один»

- Наведіть 2 приклади своєї успішної роботи на уроці.
- Наведіть 1 приклад завдань, над якими вам ще треба попрацювати.

2. Домашнє завдання

Вправа 5 (с. 116).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 80. ВІДМІНЮВАННЯ ПРИКМЕТНИКІВ З ОСНОВОЮ НА М'ЯКИЙ ПРИГОЛОСНИЙ

Мета: розширювати знання учнів про прикметники; вчити правильно записувати прикметники з основою на м'який приголосний; збагачувати словниковий запас школярів; вчити доводити свою думку; розвивати наполегливість, спостережливість, уважність, старанність, фонетичний слух; виховувати бажання говорити українською мовою, вивчати її правила.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Каліграфічна хвилинка.*

«Щоденні 5». Робота зі словами. Гра «Дешифрувальник»

	а	б	в	г
1	н	а	п	о
2	л	г	е	л
3	и	в	і	с
4	є	ю	ь	т

Код. 1а, 1б, 1в, 1г, 2г, 2в, 2б, 2а, 3а, 3б, 3в, 3г, 4г, 4в.

(Наполегливість.)

Прописування з'єднань

На на ап по ол ле ег гл ли и вві іс ст ть наполегливість

— Складіть та запишіть речення зі словом *наполегливість*.

2. Мотивація навчальної діяльності

Дискусійна сітка Елвермана, або «Павутинка» дискусії

ТАК	ПРОБЛЕМА	НІ
Так,	Чи потрібна нам наполегливість на уроці української мови?	Ні,
ВИСНОВОК		

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Тема сьогоднішнього уроку — «Відмінювання прикметників з основою на м'який приголосний».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота з підручником (с. 116–118)

1) *Вправа «Я — учителька. Я — учитель».*

— Прочитайте і розкажіть у класі.

Робота з правилом

— Прочитайте декілька разів правило.

— Які закінчення мають прикметники чоловічого роду з основою на м'який приголосний? Наведіть приклади.

— Які закінчення мають прикметники жіночого роду з основою на м'який приголосний? Наведіть приклади.

— Які закінчення мають прикметники середнього роду з основою на м'який приголосний? Наведіть приклади.

— Які букви позначають м'якість попереднього приголосного звука основи?

2) Виконання вправи 6.

- Запишіть подані прикметники в два стовпчики.
- Визначте рід прикметників.
- Позначте в них закінчення.

Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця»

— Дослідіть, які закінчення мають прикметники різних родів з основою на м'який приголосний у різних відмінкових формах однини.

3) Фізкультхвилинка.

4) Виконання вправи 7. Робота в групах.

— Розгадайте ребуси.

— Письмово провідмініайте прикметники *могутній, могутня, могутнє*.
Взаємоперевірка.

Н. в	могутній	могутня	могутнє
Р. в.	могутнього	могутньої	могутнього
Д. в.	могутньому	могутній	могутньому
Зн. в.	могутній, могутнього	могутня	могутнє
Ор. в.	могутнім	могутньою	могутнім
М. в.	на/у могутньому, могутнім	на/у могутній	на/у могутньому, могутнім

5) Виконання вправи 8.

— Запишіть сполучення слів, поставивши прикметники та іменники у формі орудного відмінка однини.

— Позначте відмінкові форми закінчення прикметників і поясніть написання цих слів (ураховуйте кінцеві приголосні основи).

— Складіть і запишіть речення зі сполученнями однієї з груп.

— Порівняйте свої речення з тими, які склали інші діти

6) Виконання вправи 9. Робота в парах.

— У поданих моделях прикметника замініть закінчення називного відмінка однини на закінчення орудного відмінка.

— Запишіть утворені моделі.

Взаємоперевірка.

— Доберіть кілька прикметників до кожної моделі за зразком.

— Складіть і запишіть речення з утвореними формами прикметників (на вибір).

5. Закріплення нових знань у процесі практичної діяльності

Самостійна робота. Вправа «Броунівський рух»

Картка червоного кольору

Допишіть закінчення прикметників. За потреби скористайтеся таблицею на сторінці 117.

Н. в. сусідн ____, сусідн ____, сусідн ____

Р. в. сусідн ____, сусідн ____, сусідн ____

Д. в. сусідн ____, сусідн ____, сусідн ____

Зн. в. сусідн ____, сусідн ____, сусідн ____

Ор. в. сусідн ____, сусідн ____, сусідн ____

М. в. сусідн ____, сусідн ____, сусідн ____

Картка жовтого кольору

Розгадайте ребуси. Провідмініайте прикметники.

 1 = С (Синя.)

С, 1€

(Синє.)

(Синій.)

Зелена картка

Знайдіть і випишіть прикметники з основою на м'який приголосний. Провідмініайте їх. Позначте закінчення прикметників.

Одного погожого літнього дня Ярик з друзями і батьками поїхав на природу, до сусіднього лісового озера. Воно було гарнюще, але страшенно засмічене. Діти швиденько поприбирали і почали розважатися. Зненацька неподалік вони почули жахливий рик і стогін. Друзі пішли туди і побачили страшне страховисько — величезне, обвішене пляшками й обгортками. Виявилося, що це Лісовуна. «Який ліс — такий і я», — пояснює він дітям свій жахливий вигляд...

За Ларисою Ніцой

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

Вправа «Рюкзак»

Кожен учень має змогу відповісти на запитання: «Які зі здобутих на уроці знань і вмій візьмеш із собою для використання на інших уроках? Про що цікаве розповіси удома?». Відповіді «складають» у рюкзак (уявний чи справжній).

2. Домашнє завдання

Вправа 10 (с. 118).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 81. ВИЗНАЧЕННЯ РОДУ, ЧИСЛА, ВІДМІНКА ПРИКМЕТНИКА ЗА ІМЕННИКОМ, З ЯКИМ ВІН ЗВ'ЯЗАНИЙ

Мета: розширювати знання учнів про прикметники; вчити визначати рід, число, відмінок прикметника за іменником, з яким він зв'язаний; розвивати мовлення та мислення учнів; виховувати бажання вчитися.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) Гра «Я — прикметник».

- Як називається частина мови, яка називає ознаку предмета?
- На які питання відповідають прикметники?
- За чим змінюються прикметники?
- Які закінчення мають прикметники чоловічого роду?
- Які закінчення мають прикметники жіночого роду?
- Які закінчення мають прикметники середнього роду?
- Назвіть прикметник, потім скажіть його рід.
- Який відмінок є початковою формою прикметника?

2) Перевірка домашнього завдання.

3) Каліграфічна хвилинка.

«Щоденні 5». Робота зі словами. Гра «Дешифрувальник»

	а	б	в
1	т	р	а
2	й	в	м

Код. 1а, 1б, 1в, 2в, 2б, 1в, 2а.
(Трамвай.)

Завдання за вибором

Картка 1

- Дібрати споріднені слова до слова *трамвай*.
(Трамвай, трамвайчик, трамвайний, трамвайник, трамвайниця.)

Розгадати кросворд.

т				в		й		
	р		м		а		ч	к
		а					н	й

(Трамвай, трамвайчик, трамвайний.)

Картка 2

Скласти і записати сенкан.

Орієнтовний сенкан

Іменник. Трамвай.

Прикметники. Новий, сучасний.

Дієслова. Їде, перевозить, курсує.

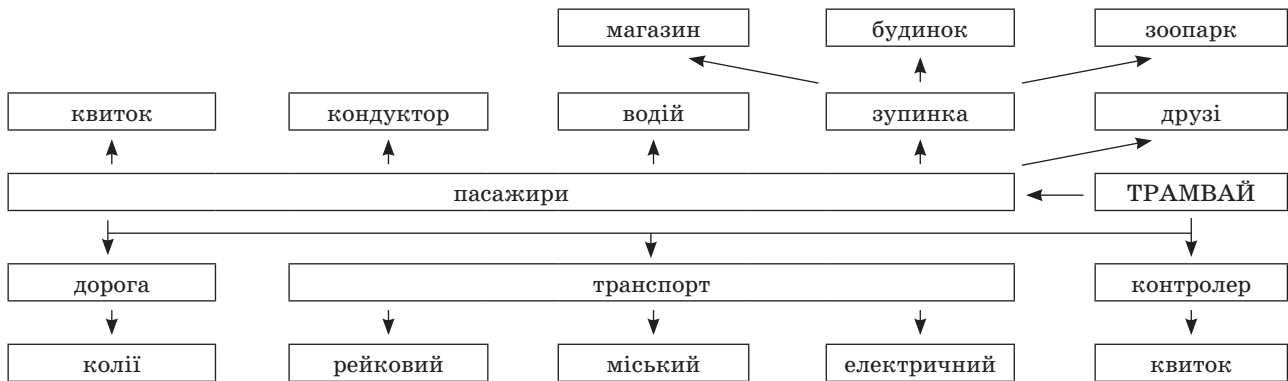
Враження від предмета. Вид транспорту, який рухається по рейках.

Висновок. Трамвай рухається завдяки електриці.

Картка 3

Скласти і записати кластер.

Орієнтовний кластер

Запис буквосполучень та слова «трамвай»

Тр т рам мв ва ай трамвай

— Складіть та запишіть речення зі словом *трамвай*.

2. Мотивація навчальної діяльності

Вибірковий диктант

Знаєте, про що найбільше жартують у Львові? Про львівський дощ і львівський трамвай. Кажуть, що першу львівську зливу привіз трамвай далекого 1880 року. Перший львівський трамвай тягали коні. Спочатку не всюди можна було дістатися на львівському кінному трамваї. Потім збільшилася кількість маршрутів. Згодом Львову запропонували замінити кінний трамвай на більш сучасний — паровий трамвай. А навесні 1894 року було прокладено перші маршрути в Львові й запущено по них електричні трамваї. (69 слів)

— Випишіть словосполучення прикметників з іменником *трамвай*.

— Як визначити рід, число, відмінок прикметника в словосполученні іменника з прикметником? Хочете дізнатися більше? Тоді — до роботи!

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Тема нашого уроку — «Визначення роду, числа, відмінка прикметника за іменником, з яким він зв'язаний».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 118–119)

1) Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця».

— Дослідіть, що потрібно зробити для визначення роду, числа і відмінка прикметника.

2) Виконання вправи 11.

— Прочитайте виразно вірш Володимира Морданя «У ріднім краї».

— Яка його тема?

— Знайдіть прикметники, вжиті в переносному значенні.

— Визначте рід, число, відмінок прикметників.

— Обґрунтуйте свою думку.

Вправа «Попс-формула»

П (позиція) — Я вважаю, що ___ відмінок має таку назву, тому що ...

О (обґрунтування) — Тому що ...

П (приклад) — Я можу довести це на прикладі ...

С (судження) — Зважаючи на це, я роблю висновок про те, що ...

3) Виконання вправи 12.

— Доберіть і вставте замість питань відповідні прикметники так, щоб утворити загадки про відомі вам предмети.

— Запишіть утворені загадки.

4) **Фізкультхвилинка.**

5) **Виконання вправи 13. Робота в парах.**

— Подані сполучення прикметників з іменниками запишіть у місцевому відмінку однини з відповідними прийменниками.

— Усно доберіть антоніми до прикметників *далекий, волога, гомінливе*.

— Складіть речення з одним зі сполучень. Запишіть його.

5. Закріплення нових знань у процесі практичної діяльності

1) **Робота в групах за картками.**

Картка 1

Надписати скорочено рід, число, відмінок над виділеними прикметниками у словосполученнях.

Сказав **Маленький Хвощик**

Великому Хвощу:

— Ховаймося під кущик
від грому і дощу!

— Навіщо нам ховатись,—
сказав **Великий Хвощ**.

— Для тебе і для мене
то справжнє свято — Дощ.

Для тебе і для мене
то справжнє свято — Грім!

Він хай собі гуркоче,
а ми собі — мовчім.

Галина Курпа

Картка 2

Виписати у стовпчик словосполучення прикметника з іменником. Через риску записати скорочено рід, число, відмінок прикметників.

Квітчасте Літо у квітчастім платті
квітчастою стежиною іде.
Квітчасто засвітилося латаття,
квітчаста бджілонька над мальвами гуде.

І небо-жайвір дзвонить кольорами
та й падає у став на саме дно.
З красивими квітчастими вітрами
веде сьогодні Літо свій танок.

Галина Курпа

2) **«Крісло автора».**

На крісло автора сідає учень/учениця, якому/якій ставлять запитання із вивченої теми. Дитина-автор відповідає.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

Рефлексійна вправа «Чек-лист»

Питання	Так	Ні	Не знаю
Урок цікавий			
Урок потрібний			
Я працював/ працювала із задоволенням			
Мені було нудно			
Хочу ще більше дізнатися про прикметники			

2. Домашнє завдання

Вправа 14 (с. 119).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 82. УТВОРЕННЯ СТУПЕНІВ ПОРІВНЯННЯ ПРИКМЕТНИКІВ

Мета: ознайомити учнів із утворенням форм ступенів порівняння прикметників; учити правильно утворювати форми ступенів порівняння прикметників; розвивати критичне мислення, усне й писемне мовлення; виховувати зацікавленість до лексики української мови.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Дискусійна сітка Елвермана, або «Павутинка» дискусії

ТАК	ПРОБЛЕМА	НІ
Так,	Чи потрібно нам учитися?	Ні,
ВИСНОВОК		

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Каліграфічна хвилинка.*

— Складіть зі слів прислів'я.

десять вченого дають невчених. За одного
(За одного вченого десять невчених дають.)

— Поясніть, як ви розумієте прислів'я.

2. Мотивація навчальної діяльності

Вправа «Знаю — Хочу знати — Дізнався/дізналася»

У стовпчик «З» — скажіть, що вам відомо з цієї теми.

У стовпчик «Х» — чого хотіли б дізнатися під час уроку

У стовпчик «Д» — скажете наприкінці уроку, що ви дізнались під час вивчення теми.

З	Х	Д
Що ви знаєте про прикметники?	Добра — добріша — найдобріша.	

Знаємо і вміємо

- Що таке прикметник
- На які питання відповідає прикметник
- Уміємо знаходити прикметники в тексті
- Уміємо добирати іменники до прикметників
- Уміємо відмінювати прикметники тощо.

Хочемо дізнатися

Хочемо дізнатися більше про ланцюжок прикметників *добра — добріша — найдобріша*.

3. Повідомлення теми та мети уроку.

— Щоб дізнатися про особливості ланцюжка прикметників *добра — добріша — найдобріша*, потрібно вивчити тему «Утворення форм прикметників». Отже, берімося до вивчення.

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 120–121)

1) *Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця». Мовне дослідження.*

— Утворіть із пазлів слова. (*Добрий, добріший, найдобріший.*)

— Слова *добрий, добріший, найдобріший* — це спільнокореневі слова чи форми одного слова? Обґрунтуйте свою думку.

— Дослідіть, як утворюються форми прикметників. Зробіть висновок, порівняйте власний висновок з висновком, що є в підручнику.

2) Виконання вправи 1.

- Прочитайте вірш Тамари Коломієць «Про найкращих».
- Знайдіть у ньому прикметники.
- Поясніть за зразком, як утворився прикметник *найспритніший*.
- А як утворився прикметник *найясніший*?

3) Виконання вправи 2.

- Прочитайте текст і визначте його головну думку.

Вправа «Ромашка Блума»

Орієнтовні запитання

Просте. Про цей текст?

Уточнювальне. Якщо я правильно зрозуміла, то Батьківщина — це мамині пісні?

Пояснювальне. Поясніть, чому колискові пісні ніжні.

Творче. Пригадайте колискові пісні, які ви знаєте.

Оцінювальне. Як ви гадаєте, навіщо потрібні колискові пісні?

Практичне. Коли співають колискові пісні?

- Запишіть другий абзац тексту.
- Підкресліть прикметники хвилястою лінією.
- Визначте відмінки прикметників і скорочено надпишіть зверху.
- Поясніть, як утворилися виділені прикметникові форми.

4) Фізкультхвилинка.

5) Виконання вправи 3.

- Утворіть і запишіть форми прикметників за зразком.

Взаємоперевірка.

	Суфікс	Префікс + суфікс
Короткий	Коротший	Найкоротший
Веселі	Веселіші	Найвеселіші
Розумна	Розумний	Найрозумніший
Щасливе	Щасливіше	Найщасливіший

6) Виконання вправи 4.

- Переставте рядки так, щоб прочитати вірш Петра Бондарчука.

*(Кажуть, що на світі
сонце найясніше,
та всміхнеться мама —
і стає світліше.
Кажуть, що світі
сонце найніжніше
та пригорне мама —
і стає тепліше.)*

- Складіть і запишіть речення з виділеними прикметниками.
- Поясніть, як утворилися ці прикметникові форми.

5. Закріплення нових знань у процесі практичної діяльності

Самостійна робота. Вправа «Броунівський рух»

Картка червоного кольору

Позначте частини слова, за допомогою яких утворилися форми прикметників.

УРОК 83. ВИМОВА І НАПИСАННЯ ПРИКМЕТНИКІВ НА *-ський, -зький, -цький*

Мета: вчити учнів правильно вимовляти та писати прикметники на *-ський, -цький, -зький*; розвивати мовлення, критичне мислення; виховувати бажання дізнаватися нові факти з історії України.

Обладнання: картки, орфографічні словники, карти України.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Освітні галузі: мовно-літературна, громадянська та історична.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Гра «Відповідай прикметниками»

— Який у вас настрій? Яку мову ми зараз вивчаємо? Яким був попередній урок? Якою була перера? Який у вас настрій? Яким буде наш урок?

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Гра «Так — ні. Якщо ні — то чому?».*

- Слова *життєрадісні, відданий, найщасливіше* — це прикметники.
- Прикметники називають предмети.
- Прикметник завжди зв'язаний із дієсловом.
- Прикметник завжди стоїть у тому числі й роді, що й іменник.
- За допомогою прикметників ми можемо описати предмети.
- Прикметник — це частина мови, що називає ознаку предмета.
- Прикметник — це частина мови, що називає назву предмета.
- Прикметники відповідають на питання *який? яка? яке? які?*.

2) *Перевірка домашнього завдання.*

3) *Каліграфічна хвилинка.*

Ребус

(Запорізька.)

(Січ.)

Вправа «Мозковий штурм»

— Що ви знаєте про Запорізьку Січ?

Вправа «Квест-цікавинка»

Фактично Запорізька Січ — це місце, де почалась демократія. Тут кожен мав право голосу, право мати землю та працювати на ній для власних потреб.

Ось права, які мали мешканці Січі:

- ніякого кріпацтва;
- усі могли використовувати землю для власних потреб;
- усі мали рівноправ'я та однакові виборчі права;
- рішення ухвалювалось методом загальної згоди.

Ці права не створювались штучно. Людям набридло бути в рабстві та працювати на чужі народи. Саме тому права й обов'язки жителів Січі виникли природним шляхом.

Прописування словосполучення «Запорізька Січ»

Складання речення зі словосполученням та запис його в зошит.

2. Мотивація навчальної діяльності

— Усі ми знаємо про Запорізьку Січ. Але документально зафіксовано, що було створено вісім Січей. Засадами цих Січей були рівність та братерство. Кожен мешканець Січі поважав це місце і піклувався про нього. А за потреби був готовий стати на захист України.

— Прочитайте назви ще семи Січей. Як ви гадаєте, чи потрібно в цих назвах писати м'який знак?

Хортинс..ка;

Базавлуц..ка;

Томаківс..ка;

Микитинс..ка;

Чортомлинс..ка;

Олешківс..ка;

Кам'янс..ка;

Підпільненс..ка.

— Хочете дізнатися більше? Тоді — до вивчення нової теми.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні на уроці ми вивчимо нову тему, а саме «Вимова і написання прикметників на *-ський, -зький, -цький*».

4. Сприймання та засвоєння нового матеріалу. Робота за підручником (с. 122–123)

1) Вправа «Я — учителька. Я — учитель».

— Прочитайте і розкажіть у класі.

Робота з правилом

— Про які суфікси прикметників ідеться в правилі?

— Чим особливі суфікси *-ськ-, -зьк-, -цьк-*?

Гра «Хто більше?». Робота в групах

— Яка група добере й запише якомога більше прикметників із суфіксами *-ськ-, -зьк-, -цьк-*?

2) Виконання вправи 1.

Стратегія «Входження в малюнок»

— Уявіть, що ви «ввійшли» в малюнок.

— Де ви знаходитесь?

— Що ви бачите?

— Що ви чуєте?

— Що ви відчуваєте?

— Який у вас настрій?

— Прочитайте текст.

Вправа «Взаємні питання»

Діти об'єднуються в групи. Кожна група складає запитання за текстом та ставить його іншій групі. Виграє група, яка поставить більше запитань та правильно відповість на запропоновані іншими групами.

Для полегшення складання запитань учитель може запропонувати картку зі словами:

Де? Коли? Чому? Навіщо? Як?

- Яка мета тексту?
- Випишіть з тексту прикметники з суфіксами *-ськ-*, *-зьк-*, *-цьк-*.

3) Виконання вправи 2. Робота в парах.

- Прочитайте прізвища.
- Від яких власних імен їх утворено?
- Які ще прізвища, утворені від назв міст, сіл, річок, ви знаєте?
- Запишіть прізвища, утворені від назв міст, сіл, річок. Позначте в них суфікси.

4) Фізкультхвилинка.

5) Виконання вправи 3. Робота в парах.

— Утворіть за допомогою суфіксів прикметники від поданих іменників. За потреби звертайтеся до орфографічного словника.

5. Закріплення нових знань у процесі практичної діяльності

Самостійна робота. Вправа «Броунівський рух»

Картка червоного кольору

Гра «Знайди помилки»

Козацький, товаризький, паризький, юнаський, канадський, студентський.

Картка жовтого кольору

Запишіть назви Січей за абеткою, вставляючи, де потрібно, м'який знак.

Хортинс..ка, Базавлуц..ка, Томаківс..ка, Микитинс..ка, Чортомлинс..ка, Олешківс..ка, Кам'янс..ка, Підпільненс..ка.

— Як ви гадаєте, яка Січ розміщується найближче до нашого місця проживання?

Картка зеленого кольору

Примітка: можна користуватися картою України.

Утворіть від назв міст прикметники із суфіксами *-ськ-*, *-зьк-*, *-цьк-*. Запишіть їх.

(Черкаський, золотоніський, канівський, бузький, деренківський, орловецький, кременчуцький...)

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

Метод «Каплюшки де Боно».

- Білий — колір чистоти.
Що мені відомо про суфікси *-ський*, *-цький*, *-зький*?
- Червоний — колір життя, відчуттів.
Навіщо потрібні знання, здобуті сьогодні на уроці?
- Чорний — колір землі, здорового глузду.
Як ви гадаєте, чи доклали ви достатньо сил для вивчення теми?
- Зелений — колір досліджень.
Як пишуться *-ський*, *-цький*, *-зький*?
- Синій — колір знань.
Яка частина мови має суфікси *-ський*, *-цький*, *-зький*?

2. Домашнє завдання

Вправа 3 (с. 123) — завдання 2, 3.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

**УРОК 85. ПРЯМЕ І ПЕРЕНОСНЕ ЗНАЧЕННЯ ПРИКМЕТНИКІВ.
ПРИКМЕТНИКИ-СИНОНІМИ ТА ПРИКМЕТНИКИ-АНТОНІМИ.
УЗАГАЛЬНЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАТЬ
ЗА РОЗДІЛОМ «ПРИКМЕТНИК»**

Мета: розвивати вміння учнів визначати роль прикметників-синонімів та прикметників-антонімів у реченнях, прикметників, які мають пряме та переносне значення; узагальнити та систематизувати знання про прикметник; збагачувати словниковий запас; виховувати шанобливе ставлення до багатства слів української мови.

Обладнання: картки, словники синонімів та антонімів.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

— Які труднощі спіткали під час виконання домашнього завдання?

2) *Каліграфічна хвилинка.*

«Щоденні 5». Робота зі словами. Вправа «Квест»

— Знайдіть зазначені букви та складіть з них слово.

Дуб
1, 2

Хмара
1, 2

Яблуко
1

Лінійки
3, 7, 5

(Духмяний.)

Вправа «Мозковий штурм»

— Що ви можете сказати про прикметник *духмяний*?

Робота зі словниками (тлумачний; синонімів)

ДУХМЯНИЙ — **ЗАПАШНИЙ** (який має приємний запах), **АРОМАТНИЙ**, **ПАХУЩИЙ**, **ЗАПАХУЩИЙ**, **ПАШІСТИЙ**, **ПАХУЧИЙ**, **ЗАПАШІСТИЙ**, **БЛАГОУХАННИЙ**, **ПАХКІЙ**, **ДУХОВІТТИЙ**

Запис буквосполучень та слова «духмяний»

Ду ду ух хм мя ян ни ий духмяний

— Складіть речення зі словом *духмяний* та запишіть його.

2. Мотивація навчальної діяльності

— Пригадайте алфавіт та розгадайте слова.

Код 1. 22, 11, 18, 19, 18, 12, 17, 11. (*Синоніми.*)

Код 2. 1, 18, 23, 19, 18, 12, 17, 11. (*Антоніми.*)

Код 3. меПря ат репен онес зченняна івсл.

(Пряме та переносне значення слів.)

— Що ви знаєте про синоніми?

— Що ви знаєте про антоніми?

— Що ви знаєте про пряме та переносне значення слів?

— Хочете навчитися краще використовувати у своєму мовленні синоніми та антоніми та закріпити знання про прикметники? Тоді — до роботи!

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Тема нашого уроку — «Пряме і переносне значення прикметників. Прикметники-синоніми та прикметники-антоніми. Узагальнення і систематизація знань за розділом “Прикметник”».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 124–125)

1) Виконання вправи 1. Робота в парах.

- Уявіть себе в ролі письменників (письменниць). Прочитайте текст.
- Виділені в ньому слова замініть відповідними словосполученнями з довідки, поставивши їх у потрібній формі.
- Запишіть утворений текст.
- Підкресліть слова, ужиті в переносному значенні.

2) Виконання вправи 2.

- До поданих сполучень із прикметниками, які вживаються в прямому значенні, доберіть і запишіть словосполучення із прикметниками, які вживаються в переносному значенні.
- Поясніть значення дібраних словосполучень.
- Складіть і запишіть із ними речення.

3) Виконання вправи 3.

- Уявіть себе в ролі редактора (редакторки). Прочитайте текст.
- Розкажіть, який недолік є в ньому.
- Доберіть синоніми, щоб не повторювався той самий прикметник.
- Запишіть відредагований текст, зазначивши в дужках рід прикметників.

4) Виконання вправи 4.

- Запишіть прислів'я, уставляючи антоніми до виділених слів.
- Поміркуйте і скажіть, яку роль відіграють антоніми в прислів'ях.

5) Виконання вправи 5.

— До кожного прикметника доберіть і запишіть відповідний антонім. За потреби скористайтеся словником.

6) Фізкультхвилинка.

5. Узагальнення та систематизація знань

1) Вправа «Скажи швидко і правильно!».

- Як знайти прикметник серед інших частин мови?
- Назви прикметники до слова *кавун*.
- Як визначити рід прикметника?
- Коли неможливо визначити рід прикметника?
- За чим змінюються прикметники?
- Назвіть відмінки та питання до них.

2) Тестування.

1. Яку частину мови називають прикметником?

- А Називає ознаку предмета і відповідає на питання *який? яка? яке? які?*
- Б називає назву предмета і відповідає на питання *хто? що?*
- В називає дію предмета і відповідає на питання *що робити? що зробити?*

Приклади: _____

2. Як змінюються прикметники?

- А За родами, числами
- Б за числами, відмінками
- В за родами, числами, відмінками

Приклади: _____

3. Як визначити число, рід і відмінок прикметника в реченні?

- А За дієсловом
- Б за питаннями

В за іменником, з яким зв'язаний прикметник

Приклади: _____

4. У якому рядку записано форми прикметників?

А Учень, школа, знання

Б розумний, розумніший, найрозумніший

В розум, розумний, розумашечки

5. Як правильно вимовляти і записувати прикметники із суфіксами *-ськ-*, *-зьк-*, *-цьк-*?

А З м'яким знаком

Б без м'якого знака

В не має значення

Приклади: _____

3) **Вправа «Сторітелінг».**

Слухання казки

Одного разу, коли пан Іменник гордовито і поважно запевняв усіх жителів своєї країни, що він приносить найбільше користі матері Мові, його перебив пан Прикметник:

— Гов, сусіде! Я теж, як і ти, змінююся за числами і відмінками. А ще й за родами. І, здається, без моєї ознаки ти не був би таким гарним і зрозумілим. Я прикрашаю всіх осіб і всі предмети. Візьмемо, наприклад, речення: «Надійшла весна». Воно просте і бідне, а запроси мене і почувеш: «Надійшла весна прекрасна, багатобарвна, тепла, ясна!» Красиво?

Отже, я теж потрібний нашій матері Мові, не менш ніж ти.

— А й справді, — погодився Іменник, — не варто нам сваритися.

І почали Іменник із Прикметником жити в дружбі та злагоді.

Робота в групах. Складання казки про прикметник

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

1) **Вправа «Моя сходинка».**

У кожного учня/учениці — аркуш паперу, на якому зображено по 3 сходинки: настрої, як я працював/працювала, мої досягнення.

Діти малюють кружечок або схематичну людину, на якому рівні вони знаходяться.

2) **Вправа «Самооцінювання».**

— Допишіть речення.

Під час вивчення розділу «Прикметник»:

- я зрозумів/зрозуміла ...
- найбільший мій успіх — це ...
- найлегшим для мене було вивчення ...
- найбільші труднощі я відчував/відчувала при вивченні теми ...
- я міг/могла б пояснити друзям тему ...
- я змінив/змінила своє ставлення до...

2. Домашнє завдання

Вправа 6 (с. 125).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

Числівник як частина мови

УРОК 87. ЧИСЛІВНИКИ, ЯКІ ВІДПОВІДАЮТЬ НА ПИТАННЯ *скільки? котрий?*

Мета: вчити учнів розпізнавати в мовленні числівники, які відповідають на питання *скільки? котрий?*; розвивати спостережливість, критичне мислення; виховувати допитливість.

Обладнання: картки.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Освітні галузі: мовно-літературна, природнича, математична.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Мотивація навчальної діяльності

— Сьогодні ми розпочинаємо вивчати частину мови, яку найчастіше зустрічаємо на уроках математики. Хочете дізнатися більше? Тоді — до роботи!

2. Повідомлення теми та мети уроку

— Розгадайте ребус, і ви дізнаєтеся, який розділ ми починаємо вивчати.

(Числівник.)

— Так, сьогодні ми розпочинаємо вивчати числівник. Тема сьогоднішнього уроку — «Числівники, які відповідають на питання *скільки? котрий?*».

3. Вивчення нового матеріалу. Робота з підручником (с. 126–127)

1) Проблемне питання.

— Що спільного і відмінного в словах *шість, шістнадцять, шістдесят?*

2) Вправа «Я — вчителька. Я — вчитель».

— Пригадайте і розкажіть про числівник за схемою.

Вправа «Мікрофон»

— Що називають числівники?

— На які питання відповідають числівники?

— Наведіть приклади числівників, які відповідають на питання *скільки?*

— Наведіть приклади числівників, які відповідають на питання *котрий?*

3) Виконання вправи 1.

— Запишіть повні відповіді на запитання.

— Складіть запитання із числівниками. Хто цікавіше?

4) Виконання вправи 2.

— Від числівників, що відповідають на питання *скільки?* утворіть числівники, які відповідають на питання *який? котрий?*. Запишіть за зразком.

Взаємоперевірка. Один — перший, одинадцять — одинадцятий, чотири — четвертий, чотирнадцять — чотирнадцятий, вісім — восьмий, вісімнадцять — вісімнадцятий, вісімдесят — вісімдесятий, тридцять два — тридцять другий, сорок — сороковий, сто — сотий.

5) Каліграфічна хвилинка.

Розгадування ребусів

— Складіть і запишіть речення із числівниками *сім*, *сьомий*.

Вправа «Квест-цікавинка»

Число 7 вважають найщасливішим. Відомо 7 днів у тижні, 7 смертних гріхів і 7 чеснот, 7 континентів, 7 кольорів веселки, 7 музичних нот, 7 днів Творіння і багато іншого. У Європі є повір'я, згідно з яким сьомий син сьомого сина має магічну силу. Також число 7 найчастіше є улюбленим числом людей у всьому світі.

Гра «Найкращий знавець прислів'їв»

Сім без чотирьох, та три ... (полетіло).

Сім бід — один ... (одвіт).

Сім верст до небес, ... (і все пішки).

Сім п'ятниць ... (на тиждень).

Сім раз одмір, ... (а раз одріж).

Сім років мак не родив ... (і голоду не зробив).

Сім ятерів — ... (ні одної риби!)

Оці ще з'їм, та після ще сім, та ще полежу, та ще стільки змережу, подивлюсь на сволок, та ще сорок, ... (а як не полегшає — отже, пороблено).

Працювати ... (до сьомого поту).

б) Фізкультхвилинка.

7) Виконання вправи 3.

Робота над загадками

- В мене є великий хист,
Я співаю, як артист.
Спів мій радісний усюди
Дуже люблять слухать люди. (Соловейко.)
- Маленький хлопчик
У сірій свитині
По дворах стрибає,
Крихти збирає. (Горобчик.)
- Хто гнізда свого не має,
Яйця іншим підкладає,
А у лісі в холодку
Все кує, мудруля?
Хто вона?.. (Зозуля).

Вправа «Біном фантазії»

— Як ви гадаєте, чому саме про цих пташок я дібрала вам загадки?

Читання з позначками («система поміч»)

— Діти, читаючи текст, ви повинні з'ясувати: що ви вже знаєте; яку інформацію прочитали вперше; про що ви хотіли б дізнатися більше. Для цього ставте відповідні умовні позначки.

Умовні позначки:

- «V» — я це знав/ знала;
- «-» — це суперечить тому, що я знаю;
- «+» — я цього не знав;
- «?» — я хочу про це запитати.

- Що нового ви дізналися з тексту?
- Які слова вам потрапили вперше?
- Про що ви б хотіли запитати, прочитавши цей текст?
- Знайдіть у тексті числівники. Поставте до них питання.
- Які ще тварини і рослини, крім названих у тексті, можуть орієнтувати нас у часі? Запитайте про це у старших.

4. Закріплення нових знань у процесі практичної діяльності

Хвилинка математики

— Розв'яжіть задачі та випишіть числівники.

Картка 1

Сіно на лужку згрібали,
Пісню весело співали.
Пісня радісна лунала,
Працювати помагала.

П'ять сестричок працювали,
В десять копиць сіно склали.
Скільки копичок
Склала кожна із сестричок? ($10 : 5 = 2.$)

Картка 2

Каже мамі дочка:
— Дай мені яблучка
— Ось, будь ласка, яблук тридцять шість,
Ти візьми третину їх.

Доця довго мудрувала,
Яблук жодного не брала.
Як їй треба відповісти,
Скільки яблук може з'їсти? ($36 : 3 = 12.$)

Картка 3

В мами зайчихи п'ять малят,
Неслухняних зайченят.
Бігають, стрибають,

Тата й маму розважають.
Скільки всього вушок у малят,
Пустотливих зайченят? ($2 \cdot 5 = 10.$)

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

Стратегія «Ромашка Блума»

Орієнтовні запитання:

Просте. Що цікавого було сьогодні на уроці?

Уточнювальне. Якщо я правильно зрозуміла, сьогодні діти старанно працювали?

Пояснювальне. Навіщо нам потрібно вивчати числівники?

Творче. Що було б, якби не було числівників?

Оцінювальне. Як ви оціните свою роботу на уроці?

Практичне. Де використаєте здобуті знання?

2. Домашнє завдання

Вправа 4 (с. 127).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 88. ВИМОВА ТА ПРАВОПИС ФОРМ РОДОВОГО ВІДМІНКА ЧИСЛІВНИКІВ 50, 60, 70, 80, 90, 100

Мета: вчити учнів правильно вимовляти і записувати форми родового відмінка числівників 50, 60, 70, 80, 90, 100; закріпити вміння доводити правильність/неправильність вибору потрібної букви за допомогою правила чи словника; розвивати орфографічну пильність, критичне мислення; прищеплювати бажання правильно розмовляти українською мовою.

Обладнання: чисті аркуші паперу, картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, математична.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

— Діти, візьміть чистий аркуш паперу. Зараз ви будете малювати простим олівцем те, що я вам скажу. Але умова одна — робити все на свій розсуд. Не запитувати і не перепитувати! Готові? Будьте уважні.

— Намалюйте 3 ромашки, 3 тюльпани, 3 волошки.

— А тепер покажіть свої малюнки сусідові/сусідці, усьому класу. Як ви гадаєте, чому вони такі різні? Адже на кожному малюнку однакова кількість квітів. (Бо кожна людина різна і неповторна.) Але всі квіти такі чудові-пречудові. Як і ви, мої найкращі учні.

— Отже, кожен з нас має своє світосприйняття. Ви прекрасні й неповторні. Пам'ятайте про це.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Гра «Моя частина мови».*

Діти за допомогою лічилки «Іменник, прикметник, числівник» об'єднуються в групи.

Слова для карток: шість, вісім, сонячний, казкова, навчання, прогулянка, впевненість, сто, мільйон, сонце, небо, восьмий, п'ятдесят, наполегливість, тридцять, сорок вісім, двадцять, туристичний, впевнені, наполеглива, вчені.

— У якої групи карток найбільше? Як ви гадаєте чому?

2. Мотивація навчальної діяльності

1) *Гра «Дешифрувальник». Робота в групах.*

Картка 1

	а	б	в
1	с	і	ш
2	т	д	е
3	у	и	я

Код. 1в, 1б, 1а, 2а, 2б, 2в, 1а, 3в, 2а.
(Шістдесят.)

Картка 3

Картка 2

	а	б	в
1	д	в	с
2	м	е	и
3	і	я	т

Код: 1б, 3а, 1в, 3а, 2а, 1а, 2б, 1в, 3б, 3в
(Вісімдесят.)

	а	б	в
1	д	с	т
2	о	е	о
3	н	я	в'

Код. 1а, 2б, 3в, 3б, 3а, 2а, 1б, 1в, 2в
(Дев'яносто.)

Картка 4

	а	б	в
1	п'	с	е
2	я	т	д

Код. 1а, 2а, 2б, 2в, 1в, 2б, 2а, 2б.
(П'ятдесят.)

Картка 5

	а	б
1	с	и
2	т	і
3	м	я
4	е	д

Код. 1а, 2б, 3а, 4б, 4а, 1а, 3б, 2а.
(Сімдесят.)

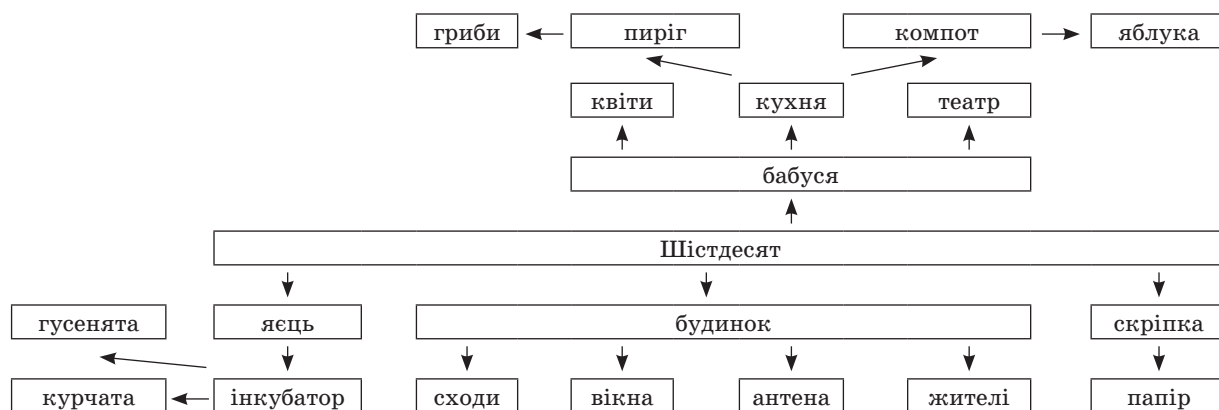
Картка 6
Ребус

(Сто.)

2) Складання кластерів (на вибір) із відгаданими числівниками.

Орієнтовний кластер

3) Каліграфічна хвилинка.

Каліграфічне прописування слів *шістдесят*, *сімдесят*, *вісімдесят*, *дев'яносто*, *сто*.

- Як ви гадаєте, чому ми саме ці слова відгадували?
- Хочете дізнатися більше? Тоді — до роботи!

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Тема сьогоднішнього уроку — «Вимова та правопис форм родового відмінка числівників 50, 60, 70, 80, 90, 100».

4. Сприймання та засвоєння нового матеріалу. Робота за підручником (с. 128–129)

1) Виконання вправи 5. Робота в парах.

- Прочитайте, як потрібно правильно вимовляти та писати числівники *п'ятдесяти*, *шістдесяти*, *сімдесяти*, *вісімдесяти*.
- Складіть із цими числівниками кілька числових виразів на додавання та віднімання і запишіть їх словами, вживаючи прийменники *до*, *від*.

2) Робота з правилом.

- Про які числівники йдеться в правилі?
- Які форми мають числівники *дев'яносто* і *сто* в родовому відмінку?

3) Фізкультхвилинка.

УРОК 89. ФОРМИ ЧИСЛІВНИКІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЧАСУ ПРОТЯГОМ ДОБИ. УЗАГАЛЬНЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАНЬ ЗА РОЗДІЛОМ «ЧИСЛІВНИК»

Мета: вчити учнів уживати правильні форми числівників на позначення часу протягом доби, при вимірюванні величин; узагальнити і систематизувати знання за розділом «Числівник»; збагачувати словниковий запас учнів; розвивати мовлення, критичне мислення; виховувати бажання вивчати українську мову.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, математична.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) Вправа «Мозковий штурм».

— Що ви знаєте про числівник? (Частина мови, яка називає кількість предметів при лічбі. Частина мови, яка називає порядок предметів при лічбі. Відповідають на питання «скільки?» «який?» «котрий?»). Числівники «дев'яносто» і «сто» у формі родового відмінка мають форми «дев'яноста», «ста».)

2) Перевірка домашнього завдання.

3) Творчий диктант «Впиши числівники».

Найбільший та найпотужніший у світі літак було збудовано в Україні. Велетень Ан-225, також відомий як «Мрія», побудований 1988 року на заводі імені Антонова. Літак занесено до Книги рекордів Гіннеса за його 240 рекордів!

2. Мотивація навчальної діяльності

— Хочете більше дізнатися про числівник? Тоді — до навчання.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми не тільки вивчимо нову тему, а й повторимо матеріал, який уже засвоїли про цю частину мови. Як ви гадаєте, яку частину мови ми сьогодні закінчимо досліджувати? Отже, тема нашого уроку — «Форми числівників на позначення часу протягом доби. Узагальнення і систематизація знань за розділом «Числівник»».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 129–131)

1) Читання поради.

2) Виконання вправи 8. Робота в групах.

— Дайте письмові відповіді на запитання.

— Назвіть числівники, використані в реченнях.

— Назвіть числівник, що повторюється.

— Скільки в ньому десятків?

— Визначте число і відмінок іменників, які було вжито із числівниками.

— Поясніть значення прислів'я «Уранці не почнеш — увечері не здоженеш».

3) Каліграфічна хвилинка.

Завдання за вибором

- Гра «Сходінки».

Що?
Коли?
Який?

	в			і			
в			ч	е		і	
		е			р		і й

- Гра «Слова-родичі».
Утворіть споріднені слова.

Іменник	Що?	р	а	н		к			
Прикметник	Який?	р	а	н	к				й

Відповідь. Ранок, ранковий.

*Каліграфічне прописування слів «вранці», «ввечері» та буквосполучень цих слів
Складання та записування речень зі словами вранці, ввечері.*

4) Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця».

— Дослідіть, які форми числівників використовуються на позначення часу протягом доби.

5) Виконання вправи 9. Робота в парах.

- Прочитайте і дізнайтесь про розклад уроків у школі.
- Скільки триває один урок у вашому класі?
- Який розклад дзвінків уроків у вашій школі?
- Складіть і запишіть речення за зразком.

5) Виконання вправи 10. Робота в групах.

- Зазначте час, використовуючи різні форми числівників на позначення часу протягом доби.
- Складіть і запишіть розпорядок дня на вихідний — суботу. Числівники записуйте словами. Використовуйте різні форми числівників на позначення часу протягом доби.

6) Фізкультхвилинка.

7) Виконання вправи 11.

- Поедняйте числівники з іменниками.
- Запишіть утворені словосполучення.
- Складіть і запишіть речення із двома сполученнями слів (на вибір).

8) Виконання вправи 12.

- Обчисліть вирази.
- Прочитайте кожен числовий вираз різними способами.
- Запишіть числові вирази словами, уживаючи прийменники *до, від*.

9) Проблемне питання.

— У текстах якого стилю числівники виконують найважливішу роль?

10) Виконання вправи 13.

- Прочитайте оголошення.
- Розкажіть, які твори для дітей Олександра Дерманського ви читали.
- Назвіть числівники в оголошенні.

5. Узагальнення та систематизація знань

1) Тестування.

1. Що таке числівник?

- А частина мови, яка відповідає на питання *хто? що?*
- Б частина мови, яка відповідає на питання *який? яка? яке? які?*
- В частина мови, яка відповідає на питання *скільки? який? котрий?*

2. У якому рядку записано лише числівники?

А п'ять, п'ятий, п'ятірна   Б шість, коробка, солом'яний   В вісім, восьма, дев'яносто

3. Зміни та запиши числівники в називному та родовому відмінках однини.

	50	60	70	80	90	100
Називний						
Родовий						

4. Як правильно вживати форми числівників на позначення часу протягом доби? Наведи приклади.

5. Розв'яжи задачі Марка Беденка зі збірника «Оце так задачі». Запиши числівники словами.

Картка 1

У Розкидайка під ліжком валяються 6 пар різних черевиків. Скільки черевиків йому треба дістати по одному, щоб дібрати пару, якщо йому дуже не поталанить?

Картка 2

Розкидайко викинув усі свої кольорові шкарпетки й придбав замість них 5 пар білих і 5 пар чорних. Скільки тепер йому потрібно витягти з-під ліжка шкарпеток, щоб зібрати пару, якщо надто не поталанить?

Картка 3

Розкидайко викинув усі свої черевики й купив три пари білих і три пари чорних. Скільки черевиків потрібно йому діставати вранці, щоб дібрати пару, якщо дуже поталанить?

Картка 4

Коли в Розкидайка закінчилися шкарпетки, друзі подарували йому аж 15 пар нових. Скільки шкарпеток залишилося в Розкидайка, якщо загубив він у 5 разів більше, ніж зберіг? (Беденко М. В. *Оце так... задачник. К. : А. С. К., 1997. 112 с., 130 іл.*)

Відповіді:

Картка 1 — 7 черевиків.

Картка 2 — 6 шкарпеток.

Картка 3 — 7 черевиків. Наприклад, якщо перші 6 черевиків — ліві.

Картка 4 — 5 шкарпеток.

2) Використання стратегії «РАФТ». Робота в парах.

Учні складають невеличкі висловлювання від імені числівника.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

1) Вправа «Яким був для мене урок».

— Оцініть наш урок за 100-бальною системою оцінювання.

2) Вправа «Яким я був/була сьогодні на уроці».

— Оцініть свою роботу на уроці за 100-бальною системою оцінювання.

3) Самооцінювання.

— Розкажіть про свої враження під час вивчення теми «Числівник».

- Я дізнався/дізналася ...
- Я запам'ятав/запам'ятала ...
- Я навчився/навчилася ...
- Я повторив/повторила ...
- Мені ще важко ...
- Я хочу порадити ...
- Я хочу подякувати ...

2. Домашнє завдання

Вправа 14 (с. 131).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

Займенник як частина мови. Особові займенники

УРОК 90. ЗАЙМЕННИКИ. РОЛЬ ЗАЙМЕННИКІВ

Мета: розширювати уявлення учнів про частини мови; ознайомити із займенниками, їхньою роллю в мовленні; вчити розпізнавати займенники серед інших частин мови; розвивати критичне мислення; виховувати доброзичливе ставлення, повагу до членів спільноти.

Обладнання: картки.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна і здоров'язберезувальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Мотивація навчальної діяльності

— Розподіліть слова за частинами мови.

Білий, білизна, білити, він, чотири.

П'ятий, п'ятірка, вона, пливти, дерев'яні.

Я, Оксанка, розумна, десять, гратися.

— Назвіть «зайві» слова. (*Він, вона, я.*)

2. Повідомлення теми та мети уроку

1) Розгадування ребуса.

— Сьогодні на уроці ми розпочнемо вивчати нову для вас частину мови. Розгадайте ребус, сформулюйте тему нашого уроку.

(*Займенник.*)

— Так, діти, сьогодні ми вивчатимемо займенники, їхню роль в українській мові.

2) Робота над лінгвістичною казкою.

У давні часи в одному царстві жили собі добрі та веселі люди. Вони працювали не покладаючи рук і тому їхня держава славилась багатством та достатком. А недалеко, серед темних скель у Чорній печері жила зла чаклунка. Вона давно розмірковувала над тим, як завдати шкоди людям.

І от одного разу чаклунка промовила: «Хай ці щасливчики забудуть свої імена, хай діти забудуть імена батьків, а батьки — імена дітей. Тоді вони обов'язково посваряться».

І враз люди стали злі, роздратовані, сумні. Так тривало доти, доки мешканці царства не зрозуміли, що вони забули свої імена, імена знайомих, назви всього, що їх оточувало. А як повернути імена, як дізнатися про назви предметів — вони не знали.

Якось до їхнього царства потрапив добрий мудрець, люди розповіли йому про своє горе і попросили про допомогу.

— Добре, я допоможу вам повернути свої імена, але це буде не відразу, — пообіцяв мудрець.

— А поки що я дам вам слова замість імен і назв, які забрала зла чаклунка. Запам'ятайте, ці слова будуть тільки вказувати на особу чи предмет. Ви зможете говорити між собою, не називаючи імен та

предметів. Наприклад: кожен з вас про себе говоритиме «я», а якщо вас буде багато — «ми». Розповідаючи про когось або про щось, кажіть «він», «вона», «воно», а якщо їх багато — «вони». А поки прощайте, я йду до злої чаклунки знімати чари.

За Діаною Безносенко

3) Каліграфічна хвилинка.

Прописування з'єднань та слова «займенник»

— Займенник — замість імен і назв. Цікаво? Тоді — до роботи!

3. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 132–133)

1) Вправа «Я — учителька. Я — учитель».

— Прочитайте і розкажіть у класі.

Вправа «Кошик запитань»

- Як називається частина мови, яка вказує на предмети, але не називає їх?
- Як називається частина мови, яка вказує на ознаки предметів, але не називає їх?
- Як називається частина мови, яка вказує на кількість предметів, але не називає їх?
- На які питання відповідають займенники?
- Чому займенники мають саме таку назву?

Вправа «Візьми до уваги!»

- Яким займенником можна замінити іменники *учень, портфель, успіх*?
- Яким займенником можна замінити прикметники *добра, весела, щаслива*?
- Яким займенником можна замінити числівники *п'ять, сім, дев'ять*?

2) Виконання вправи 1.

- Прочитайте і відгадайте загадку Дмитра Білоуса.
- Назвіть слова, які людина вживає в таких випадках:

- Указуючи на себе
- Звертаючись до співрозмовників
- Указуючи на інших людей або будь-які предмети.
  - Проілюструйте відповіді словами із загадки.
  - Зробіть висновки.

Вправа «Мікрофон»

- Що називається закінченням? (Змінна частина слова називається закінченням.)
- Що потрібно зробити для знаходження закінчення? (Щоб знайти закінчення, треба змінити слово.)
- Де у слові стоїть закінчення? (Закінчення стоїть у кінці слова.)
- Як позначається закінчення?

3) Виконання вправи 2. Робота в парах.

— Прочитайте текст.

Вправа «Взаємні питання»

Діти об'єднуються в групи. Кожна група складає запитання за текстом та ставить його іншій групі. Виграє група, яка поставить більше запитань та правильно відповість на запропоновані іншими групами.

Для полегшення складання питань учитель може запропонувати картку зі словами:

Де? Коли? Чому? Навіщо? Як?

- Складіть текст-розповідь про займенник як частину мови.
- Поясніть прислів'я «Як ти до людей, так і люди до тебе».

4) Фізкультхвилинка.

5) Виконання вправи 3.

- Прочитайте акровірш Дмитра Білоуса.
- Назвіть зашифроване слово. (Слово.)
- Складіть і запишіть із цими займенниками кілька речень про рідне слово.

4. Закріплення вивченого матеріалу

Робота в парах за картками

Картка 1

Виписати займенники у стовпчик. Через риску записати, замість яких іменників вони вжиті.

Ми всі під одним дощем —
Хрущ, Метелик і я.
У Хруща парасоля —
із вишневого листка.
У Метелика парасоля —
із красоліної пелюстки.
Я бігаю
від Хрущевої парасолі
до Метеликової
і росту.

Галина Кирпа

Картка 2

Виписати займенники у стовпчик. Через риску записати, замість яких іменників їх вжито.

На конюшині задрімав метелик.
А поруч прилетів і сів літак:
— Чого це ти то синій, то рожевий?
Ти не такий, як я!
У тебе все не так!

Галина Кирпа

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

Рефлексійна вправа «Мікрофон»

- З яких частиною мови ми ознайомилися сьогодні на уроці?
- За якими ознаками ми можемо розрізнити займенник та іменник?
- За якими ознаками ми можемо розрізнити займенник та числівник?
- За якими ознаками ми можемо розрізнити займенник та прикметник?
- Який вид роботи був найлегшим?
- Коли ви були активними?
- Яке завдання ви виконували із задоволенням?
- Коли на уроці було сумно?

2. Домашнє завдання

Вправа 4 (с. 133).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 92. ОСОБОВІ ЗАЙМЕННИКИ

Мета: вчити учнів визначати особові займенники, вирізняти їх серед інших займенників, ставити до них питання; розвивати критичне мислення; виховувати старанність, бажання вчитися та дізнаватися нове.

Обладнання: картки, кошик зі смужками паперу, на яких написано запитання.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) Перевірка домашнього завдання.

2) Каліграфічна хвилинка.

Гра «Дешифрувальник»

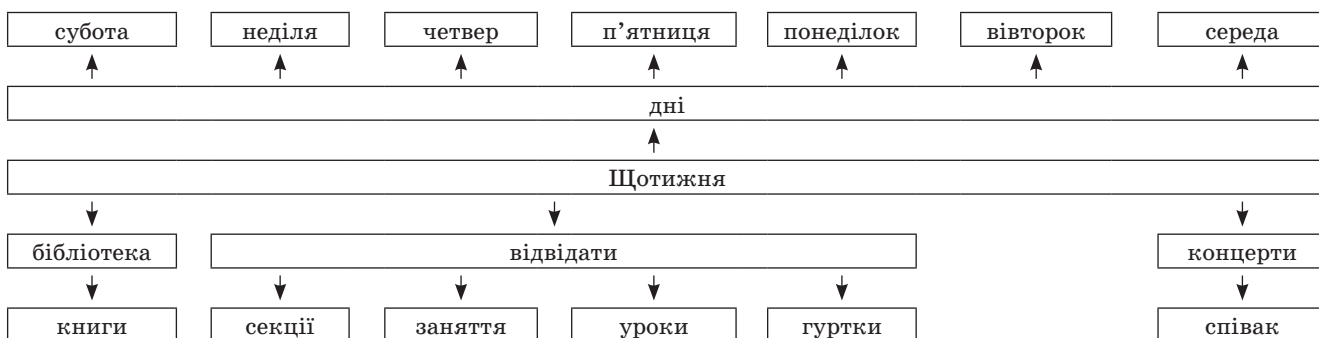
	а	б	в	г
1	щ	я	т	ж
2	а	о	н	и

Код. 1а, 2б, 1в, 2г, 1г, 2в, 1б. (Щотижня.)

Запис з'єднань та слова

Що що от ти и ж жн ня щотижня

Вправа «Кластер». Робота в групах

2. Мотивація навчальної діяльності

1) Гра «Яке слово заховалося?».

Щотижня — я, що, ти, то, жито.

2) Вправа «Знаю — Хочу знати — Дізнався/дізналася».

У стовпчик «З» — учні промовляють те, про що вже їм відомо з цієї теми.

У стовпчик «Х» — чого хотіли б дізнатися під час уроку.

У стовпчик «Д» — кажуть наприкінці уроку, що нового дізнались під час вивчення теми.

З	Х	Д
Діти розказують усе, що знають про займенники	Які бувають займенники?	

3. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 134–135)

1) Вправа «Я — учителька. Я — учитель».

— Прочитайте і розкажіть у класі.

Вправа «Кошик запитань» (можна користуватися правилом на с. 134)

— Як називаються займенники *я, ти, він, вона, воно, ми, ви, вони*?

— Назвіть особові займенники.

— На які питання відповідають особові займенники?

2) Виконання вправи 5.

— Розгляньте таблицю.

— Які займенники належать до 1-ї, 2-ї, 3-ї особи однини і множини?

— На що вони вказують?

— Визначте, до якої особи і числа належить кожен особовий займенник?

— Назвіть особливість, яку мають займенники 3-ї особи однини.

3) Виконання вправи 6.

Ребус

Вправа «Вибери позицію»

— Виберіть одну із позицій. Доведіть правильність своєї думки.

1. Гарно мати друзів.

2. Погано мати друзів.

3. У мене немає друзів. Я не знаю, що відповісти.

— Прочитайте вірш Лесі Лужецької.

— Випишіть займенники, використані у вірші.

— Зазначте в дужках особу і число займенників.

Проблемне питання

— Чому потрібно слово *ми* вимовляти голосно, а слово *я* — пошепки?

Вправа «Попс-формула»

П (позиція) — Я вважаю, що ...

О (обґрунтування) — Тому що ...

П (приклад) — Я можу довести це на прикладі ...

С (судження) — Зважаючи на це, я роблю висновок про те, що ...

4) Фізкультхвилинка.

5) Виконання вправи 7.

— Запишіть речення, підкресливши особові займенники.

— Надпишіть над займенниками їхню особу та число.

— Доберіть споріднені слова до прикметників *зелененький, молоденький*. Запишіть їх.

— Позначте у споріднених словах корінь.

4. Закріплення нових знань у процесі практичної діяльності

1) Самостійна робота. Вправа «Броунівський рух».

Картка червоного кольору

Випишіть займенники у стовпчик. Через риску напишіть особу та число займенників.

Я вишень тобі приніс,
 Ти — задер угору ніс.
 Він — дивився із вікна:
 Де ж поділася Вона?

Посміхалося Воно.
 Як летіли Ми на дно.
 Принесли Ви кавуни,
 А поїли їх Вони.

Ігор Січовик

Картка жовтого кольору

Установіть відповідність (за допомогою стрілочок).

Займенник	Особа, число	Вказує на:
Я	2-га особа множини	осіб, до яких звертаємося
ми	1-ша особа множини	осіб, чи предмети, про яких розповідають
ти	2-га особа однини	особу чи предмет, про який розповідають;
ви	3-тя особа множини	особу, що говорить про себе;
він вона воно	1-ша особа однини	особу, до якої звертаємося;
вони	3-тя особа однини	багато осіб, включаючи того, хто про себе говорить

Картка зеленого кольору

Складіть із особовими займенниками речення. У дужках після кожного займенника напишіть скорочено особу та число.

2) Диктант.

Підкресліть займенники.

Сьогодні ми ходили в парк. Він такий зелений! У парку росте багато кленів, берізок, тополь, сосон. Вони такі гарні із зеленими ніжними листочками! Я навіть бачила, як по стовбуру сосни вниз спускалася білочка! Вона так швидко перебирала ніжками! Бачила і горобчика. Він весело пурхав у небі. А небо було блакитне. Воно таке гарне!

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

1) Вправа «Знаю. Хочу дізнатися. Дізнався».

З	Х	Д

Заповнення останнього стовпчика таблиці.

2) Рефлексійна вправа «Рюкзачок — м'ясорубка — кошик».

Рюкзачок — це необхідні для мене знання.

М'ясорубка — мені варто подумати над отриманою інформацією.

Кошик — ці знання мені не потрібні.

2. Домашнє завдання

Вправа 8 (с. 135).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 93. ВІДМІНЮВАННЯ ОСОБОВИХ ЗАЙМЕННИКІВ

Мета: вчити учнів відмінювати особові займенники в однині та множині, правильно записувати форми займенників; розвивати критичне мислення, вміння аналізувати, зіставляти; виховувати бажання дізнаватися нове про мовні явища української мови.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Гра «Я — тобі, ти — мені».*

Орієнтовні питання, які ставляють діти

- Що таке займенник?
- Назвіть особові займенники.
- Навіщо потрібні займенники?
- Назвіть займенники 1-ї особи однини.
- На що вказують займенники 1-ї особи однини?
- Назвіть займенники 2-ї особи однини.
- На що вказують займенники 2-ї особи однини?
- Назвіть займенники 3-ї особи однини.
- На що вказують займенники 3-ї особи однини?
- Назвіть займенники 1-ї особи множини.
- На що вказують займенники 1-ї особи множини?
- Назвіть займенники 2-ї особи множини.
- На що вказують займенники 2-ї особи множини?
- Назвіть займенники 3-ї особи множини.
- На що вказують займенники 3-ї особи множини?

2. Мотивація навчальної діяльності

1) *Вправа «Пароль».*

Крок 1. Прочитайте питання. Як ви гадаєте, що являють собою ці питання?

1. *Хто? Що?*
2. *Кого? Чого?*
3. *На кому? На чому?*
4. *Ким? Чим?*
5. *Кого? Чого?*
6. *На кому? На чому?*
7. *Без питань.*

(Це питання відмінків іменників.)

2) *Вправа «Карусель».*

Діти утворюють 2 кола. Учасники внутрішнього кола називають відмінки іменників, а зовнішнього — питання до нього. Пройшовши усе коло, учасники зовнішнього і внутрішнього кола міняються місцями.

— Яку частину мови ми вивчаємо? (*Займенник.*)

— Як ви гадаєте, навіщо потрібно знати відмінки? Тоді — до роботи!

3. Повідомлення теми та мети уроку

1) Гра «Здогадайтесь!».

— Хочете дізнатися тему нашого уроку? Тоді розгадайте слова.

(Відмінювання)

	а	б	в	г
1	з	и	у	к
2	н	а	в	і
3	е	м	щ	й

Код. 1а, 2б, 3г, 3б, 3а, 2а, 2а, 1б, 1г, 2г, 2в. (займенників)

— Отже, тема сьогоднішнього уроку — «Відмінювання особових займенників».

2) Вправа «Припущення».

— Діти, ось ці кола ми почнемо заповнювати зараз, а закінчимо наприкінці уроку.

— Як ви гадаєте, яке коло ми заповнимо зараз?

— Для заповнення яких кіл нам просто необхідно вивчити новий матеріал?

Відмінювання іменників

Відмінювання займенників

3) Каліграфічна хвилинка.

• Гра «Плутанка».

учиться — завжди пригодиться. Потрібно
(Потрібно учиться — завжди пригодиться.)

• Висловлювання міркувань щодо правильності/неправильності висловленого твердження у прислів'ї.

• Каліграфічне прописування буквосполучень будь-якого слова. Каліграфічний запис прислів'я в зошитах.

— Які ще прислів'я знаєте про користь навчання?

(Наука в ліс не веде, а з лісу виводить.

Наука не веде до бука.

Не кажи — не вмію, а кажи — навчусь!

Не на користь читать, коли тільки вершки хапать.

Не штука — наука, а штука — розум.

Писать — не язиком чесать.)

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 135–137)

1) Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця».

— Дослідіть, як відмінюються займенники 1-ї особи однини і множини.

2) Вправа «Візьміть до уваги!».

— Прочитайте декілька разів книжчині поради.

- Назвіть відмінкові форми особового іменника *я*.
- Назвіть відмінкові форми особового іменника *ми*.

3) Виконання вправи 9.

- Прочитайте та відгадайте загадки.
- Назвіть займенники, використані в загадках.
- Запишіть останню загадку.
- Підкресліть займенники 1-ї особи, визначте число і відмінок.
- Поясніть роль займенника *мене* в першому реченні.

4) Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця».

- Дослідіть, як відмінюються займенники 2-ї особи однини і множини.

Проблемне питання

- Коли вживають займенник *ти*, а коли — *ви*?

5) Фізкультхвилинка.

6) Виконання вправи 10. Робота в групах.

- Прочитайте слова ввічливості, які потрібно вживати під час висловлення прохання, подяки.
- Назвіть форми займенників 2-ї особи.
- Визначте число і відмінок ужитих займенників.
- Складіть і запишіть речення з висловлюваннями однієї із груп.

7) Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця».

- Дослідіть, як відмінюються займенники 3-ї особи однини і множини.

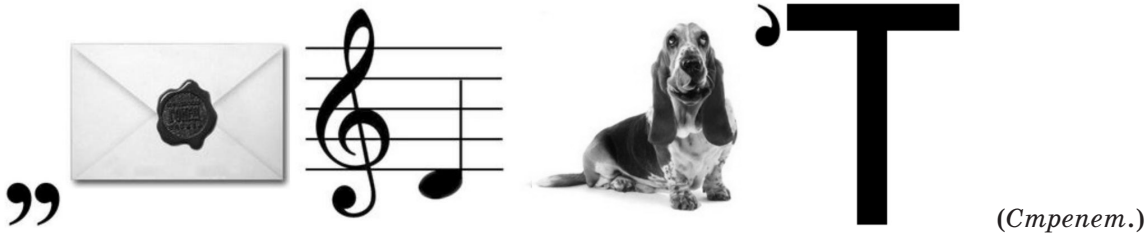
8) Виконання вправи 11. Робота в парах.

- Як називають цього птаха?

Ребус

- Перевірте свої здогадки, розгадавши ребус.

Вправа «Квест-цікавинка»

Стрепети — пологливі птахи. Саме тому вони не наближаються до оброблених людиною полів.

Стрепети ведуть як осілий, так і кочовий спосіб життя. Найчастіше зустрічаються в Центральній і Південній Європі, на заході та в центрі Азії. Чимало стрепетів узимку летить на північ Африки. Стрепети зазвичай селяться серед степів, лугів і сухих пасовищ. Тривалість життя стрепета становить від 15 до 20 років.

- Прочитайте текст вправи 11. Доведіть, що ці речення утворюють текст.

Вправа «Попс-формула»

Твердження. Чому навчання — це подорож у світ пізнання?

П (позиція) — Я вважаю, що ...

О (обґрунтування) — Тому що ...

П (приклад) — Я можу довести це на прикладі ...

С (судження) — Зважаючи на це, я роблю висновок про те, що ...

- Визначте мету тексту.
- Випишіть із тексту займенники 3-ї особи однини.
- Визначте відмінок.
- Поясніть роль займенників у тексті.

5. Закріплення нових знань у процесі практичної діяльності

Робота в парях за картками

Знайдіть та випишіть у стовпчик займенники. Через риску напишіть число, відмінок та особу займенника.

Його не вичерпав нікому,
І не засипати піском,
На ньому не зробити стежку,
Щоб іти пішком.
Воно безкрає, синє,
А хвилі все біжуть,
І кораблі красиві
По водній гладі йдуть. (Море.)

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Доповнення кіл Ейлера — Вєнна

Відмінювання іменників

Відмінювання займенників

2. Рефлексія

Метод «Капелюшки де Боно»

- Білий — колір чистоти.
Що мені відомо про відмінки займенників?
- Червоний — колір життя, відчуттів.
Який займенник, на вашу думку, найлегше відмінювати?
- Чорний — колір землі, здорового глузду.
Яку корисну інформацію ви дізналися сьогодні?
- Зелений — колір досліджень.
Під час виконання яких завдань ви відчували радість? А коли вам потрібна була допомога?
- Синій — колір знань.
Навіщо потрібні знання, здобуті сьогодні на уроці?

3. Домашнє завдання

Вправа 12 (с. 138).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 94. ВЖИВАННЯ ЗАЙМЕННИКІВ ІЗ ПРИЙМЕННИКАМИ. УЗАГАЛЬНЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАТЬ ЗА РОЗДІЛОМ «ЗАЙМЕННИК»

Мета: вчити учнів правильно вживати займенники з прийменниками; узагальнити і систематизувати знання за розділом «Займенник»; розвивати мовлення, критичне мислення; виховувати бажання розмовляти українською мовою.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, природнича.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Гра «Продовж речення».*

- Займенники — це ____.
- Займенники відповідають на питання ____.
- Займенники потрібні для ____.
- Займенники 1-ї особи однини — це ____.
- Займенники 1-ї особи однини вказують на ____.
- Займенники 2-ї особи однини — це ____.
- Займенники 2-ї особи однини вказують на ____.
- Займенники 3-ї особи однини — це ____.
- Займенники 3-ї особи однини вказують на ____.
- Займенники 1-ї особи множини — це ____.
- Займенники 1-ї особи множини вказують на ____.
- Займенники 2-ї особи множини — це ____.
- Займенники 1-ї особи однини — це ____.
- Займенники 2-ї особи множини — це ____.
- Займенники 3-ї особи множини — це ____.
- Займенники 3-ї особи множини вказують на ____.
- *Мене, мені, мною, (на) мені* — це відмінкові форми особового займенника ____.
- *Нас, нам, нами, (на) нас* — це відмінкові форми особового займенника ____.

2. Мотивація навчальної діяльності

Диктант

На нічному небі інколи можна помітити червонувату зірочку, яка вам підморгує. Це — планета Марс. Учені дослідили, що марсіанська земля червонувато-бурого кольору. Небо на Марсі тьмяно-рожеве через частинки червонуватого пилу. Він лежить усюди на планеті. У вітряну погоду починається пилова буря. Вона триває кілька місяців. Потім пил осідає, проясняється небо. Марс заспокоюється. І тоді на ньому знову тихо.

Взаємоперевірка.

— Діти, які питання у вас постали під час взаємоперевірки? ((*На*) ньому — пишеться разом чи окремо?)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Отже, діти, сьогодні на уроці ми дізнаємося, як потрібно писати (*на*)ньому, тобто опрацюємо тему «Вживання займенників із прийменниками. Узагальнення і систематизація знань за розділом «Займенник»».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 138–139)

1) Вправа «Візьміть до уваги!».

- Як пишуться займенники із прийменниками?
- Як потрібно писати (*на*)*ньому*?

2) Виконання вправи 13.

- Запишіть словосполучення, поставивши займенники в потрібному відмінку за зразком.
- Визначте особу, число і відмінок займенників.
- Поясніть правопис займенників із прийменниками.

3) Вправа «Візьміть до уваги!».

- Прочитайте декілька разів книжчині поради.
- Яку букву пишуть після прийменників у займенниках 3-ї особи однини і множини?
- Наведіть приклади.
- Коли займенники 3-ї особи однини і множини пишуть із буквою *н* і без прийменників?

4) Виконання вправи 14.

- Прочитайте текст.
- Згадайте, про що в ньому йдеться?
- Назвіть різні форми займенника *воно*, використані в реченнях.
- Складіть і запишіть речення із займенником *воно* в орудному відмінку однини.

5) Фізкультхвилинка.

6) Виконання вправи 15.

Каліграфічна хвилинка

• Загадка.

Парубійко я вродливий,
Дуже гарний, нешкідливий,
Квіт до сонця повертаю,
За те назву собі маю.
І олію з мене б'ють,
І макуху дістають,
І в веселий свята час
Дам щось кожному із вас. (*Соняшник.*)

• Вправа «Квест-цікавинка».

Соняшник походить зі степової зони Північної Америки. До Європи рослину завезли іспанці близько 1500 року, а в Україну — за часів гетьмана Розумовського понад 250 років тому, разом з пірамідальною тополею як декоративні рослини. Соняшник завжди повертається вбік сонця. Це явище називається «геліотропізм». Навіть у хмарну погоду капелюшок соняшнику показує, де знаходиться зараз сонце відносно горизонту.

Найвищий соняшник у світі виростили в Німеччині 2009 року. Його висота сягала 8,03 метри. В Україні зафіксовано найбільший соняшник заввишки 4 метри 17 см, що був вирощений 2011 року в с. Плесецьке Васильківського району Київської області.

• Прописування буквосполучень та слова.

Со со он ня яш шн ни ик соняшник

Робота над завданнями вправи

— Прочитайте початок байки Павла Ключини «Соняшник», уставляючи пропущені займенники з довідки.

- Поясніть одне одному Соняшникові «чудеса».
- Зазначте, на кого вказують займенники, ужиті в тексті байки.
- Складіть кінцівку байки.
- Використайте особові займенники.

5. Узагальнення та систематизація знань

Дієслово як частина мови

УРОК 96. ВИЗНАЧЕННЯ ДІЄСЛІВ У РЕЧЕННЯХ І ТЕКСТАХ

Мета: вчити учнів визначати дієслова в реченнях та текстах; пригадати та повторити вивчений матеріал про дієслово; розвивати критичне мислення; виховувати любов до рідної мови, бажання вивчати її.

Обладнання: картки.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Каліграфічна хвилинка

«Щоденні 5». Робота зі словами. Гра «Дешифрувальник»

	а	б	в
1	д	и	с
2	л	п	ц
3	і	н	а

Код. 1а, 1б, 1в, 2в, 1б, 2б, 2а, 3а, 3б, 3в. (Дисципліна.)

Вправа «Мозковий штурм»

— Що таке дисципліна?

Робота із тлумачним словником

ДИСЦИПЛІНА 1, -и, жін. Твердо встановлений порядок, дотримання якого є обов'язковим для всіх членів цього колективу.

ДИСЦИПЛІНА 2, -и, жін. Галузь наукового знання, навчальний предмет.

— Який висновок ви можете зробити про слово *дисципліна*?

— Яку дисципліну ви зараз вивчаєте? (*Українську мову.*)

— Яка у вас зараз дисципліна? (*Зразкова.*)

Дискусійна сітка Елвермана, або «Павутинка» дискусії

ТАК	ПРОБЛЕМА	НІ
Так, ...	Чи потрібна дисципліна на уроці?	Ні, ...
ВИСНОВОК		

Записування буквopolучень та слова «дисципліна»

Ди ди ис сц ци ип пл лі ін на дисципліна

Дисципліна — це рішення робити те, чого дуже не хочеться робити, щоб досягти того, чого дуже хочеться досягти (*Джон Максвелл*).

Завдання за вибором

Вправа «Сходінки».

Що?
Який?
Що?

д				и				н	а										
	и		ц		п		і		о	в		н		й					
		с				л					а		і	с					ь

Відповідь. Дисципліна, дисциплінований, дисциплінованість.

- Знайдіть синоніми до слова *дисципліна* (у словнику синонімів).

Дисципліна (уміння володіти собою за будь-яких обставин), витримка, витриманість, спокій, стійкість, урівноваженість, самовладання, холоднокрівність, витримка, самовлада.

Дисципліна (порядок: стан, коли все роблять, виконують як слід, усі речі на своїх місцях, чисто прибрано тощо), лад, упорядкованість, організованість.

- Вилучіть «зайве» слово.

Дисципліна, безлад, витриманість, спокій, стійкість, врівноваженість. (*Безлад.*)

- Доберіть прикметники до слова *дисципліна*.

Дисципліна (*яка?*) зразкова, військова, державна, залізна, сувора, трудова, учнівська, суспільна.

2. Мотивація навчальної діяльності

— Утворіть словосполучення іменника *дисципліна* з дієсловами.

(*Що?*) дисципліну (*що роблять?*) порушують, дотримують.

Бачу, ще дітки плутаються в знаходженні дієслів. Попрацюємо, повторимо, навчимося.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні на уроці ми будемо опрацьовувати тему «Визначення дієслів у реченнях і текстах».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 140–141)

1) Вправа «Я — учителька. Я — вчитель».

— Пригадайте і розкажіть про дієслово за схемою.

Вправа «Мікрофон»

— Що називають дієслова?

— На які питання відповідають дієслова?

— Наведіть приклади дієслів.

— З якою частиною мови найчастіше зв'язане дієслово?

— Яку роль виконує дієслово?

2) Виконання вправи 1.

— Знайдіть у поданих словосполученнях споріднені слова.

— Визначте в них корінь.

— Назвіть частини мови, якими виражені споріднені слова.

— Випишіть сполучення з дієсловами.

— Що називають дієслова?

— На які питання вони відповідають?

3) Виконання вправи 2.

— Прочитайте текст.

— Доберіть до нього заголовки.

Вправа «Взаємні питання»

Після ознайомлення з текстом діти об'єднуються в групи. Кожна група складає запитання за текстом та ставить його іншій групі. Виграє група, яка поставить більше запитань та правильно відповість на запропоновані іншими групами.

Для полегшення складання питань учитель може запропонувати картку зі словами:

Де? Коли? Чому? Навіщо? Як?

Робота з фразеологізмом «брати на глузи»

— У тлумачному словнику знайдіть значення слова *глузи*.

Глузи — те саме, що *глузування*.

Глузування — дія за значенням *глузувати*.

Глузувати — уїдливо насміхатися; висміювати когось або щось.

— У словнику синонімів знайдіть синоніми до слова *глузи*.

НАСМІШКА (глузливий жарг, висміювання кого-, чого-небудь), ГЛУЗУВАННЯ, КЕПКУВАННЯ, ПОСМІХ, НАСМІХ *рідше*, ГЛУЗ, КПИНИ, СМІХИ, СМІШКИ, ПОСМІШКА;

СМІХ (висміювання кого-, чого-небудь);

ІРОНІЯ (прихована, тонка насмішка);

ГЛУМ, ЗНУЩАННЯ, НАРУГА, ПОГЛУМ *розм.*, ПОГЛУМКА *розм.* (зла, в'їдлива насмішка);
САРКАЗМ, ЄХИДСТВО *розм.* (злісна, в'їдлива іронія);
ЗУБОСКАЛЬСТВО.

— Випишіть дієслова, використані в тексті.

4) Фізкультхвилинка.

5. Закріплення нових знань у процесі практичної діяльності

Робота над загадками за картками

— Відгадайте загадки. Знайдіть та підкресліть у загадках дієслова. Доберіть якомога більше дієслів до слів-відгадок.

Картка 1

- Має велетенський ротик,
Товстий, чималий животик,
У водичці він лежить,
У ній навіть їсть і спить. (*Бегемот.*)

Картка 2

- У савані проживає,
Чорно-білі смужки має.
І весела, і пригожа,
На конячку нашу схожа. (*Зебра.*)

Картка 3

- Як на гойдалках на вітках
Вони плігають у клітках.
Граються, кривляються,
Разом забавляються.
А веселі ці малята —
Пустотливі... (*мавпенята.*)

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

Стратегія «Ромашка Блума»

Орієнтовні запитання

Просте. Що цікавого було сьогодні на уроці?

Уточнювальне. Якщо я правильно зрозуміла, то сьогодні діти старанно працювали?

Пояснювальне. Навіщо нам потрібно вивчати дієслова?

Творче. Що було б якби не було дієслів?

Оцінювальне. Як ви оціните свою роботу на уроці?

Практичне. Де ми використаємо здобуті знання?

2. Домашнє завдання

Вправа 3 (с. 141).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 97. НЕОЗНАЧЕНА ФОРМА ДІЄСЛОВА

Мета: ознайомити учнів з початковою формою дієслова; навчити розпізнавати неозначену форму дієслів; учити утворювати від іменників дієслова в неозначеній формі; розвивати критичне мислення; виховувати любов до України.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

— Люди спілкуються, бо вони схожі або відмінні одне від одного. Знайдімо відмінності та схожість одне з одним. Вимовте фразу, звертаючись до сусіда праворуч: «Ми з тобою схожі, тим що ... (назвати будь-яку ознаку «схожості»), але на відміну від тебе я ... (назвати будь-яку ознаку «відмінності»). Наприклад: «Ми з тобою схожі тим, що любимо кішечок. Але на відміну від тебе я люблю читати казки».

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Каліграфічна хвилинка.*

Загадка

- На землі великій є одна країна:
Гарна, неповторна, красна, як калина.
І живуть тут люди добрі, працьовиті
І скажу, до речі, ще й талановиті.
Землю засівають і пісні співають,
На бандурі грають і вірші складають
Про ліси і гори, і про синє море,
Про людей і квіти, то скажіть же, діти,
Що це за країна? ... (*Наша славна Україна!*)

Прописування буквосполучень та слова «Україна»

Завдання за вибором

- Випишіть дієслова із загадки.
- Напишіть дієслова, щоб описати Україну.
Україна (*що робить?*) _____
(*Україна (що робить?) захищає, виховує, вирощує, надихає.*)
Напишіть сенкан «Україна».
Іменник. Україна.
Прикметники. Незалежна, рідна.
Дієслова. Захищає, виховує, вирощує.
Враження від предмета. Ми щасливі, що живемо в Україні.
Висновок. Наша славна Україна.
- 3) *Гра «Швидко, коротко, точно».*
  - Що називає дієслово?
  - На які питання відповідає дієслово?
  - З якою частиною мови найчастіше пов'язане дієслово?
  - Яку роль виконує дієслово в реченні?

2. Мотивація навчальної діяльності

Устав потрібні слова. За потреби користуйся словами із довідки.

_____ — Вітчизні _____.

Батьківщина — мати, умій за неї _____.

Слова для довідки: служити, жити, постояти.

(Жити — Вітчизні служити. Батьківщина — мати, умій за неї постояти.)

— Діти, як називаються слова, які ми вставили? Чим вони особливі? Хочете дізнатися більше?

Тоді вивчаємо нову тему.

3. Повідомлення теми та завдань уроку

— Сьогодні на уроці ми будемо опрацьовувати тему «Неозначена форма дієслова».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 142–143)

1) Вправа «Я — учителька. Я — учитель».

— Прочитайте і розкажіть у класі.

Робота із правилом

— Прочитайте декілька разів правило.

— Як називається незмінна форма дієслова?

— На що не вказує неозначена форма дієслова?

— Чи мають дієслова в неозначеній формі закінчення?

— На які питання відповідають дієслова в неозначеній формі дієслова?

— Які дієслова є початковою формою?

— Доберіть якомога більше дієслів до дієслова *вітати*.

— Доберіть якомога більше дієслів до дієслова *привітатися*.

2) Вправа «Візьміть до уваги».

— Прочитайте декілька разів книжчині поради.

— Якими суфіксами закінчуються дієслова в неозначеній формі?

— Наведіть приклади дієслів у неозначеній формі.

3) Виконання вправи 1.

— Виразно прочитайте вірш Миколи Вороного.

— Знайдіть у вірші дієслова та выпишіть їх. Обґрунтуйте свою думку.

Вправа «Попс-формула»

П (позиція) — Я вважаю, що виписані слова — дієслова.

О (обґрунтування) — Тому що ...

П (приклад) — Я можу довести це на прикладі ...

С (судження) — Зважаючи на це, я роблю висновок про те, що ...

4) Виконання вправи 2.

— До поданих іменників доберіть спільнокореневі дієслова в неозначеній формі.

— Запишіть слова парами за зразком.

— Позначте корінь у всіх словах.

— Складіть і запишіть речення із двома дієсловами в неозначеній формі за фотоілюстраціями.

5) Фізкультхвилинка.

6) Виконання вправи 3. Робота в парах.

— Прочитайте частини прислів'їв і запишіть. Як ви їх розумієте? (*Життя прожити — не поле перейти. Щоб рибку їсти, треба у воду лізти. Вовків бояться — у ліс не ходити.*)

— Выпишіть дієслова в неозначеній формі за абеткою.

5. Закріплення нових знань у процесі практичної діяльності

Робота на картках (за вибором учнів)

Картка 1

Знайдіть та выпишіть у стовпчик дієслова. Через риску напишіть дієслова в неозначеній формі.

УРОК 99. ЧАС ДІЄСЛОВА. ЗМІНЮВАННЯ ДІЄСЛІВ ЗА ЧАСАМИ

Мета: удосконалювати навички учнів розрізняти дієслова серед інших слів; актуалізувати знання про час дієслів; учити змінювати дієслова та вживати їх у відповідних часових формах; поповнювати активний словниковий запас учнів; розвивати критичне мислення; виховувати зацікавленість до лексики української мови.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, природнича.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

- Загадка.

Біля школи на перерві
Дітлахів гурти веселі.
Одні бігають, стрибають,
Інші щось розповідають,

Дехто весело сміється,
Бо у них все удається.
Раптом продзвенів дзвінок.

- Вправа «Криголам».

У — успіх, уважність, умілість

Р — розуміння, розум, радість, рух

О — організованість, овації

К — колектив, користь, краса

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Вправа «Тільки я».*

Діти відповідають лише на ті питання, які стосуються дієслів.

— Як називається частина мови, яка відповідає на питання *скільки? котрий?*

— Що називають дієслова?

— На які питання відповідають дієслова?

— Які закінчення мають іменники жіночого роду?

— Як називається незмінна форма дієслова?

— Який суфікс у словах *лісок, дідок, льодок*?

— Що ви знаєте про неозначену форму дієслова?

— Як називається частина мови, яка називає кількість предметів?

— Якими суфіксами закінчується неозначена форма дієслова?

— На які питання відповідають дієслова в неозначеній формі?

— Яка форма дієслова є початковою формою?

— Наведіть приклади дієслів, які стоять у неозначеній формі.

3) *Каліграфічна хвилинка.*

Загадка

- Ти відгадай мою загадку,
Вгорі тремтить сіренька цятка,
Й пісні співає голосні.
Та жаль, що тільки навесні.
Ну називай же без відмовок,
Що ця пташка... (*жайворонок*).

Прописування буквосполучень та слова
Жа жа ай йв во ор ро он но ок жайворонок

2. Мотивація навчальної діяльності

Диктант

Улітку на полях і луках із ранку до вечора дзвінко виспіває жайворонок.

Із давніх-давен цей птах уважався символом єдності землі та неба. Маленький співак своїм щебетанням возвеличує ниву аж попід хмари, а блакить опускає до поля. Пісня виконується в польоті на великій висоті, після чого співак каменем летить униз. Однак уже за кілька хвилин він зможе знову піднятися у височінь.

- Підкресліть дієслова.
- Яка спільна ознака у всіх дієслів?
- Хочете дізнатися більше? Тоді — вивчаємо нову тему.

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Отже, сьогодні ми опрацюємо нову тему «Час дієслова. Змінювання дієслів за часами».
- Як ви гадаєте, над чим ми будемо працювати сьогодні на уроці?

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 144–145)

1) Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця».

- Дослідіть, як дієслова змінюються за часами.
- Що об'єднує дієслова із нашого диктанту?

2) Виконання вправи 1. Робота в групах.

Загадка

- Що це за сіренька пташка?
Ловить гусінь і комашок,
Цвірінчить вона, стрибає,
В теплий край не відлітає.
Цей маленький жвавий хлопчик
Називається... (горобчик).

- Прочитайте текст.
- Пригадайте, з якої казки цей уривок.
- Розкажіть казку.

Використання стратегії «Ромашка Блума»

Орієнтовні запитання

Просте. Про кого розповідається в казці?

Уточнювальне. Я можу помилитися, але, здається, горобчики дружно гралися на подвір'ї?

Пояснювальне. Поясніть, чому жоден із горобчиків не поласував конопляними зернятками?

Творче. Як ви гадаєте, що потрібно було зробити горобчикам, щоб не залишитися голодними?

Оцінювальне. Як ви оціните поведінку горобчиків?

Практичне. Запишіть кілька порад горобчикам. Підкресліть дієслова. Визначте їх час.

- Визначте її головну думку.
- Випишіть із тексту в три стовпчики дієслова минулого, теперішнього та майбутнього часів. Обґрунтуйте свою думку.

3) Фізкультхвилинка.

4) Виконання вправи 2.

- Доповніть таблицю за зразком.

5. Закріплення нових знань у процесі практичної діяльності

Робота в групах за картками

Картка 1

Випишіть у таблицю дієслова. Змініть дієслова та заповніть вільні комірочки.

УРОК 100. ОСОБОВІ ЗАКІНЧЕННЯ ДІЄСЛІВ У ТЕПЕРІШНЬОМУ ЧАСІ

Мета: вчити учнів правильно записувати особові закінчення дієслів у теперішньому часі; розвивати вміння аналізувати, порівнювати та робити висновки; розвивати критичне мислення; виховувати бажання вивчати рідну мову.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) Гра «Точно і без помилок».

- Назви 3 дієслова.
- Чим особлива неозначена форма дієслова?
- Назви 3 дієслова неозначеної форми.
- Назви дієслово у формі однини.
- Назви дієслово у формі множини.
- На які питання відповідають дієслова?
- Що називають дієслова?
- У якому часі можуть бути дієслова?
- Назви дієслова теперішнього часу.

2) Перевірка домашнього завдання.

2. Мотивація навчальної діяльності

Каліграфічна хвилинка

- Розгадування ребуса.

- Прописування з'єднань слова *думати*.
Складання речення зі словом.
— Хочете дізнатися більше? Тоді — до роботи?

3. Повідомлення теми та мети уроку

4. Сприймання та засвоєння нового матеріалу. Робота за підручником (с. 145–147)

1) Вправа «Я — учителька. Я — учитель».

— Прочитайте декілька разів правило та розкажіть у класі.

2) Вправа «Візьми до уваги!».

— За чим змінюються дієслова теперішнього часу?

— На які питання відповідають дієслова теперішнього часу?

— Наведіть приклади дієслів теперішнього часу.

3) Виконання вправи 3.

— Розгляньте таблицю змінювання дієслів теперішнього часу за числами й особами.

— Зробіть висновок, як змінюються дієслова теперішнього часу за числами й особами.

4) Виконання вправи 4.

— Виразно прочитайте вірш Петра Осадчука.

— Назвіть дієслова, ужиті в переносному значенні.

- Випишіть з вірша дієслова теперішнього часу за числами й особами.
- Випишіть з вірша дієслова-синоніми. Визначте час, особу і число цих дієслів.

5) Фізкультхвилинка.

6) Виконання вправи 5.

Вправа «Квест-цікавинка»

Справжнє ім'я Олександра Олеся — Олександр Іванович Кандиба. Він народився та провів своє дитинство на Сумщині, в містечку Білопільля. Читати почав рано, з казками матері ввібрав у себе любов до рідного слова. У школі почав самостійно вивчати іноземні мови: сербську, польську та болгарську. Він творив у важкі часи нашої історії: громадянська війна, революція. Але вірші його прекрасні, як і наша славна Україна.

— Відновіть уривки з поезій Олександра Олеся, замінивши неозначену форму з дужок дієсловами теперішнього часу.

- Випишіть дієслова парами за зразком.
- Поясніть, що вам допомогло визначити форми дієслів.

5. Закріплення нових знань у процесі практичної діяльності

Самостійна робота. Вправа «Броунівський рух»

Картка червоного кольору

Допишіть правило, уставляючи потрібні слова. За потреби скористайтеся правилом, яке вивчили сьогодні на уроці.

Особу і число дієслова визначають за допомогою _____, _____ та _____ дієслова. Наприклад:

- Що _____ роблю? — 1-ша особа однини;
- що _____ робите? — 2-га особа множини

Картка жовтого кольору

Поставте дієслова у форму теперішнього часу.

Все навколо _____ (зеленіти),
 Річка летіє і _____ (шуміти).
 Тихо, тихо вітер _____ (віяти)
 І з травою _____ (гомоніти).
 Як тут всидіти у хаті,
 Коли все живе, цвіте,
 Скрізь _____ (дзвеніти)

пташки крилаті,
 _____ (сяєти) сонце золоте?..
 «Швидше, мамо, — черевички!
 Глянь, як весело в саду!
 Ти не бійся — до кринички
 Я і сам не підйду».

За Олександром Олесем

Картка зеленого кольору

Складіть декілька речень з дієсловами теперішнього часу про свого хатнього улюбленця, вживаючи дієслова теперішнього часу. Дієслова підкресліть.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

Рефлексійна вправа «Плюс — мінус — цікаво»

Вправа дає змогу вчителю поглянути на урок очима учнів, проаналізувати його з точки зору цінності для кожного учня.

У графу «П» («плюс») ставлять позначку і розповідають те, що сподобалося на уроці, що здалося цікавим та корисним.

У графу «М» («мінус») — усе, що не сподобалось, здалося важким, незрозумілим та нудним.

У графу «Ц» («цікаво») — факти, про які дізналися на уроці, чого б ще хотілось дізнатися.

2. Домашнє завдання

Вправа 6 (с. 147).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 101. ОСОБОВІ ЗАКІНЧЕННЯ ДІЄСЛІВ У МАЙБУТНЬОМУ ЧАСІ

Мета: вчити учнів правильно писати особові закінчення дієслів у майбутньому часі; ознайомити зі змінюванням дієслів за числами й особами; повторити граматичні ознаки дієслова; розвивати вміння аналізувати та робити висновки; розвивати критичне мислення; виховувати бажання вивчати рідну мову.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Гра «Створюємо настрої»

— Відчуємо себе часточками колективу, краю, держави, Всесвіту і скажімо собі:

- Я прийшов на урок навіщо? ... (*Учитися.*)
- Треба бути яким? ... (*Спокійним.*)
- Зі мною хто? ... (*Мої друзі.*)
- Вони мене що? ... (*Поважають.*)
- Мені це як? ... (*Приємно.*)
- Я готовий до чого? ... (*До успішної роботи.*)

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Каліграфічна хвилинка.*

Гра «Утвори прислів'я»

Мудра голова

Мудрій голові

Мудрий не все каже,

Мудрим ніхто не вродився,

Навчай інших —

знає, а дурень не все знає, що каже.

і сам навчися

навчився.

досить два слова!

не дбає на лихі слова.

(Мудра голова не дбає про лихі слова. Мудрій голові досить два слова! Мудрий не все каже, що знає, а дурень не все знає, що каже. Мудрим ніхто не вродився, а навчився. Навчай інших — і сам навчися.)

— Поясніть, як ви розумієте прислів'я. Спишіть каліграфічно прислів'я, яке вам найбільше сподобалося.

3) *Пояснювальний диктант.*

У затишному селі в бабусі Уляни жив великий баранець Борис. Навесні, коли з'являлася зелена травичка, бабуся Уляна починала виводити його пастися на великий луг край села. Баранець дуже любив свій луг і завжди із задоволенням проводив на ньому цілий день.

За Ольгою Лапушеною

— Знайдіть у диктанті дієслова. Підкресліть їх. Що ви можете про них сказати?

4) *Вправа «Кубування»*

1. Що таке дієслово?
2. На які питання відповідають дієслова майбутнього часу?
3. Наведіть приклади дієслів майбутнього часу.
4. На які питання відповідають дієслова майбутнього часу?
5. Чим цікаві дієслова неозначеної форми?
6. Як змінюються дієслова теперішнього часу?

2. Мотивація навчальної діяльності

— Розгадайте ребуси.

(Читати.)

(Писати.)

— Поставте дієслова у форму майбутнього часу.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні на уроці ми опрацюємо тему «Особові закінчення дієслів у майбутньому часі».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 147–148)

1) Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця».

— Дослідіть, як змінюються дієслова майбутнього часу за числами й особами.

2) Виконання вправи 7.

— Розгляньте таблицю.

— Зробіть висновок, як змінюються дієслова майбутнього часу за числами й особами.

— Звірте свій висновок із правилом на с. 148.

Робота з правилом

— На які питання відповідають дієслова майбутнього часу?

— Які особові закінчення мають дієслова майбутнього часу?

Вправа «Візьміть до уваги!»

— Продовжте речення.

Якщо форму майбутнього часу виражають двома словами, то змінюється ...

3) Фізкультхвилинка.

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Робота в групах за картками.

Картка 1

Відгадайте загадки. Випишіть у стовпчик дієслова. Поставте їх у форму майбутнього часу. Визначте особу та число.

- Дощ пройшов, через ставок
Перекинувся місток.
Кольорів у ньому сім,
Він подобається всім! (Веселка.)

- Молоко над річкою пливло —
Нічого не видно було.
А як сонце зійшло —
Молоко кудись втекло. (Туман.)

Картка 2

Відгадайте загадки. Випишіть у стовпчик дієслова. Поставте їх у форму майбутнього часу. Визначте особу та число.

- Вранці намисто заблищало,
Всю траву воно заткало.
А пішли шукати їх вдень,
І ніяк їх не знайдем. (Роса.)

- Ввечері на землю злітає,
Вночі на землі перебуває,
А вранці знову відлітає. (Роса.)

- Хоч без крил, але літаю,
Вербі коси розплітаю.
Погойдаю в лісі гілку,

Заколишу в квітці бджілку.
Якщо добре розлютити,
Можу шкоди наробити. (*Вітер.*)

Картка 3

Змініть дієслово *бігти* та заповніть таблицю.

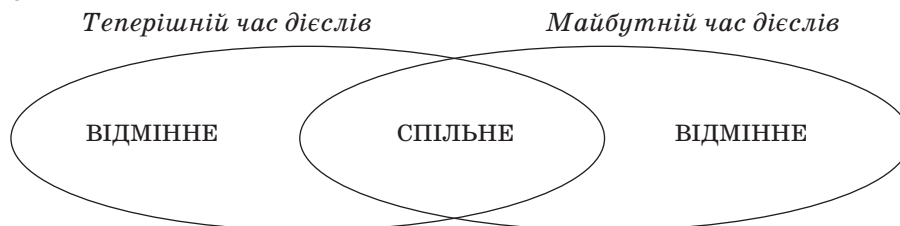
Число	Особа	Питання	Приклади
Однина	1-ша (я)		
	2-га (ти)		
	3-тя (він) (вона) (воно)		

Картка 4

Змініть дієслово *лізти* та заповніть таблицю.

Число	Особа	Питання	Приклади
Однина	1-ша (я)		
	2-га (ти)		
	3-тя (він) (вона) (воно)		

2) Кола Ейлера — Вєнна.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

Рефлексійна вправа «Тонкі» й «товсті» запитання»

Орієнтовний зміст «тонких» запитань:

- Чого ми сьогодні навчилися на уроці?
- Яке завдання вам найбільше сподобалося виконувати?
- Чи всі завдання були виконані вами правильно?

Орієнтовний зміст «товстих» запитань:

- Яких помилок ви припустилися, виконуючи завдання?
- Що потрібно робити, щоб помилок було якнайменше?
- Чому завдання виконані дуже гарно?
- Як потрібно працювати на уроці, щоб гарно виконувати всі завдання?

2. Домашнє завдання

Вправа 8 (с. 148).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 102. ЗАКІНЧЕННЯ ДІЄСЛІВ 1-ї ОСОБИ ОДНИНИ І МНОЖИНИ ТЕПЕРІШНЬОГО ТА МАЙБУТНЬОГО ЧАСУ

Мета: вчити учнів правильно писати закінчення дієслів 1-ї особи однини і множини теперішнього та майбутнього часу; розширювати знання про дієслово; розвивати критичне мислення, мовлення; виховання бажанья вивчати рідну мову.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Гра «Чарівна картина»

— У мене в руках рамочка для картини. Та не проста, а чарівна. Тут так багато усього намальовано! А щоб розповісти про те, що зображено на картині, потрібно кожному/кожній проявити зовсім трішки фантазії. І тоді ми зможемо побачити на ній прекрасні картини — наші захоплення!

— На моїй чарівній картині зображене моє захоплення — плавання! Я дуже люблю плавати. У мене найкраще виходить плавати в стилі брас. Це чудове захоплення. Адже я, завдяки плаванню, тепер умію ставити мету та досягати її. А ще я почувуюся сильним, радісним, упевненим.

Передаю «чарівну картину» Аміні.

— Я захоплююся читанням. Адже, читаючи, я потрапляю не лише в ті місця, у яких я ніколи не була. Я дізнаюся багато цікавого. До того ж, я дізнаюся нове. Книга — мій друг. Читати — це круто!

Гра триває, допоки всі охочі не розкажуть про своє захоплення.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання*

2) *Каліграфічна хвилинка.*

Загадка

Кажуть, що влітку вона смарагдова, восени — золота, взимку — діамантова. А насправді вона завжди чорна. Про що йдеться? (*Про Землю, землю.*)

«Мозковий штурм»

— Що ви знаєте про Землю?

Вправа «Квест-цікавинка»

Незвичним є факт, що всі планети Сонячної системи, крім нашої, мають імена з грецької та римської міфології.

Земля як планета з'явилась понад 4,5 мільярди років тому. До появи життя на планеті від народження Землі минуло ще декілька тисяч мільйонів років, і відносно недавно, за геологічними мірками, близько чотирьох мільйонів років тому, з'явилися люди.

Якщо історію Землі стиснути до 24 годин, то життя б уже з'явилося о четвертій годині ранку, а наземні рослини — о 10:24 вечора. Об 11:41 вечора внаслідок страшної катастрофи вимерли б динозаври, а людська історія почалася б лише об 11:58:43 вечора.

З астрономічної точки зору, Земля займає найбільш удале місце в космосі для зародження і підтримання життя. Навколосонячна орбіта Землі знаходиться в межах зони з оптимальною температурою для існування води в рідкому стані, а це, на думку вчених, є обов'язковою умовою для існування форм життя.

Прописування з'єднань

Зе ем мл ля земля ґрунт Земля

Запис цитати про природу, що найбільше сподобалася

- Подякуємо мудрій природі за те, що потрібне вона зробила легким, а важке непотрібним.

Епікур

- Немає нічого більш винахідливого, ніж природа.

Марк Цицерон

- У всіх областях природи... панує певна закономірність, незалежна від існування мислячого людства.

Макс Планк

- Природа так про все подбала, що всюди ти знаходиш чого вчитися.

Леонардо Да Вінчі

- Краса природи — це одне з джерел, що живить доброту, сердечність і любов.

В. О. Сухомлинський

2. Мотивація навчальної діяльності

— Розгадайте ребуси.

(Вести.)

(Радити.)

— Розкажіть усе, що знаєте про ці слова. (Дієслова, неозначена форма дієслова, відповідають на питання «що робити?», мають суфікс «-ти».)

— Змініть дієслова у форму теперішнього та майбутнього часу. Запишіть.

Я _____ (теперішній час, одна)

Ми _____ (теперішній час, множина)

Я _____ (майбутній час, одна)

Ми _____ (майбутній час, множина)

— Перевірте правильність написання дієслів. Чому знітилися? У чому проблема? Тоді наш урок — саме для вас, мої розумні, допитливі учні та учениці.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми навчимося правильно писати закінчення не тільки цих дієслів, а й багатьох інших. Адже тема нашого уроку «Закінчення дієслів 1-ї особи однини і множини теперішнього та майбутнього часу».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 148–149)

1) Вправа «Я — учитель. Я — учителька».

— Прочитайте і розкажіть у класі.

Робота з правилом

— Прочитайте декілька разів правило.

— Коли дієслова теперішнього та майбутнього часу в 1-й особі множини мають закінчення *-емо*, *-ємо*?

— Коли дієслова теперішнього та майбутнього часу в 1-й особі множини мають закінчення *-имо*, *-ємо*?

— Наведіть приклади.

2) Виконання вправи 10. Робота в парах.

Стратегія «Входження в малюнок»

— Розгляньте малюнок.

— Що ви бачите на ілюстрації?

— Біля кого ви б хотіли опинитися? Що б ви хотіли запитати чи попросити?

УРОК 103. ЗАКІНЧЕННЯ ДІЄСЛІВ 2-ї ОСОБИ ОДНИНИ І МНОЖИНИ ТЕПЕРІШНЬОГО ТА МАЙБУТНЬОГО ЧАСУ

Мета: вчити учнів правильно писати закінчення дієслів 2-ї особи однини і множини теперішнього та майбутнього часу; розширювати уявлення про дієслово; розвивати мовлення, критичне мислення; виховувати старанність та наполегливість.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, природнича.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

Пролунав уже дзвінок,
Починається урок.
Приготуйте без мороки
Все, що треба до уроку.
Книжку, зошит, ручку, олівці.
Приготувались? Молодці!
Все у нас уже на місці,

Залишилось тільки сісти!
Сядьте, дітки, всі гарненько,
Руки покладіть рівненько.
Голову вище підніміть,
Плечі свої розведіть.
Всі на мене подивіться
І приємно усміхніться!

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Каліграфічна хвилинка.*

Гра «Дешифрувальник»

	а	б	в
1	ч	м	х
2	е	р	а

*Код. 1а, 2а, 2б, 2а, 1б, 1в, 2в
(Черемха.)*

Вправа «Квест-цікавинка»

Черемху часто можна зустріти біля берегів річок, вододілів, у заростях інших чагарників і на узліссях. Аромат квітучої черемхи можна відчутти за сотні метрів від самої рослини. Фітонциди, що містяться в листях і корі рослини, виділяються в навколишнє середовище та знезаражують повітря навколо.

Букети з гілочок черемхи, хоч вони й мають приємний аромат, не варто заносити до себе в будинок. Адже рослинні фітонциди, потрапляючи в навколишнє середовище, розпадаються та виділяють кислоту, яка має отруйну дію на всі живі організми навколо.

Завдання за вибором

- Скласти сенкан «Черемха».

Орієнтовний сенкан

Іменник. Черемха.

Прикметники. Квітуча, духмяна.

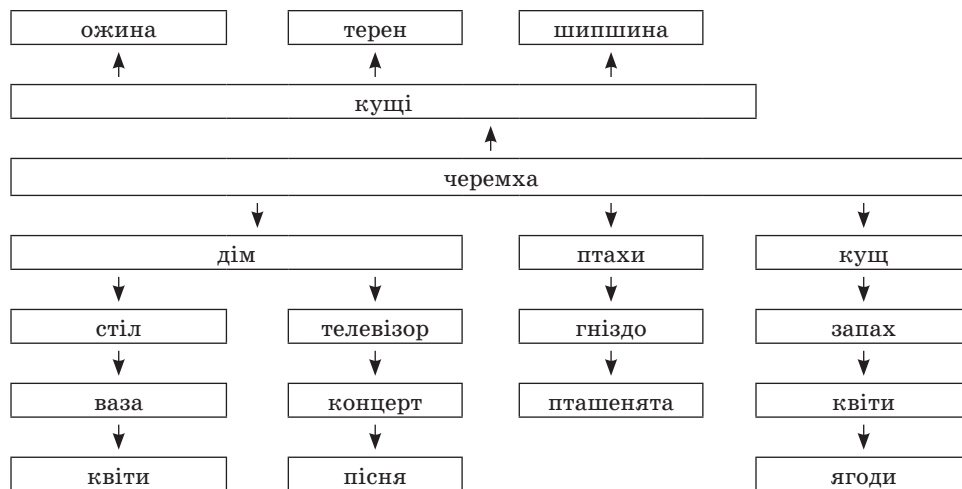
Дієслова. Цвіте, радує, веселить.

Враження від предмета. Запахне весняне марево.

Висновок. Квітує черемха — настала пізня весна.

- Скласти кластер «Черемха».

Орієнтовний кластер

Прописування з'єднань та слова «черемха»

2. Мотивація навчальної діяльності

Вправа «Збагачуємо словниковий запас»

- Доберіть прикметники до іменника *черемха*.
Черемха (*яка?*) висока, запашна, духмяна, квітуча, зламана, гілляста, молода.
- Доберіть дієслова до іменника *черемха*.
Черемха (*що робить?*) росте, розвивається, зацвітає, пахне, захоплює, веселить, приваблює.
— Змініть та запишіть дієслова у формі 2-ї особи однини і множини теперішнього та майбутнього часу.
— Постали питання? Тоді — до вивчення нової теми.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні на уроці ми вивчимо таку, як ви помітили, необхідну для нас тему «Закінчення дієслів 2-ї особи однини і множини теперішнього та майбутнього часу».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 150–151)

1) Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця».

— Дослідіть, які закінчення мають дієслова 2-ї особи однини і множини теперішнього та майбутнього часу.

2) Виконання вправи 12.

— Розгляньте таблицю.
— Зробіть висновок про правопис закінчень дієслів 2-ї особи однини і множини теперішнього та майбутнього часу.

3) Вправа «Я — учителька. Я — учитель».

— Прочитайте і розкажіть у класі.

4) Виконання вправи 13.

— Прочитайте і відгадайте загадку.
— Випишіть із загадки дієслова. Позначте в них закінчення.
— Доберіть спільнокореневі дієслова до слова-відгадки. Запишіть їх.
— Розберіть ці слова за будовою.

5) Фізкультхвилинка.

6) Виконання вправи 14. Робота в парах.

— Виразно прочитайте вірш Валентина Бичка.

УРОК 104. ЗАКІНЧЕННЯ ДІЄСЛІВ 3-Ї ОСОБИ ОДНИНИ І МНОЖИНИ ТЕПЕРІШНЬОГО ТА МАЙБУТНЬОГО ЧАСУ

Мета: вчити учнів правильно писати закінчення дієслів 3-ї особи однини і множини теперішнього та майбутнього часу; розвивати мовлення, критичне мислення; виховувати бажання вивчати українську мову.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Гра «Виправ помилку. Обґрунтуй свій вибір».*

Граєшся, граєтєся, гратиметєся, будите гратися.

Благайиш, благайите, благатимите, ьудете благати.

Блукайиш, блукаєте, блукатимите, будите блукати.

Бринеш, бринете, бринітимите, будите бриніти.

Будуєш, будеєте, будуватимете, будите будувати.

Вправа «Попс-формула»

Обґрунтуйте свою думку.

П (позиція) — Я вважаю, що ...

О (обґрунтування) — Тому що ...

П (приклад) — Я можу довести це на прикладі ...

С (судження) — Зважаючи на це, я роблю висновок про те, що ...

2. Мотивація навчальної діяльності

— Як ви гадаєте, які закінчення мають дієслова 3-ї особи однини і множини теперішнього та майбутнього часу?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Отже, тема нашого уроку — «Закінчення дієслів 3-ї особи однини і множини теперішнього та майбутнього часу».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 151–153)

1) *Вправа «Я — дослідниця. Я — дослідник».*

— Дослідіть, які закінчення мають дієслова 3-ї особи однини і множини теперішнього та майбутнього часу.

2) *Вправа «Я — учителька. Я — учитель».*

— Прочитайте і розкажіть у класі.

Робота з правилом

— Які закінчення можуть мати дієслова теперішнього та майбутнього часу в 3-й особі множини?

— Як визначити, яке закінчення потрібно писати в дієслів 3-ї особи однини в дієслів теперішнього та майбутнього часу?

3) *Фізкультхвилинка.*

4) Виконання вправи 17.

Каліграфічна хвилинка

- Вправа «Квест».

Димар
1, 2, 5

Лелека
4, 5

Трактор
1, 6, 7

(Директор.)

Робота з тлумачним словником.

ДИРЕКТОР 1, -а, чол. Керівник підприємства, установи або навчального закладу.

ДИРЕКТОР 2, -а, чол., спец. Провідник у радіоапаратурі, який служить для збирання, фокусування випромінювання у вузький промінь.

— Що ви дізналися за допомогою тлумачного словника? (Слово «директор» має 2 значення; це омоніми.)

- Завдання за вибором.
- Скласти сенкан «Директор».

Орієнтовний сенкан

Іменник. Директор.

Прикметники. Відповідальний, вимогливий.

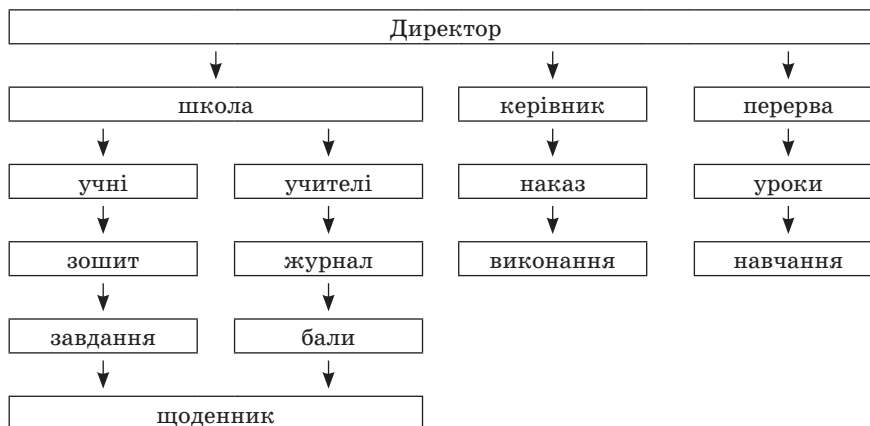
Дієслова. Працює, планує, вимагає.

Враження від предмета. Я поважаю шкільного директора.

Висновок. Директор школи — відповідальна посада.

- Скласти кластер «Директор».

Орієнтовний кластер

— Доберіть дієслова до слова *директор*.

Директор (*що робить?*) працює, організовує, керує, узгоджує, радить, пропонує, планує, вимагає.

Використання технології «Сторітелінг»

— Уявіть себе директором (директоркою) школи.

— Розкажіть, що б ви зробили, щоб учням у школі було цікавіше вчитися.

— Напишіть про це.

— Підкресліть у тексті дієслова теперішнього та майбутнього часу. Позначте особові закінчення дієслів.

— Поясніть правопис слів.

Вправа «Візьміть до уваги!»

— Як потрібно писати наголошені закінчення в дієсловах 3-ї особи однини і множини теперішнього та майбутнього часу?

— Коли потрібно писати закінчення *-е, -є* в дієсловах 3-ї особи однини і множини теперішнього та майбутнього часу?

— Коли потрібно писати закінчення *-и, -і* в дієсловах 3-ї особи однини і множини теперішнього та майбутнього часу?

5) Виконання вправи 18. Робота в групах.

- Прочитайте слова, вставляючи пропущені букви.
- Поміркуйте, чому написання закінчень в інших дієсловах спричиняє певні труднощі?
- Запишіть усі дієслова.
- Позначте в них закінчення.
- Поясніть правопис закінчень дієслів.

5. Закріплення нових знань у процесі практичної діяльності

Самостійна робота. Вправа «Броунівський рух»

Картка червоного кольору

Допишіть правило, вставляючи потрібні слова. За потреби скористайтеся правилом, яке вивчили сьогодні на уроці.

Якщо в 3-й особі множини дієслова теперішнього та майбутнього часу мають закінчення *-уть, -ють*, то в 3-й особі однини в них закінчення _____.

Якщо в 3-й особі множини дієслова теперішнього та майбутнього часу мають закінчення *-ать, -ять*, то в 3-й особі однини в них закінчення _____.

Картка жовтого кольору

Запишіть дієслова в стовпчик. Поставте дієслова у форму 3-ї особи однини і множини теперішнього часу та запишіть через ризку. Виділіть закінчення.

Працює, організовує, керує, узгоджує, радить, пропонує, планує, вимагає.

Картка зеленого кольору

Випишіть із вірша дієслова у стовпчик. Поставте дієслова у форму 3-ї особи однини і множини теперішнього часу та запишіть через ризку. Виділіть закінчення.

Другий рік у нашій хаті
Симпатичні, волохаті,
Тишком-нишком, деś під ліжком
Шалахмунеси живуть.
А що їх ніхто не бачить —
Це нічого ще не значить,
Бо вночі, коли всі сплять,
Ці вухаті, волохаті
Починають в нашій хаті
Царювать —
Із чарівної торбини
Сни для кожної дитини
Діставать.

За Григорієм Фальковичем

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

Вправа «Два, один»

- Наведіть 2 приклади своєї успішної роботи на уроці.
- Наведіть 1 приклад завдань, над якими вам ще треба попрацювати.

2. Домашнє завдання

Вправа 19 (с. 153).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 106. ДІЄСЛОВА МИНУЛОГО ЧАСУ

Мета: розширювати знання учнів про дієслово; вчити ставити дієслова минулого часу у відповідну родову форму; розвивати зв'язне мовлення, критичне мислення; виховувати зацікавленість до вивчення рідної мови.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Гра «Відповідь — одним словом».*

Учитель читає запитання, а учні записують відповідь одним словом.

- До якої частини мови належать слова *вирощувати, вишивати, віддавати*?
- У якому часі вжито дієслова *вітає, умивається, розчісується*?
- Які закінчення мають дієслова в неозначеній формі?
- Запишіть дієслово *слухаю* у формі теперішнього часу множини.
- Запишіть дієслово *готувати* у формі майбутнього часу множини.

2. Мотивація навчальної діяльності

Проблемне питання

— Дієслова якого часу нам допоможуть розповісти про цікаві події, що трапилися вчора? Хотите дізнатися більше? Тоді — вивчаємо нову тему.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— А тепер — увага! Ми розпочинаємо вивчення нової теми «Дієслова минулого часу».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 154–155)

1) *Вправа «Візьміть до уваги!».*

— Яку дію можуть виражати дієслова минулого часу?

— Доберіть дієслова минулого часу, які виражають завершену дію. Хто більше?

— Доберіть дієслова минулого часу, які виражають незавершену дію. Хто більше?

2) *Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця».*

— Дослідіть, як змінюються дієслова минулого часу.

3) *Виконання вправи 20.*

— Розгляньте таблицю.

— Зробіть висновок про те, як змінюються дієслова минулого часу.

4) *Виконання вправи 21. Робота в парах.*

Каліграфічна хвилинка

- «Щоденні 5». Робота зі словами.

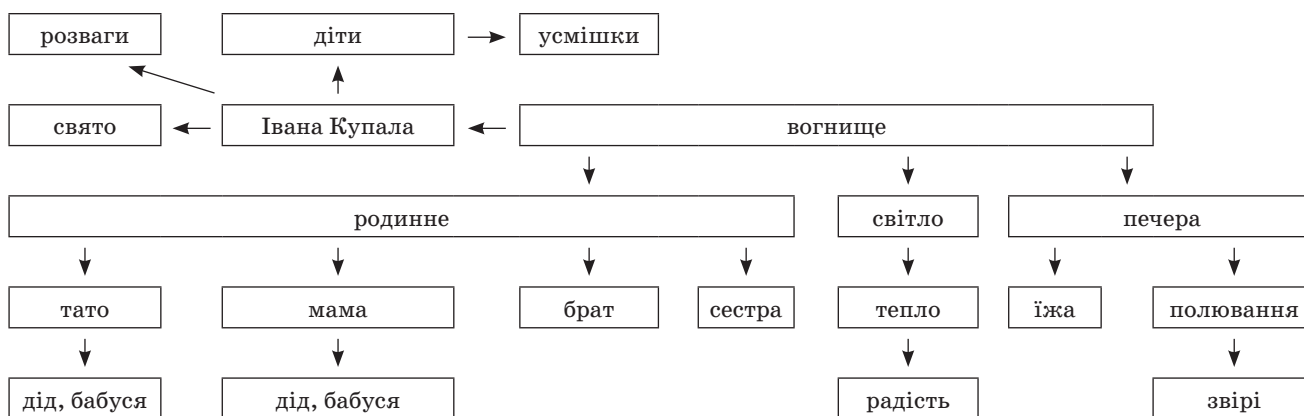
4 = щ

(Вогнище.)

- Прописування буквосполучень та слова *вогнище*.
  - Робота з тлумачним словником.
1. Купа дров, хмизу і т. ін., що горить.
Домашнє (родинне, сімейне) вогнище — своя оселя, родина, сім'я.
  2. Місце, де розкладали вогонь.
  3. Переносне значення. Джерело, місце, звідки що-небудь поширюється; центр, зосередження чого-небудь.
- Завдання за вибором.
  - ✓ Скласти сенкан.
Орієнтовний сенкан
Іменник. Вогнище.
Прикметники. Яскраве, жарке.
Дієслова. Горить, палає, манить.
Враження від предмета. Тепло біля вогнища.
Висновок. Вогнище — не іграшка.
  - ✓ Скласти кластер.
Орієнтовний кластер

- Вправа «Квест-цікавинка».
- 3 квітня 1918 року народився неймовірно талановитий Олесь Гончар, який збагатив українську літературу своїм неперевершеним обдаруванням.
- Олесь Гончар був розумною, вдумливою і непересічною людиною. І як проникливо й вірно любив і плакав українську мову! Послухайте декілька висловлювань Олесь Гончаря.
- Ми маємо витворену протягом віків мову дивовижно багату, одну з найбагатших у світі, барвисту, запашну, розмаїту, здатну активно жити і розвиватись, придатну для найскладнішої творчості. Злочиним було б занедбати таке неоціненне духовне добро.
  - Той, хто зрікається рідної мови, часто й не розуміє, що в цьому вже є елемент відступництва, елемент зради.
  - За ставленням до рідної мови можна судити про моральний та інтелектуальний рівень людини.
- Багато творів Олесь Гончар написав дітям і про них. Прочитайте уривок з оповідання Олесь Гончаря «Дорога за хмари».
- Прочитайте текст.
  - Доберіть до нього заголовки.
  - Випишіть виділені речення.
  - Підкресліть у них дієслова-присудки.
  - Визначте рід дієслів-присудків за допомогою питань і особового займенника він (*вона, воно*).
- 5) **Фізкультхвилинка.**
  - 6) **Виконання вправи 22.**
    - Речення, уміщені в цій вправі, допоможуть нам познайомитися з Михайлом Коцюбинським. Він народився 17 вересня 1864 року в місті Вінниця. Михайло Коцюбинський вивів національну літературу на європейський рівень. Його називали *Сонцеклонником* і *соняшником*, адже найбільше

письменник любив сонце, квіти і дітей. Він знав дев'ять мов — три слов'янські: українська, російська, польська; три — романські: французька, італійська, румунська; і три — східні: татарську, турецьку та циганську.

- Прочитайте речення.
- Назвіть букви, пропущені в словах.
- Обґрунтуйте свою думку.
- Запишіть речення.
- Уставте пропущені букви, дібравши перевірні слова.
- Підкресліть дієслова минулого часу.
- Визначте число і рід (в однині).

7) Виконання вправи 23. Робота в парах.

- Прочитайте текст, змінюючи неозначену форму дієсловами минулого часу.
- Запишіть утворений текст.
- Підкресліть дієслова минулого часу.
- Визначте число і рід (в однині).
- Доберіть до виділених іменників спільнокореневі дієслова в неозначеній формі.

5. Закріплення вивченого матеріалу

Робота в групах за картками

Картка 1

Поставте дієслова в потрібну форму.

Тільки дощик _____ (прошуміло)
 За лужком, за лісом,
 Хтось у небі рушничок
 Вишитий повісив.
 Хто вгадає з діточок,
 Що воно за рушничок?
 _____ (Налетіти) хмари,

Небо _____ (потемніти).
 Після блискавиці
 Швидко розвиднилося.
 Кольорове коромисло
 Над полем _____ (зависла).
 Лічилку промовляємо,
 Бо кольори називаємо.

Картка 2

Випишіть дієслова у стовпчик. Поставте їх у форму минулого часу та впишіть у відповідну комірку таблиці. Через риску напишіть число та рід (де можливо).

Встала весна, чорну землю
 Сонну розбудила,
 Уквітчала її рястом,
 Барвінком укрила;

І на полі жайворонок,
 Соловейко в гаї
 Землю, убрану весною,
 Вранці зустрічає.

Тарас Шевченко

Множина	Однина, чоловічий рід	Однина, жіночий рід	Однина, середній рід

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

Приєм «Інтрига»

— Діти, пригадайте тему нашого уроку. Хто може розказати про дієслова минулого часу? А хто може навести приклади дієслів минулого часу і назвати їх число та рід (де можливо)?

2. Домашнє завдання

Вправа 24 (с. 155).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 107. ВИМОВА І НАПИСАННЯ ДІЄСЛІВ НА -ся

Мета: поглибити знання учнів про граматичні ознаки дієслова; вчити правильно вимовляти та писати дієслова на -ся; розвивати критичне мислення; виховувати бажання вивчати українську мову.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок

Освітні галузі: мовно-літературна, природнича.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

— Сьогодні наш урок хочу почати зі слів великих людей.

Найбільше і найдорожче добро кожного народу — це його мова, та жива схованка людського духу, його багата скарбниця, у яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподіванки, розум, досвід, почування (*Панас Мирний*).

— Як ви розумієте ці слова?

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Каліграфічна хвилинка.*

Робота з ребусом

Робота зі словником синонімів

— Як ви гадаєте, скільки синонімів має слово *праця*? Назвіть їх.

— Знайдіть синоніми до слова *праця*.

ДІЯЛЬНІСТЬ, ДІЯ, АКЦІЯ, ОПЕРАЦІЯ, ДІЙСТВО, ПРАКТИКА (перев. застосування набутих знань у певній галузі); РУХ (громадський, масовий).

ЗАНЯТТЯ (те, чим займається людина), ДІЛЮ

ПРАЦЯ (діяльність людини, спрямована на створення матеріальних або духовних цінностей), РОБОТА, РОБОТИЗНА *розм.*, ДІЛЮ *розм.*, ДІЛЬЦЕ *розм.*; ТРУД (перев. наполеглива, старанна); СЛУЖБА (нефізична діяльність або в галузі обслуговування); ШАРВАРОК (напружена, здебільшого примусова); ПІДРОБИТОК, ХАЛТУРА *перев. зневажл.* (побічна, додаткова до основної або тимчасова, випадкова); ПОДІЄНЩИНА (поденна); ПРАКТИКА (лікаря, юриста).

ТВІР, ВИТВІР, УТВІР, ПРАЦЯ, РОБОТА, ТРУД, ТВОРІННЯ, ТВОРИВО, ПИСАННЯ, ДОСЛІДЖЕННЯ, РОЗВІДКА.

Робота з фразеологізмами. Гра «Поєднай»

Бджола мала,
Без діла
Без охоти
Без роботи
Без сокири не тесляр —

слабіє сила.
день роком стає.
без голки не кравець.
а й та працює.
нема роботи.

(Бджола мала, а й та працює. Без діла слабше сила. Без охоти нема роботи. Без роботи день роком стає. Без сокири не тесляр — без голки не кравець.)

Дискусійна сітка Елвермана, або «Павутинка» дискусії

ТАК	ПРОБЛЕМА	НІ
Так,	Чи потрібно четвертокласникам і четвертокласницям працювати?	Ні,
ВИСНОВОК		

Прописування з'єднань слова «праця»

Запис одного з прислів'їв (на вибір).

2. Мотивація навчальної діяльності

КОТИК УМИВАЄТЬСЯ

Глянь, сьогодні цілий день

Котик умиває[ц':а].

— Мабуть, Дід Мороз прийде,—

Мама усміхає[ц':а].

Петро Король

— Як потрібно написати склад, поданий транскрипцією?

— Хочете дізнатися більше? Тоді — до роботи!

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Як ви, діти, здогадалися, сьогодні ми опрацюємо тему «Вимова і написання дієслів на -ся».

4. Сприймання та засвоєння нового матеріалу. Робота за підручником (с. 156–157)

1) Вправа «Я — вчителька. Я — вчитель».

— Прочитайте і розкажіть у класі.

— Як вимовляють буквосполучення -шся в дієсловах 2-ї особи однини?

— Як вимовляють буквосполучення -ться в дієсловах 3-ї особи однини і множини?

— Яку дію називають дієслова на -ся?

2) Виконання вправи 1.

— Прочитайте і порівняйте два вірші. Доберіть до кожного з них заголовки.

— Знайдіть дієслова, які називають дію, спрямовану виконавцем на самого себе.

— Знайдіть дієслова, спрямовані на іншу особу.

— Поясніть, чим вони відрізняються в першому і в другому віршах.

— Якого змісту набуде виділене речення, якщо в дієсловах додати -ться?

Вправа «Так говорять»

— Поясніть, як ви розумієте прислів'я «Хто усміхається, до того все добром вернеться»?

3) Виконання вправи 2.

— Прочитайте. Виконайте завдання за зразком.

Взаємоперевірка.

Підписуєш (чим?) — підписуєшся (під чим?);

зустрічаєш (кого?) — зустрічаєшся (з ким?);

розчісуєш (кого?) — розчісуєшся (чим?);

порадиш (кому?) — порадишся (з ким?);

привітаєш (кого?) — привітаєшся (з ким?).

4) Фізкультхвилинка.

5) Виконання вправи 3.

— Складіть і запишіть речення за світлинами, уживаючи дієслова на -ся, -сь.

Хвилинка спілкування

Продовжте розмову:

УРОК 108. ВЖИВАННЯ ДІЄСЛІВ У ВЛАСНОМУ МОВЛЕННІ. УЗАГАЛЬНЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАТЬ ЗА РОЗДІЛОМ «ДІЄСЛОВО»

Мета: навчати вживати дієслова у власному мовленні; узагальнити й систематизувати набуті знання за розділом «Дієслово»; закріплювати навички правопису дієслів; збагачувати словниковий запас; розвивати мовлення, критичне мислення; виховувати бажання вивчати українську мову.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

Пролунав уже дзвінок,
Починається урок.
Приготуйте без мороки
Все, що треба до уроку.
Книжку, зошит, ручку, олівці.
Приготувались? Молодці!
Все у нас уже на місці,

Залишилось тільки сісти!
Сядьте, дітки, всі гарненько,
Руки покладіть рівненько.
Голову вище підніміть,
Плечі свої розведіть.
Всі на мене подивіться
І приємно усміхніться!

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) Перевірка домашнього завдання.

— Які труднощі спіткали під час виконання домашнього завдання?

2) Каліграфічна хвилинка.

«Щоденні 5». Робота зі словами.

- Робота з ребусом.

- Завдання за вибором.

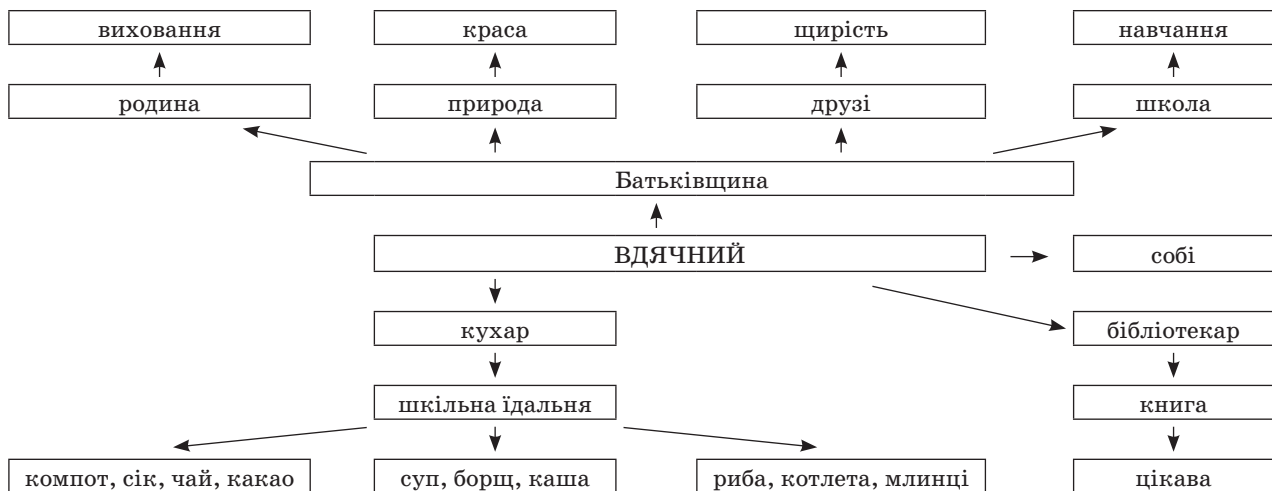
- ✓ Скласти «асоціативний куц».

Орієнтовний «асоціативний куц»

- ✓ Дібрати до розгаданого слова спільнокореневі слова.
Вдячний, вдячність, дякувати, подяка.

- ✓ Скласти кластер.
Орієнтовний кластер

- Прописування з'єднань та слова.

2. Мотивація навчальної діяльності

— Діти, ми неспроста вивчаємо правопис і написання слова *вдячний*. До нас сьогодні завітають творці прекрасного, вічного, мудрого. Це наші дві поетеси та один поет. Вони нам допоможуть відчутти красу нашого українського слова. А також допоможуть повторити вивчені знання.

Вправа «Трибуна думок»

— Як ви гадаєте, над якими завданнями ми будемо сьогодні працювати?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Тема нашого уроку — «Вживання дієслів у власному мовленні. Узагальнення і систематизація знань за розділом «Дієслово»».

4. Формування вмінь і навичок. Робота за підручником (с. 158–159)

1) Виконання вправи 5.

— Сьогодні ми прочитаємо вірш відомої поетеси.

Прочитайте її візитівку.

Перші пів року життя за нею доглядав батько, а мати поїхала на лікування до Європи.

Дівчинка навчалася вдома з приватним педагогом і навчилася читати в 4 роки. У 19-річному віці написала підручник. Поетеса знала 9 мов. У 10-річному віці після операції з видалення вражених хворобою кісток, її обидві руки та одну ногу зафіксували в гіпс. Вільною залишалася лише одна нога, пальцями ступні якої вона навчилася грати на фортепіано. Вона дуже любила Україну, і тому взяла собі такий псевдонім. Поетеса увела в українську мову такі слова, як «напровесні» та «промінь».

Гра «Дешифрувальник»

	а	б	в
1	Л	ї	н
2	а	е	к
3	У	к	с
4	я	р	з

Код 1. 1а, 2б, 3в, 4а. (Леся.)

Код 2. 3а, 3б, 4б, 2а, 1б, 1в, 2в, 2а. (Українка.)

- Прочитайте вірш Лесі Українки і вивчіть його напам'ять.
- Запишіть вірш з пам'яті.
- Підкресліть дієслова.

- Визначте час, особу, число.
- Складіть і запишіть речення з дієсловами *заглянув, заспіваю*.

2) Виконання вправи 6.

- Тепер зустрічаймо ще одну гордість України.
- Прочитайте її візитівку.

Поетеса народилася 29 квітня 1924 року в столиці України. В обдарованої від природи дівчини рано прокинувся хист до віршування. У шкільні роки вона змережувала власними творами цілі зошити. Учителі, помітивши в дитини небуденний талант, усіляко підтримували його, плекали й навіть відзначали різними заохочувальними преміями.

Після закінчення середньої школи дівчинка навчалася на філологічному факультеті Київського університету, в якому почала навчання без вступних іспитів як відмінниця.

Гра «Дешифрувальник»

	а	б
1	Г	р
2	е	а
3	Ч	і
4	ь	н

Код 1. 1а, 2б, 4б, 4б, 2б. (*Ганна.*)

Код 2. 3а, 2а, 1б, 3б, 4б, 4а. (*Черінь.*)

- Виразно прочитайте вірш.

Використання стратегії «Ромашка Блума». Робота в групах

Орієнтовні запитання

Просте. Що прославляє поетеса у вірші?

Уточнювальне. Я можу помилитися, але, здається, поетеса розповідає про Україну?

Пояснювальне. Чому Ганна Черінь називає Україну прекрасною?

Творче. Опишіть свій улюблений куточок природи України.

Оцінювальне. Як ви гадаєте, чи потрібно милуватися красою рідного краю?

Практичне. Що потрібно робити, щоб рідна Україна була ще кращою?

3) Фізкультхвилинка.

4) Виконання вправи 7.

- Тепер зустрічаймо ще одну гордість України.
- Розгадайте його ім'я.

Вправа «Дешифрувальник»

	а	б	в	г
1	О	д	н	а
2	р	л	м	к
3	ь	с	е	щ

Код 1. 1а, 2б, 3, 2г, 3с, 1г, 1в, 1б, 2а. (*Олександр.*)

Код 2. 1а, 2б, 3в, 3б, 3а. (*Олесь.*)

- Складіть візитівку поета Олександра Олесь.

За потреби скористайтеся покликанням: <https://dovidka.biz.ua/oleksandr-oles-tsikavi-fakti/>

Розбір дієслова як частини мови

- Розгляньте план розбору дієслова.

— Пригадайте рядок улюбленого вірша. Назвіть у ньому дієслово і розберіть його за поданим планом.

Хвилинка спілкування

- Продовжте розмову:
- Чим різняться слова *усмішка* і *посмішка*?
- Вони утворилися від ..., різних за значенням. Слово *усмішка* — від ..., а *посмішка* — від ... .

5. Узагальнення та систематизація знань

1) *Тестування.*

- Яку частину мови називають дієсловом?
А Яка називає ознаку предмета і відповідає на питання *який? яка? яке? які?*
Б яка називає назву предмета і відповідає на питання *хто? що?*
В яка називає дію предмета і відповідає на питання *що робити? що зробити?*
Приклади: _____
- Поясни, чому неозначена форма дієслова має таку назву. _____

- Утвори від дієслів неозначеної форми дієслова різних часів та запиши в таблицю.
Вивчати, шанувати, берегти.

Минулий час	Теперішній час	Майбутній час

- Наведи приклади дієслів на *-ся*.
2) *Вправа «Сторітелінг». Робота в групах.*
Складання казки про дієслово.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

1) *Вправа «Моя сходинка».*

У кожного учня/учениці аркуш паперу, на якому зображено по 3 сходинки: *настрій, як я працював/працювала, мої досягнення.*

Діти малюють кружечок або схематичну людину, на якому рівні вони знаходяться.

2) *Вправа «Самооцінювання».*

— Доповніть речення.

Під час вивчення розділу «Дієслово»:

- я зрозумів/зрозуміла ...
- найбільший мій успіх — це ...
- найлегшим для мене було вивчення ...
- найбільші труднощі я відчував/відчувала при вивченні теми ...
- я міг/могла б пояснити друзям тему ...
- я змінив/змінила своє ставлення до...

2. Домашнє завдання

Вправа 8 (с. 159).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

Прислівник як частина мови

УРОК 110. РОЗПІЗНАВАННЯ ПРИСЛІВНИКІВ

Мета: розширювати уявлення учнів про частини мови; ознайомити із прислівниками, їхніми ознаками; вчити розпізнавати прислівники серед інших частин мови; розвивати критичне мислення; виховувати доброзичливе ставлення, повагу одне до одного.

Обладнання: картки.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

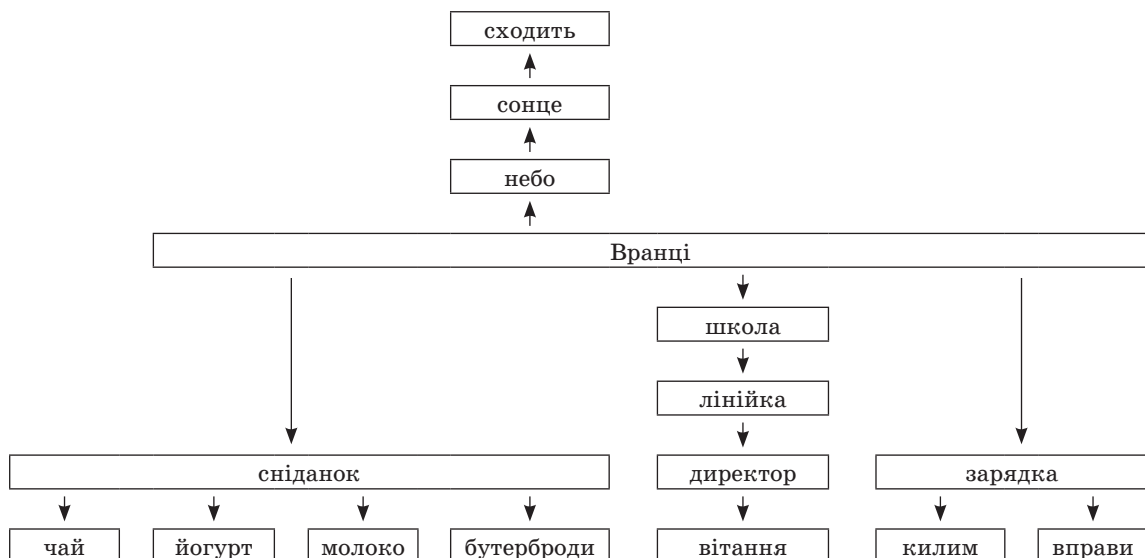
1. Актуалізація опорних знань

Каліграфічна хвилинка

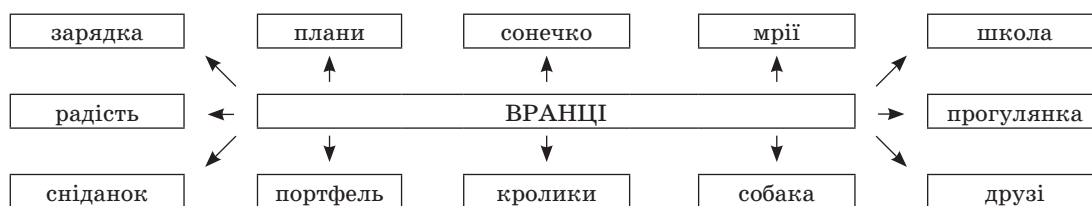
- «Щоденні 5». Робота зі словами.
Жартівливе питання
Коли людина буває довша? (Вранці.)

- Прописування з'єднань та слова.
Вр вр ра ан ни ці вранці
  - Завдання на вибір.
  - ✓ Скласти кластер.
- Орієнтовний кластер*

- ✓ Скласти «Асоціативний кущ»
Орієнтовний «асоціативний кущ»

2. Мотивація навчальної діяльності

Гра «Сходинки»

- Утворіть споріднені слова.

Іменник	Що?	р	а	н	к			
Прикметник	Який?	р		н	к			й
Прислівник	Коли?	в	р	а	н		і	

(Ранок, ранковий, вранці.)

- До яких частин мови належать слова-відповіді? Обґрунтуйте свою відповідь.

Вправа «ПОПС-формула»

П — позиція, О — обґрунтування, П — приклад, С — судження. Кожна з цих позицій — це відповідне речення: «Я вважаю, що...», «Тому що...», «Я можу довести це на прикладі...», «Зважаючи на це, я роблю висновок про те, що...».

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Отже, сьогодні ми розпочинаємо вивчати нову для вас частину мови — прислівник. Тема нашого уроку — «Розпізнавання прислівників».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 160–161)

1) Мовне дослідження.

- Прочитайте прислівники.
— Дослідіть, чи змінюється прислівник.

2) Вправа «Я — учителька. Я — учитель».

- Прочитайте і розкажіть у класі.

Вправа «Візьми до уваги»

- Що нового ви дізналися про прислівники?

Вправа «Крісло автора»

Орієнтовні запитання

- Назвіть прислівники.
— Що називають прислівники?
— На які питання відповідають прислівники?
— Чи змінюються прислівники?
— Чи є в прислівників закінчення?
— Як називаються в прислівників схожі на закінчення частини слова?

3) Виконання вправи 1.

- Прочитайте завдання вправи.
— Зверніть увагу на форми дієслів і зв'язаних із ними прислівників.
— Визначте час і число дієслів, з якими поєднаний прислівник.
— Зробіть висновок про те, чи змінювалося дієслово в кожному з речень.
— Зробіть висновок про те, чи змінювався прислівник у кожному з речень.

4) Виконання вправи 2. Робота в парах.

- Прочитайте й відгадайте загадку Наталі Мажиріної.

- Про які види транспорту йдеться?
- Розкажіть одне одному про свій улюблений вид міського транспорту.
- Яких правил поведінки необхідно дотримуватися в ньому?
- Знайдіть у загадці прислівники. Обґрунтуйте свою думку.

Вправа «ПОПС-формула»

- Випишіть прислівники за абеткою.
- Назвіть питання, на які вони відповідають.

5) Фізкультхвилинка.

б) Виконання вправи 3.

- Прочитайте текст.

Вправа «Взаємні питання»

Після ознайомлення з текстом діти об'єднуються в групи. Кожна група складає запитання за текстом та ставить його іншій групі. Виграє група, яка поставить більше запитань та правильно відповість на запропоновані іншими групами.

Для полегшення складання питань учитель може запропонувати картку зі словами:

Де? Коли? Чому? Навіщо? Як?

- Випишіть з тексту сполучення *дієслово + прислівник*.
- Поясніть роль прислівників у прислів'ях і приказках.

Вправа «Так говорять»

- Як ви гадаєте, що означає вислів «красно говорити»?
- Прочитайте пояснення та перевірте правильність своєї думки.

7) Виконання вправи 4.

- Прочитайте прислів'я і приказки.
- Поясніть, як ви їх розумієте.
- Запишіть речення.
- Підкресліть прислівники. Обґрунтуйте свою думку.
- Поясніть роль прислівників у прислів'ях та приказках.

5. Закріплення вивченого матеріалу

Вправа «Ти — мені, я — тобі». Робота в парах

Одна дитина називає прислівник, інша — ставить питання до нього.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

Вправа «Продовж речення»

- Сьогодні я дізнався ...
- Найбільше мені сподобалося ...
- Мені було легко, коли ...
- Я потребував/потребувала допомоги, коли ...
- На уроці мені допоміг/допомогла ...
- На уроці ми ознайомилися із новою частиною мови. Це — ...
- Мені було важко ...
- Мені було незрозуміло ...
- Тепер я знаю, що ...
- Мене здивувало ...
- Я б хотів/хотіла б дізнатися, чому ...

2. Домашнє завдання

Вправа 5 (с. 161).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 112. ПРИСЛІВНИКИ-СИНОНІМИ Й ПРИСЛІВНИКИ-АНТОНІМИ

Мета: вчити учнів добирати до прислівників синоніми та антоніми; вдосконалювати навички розрізняти прислівники серед інших частин мови; поповнювати словниковий запас учнів; розвивати зв'язне мовлення, критичне мислення; виховувати бажання вивчати українську мову.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, природнича.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Дискусійна сітка Елвермана, або «Павутинка» дискусії

ТАК	ПРОБЛЕМА	НІ
Так,	Чи потрібно нам учитися?	Ні,
ВИСНОВОК		

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) Гра «Правда чи неправда?».

- Слова *ранок, вечір, обід, ніч* — це прислівники.
- Прислівники називають дію.
- Прислівники називають ознаку дії або пояснюють як, де, коли відбувається дія, куди вона спрямована.
- Слова *весело, навздогін* — це прислівники.
- Прислівники змінюються за числами.
- Прислівники мають закінчення.
- Схожі на закінчення частини слова в прислівниках — це суфікси.

2) Перевірка домашнього завдання.

2. Мотивація навчальної діяльності

«Щоденні 5. Робота зі словами»

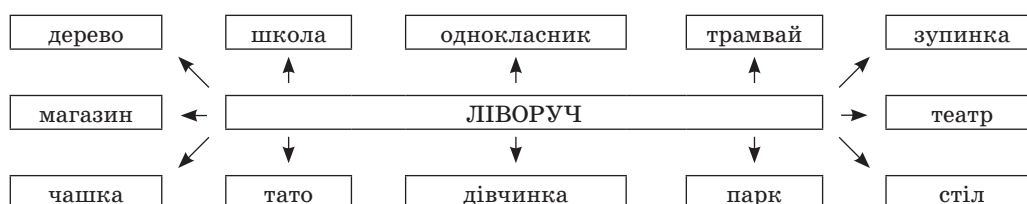
- Гра «Дешифрувальник».

	а	б
1	о	р
2	у	в
3	л	ч
4	и	і

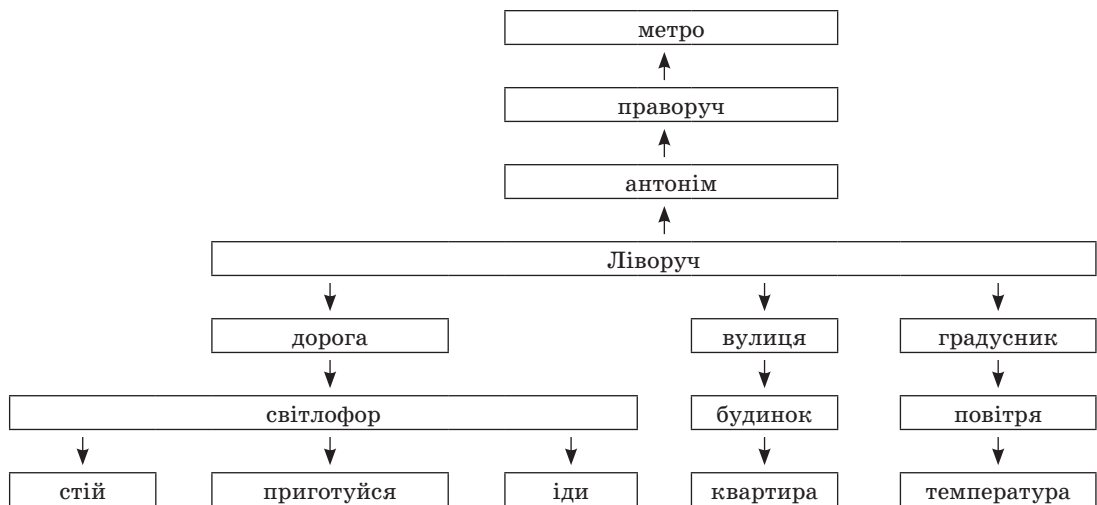
Код. 3а, 4б, 2б, 1а, 1б, 2а, 3б. (Ліворуч.)

- Завдання за вибором.
- ✓ Вправа «Асоціативний куц».

Орієнтовний «асоціативний куц»

- ✓ Вправа «Кластер».
Орієнтовний кластер

— Хочете дізнатися більше про прислівники? Тоді — до роботи!

3. Повідомлення теми та завдань уроку

— Сьогодні ми ще більше дізнаємося про прислівники. Тому що саме сьогодні найстаранніші діти нашого класу опрацюють тему «Прислівники-синоніми й прислівники-антоніми».

4. Сприймання та засвоєння нового матеріалу. Робота за підручником (с. 162–163)

1) Проблемне питання.

— Чи можна дібрати до прислівників синоніми та антоніми?

2) Мовне дослідження.

— Доберіть синоніми до слова *ліворуч*. За потреби можна користуватися словником синонімів. (*Ліворуч, наліво, вліво, зліва, по ліву руку, лівобіч, вліворуч, у ліву руку.*)

— Доберіть до слова *ліворуч* антонім. (*Праворуч.*)

Дискусійна сітка Елвермана, або «Павутинка» дискусії

ТАК	ПРОБЛЕМА	НІ
Так,	Чи може ліворуч і праворуч бути в одному місці?	Ні,
ВИСНОВОК		

Дослідження

— Станьте в класній кімнаті так, щоб ліворуч були двері, вазони, а праворуч — вікна, стіл учителя. А тепер станьте навпаки. Які предмети знаходяться праворуч?

3) Виконання вправи 1.

— Прочитайте і порівняйте вірші.

— Поясніть, що їх об'єднує.

— Які слова у вірші вжито в переносному значенні?

— Назвіть прислівники, які використали поети.

— Поясніть їхню роль.

— Випишіть із віршів прислівники-синоніми.

— Доберіть зі словника синонімів ще кілька синонімів до них.

— Розкажіть, яку ілюстрацію ви намалювали б до другого вірша. Опишіть її усно, уживаючи прислівники *синьо, біло, волошково*.

Гра «Хто більше?»

— Назвіть прислівники-синоніми. Хто більше?

4) Виконання вправи 2.

Загадка

- Дивувались довго ми —
Збудували міст громи.
Та по ньому я і ти
Не зуміємо пройти:
Він далеко і високо,
Досягне його лиш око. (Веселка.)

Леонід Куліш-Зіньків

Вправа «Мозковий штурм»

— Що ви знаєте про веселку?

Вправа «Квест-цікавинка»

Жодна людина не може бачити точно таку саму веселку (якщо тільки це не сфотографована веселка), тому що навіть невелика зміна кута створить іншу райдугу. Навіть людина, яка стоїть поруч з вами, побачить іншу веселку, ніж ви.

На землі ми бачимо веселку як півколо, але якщо летіти на літаку або піднятися високо в гори, то можна побачити веселку цілком, і виглядає вона як правильне коло.

Насправді кольорове явище з'являється не тільки вдень, але і вночі. Існує так звана місячна веселка, яка виникає завдяки відображенню сонячного кольору місяцем.

Для людського ока вона сприймається лише білого кольору, але на знімку, зробленому з фотоапарата з тривалою експозицією, можна побачити виразні кольорові смуги.

Першим, хто вивчив і виділив кольори у веселці, був видатний учений Ісаак Ньютон. Цікаво, але спочатку він виділив у веселці всього п'ять кольорів. Але потім, керуючись гармонією в музиці, додав ще два. Насправді веселка складається з мільйонів кольорів, але людина бачить усього лише сім.

- Доберіть до поданих слів синоніми. Запишіть їх.
- Поясніть, які з поданих і дібраних прислівників можна використати в розповіді про веселку.
- Складіть і запишіть розповідь про це явище природи, уживаючи прислівники.

Проблемне питання

— Яка роль прислівників-синонімів у мовленні?

5) Фізкультхвилинка.

В казковому лісі розминка.
Настала фізична хвилинка.
Втому проженем руками
Вгору їх піднімем з вами.
Потім присядемо дружно,
Ноги згинаємо пружно.
Руки, мов крила, розправим
І до плечей їх поставим.
Коло вперед покрутили,

Потім назад повторили.
Голову вниз опустили,
Потім назад нахилили,
Потім наліво поклали,
Потім направо. І стали.
Рівно і струнко.
Швидко скінчилась хвилинка.
Нас збадьорила розминка.

6) Виконання вправи 3.

- Прочитайте.
- Поясніть, що означають подані вислови. За потреби скористайтеся довідкою.
- Доберіть і запишіть прислівники-синоніми до поданих висловів.

Гра «Хто більше?»

— Назвіть прислівники-антоніми. Хто назве більше?

7) Виконання вправи 4.

- Прочитайте уривок із тексту.
- Доберіть до нього заголовок.
- Випишіть прислівники. Обґрунтуйте свою думку.

УРОК 113. НАПИСАННЯ НАЙУЖИВАНІШИХ ПРИСЛІВНИКІВ

Мета: вчити учнів правильно писати найуживаніші прислівники; збагачувати словниковий запас; розвивати зв'язне мовлення, критичне мислення; виховувати толерантність, бажання вивчати українську мову.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, природнича.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Вправа «Розпукування пуп'янка»

Учасники утворюють коло, взявшись за руки. За командою вчителя всі рухаються всередину кола, де сідають. Педагог: «Уявіть, що ми всі — один пуп'янок квітки, яка повільно починає розтуляти пелюстки з початком дня». Діти підводяться і розходяться. «Кожен з вас — пелюстка цієї єдиної квітки. Квіти приносять людям радість. Я сподіваюся, що і ви отримаєте радість пізнання нового, якісно працюючи сьогодні на уроці».

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Вправа «Кубування».*

1. Що таке числівник?
2. На які питання відповідають прислівники?
3. Наведіть приклади прислівників.
4. Чи правда, що прислівник — це змінна частина мови?
5. Як називають частинки прислівників, схожі на закінчення?
6. Навіщо потрібні прислівники?

2) *Перевірка домашнього завдання.*

2. Мотивація навчальної діяльності

Диктант

Ліворуч, праворуч, весело, навесні, здалеку, навздогін, посередині.

— Що, не знаєте, як писати прислівник *посередині*?

3. Повідомлення теми та завдань уроку

— Тоді нам вкрай потрібно опрацювати ще одну тему «Уживання найуживаніших прислівників». І тоді ми дізнаємося не тільки, як пишеться прислівник *посередині*, а й про написання багатьох інших прислівників.

4. Сприймання та засвоєння нового матеріалу. Робота за підручником (с. 164–165)

1) *Вправа «Візьми до уваги!».*

— Які прислівники пишуться разом?

— Каліграфічно спишіть прислівники, які пишуться разом.

2) *Виконання вправи 1. Робота в парах.*

Вправа «Дешифрувальник»

	а	б	в	г
1	Г	г	к	і
2	а	р	С	о
3	д	й	и	в

Код 1. 1а, 2б, 3в, 1б, 2г, 2б, 1г, 3б. (Григорій.)

Код 2. 2в, 1в, 2г, 3г, 2г, 2б, 2г, 3а, 2а. (Сковорода.)

Вправа «Мозковий штурм»

— Що ви знаєте про Григорія Сковороду?

Вправа «Квест-цікавинка»

Народився Григорій Сковорода на Полтавщині в родині спадкових козаків. Про точну дату народження світ дізнався лише через 200 років після народження філософа.

Григорій Сковорода мав виняткові здібності до навчання. Вже в 16 років вступив до Києво-Могилянської академії — першого вищого навчального закладу в Україні. Вивчав латинську, грецьку, церковнослов'янську, польську, німецьку та інші мови. Грав на сопілці, флейті, скрипці, гусях, лірі, бандурі.

Г. Сковорода відкрито засуджував московських гнобителів. Якось Катерина II забажала побачити відомого українського філософа особисто. Він прибув на її запрошення до палацу. Коли зайшла цариця до приймальної зали, всі присутні вклонилися, крім Сковороди. На питання Катерини, чому він не кланяється, відповів: «Не я бажав тебе бачити, а ти сама захотіла на мене подивитися. А як же ти мене роздивишся, коли я перед тобою навпіл зігнуся?».

Слава про таку надзвичайну людину швидко розлетілася, тож мислителів були скрізь раді, його чекали. Оскільки Григорій мав знайомих в усіх куточках країни, вважається, що завдяки його впливові відбулося відкриття Харківського університету.

«Щоденні 5». Робота зі словами

- Прочитайте визначення слова *афоризми*.
- Прочитайте визначення слова *чесноти*.
- Прочитайте афоризми Григорія Сковороди.
- Як ви їх розумієте?

Каліграфічна хвилинка

Прописування буквених з'єднань та слів.

Аф аф фо ор ри из зм ми афоризми

Че че ес сн но от ти чесноти

- Запишіть каліграфічно афоризми Григорія Сковороди.
- Підкресліть у них прислівники.
- Обґрунтуйте свій вибір.

Вправа «ПОПС-формула»

П — позиція, О — обґрунтування, П — приклад, С — судження. Кожна з цих позицій — це відповідне речення: «Я вважаю, що...», «Тому що...», «Я можу довести це на прикладі...», «Зважаючи на це, я роблю висновок про те, що...».

- Поясніть правопис виділених прислівників.

2) Виконання вправи 2. Робота в групах.

- Прочитайте народні прикмети та перевірте їх принагідно.
- Випишіть прислівники з речень.
- Поясніть їх правопис.
- Складіть і запишіть речення із прислівниками *уранці, увечері*.

3) Виконання вправи 3. Робота в групах.

- Прочитайте вірш для фізкультхвилинки.
- Проведіть її у своїй групі.

4) Фізкультхвилинка.

Дзень-дзелень, дзень-дзелень,
Працювали цілий день.
А тепер спочинем трішки,
Розімнемо ручки й ніжки.
Руки вгору, руки вниз,
На всі боки повернись.

УРОК 114. ДОРЕЧНЕ ВЖИВАННЯ ПРИСЛІВНИКІВ У ВЛАСНОМУ МОВЛЕННІ. УЗАГАЛЬНЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАТЬ ЗА РОЗДІЛОМ «ПРИСЛІВНИК»

Мета: вчити учнів доречно вживати прислівники у власному мовленні; узагальнити і систематизувати знання за розділом «Прислівник»; збагачувати словниковий запас; розвивати мовлення, критичне мислення; виховувати зацікавленість до вивчення української мови.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, природнича.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Вправа «Добра тварина»

Діти утворюють коло та беруться за руки. Вчитель тихо промовляє: «Ми — одна велика добра тварина. Послухаймо, як вона дихає!» Усі прислухаються до свого дихання, дихання сусідів. «А зараз послухаймо разом!» Вдих — всі роблять крок уперед, видих — крок назад. «Так не тільки дихає тварина, так само рівно б'ється її велике добре серце». Стукіт — крок уперед, стукіт — крок назад, і так далі.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Розгадування ребуса.*

2) *Вправа «Чи правда, що...?»*

- Чи правда, що прислівник — це змінна частина мови?
- Чи правда, що прислівник — це незмінна частина мови?
- Чи правда, що прислівник називає ознаку дії?
- Чи правда, що прислівники змінюються?
- Чи правда, що в прислівників є закінчення?
- Чи правда, що в прислівників немає закінчення?
- Чи правда, що прислівники можуть мати суфікс?
- Чи правда, що прислівник називає ознаку предмета?
- Чи правда, що прислівник називає ознаку якості або стан предмета?
- Чи правда, що прислівник пояснює: як, де, коли відбувається дія, куди вона спрямована?
- Чи правда, що прислівники відповідають на питання *як? де? куди? коли?*

3) *Перевірка домашнього завдання.*

4) *Вибірковий диктант «Впиши прислівники».*

- До життя в комфорті звик
Цей поважний птах індик.
Смачно їсти, м'яко спати
І поволі походжати.
- Вночі, зайче, бережись:
Полювати вийде рись.

То ж сиди в нірці нишком,
Рись — то небезпечна кішка!

5) Каліграфічна хвилинка.

Робота в групах за картками

Картка 1

Гра «Дешифрувальник»

	а	б	в
1	в	з	к
2	и	у	м

Код: 1а, 1б, 2а, 2в, 1в, 2б. (Взимку.)

Гра «Сходинки»

Відгадайте слова та обведіть прислівник.

Коли?

Що?

Який?

	з	и		а		
в			м	к	у	
			о	в		й

(Зима, взимку, зимовий.)

Картка 2

Гра «Дешифрувальник»

	а	б	в
1	і	в	у
2	л	к	т

Код: 1б, 2а, 1а, 2в, 2б, 1в. (Влітку.)

Гра «Сходинки»

Відгадайте слова та обведіть прислівник.

Що?

Коли?

Що?

	л			о		
в		і		к	у	
		т	е	ч	к	о

(Влітку, літо, літечко.)

Кола Ейлера — Вєнна

- Що ви можете сказати про слова *взимку*, *влітку*?
- Заповніть кола.
- Упишіть у кола прислівники, які належать цим періодам часу.

Прописування буквосполучень та слів

Вз вз зи им мк ку *взимку*

Вл вл лі іт тк ку *влітку*

Складання та записування речень з цими словами.

2. Мотивація навчальної діяльності

— Хочете перекоонатися, наскільки гарно ви здобули знання про прислівник? Тоді — до навчання.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми не тільки вивчимо нову тему, а й повторимо матеріал про цю частину мови. Як ви гадаєте, яку частину мови ми сьогодні закінчимо досліджувати? Отже, тема нашого уроку — «Доречне вживання прислівників у власному мовленні. Узагальнення і систематизація знань за розділом «Прислівник»».

4. Вивчення нового матеріалу. Робота за підручником (с. 165–167)

1) Виконання вправи 5.

- Розкажіть, що ви знаєте про сезонні зміни в природі.
- Доповніть речення, використовуючи прислівники з довідки.
- Запишіть текст.
- Доведіть, що цей текст є науково-популярним.

Вправа «ПОПС-формула»

П — позиція, О — обґрунтування, П — приклад, С — судження. Кожна з цих позицій — це відповідне речення: «Я вважаю, що...», «Тому що...», «Я можу довести це на прикладі...», «Зважаючи на це, я роблю висновок про те, що...».

2) Виконання вправи 6.

- Прочитайте і відгадайте загадку.
- Назвіть слова, які допомогли вам визначити слово-відгадку.
- Назвіть прислівники, використані в загадці.
- Складіть і запишіть загадку про сонце, використовуючи прислівники.

3) Фізкультхвилинка.

4) Виконання вправи 7.

- Прочитайте прислівники.
- Поміркуйте, як їх можна використати в одному тексті.
- З'ясуйте, про що в ньому буде розповідатися?
- Усно складіть такий текст.
- Запишіть три речення зі складеного тексту (на вибір).
- Підкресліть прислівники.

5) Виконання вправи 8.

- Поедняйте частини прислів'їв і запишіть.
- Як ви розумієте ці прислів'я?
- Підкресліть у прислів'ях прислівники-антоніми.
- Обґрунтуйте свою відповідь.

5. Узагальнення та систематизація знань

Тестування

1. Що таке прислівник?
  - А Частина мови, яка відповідає на питання *хто? що?*
  - Б частина мови, яка відповідає на питання *який? яка? яке? які?*
  - В частина мови, яка відповідає на питання *як? де? куди? коли?*
2. Прислівник — це...
  - А Змінна частина мови
  - Б незмінна частина мови
  - В коли як
3. Прислівник називає...
  - А Ознаку предмета
  - Б дію предмета
  - В ознаку дії предмета

УРОК 115. УЗАГАЛЬНЕННЯ ЗНАТЬ ПРО ЧАСТИНИ МОВИ

Мета: узагальнити і систематизувати знання про частини мови; вдосконалювати вміння та навички; розвивати мовлення, критичне мислення; виховувати бажання вивчати українську мову.

Обладнання: картки, куб, 6 пелюсток та стебельце тюльпану.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь та навичок.

Освітні галузі: мовно-літературна, природнича.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Мотивація навчальної діяльності

Загадка

- Я гордо голову тримаю
І перед вітром не схиляю.
Я жовтий, білий, полум'яний
І, наче яблуко, рум'яний.
В саду я квітну навесні.
Скажи, яке ім'я мені? (*Тюльпан.*)

Вправа «Мозковий штурм»

— Що ви знаєте про тюльпани?

Вправа «Квест-цікавинка»

Тюльпани — одні з найгарніших квітів у світі. Колись вони були найдорожчими квітами на планеті. В 1600-х роках вони були дорожчі за будинки. Ці квіти, виявляється, їстівні рослини! Саме тому під час Другої світової війни тюльпани часто вживали в їжу голландці. Адже їх використовували замість цибулі. Існує близько 150 видів тюльпанів, а сортів — приблизно 3000. Нові сорти з'являються регулярно. Але для повноцінного впровадження кожного з них повинно минути не менш ніж 20 років.

— Діти, скільки пелюсточок у тюльпана? (*Шість.*)

— Сьогодні на уроці ми теж поговоримо про розділ, у якому є шість... Хочете дізнатися, чого? Тоді розгадайте ребус.

(*Частини мови.*)

2. Повідомлення теми та завдань уроку

— Отже, шість пелюсточок у тюльпана. Шість частин мови і ми вивчили. Сформулюйте тему нашого уроку.

— Так, діти, тема нашого уроку — «Узагальнення знань про частини мови».

(На кожній пелюсточці — завдання. Після його виконання вчитель прикріплює пелюсточку на стебельце квітки так, щоб наприкінці уроку утворилася квітка.)

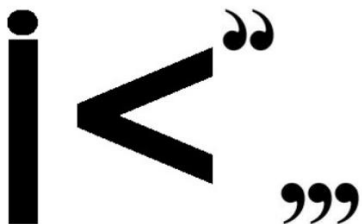

3. Тренувальні вправи на осмислення знань, умінь, навичок (за завданнями підручника, с. 167–168)

1) Пелюстка 1.

Підказка 1. Учені дослідили, що половина всіх слів, наявних у нашій мові, припадає на цю частину мови. Це, вочевидь, тому, що він дає назву всьому довкіллю. А світ такий велетенський! До того ж ця частина мови — незрівнянна порівняно з іншими частинами за можливістю поповнення новими словами. От і виходить, що майже кожне друге слово в нашій мові — ця частина мови.

Підказка 2. Ребус.

(Іменник.)

Вправа «Мозковий штурм»

— Що ви знаєте про іменник?

Виконання вправи 1

- Прочитайте виразно вірш Ліни Костенко.
- Назвіть іменники, використані у вірші.
- Визначте рід, число і відмінок цих іменників.
- Випишіть спільнокореневі слова, ужиті у вірші.
- Позначте будову виписаних слів.

2) Пелюстка 2.

Підказка 1. Пізнаючи світ, людина ознайомлюється з новими предметами. Але людський розум прагне якомога більше дізнатися про той чи інший об’єкт, оцінити його властивості, описати особливості. Тому кожний предмет супроводжує постійне запитання: *який він?* Так, вічним супутником іменника в нашому мовленні є ...

Підказка 2. Вправа «Дешифрувальник»

	а	б	в
1	п	т	е
2	н		р
3	м	к	и

Код. 1а, 2в, 3в, 3б, 3а, 1в, 1б, 2а, 3в, 3б. (Прикметник.)

Вправа «Розкажи про мене»

Діти розповідають про прикметники.

Виконання вправи 2

- Прочитайте опис.
- Назвіть словосполучення, за допомогою яких авторові вдалося змалювати яскраву картину природи.
- Випишіть з тексту прикметники разом з іменниками, з якими вони зв’язані.
- Позначте будову виділених прикметників.
- Від яких слів і за допомогою яких суфіксів вони утворилися?

3) Пелюстка 3.

Підказка 1. Важко уявити українську мову навіть на мить без цієї частини мови. Це означало б, що ніхто нікого не чув би, ніхто ні з ким не розмовляв би, ніхто нічого не зміг би робити, життя би за-вмерло. Ця частина мови — незвичайна, бо завдяки їй рухається все довкола нас.

За частотою вживання вона посідає друге місце після іменника і має вдвічі менше слів, ніж іменник.

Підказка 2. Анаграма дівоєсл (Дієслово.)

Виконання вправи 3

- Прочитайте текст.
- Поясніть, яку пору року і яку частину доби в ньому зображено.
- Випишіть з тексту дієслова за абеткою.
- Побудуйте звукові моделі виділених слів.

Виконання вправи 5

- Прочитайте текст.
- Яку роль відіграють у ньому дієслова?
- Випишіть з тексту дієслова.
- Визначте час, особу (в теперішньому часі), число, рід (у минулому часі).

4) Пелюстка 4.

Підказка 1. Вперше цю назву ужив Омелян Партицький 1873 року, хоч деякі дослідники відстоювали назву «придієслівник», уважаючи її вмотивованішою. Серед цієї частини мови слова, які часто використовуються в повсякденному мовленні, є чимало власне українських слів: *зопалу, навпростець, осторонь, заздальгідь, навперейми, зрештою, наодинці.*

Підказка 2. Загадка.

Яка частина мови стоїть при слові? (*Прислівник.*)

Фізкультхвилинка

Гра «Знайди прислівники»

- Прочитайте та виконайте пальчикову гімнастику. Випишіть прислівники.

СИНІЧКИ

Високо в небі летить синичка, (Одну руку піднімають угору.)
А ось і друга — її сестричка. (Підіймають другу руку вгору.)
Ліворуч, праворуч, угору! (Руки ліворуч, праворуч, угору.)
І стрімко-стрімко додолу... (Нахиляються всім тілом додолу.)
«Цінь-цвірін!» — співають сестрички (Розгинаються).
І поспішають до годівнички. (Складають долоньки на колінах.)
Подзьобавши трохи пшениці, (Вказівними пальчиками стукають по ніжках.)
Геть полетіли синиці. (Ховають руки за спину.)

За Тетяною Мельник

5) Пелюстка 5.

Підказка 1. Наше мовлення було б нудним і довготривалим, коли б у ній не було цієї частини мови. Адже слова цієї частини мови з успіхом замінюють іменники, прикметники, числівники, а іноді й цілі частини речень чи інші довгі найменування. За частотою вживання вони посідають третє місце (після іменників і дієслів).

Підказка 2. Ребус.

Вправа «Пароль»

- Напишіть ознаки, за якими можна розрізнити займенники.

Виконання вправи 4

- Прочитайте текст.
- Доберіть до нього заголовок.
- Доведіть, що виділені слова є займенниками.
- Складіть і запишіть з ними речення.

— Випишіть з тексту прислівники.

— Поясніть правопис цих слів.

б) Пелюстка б.

Підказка 1. А от ця частина мови чи не найменша за кількістю слів та нараховує їх усього кілька десятків. На шляхах історії вони «загубили» категорії роду, числа і виокремилися в особливий клас слів. За частотою вживання ця частина мови посідає в нашому мовленні восьме місце. До речі, в українській мові усього 10 частин мови.

Підказка 2. Ребус.

(Числівник.)

Вправа «Кубування»

1. Що означає числівник?
2. На які питання відповідають числівники?
3. Назвіть числівники, які відповідають на питання *скільки?*.
4. Назвіть числівники, які відповідають на питання *котрий?*.
5. Навіщо потрібні числівники?
6. Складіть речення із числівниками.

— Діти, що я тримаю в руках? (*Тюльпан.*)

— Так, у нас утворився тюльпан. І щоб він був гарним, не можна нівечити його пелюстки.

Так і наша рідна українська мова. Щоб вона була гарною, потрібно берегти її. От тоді лише вона зможе розцвісти і порадувати нас.

Ось що про мову сказали люди, які берегли і шанували її.

- Той, хто зневажливо ставиться до рідної мови, не може й сам викликати поваги до себе.

Олесь Гончар

- Без усякої іншої науки ще можна обійтися, без знання рідної мови обійтися не можна.

Олександр Олесь

4) *Вправа «Мої слова важливі». Робота в групах.*

— Діти, складіть вислів про нашу рідну українську мову.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. *Вправа «Подарунок»*

— Кому ви б подарували утворений тюльпан? Чому?

2. *Вправа «Моя сходинка»*

У кожного учня/учениці — аркуш паперу, на якому зображено по 3 сходинки: настрої, як я працював/працювала, мої досягнення.

Діти малюють кружечок або схематичну людину на певній сходинці, визначаючи рівень, на якому вони знаходяться.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

ДИВОСВІТ ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ

УРОКИ 57–58. САШКО ДЕРМАНСЬКИЙ «МЛИН»

Мета: удосконалювати навички виразного читання тексту, вміння інтонувати речення, аналізувати прочитане та переглянуте, давати характеристику головним героям казки; вчити розповідати про враження зі свого досвіду; формувати пізнавальні інтереси учнів; виховувати дружелюбність, наполегливість.

Обладнання: картки для ігор, тести, шкала оцінювання.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Вправа «Наш урок»

Уважні!

Розумні!

Організовані!

Кмітливі!

Девіз нашого уроку:

Вигадай, пробуй, твори!

Розум, фантазію прояви!

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

Тестування

- Літературна казка — це...
А авторський художній твір, в основі якого — вигадана історія, що об'єднує елементи дійсності та фантастики
Б авторський художній твір, в основі якого — правдива історія
В віршований твір про зиму
- Кожна літературна казка має свого/свою...
А бібліотеку
Б автора/авторку
В магазин
- Літературні казки, які мають автора/авторку, називаються...
А своїми
Б дитячими
В авторськими
- Народна казка — це...
А один із найдавніших жанрів усної народної творчості
Б вигаданий автором твір
В скоромовки
- Автором народної казки є...
А народ (люди)
Б автор/авторка
В діти
- Народні казки бувають таких типів...
А довгі;

Б цікаві;

В казки про тварин, чарівні.

— Оцініть свою роботу за допомогою шкали. Прищепіть відповідну позначку прищипкою.

**Я усе зрозумів. Я працював гарно, Мені було важко,
Мені було легко. але було складно потрібна допомога**

2. Мотивація навчальної діяльності

— Які літературні казки ви вже читали? (Олександр Зима «Про сірого ворона та чарівні окуляри», Марина Павленко «Хатка для Нехайка», Брати Грімм «Зачарована красуня»...)

Кола Ейлера — Венна

Літературна казка

Народна казка

ВІДМІННЕ

СПІЛЬНЕ

ВІДМІННЕ

— Оцініть свою роботу за допомогою шкали.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми прочитаємо цікаву літературну казку «Млин». Удосконалимо навички читання речення з різною інтонацією, вміння відповідати на запитання, аналізувати текст, робити висновки.

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами (с. 85)

— Прочитайте правильно слова.

Довколишніх, напівпрозорий, розкуйовджений, простирадло, обмірковуючи, нетерпеливився, заскреготав, надщербленими, пообсипаються, передсвітанковий.

— Які слова вам незрозумілі?

Млин — споруда, що розмелює зерно на борошно за допомогою вітряної, водяної, парової та ін. енергії.

Вправа «Предбачення»

Учні передбачають за заголовком та ілюстрацією.

2) Опрацювання казки «Млин» (с. 85–88).

Комбіноване читання

Спочатку текст читає учитель. Після цього запитує:

— Чи справдилися ваші передбачення? Чому ви так вважаєте?

Продовження читання тексту дітьми.

Використання стратегії «Методика взаємних запитань». Робота в парах

— А зараз об'єднайтеся в пари.

— Проведімо вправу зі «Щоденних 5» — читання з другом. Читайте по черзі текст і ставте одне од-
ному запитання.

Учитель проходить між партами і контролює виконання вправи. Важливо, щоб учні ставили не лише буквальні запитання (*Що? Де? Коли?*), а й запитання, які стосуються ідей, що не лежать на поверхні (*Чому? Що буде далі? Що дає підстави так уважати? Що вас здивувало?*).

Фізкультхвилинка

Вітер листячко гойдав,
Вітер листячко зривав,
Вітер швидко рахував:
Червоний лист, зелений лист,
Зачепився і завис.
Вітер листячко кружляв
Та за парти розкидав.

Використання стратегії «Ромашка Блума». Робота в групах

Орієнтовні запитання

Просте. Де відбувалася подія?

Уточнювальне. Я можу помилитися, але, здається, головними героями були Млин і Привид?

Пояснювальне. За чим сумував Млин? Хто розвеселив старого Млина?

Творче. Як ви вважаєте, скільки часу могла тривати описана пригода?

Оцінювальне. Яким був Привид?

Практичне. Що б ви зробили зі старого дерев'яного Млина?

Читання ланцюжком

Вправа «Читацьке колесо»

- Розкажи три важливі епізоди з твору.
- Склади власне продовження історії.
- опиши свого улюбленого героя твору.
- Що ти хочеш запитати в героїв твору?
- Якби ти потрапив у історію, що б змінилося?
- Про що йдеться в тексті? (Яка його тема?)
- Чого навчає цей твір? (Головна думка.)

Вибіркове читання

- Знайдіть і прочитайте опис Привіда.
- Яка подія змінила звичне життя Млина і Привіда?
- Як Млин і Привид провчили злодіїв? Прочитайте виразно цей епізод казки.
- Передайте голосом переляк злодіїв.

Вправа «Трибуна думок»

- Що хотів сказати автор словами: «Ніч минала. А життя тільки починалося»?

Читання за особами

- Назвіть дійових осіб казки.
- Хто є головним персонажем?
- Якими ви уявляєте головних персонажів казки?
- З якою інтонацією треба читати слова кожної дійової особи?
- Знайдіть діалог у казці та прочитайте його
- Оцініть свою роботу за допомогою шкали.

Підготовка до стислого переказу казки за планом

— Поділіть текст на частини. Дайте кожній із них назву. Запишіть ці назви. Маєте план казки. Підготуйтеся і перекажіть казку за планом.

План

1. Сум Млина за минувшиною.
2. Напівпрозорий Привид.
3. Хата і кругленький чоловічок.
4. Розмова Привіда з Млином.

5. Чоловіки з мішками.
6. Нажахані злочинці.
7. Млин-музей.

— Оцініть свою роботу за допомогою шкали.

Вправа «Крісло автора» для обговорення змісту прочитаного

Одна дитина (за бажанням) сідає в «крісло автора» і виступає в ролі автора твору (бажано, щоб у цій ролі спробували себе якомога більше дітей). Решта формулюють запитання за змістом почутого твору, а «автор твору» повинен відповісти словами, максимально наближеними до тексту.

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Вправа «Творча майстерня».

— Прочитайте ще раз опис Привида. Намалюйте за описом свою ілюстрацію до казки «Млин».

2) Вправа «Бінго».

Складаємо аркуш паперу навпіл вертикально і способом відривання робимо фігурку. «Бінго» — це силует казкового героя. Пропонуємо написати на різних частинах фігурки риси, які належать цьому персонажу.

I група — Млин.

II група — Привид.

III група — злодії.

3) Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця».

— Здійснить віртуальну екскурсію до Національного музею народної архітектури та побуту України.

- Чому цей музей називають *Україною в мініатюрі*?
- Де розташований Музей народної архітектури і побуту?
- Що можна побачити в цьому музеї просто неба?

4) Дискусійна сітка Елвермана, або «Павутинка» дискусії.

ТАК	ПРОБЛЕМА	НІ
Так,	Чи потрібно створювати музеї?	Ні,
ВИСНОВОК		

5) Вправа «Квест-цікавинка».

Україна багата на красиві місця та визначні події. Все разом можна побачити в музеях просто неба. Сьогодні розповімо про музеї мініатюр, де можна побачити визначні місця як на долоні; авіа-музей, що вражає відвідувачів своєю експозицією, та скансени, відвідавши які можна поринути в часи 200-літньої давнини та відчути дух предків.

Що таке скансени?

Це так звані живі музеї з насиченими анімаційними програмами відтворення історичного середовища, де туристів приваблюють не лише окремі споруди, предмети старовини, а й професійні працівники-аніматори, які своїми заняттями відтворюють побут, поведінку, матеріальну і духовну культуру попередніх епох, вони розкривають традиційні ремесла і види діяльності, характерні для відповідної місцевості та часу, наприклад, роботу мірошника, ткача, коваля, гончаря, тесляра, винокура, пасічника і багато інших.

НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ НАРОДНОЇ АРХІТЕКТУРИ ТА ПОБУТУ УКРАЇНИ

Найяскравіший приклад скансена — музей, відомий багатьом під назвою «Пирогово».

Це найбільший у Європі музей просто неба. Тут можна побачити всю Україну в мініатюрі: від Слобожанщини до Полісся. Найстаріший експонат музею — хата 1587 року.

Вітряки, водяні млини, кузня, колиба, сільська управа, церковнопарафіяльна школа, садиба священника, шинок — загалом колекція етнографічних експонатів налічує 70 тисяч предметів.

Цікаве місце для відвідування як дорослим, так і діткам.

УКРАЇНА В МІНІАТЮРІ

Вирушити в подорож по Україні можна, не виїжджаючи за межі Києва.

Парк «Україна в мініатюрі» дасть змогу побачити замки Західної України, фортеці Поділля, а також головні визначні пам'ятки Одеси і Києва. У парку є мініатюрний Дніпро, який перетинають п'ять київських мостів, центральний вокзал, аеропорт «Бориспіль», Києво-Печерська Лавра, Софійський собор, Золоті Ворота. Масштаб макетів — 1:33.

Гуляючи мініатюрним Хрещатиком, відчуваєш себе справжнім велетнем!

Обійти локації можна самостійно, а можна замовити екскурсію, під час якої гід поділиться цікавими фактами з історії України.

МУЗЕЙ МІНІАТЮР «ЗАМКИ УКРАЇНИ»

Ще один музей мініатюр можна відвідати в Кам'янці-Подільському.

На одній території просто неба зібрано 16 замків із різних куточків країни, детально відтворених київськими майстрами!

Тут можна побачити зменшені версії Старого замку, Хотинської фортеці, Білгород-Дністровської фортеці, замку Любарта, Петриківського замку, Олеського і Підгорецького замків, замку Шенборнів.

Оцінити красу мініатюр можна самостійно, а можна замовити екскурсію і почути цікаві факти і легенди кожного із замків.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «Закінчіть речення»

- Сьогодні я дізнався...
- Було цікаво...
- Я виконував завдання...
- Я зрозумів, що...
- Я навчився...
- У мене вийшло...
- Я зміг...
- Мене здивувало...
- Мені захотілося...
- Я дякую...

2. Домашнє завдання

Виразне читання та переказування казки Сашка Дерманського «Млин» (с. 85–88); відповіді на запитання за текстом.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 59. АЛІНА ТУЗ «ЧАС БАЖАНЬ»

Мета: удосконалювати навички правильного і виразного читання тексту; розвивати вміння передавати різні почуття під час читання, висловлювати свою думку; збагачувати словниковий запас учнів; формувати оцінні судження; виховувати доброту, милосердя, співчуття, співпереживання, любов до художнього слова.

Обладнання: тести, шкала оцінювання.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Вправа «Чудовий день»

- Який сьогодні чудовий день! Сонечко усміхається, легенькі хмаринки плывуть по безмежному небу. Усе навколо радіє, веселиться. Усміхніться і ви сьогоднішньому дню, що принесе радість усім.
- У такий гарний день чи готові ваші оченята до уроку? Підморгнить мені.
- Чи готові ваші вушка мене слухати? Покажіть, як ви ними слухаєте.
- Чи готові ваші руки працювати з підручником? Поплескайте.
- Чи готові ваші ніжки вас слухати? Потупайте.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання (читання, переказування казки).*

2) *Тестування.*

1. Хто є головними героями літературної казки «Млин»?
  - А Млин і Привид
  - Б Злодії
  - В місяць
2. Яку роботу виконував Млин у давнину?
  - А Давив олію
  - Б молот зерно
  - В пік хліб
3. Чому люди припинили молоти в старому Млині?
  - А Млин поламався
  - Б не стало вітру
  - В з'явилися електричні млини
4. Хто став жителем у Млині?
  - А Привид
  - Б кажани
  - В миші
5. Хто завітав до Млина?
  - А Фермери
  - Б розбійники
  - В відьма-змія
6. Які речі були в мішках?
  - А Зерно
  - Б гречка, просо, пшениця
  - В картини, золоті чаші, вази і всякі старовинні речі
7. Кого побачили розбійники в дверях Млину?
  - А Привида із сачком для метеликів
  - Б Привида із мітлою
  - В Привида із лопатою

8. Що Привид запропонував зробити із Млина?

- А Кафе
- Б музей
- В піцерію

— Оцініть свою роботу за допомогою шкали. Прищепіть відповідну позначку прищипкою.

**Я усе зрозумів. Я працював гарно, Мені було важко,
Мені було легко. але було складно потрібна допомога**

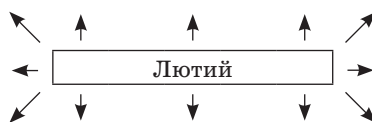
2. Мотивація навчальної діяльності

1) Робота над загадкою.

- Из морозом бешкетує,
сніговіями лютує,
бо, напевно, добре знає,
що зима уже минає. (*Лютий.*)

2) Вправа «Асоціативний куц».

(*Зима, сніг, січень, грудень, мороз, завірюха, лід, санки, лижі, ковзани, розваги, сонце...*)

3) Вправа «Бажання».

— Уявіть, що ви зустріли чародія... Яке бажання ви б хотіли, щоб він здійснив?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми прочитаємо цікаву літературну казку Аліни Туз «Час бажань». Удосконалимо навички читання речення з різною інтонацією, вміння відповідати на запитання, аналізувати текст, робити свої висновки.

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами

— Прочитайте правильно слова.

Залопотіли, дощ стояв стіною, крамничка, супермаркет, стеля, озирнулися, фрак, циліндр, проголосив, гіроборд, заощаджувати, висвітиться.

— Які слова вам незрозумілі?

Гіроборд — двоколісний скутер, вуличний електричний транспортний засіб, гіроскутер.

Вправа «Передбачення»

Учні передбачають за заголовком та ілюстрацією.

2) Опрацювання казки «Час бажань» (с. 89–91).

Комбіноване читання

Спочатку текст читає учитель. Після цього запитує:

— Чи справдилися ваші передбачення? Чому ви так вважаєте?

Продовження читання тексту дітьми.

Використання стратегії «Методика взаємних запитань». Робота в парах

— А зараз об'єднайтеся в пари.

— Проведемо вправу зі «Щоденні 5» — читання з другом. Читайте по черзі текст і ставте одне одному запитання.

Учитель проходить між партами і контролює виконання вправи. Важливо, щоб учні ставили не лише буквальні запитання (*Що? Де? Коли?*), а й запитання, які стосуються ідей, що не лежать на поверхні (*Чому? Що буде далі? Що дає підстави так уважати? Що вас здивувало?*).

Фізкультхвилинка

Використання стратегії «Ромашка Блума». Робота в групах

Орієнтовні запитання

Просте. Хто головні персонажі твору?

Уточнювальне. Я можу помилитися, але, здається, подія відбулася в лютому? Доведіть свою відповідь словами з тексту.

Пояснювальне. Як хлопці потрапили до незвичайної крамниці?

Творче. Чи хотіли б ви потрапити до такого магазину? Чому?

Оцінювальне. Яким був головний продавець?

Практичне. Що ви придбали б у цьому магазині?

Вправа «Продовж речення»

Лютнева погода не тішила: ...

Зсередини крамничка виявилася...

Ряди з товаром не мали краю, ...

Перед ними стояв високий пан...

Ви потрапили до єдиного в світі...

Тут розплачуються...

От, наприклад, цей дивовижний червоний...

Усе що завгодно вони можуть отримати тут і зараз...

Коли візьмете наш візок й покладете в нього першу покупку, у вас...

Хлопці вхопили по візочку й...

... снігу не було, тут ще й хмари набігли.

... великою, наче супермаркет.

... а стелю закривали пухнасті хмарки.

... у фраку, циліндрі та з електронним талонцем на грудях.

... магазину, де не потрібні гроші.

... часом.

... гіроборд коштує 8 місяців.

... в обмін усього тільки на час.

... на долоні висвітлиться рахунок.

... помчали вглиб магазину.

Вправа «Читацьке колесо»

— Розкажи три важливі епізоди з твору.

— Склади власне продовження історії.

— Опиши свого улюбленого героя твору.

— Що ти хочеш запитати в героїв твору?

— Якби ти потрапив у історію, що б змінилося?

— Про що йдеться в тексті? (Яка його тема?)

— Чого навчає цей твір? (Головна думка.)

Вправа «Трибуна думок»

— Придумайте кінцівку до цієї казки.

Читання за особами

— Назвіть дійових осіб казки.

— Хто є головним персонажем?

— Якими ви уявляєте головних персонажів казки?

— З якою інтонацією треба читати слова кожної дійової особи?

— Знайдіть діалог у казці та прочитайте його.

— Оцініть свою роботу за допомогою шкали.

Вправа «Чиї це слова?»

— Треба ховатися!		Максим
— Ласкаво просимо до «Часу бажань»!		
— Так, ми... ми лише ховаємося від дощу.		Денис
— Ви потрапили до єдиного в світі магазину, де не потрібні гроші. Жодної копійки!		
— Можна просто брати, що хочеться, й нічого не платити?		Циферблат
— Почекай. А як ми знатимемо, скільки витратили часу?		

Вправа «Крісло автора» для обговорення змісту прочитаного

Одна дитина (за бажанням) сідає в «крісло автора» і виступає в ролі автора твору (бажано, щоб у цій ролі спробували себе якомога більше дітей). Решта формулюють запитання за змістом почутого твору, а «автор твору» повинен відповісти словами, максимально наближеними до тексту.

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Переказування тексту за лінією часу.

Лютий дощ магазин продавець час гіроборд долоня візок

2) Вправа «Бінго».

Складаємо аркуш паперу навпіл вертикально і способом відривання робимо фігурку. «Бінго» — це силует казкового героя. Пропонуємо написати на різних частинах фігурки риси, які належать цьому персонажу.

I група — Денис.

II група — Максим.

III група — Циферблат.

3) Розгадування ребусів.

— Які слова зустрічаються в тексті?

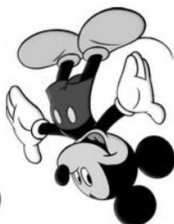
(Час.)

(Дощ.)

(Чоботи.)

(Максим.)

3 = H

(Марина.)

УРОК 60. АЛІНА ТУЗ «ЧАС БАЖАНЬ» (продовження)

Мета: удосконалювати навички правильного і виразного читання тексту; розвивати вміння передавати різні почуття під час читання, висловлювати свою думку; збагачувати словниковий запас учнів; формувати оцінні судження; виховувати доброту, милосердя, співчуття, співпереживання, любов до художнього слова.

Обладнання: тести, шкала оцінювання.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Емоційне налаштування

Хто з вас любить мандрувати,
Нове й цікаве пізнавати?
Чи в минуле, чи в майбутнє —
Лише б стрілось щось нам путнє.
Тихо... Чуєте, хтось стука?

Подивлюсь. Нас зве наука!
Це ж вона про рідну мову
Нам багато що промовить...
Цікаво? Урок швиденько починаємо,
Чого не знали ще — вивчаємо!

Валентина Романова

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

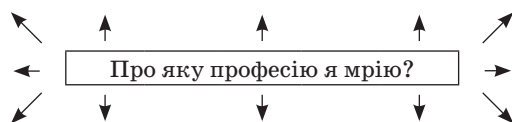
1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Робота над загадками.*

- Він з комп'ютером на ТИ,
Розумніших не знайти,
Віртуальний творить міст
Диво-майстер... (*програміст.*)
- Літаком керує вправно
Коли навіть в небі хмарно,
Посміхається з висот
Найхоробріший... (*пілот.*)
- Професії (це кожен знає)
Важливішої немає!
Він — наставник і навчитель,
Мудрий, приязний... (*учитель.*)
- Він, як лікар Айболить,
Знає, що і де болить,
Кличуть фермер і свинар:
Порятуй... (*ветеринар!*)
- Він навчить твого собаку,
Як прогнати розбишаку,
Не страшний вже буде ворог,
Коли учить пса... (*кінолог.*)
- Зникло світло, що робити?
По кімнаті як ходити?
Мама каже: «Без істерик,
Допоможе нам... (*електрик.*)»
- Хто людей з біди рятує
І хвороби всі лікує —
Призначає процедури
І таблетки, і мікстури? (*лікар.*)
- Хоче знати дівтора,
Звідки виросла гора,
Таємниці зніме полог
Мандрівник-герой... (*геолог.*)
- Він закони добре знає,
Помилку відраз впізнає,
Будь-який важливий лист
Враз напише вам... (*юрист.*)
- Як прикрасу оновити?
Треба майстра попросити!
Сяє перстень краще зір!
Допоміг нам... (*ювелір.*)
- Він дізнається для нас
Про Китай і про Канзас,
Про найдовший в світі міст
Розповість нам... (*журналіст.*)
- Всім відомо, що давно
Люди винайшли кіно,
Слід вам знати, що тепер,
Головний там... (*режисер.*)
- Судно, скарб, людей, печери...
В мулі залишки галери...
Відшукає все це враз
Під водою... (*водолаз.*)
- Золоті в нього руки:
Робить зачіски й перуки,
Підстриже і пофарбує,
Гарний настрої подарує. (*перукар.*)

3) Вправа «Асоціативний куц».

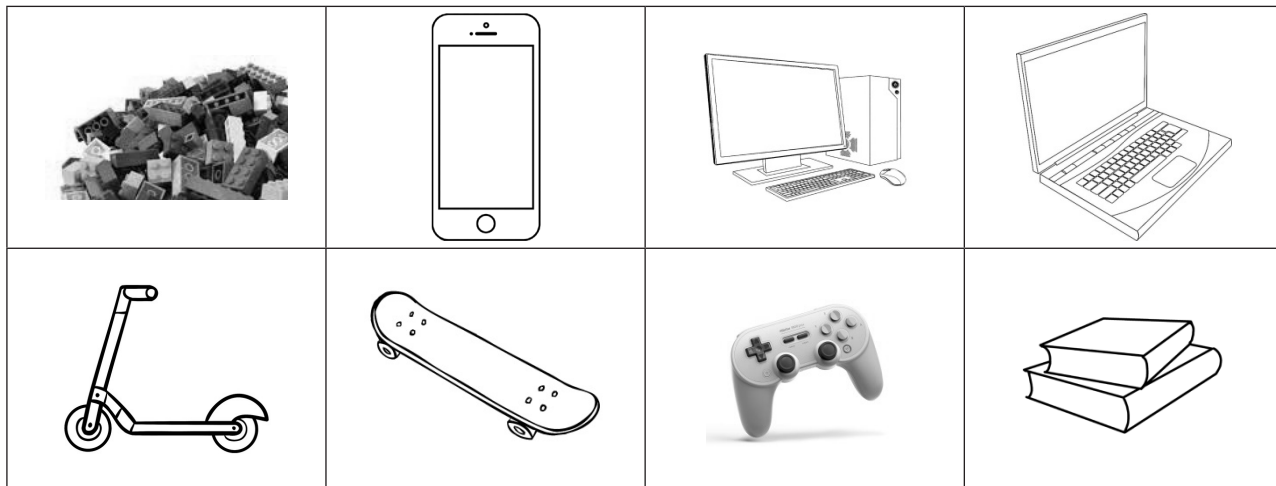
(Мрія, командир, програміст, комп'ютер, програми, салон, зачіски, ножиці, люстерко.)

2. Мотивація навчальної діяльності

Вправа «Вибери річ»

— Розгляньте речі на полиці магазину. Виберіть собі одну річ.

— Поясніть свій вибір.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми продовжимо читати цікаву літературну казку Аліни Туз «Час бажань». Удосконалимо навички читання речення з різною інтонацією, вміння відповідати на запитання, аналізувати текст, робити свої висновки.

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами

— Прочитайте правильно слова.

Програміст, завбільшки, комп'ютером, дизайнер, сантехнік, науковець, бухгалтер, менеджер, боксер, письменник, замріяно, вишикувалися, планшети, гаджетів, моторошно.

— Які слова вам незрозумілі?

Вправа «Предбачення»

Учні передбачають за заголовком та ілюстрацією.

2) Опрацювання казки «Час бажань» (с. 91–93).

Комбіноване читання

Спочатку текст читає учитель. Після цього запитує:

— Чи справдилися ваші передбачення? Чому ви так вважаєте?

Продовження читання тексту дітьми.

Використання стратегії «Методика взаємних запитань». Робота в парах

— А зараз об'єднайтеся в пари.

— Проведемо вправу зі «Щоденні 5» — читання з другом. Читайте по черзі текст і ставте одне одному запитання.

Учитель проходить між партами і контролює виконання вправи. Важливо, щоб учні ставили не лише буквальні запитання (*Що? Де? Коли?*), а й запитання, які стосуються ідей, що не лежать на поверхні (*Чому? Що буде далі? Що дає підстави так уважати? Що вас здивувало?*).

Фізкультхвилинка

Використання стратегії «Ромашка Блума». Робота в групах

Орієнтовні запитання

Просте. Де відбувалася подія?

Уточнювальне. Я можу помилитися, але, здається, хлопцям сподобався магазин? Доведіть свою відповідь словами з тексту.

Пояснювальне. Чому, на вашу думку, професії так дорого коштують?

Творче. Який малюнок і до якого епізоду твору ви намалювали б?

Оцінювальне. Чому Денис не обрав більше товарів, хоча й мав можливість?

Практичне. Що ви порадили б дітям, які хочуть скупити весь магазин?

Читання ланцюжком

Вправа «Читацьке колесо»

- Розкажи три важливі епізоди з твору.
- Склади власне продовження історії.
- Опиши свого улюбленого героя твору.
- Що ти хочеш запитати в героїв твору?
- Якби ти потрапив у історію, що б змінилося?
- Про що йдеться в тексті? (Яка його тема?)
- Чого навчає цей твір? (Головна думка.)

Вправа «Трибуна думок»

- Як ви вважаєте, куди подівся Максим?
- Чи встигне він повернутися?

Читання за особами

- Назвіть дійових осіб казки.
- З якою інтонацією треба читати слова кожної дійової особи?
- Знайдіть діалог у казці та прочитайте його.
- Оцініть свою роботу за допомогою шкали. Прищепіть прищипкою.

Вправа «Крісло автора» для обговорення змісту прочитаного

Одна дитина (за бажанням) сідає в «крісло автора» і виступає в ролі автора твору (бажано, щоб у цій ролі спробували себе якомога більше дітей). Решта формулюють запитання за змістом почутого твору, а «автор твору» повинен відповісти словами, максимально наближеними до тексту.

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Переказування тексту за лінією часу.

Полиця куля письменник гаджети книги дзеркало рахунок табло

2) Вправа «Хмара слів».

— Запишіть хмару слів, які зустрічаються в крамниці.

Самокат	скейт	скляна куля
дизайнер	сантехнік	науковець
менеджер	боксер	письменник
книги	маска для дайвінгу	набір ЛЕГО
бухгалтер	будинок із басейном біля лісу	

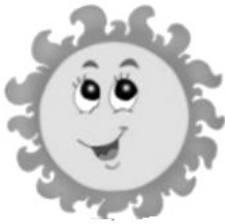
3) Тестування.

1. Який товар на полиці взяв Максим?
А Скейт

- Б телефон
В приставку
2. Який товар узяв Денис?
А Комп'ютер
Б самокат
В цукерки
3. З якими професіями стояли скляні кулі з маленькими фігурками?
А Лісник, садівник, вівчар, модельєр, продавець, будівельник
Б дизайнер, сантехнік, науковець, бухгалтер, менеджер, боксер
В лікар, учитель, бібліотекар, прибиральниця, директор, медсестра, кухар
4. Ким мріяв бути Денис?
А Програмістом
Б письменником
В менеджером
5. Хто цікавився книжками?
А Денис
Б Максим
В Денис і Максим
6. Що в магазині було замість каси?
А Скринька
Б дзеркало
В ящик
7. Скільки часу витратив Денис на свої покупки?
А 10 днів
Б 10 років
В 6 місяців 10 днів
— Оцініть свою роботу за допомогою шкали.

Я усе зрозумів. Мені було легко.   **Я працював гарно, але було складно**   **Мені було важко, потрібна допомога**

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «Оцінимо урок цеглинками»

— Хто на уроці працював із задоволенням — піднесіть угору червону цеглинку; кому на уроці було сумно — піднесіть зелену цеглинку; хто на уроці дізнався щось нове — піднесіть жовту цеглинку.

2. Домашнє завдання

Виразне читання та переказування казки Аліни Туз «Час бажань» (с. 91–93).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 61. АЛІНА ТУЗ «ЧАС БАЖАНЬ» (продовження). ОЛЕНА КУКУЄВИЦЬКА «КАЗКА ПРО ПІНГВІНА, ЯКИЙ ХОТІВ ЛІТАТИ»

Мета: удосконалювати навички правильного і виразного читання тексту; розвивати вміння передавати різні почуття під час читання, висловлювати свою думку; збагачувати словниковий запас учнів; формувати оцінні судження; виховувати доброту, милосердя, співчуття, співпереживання, любов до художнього слова.

Обладнання: ілюстрації.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна, природнича.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

- 1) *Перевірка домашнього завдання.*
- 2) *Вправа «Наповни візок».*

— Що б ви придбали в магазині «Час бажань»? Обґрунтуйте свій вибір.

Скейт	3 місяці
Самокат	2 місяці
Професії	10 років
Маска для дайвінгу	4 місяці
Набори ЛЕГО	Від 10 днів до 3 років
Будинок із басейном біля лісу	25 років
Книги	10 днів
Планшет	25 років
Ноутбук	30 років
Комп'ютер	15 років
Смартфон	25 років

— Скільки власного часу ви б наважилися віддати за свою покупку?

2. Мотивація навчальної діяльності

Використання технології «Сторітелінг»

— Уявіть, що ви — відома людина (дизайнер, письменник, хокеїст, художник...), і вас «журналіст» запитує: «Яким ви уявляєте своє щастя?».

Обміркуйте свою відповідь.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми завершимо читати цікаву літературну казку Аліни Туз «Час бажань» та познайомимося з героєм іншої казки (про нього — пізніше). Удосконалимо навички читання речення з різною інтонацією, вміння відповідати на запитання, аналізувати текст, робити висновки.

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами

— Прочитайте правильно слова.

Кремеznий, чолов'яга, штовхав, виявляється, подивився, відображення, проголосив, упевнений, підступила, розсердився, підстрибнув, обіймати.

— Які слова вам незрозумілі?

Вправа «Передбачення»

Учні передбачають за заголовком та ілюстрацією.

2) Опрацювання тексту казки «Час бажань» (с. 93–95).

Комбіноване читання

Спочатку текст читає вчитель. Після цього запитує:

— Чи справдилися ваші передбачення? Чому ви так вважаєте?

Продовження читання тексту дітьми.

Використання стратегії «Методика взаємних запитань». Робота в парах

— А зараз об'єднайтеся в пари.

— Проведімо вправу зі «Щоденні 5» — читання з другом. Читайте по черзі текст і ставте одне одному запитання.

Учитель проходить між партами і контролює виконання вправи. Важливо, щоб учні ставили не лише буквальні запитання (*Що? Де? Коли?*), а й запитання, які стосуються ідей, що не лежать на поверхні (*Чому? Що буде далі? Що дає підстави так уважати? Що вас здивувало?*).

Фізкультхвилинка

Використання стратегії «Ромашка Блума». Робота в групах

Орієнтовні запитання

Просте. Де відбувалася подія?

Уточнювальне. Я можу помилитися, але, здається, кремеznим чоловіком був Максим? Доведіть свою відповідь словами з тексту.

Пояснювальне. Як хлопчики розпорядилися своїм часом?

Творче. Як би вчинили на місці Максима біля Дзеркала бажань?

Оцінювальне. Хто врешті з хлопчиків отримав більше часу?

Практичне. З якою метою авторка розповіла цю історію?

Читання ланцюжком

Читання за особами

— Назвіть дійових осіб казки.

— З якою інтонацією треба читати слова кожної дійової особи?

— Знайдіть діалог у казці та прочитайте його.

— Оцініть свою роботу за допомогою шкали.

Вправа «Крісло автора» для обговорення змісту прочитаного

Одна дитина (за бажанням) сідає в «крісло автора» і виступає в ролі автора твору (бажано, щоб у цій ролі спробували себе якомога більше дітей). Решта формулюють запитання за змістом почутого твору, а «автор твору» повинен відповісти словами, максимально наближеними до тексту.

3) Опрацювання «Казки про пінгіна, який хотів літати» Олени Кукуєвицької.

Слухання «Казки про пінгіна, який хотів літати» Олени Кукуєвицької

Вправа «Мікрофон»

— Хто є героями цієї казкової історії? Назвіть одним словом.

— Де вона відбувається?

— Хто головний персонаж?

— Яку важливу думку хоче донести авторка до дітей?

- Чи справді пінгвіни не літають?
- Поділіться міркуванням про те, чи потрібно пінгвінам літати.

Підготовка до розігрування казки

- Підготуйтеся до розігрування казки.
- Для цього послухайте казку знову.
- Простежте, як розгортаються події.
- З'ясуйте, скільки виконавців потрібно.
- Поміркуйте, як краще передати інтонацію, жести, репліки кожної дійової особи

Розігрування казки

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Вправа «Квест-цікавинка».

ЦІКАВІ ФАКТИ ПРО ПІНГВІНІВ

- Пінгвіни живуть тільки в Південній півкулі, правда, інколи їх можна зустріти досить далеко від Південного полюса — на островах Галапагосів, розташованих близько до екватора, або в Північній Гавані в австралійському Сіднейі.
- Пінгвіни здатні стояти вертикально, це досягається завдяки тому, що їхні лапи з шкірястими перетинками розташовані в самому кінці тулуба.
- Пінгвіни є відмінними плавцями завдяки своїм лапкам і крилам, що нагадують формою весло.
- Королівські пінгвіни — неперевершені нирці. Вони постійно пірнають за їжею на глибину 100 метрів, іноді занурюються й на 200 метрів.
- Пінгвіни з довгим жовтим пір'ям біля очей і гарячим темпераментом отримали назву скелястих, адже досить часто стрибають по скелях.
- Найрослішими і більшими є королівські пінгвіни. Їхня вага може сягати 27–41 кг, а зріст — 1,1 метра.
- Найшвидшими плавцями серед пінгвінів є папуаські, здатні плисти зі швидкістю 36 км/год.
- Дитинчата королівських пінгвінів з'являються на світ з яєць абсолютно голими. Пір'я зростає протягом подальших декількох тижнів. Проте водонепроникне пір'я зростає в них у віці 12–13 місяців після народження, весь цей час пташеня живе поряд з батьками.
- Хоча пінгвін належить до птахів, він не вміє літати, але може ходити стоячи і плавати.
- Пінгвін патагонця здатний плисти протягом двох–трьох тижнів, при цьому він долає відстань в 1500 км.

Або:

Відео <https://youtu.be/YqWfaxTunMs>

2) Вправа «Хмара слів».

- Запишіть кілька цікавих фактів, які ви запам'ятали.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «Піраміда позитивних почуттів»

- Побудуймо «Піраміду позитивних почуттів».

Учитель протягує руку долонею вгору, а учні підходять до нього і по черзі кладуть свої долоньки зверху, будуючи піраміду. Кажуть: «Сьогодні на уроці мені найбільше сподобалося...».

2. Домашнє завдання

Виразне читання та переказування казки Аліни Туз «Час бажань» (с. 93–95).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОКИ 62, 64. ДІАНА АМФТ «ЯК ПОЛЮБИТИ ПАВУЧЕННЯ?»

Мета: удосконалювати навички правильного і виразного читання тексту; розвивати вміння передавати різні почуття під час читання, висловлювати свою думку; збагачувати словниковий запас учнів; формувати оцінні судження; виховувати доброту, милосердя, співчуття, співпереживання, любов до художнього слова.

Обладнання: ребус, шкала оцінювання.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Вправа «Чарівні окуляри»

— Сонячні промені щедро наповнюють наш клас. «Надягніть» чарівні окуляри. Крізь них видно тільки добро. Передаючи окуляри по колу праворуч, висловлюйте компліменти однокласникам.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) Робота над загадкою.

- Вісім лапок працьовитих
Вміють сіточку зробити,
Між гілок прилаштувати
На мушок полювати. (*Павук.*)

2) Вправа «Квест-цікавинка».

Павуки не мають зубів і не можуть жувати їжу. Натомість вони вводять свої травні соки в жертву та перетравлюють зсередини, після чого просто висмоктують її. Павуки з'їдають більше комах, ніж птахи та кажани разом узяті.

У павука 8 ніг, а на кожній нозі 6 суглобів.

За допомогою ніг павук визначає, яка здобич виявилася в павутині: їстівна чи ні. Таке розпізнавання можливо завдяки тому, що орган нюху розташований у ногах павука.

Кількість очей у павуків різна: 2–12, але найчастіше їх 8.

2. Мотивація навчальної діяльності

1) Робота над ребусом.

2) Вправа «Асоціативний кущ».

3) Вправа «Трибуна думок».

- Хто боїться павуків?
- Поясніть, чому ви їх боїтеся.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми прочитаємо цікаву літературну казку Діани Амфт «Як полюбити павученя?». Удосконалимо навички читання речення з різною інтонацією, вміння відповідати на запитання, аналізувати текст, робити свої висновки.

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами.

— Прочитайте правильно слова.

Самотужки, павутиннячко, скрикнули, співчутливо, піднесення, попротувала, елегантно, спантеличена, двоюрідного, розгойдуватись, приязно, оселяємося, несподіванки, безгучно, вигулькуємо, жахаються, хоробрі, гребінцем.

— Які слова вам незрозумілі?

Вправа «Передбачення»

Учні передбачають за заголовком та ілюстрацією.

2) Опрацювання казки «Як полюбити павученя?» (с. 96–99).

Комбіноване читання

Спочатку текст читає вчитель. Після цього запитують:

— Чи справдилися ваші передбачення? Чому ви так вважаєте?

Продовження читання тексту дітьми.

Фізкультхвилинка

Використання стратегії «Ромашка Блума». Робота в групах

Орієнтовні запитання

Просте. Хто головний персонаж твору?

Уточнювальне. Я можу помилитися, але, здається, павуки дуже жахливі?

Пояснювальне. Про що хотіла дізнатися павучинка Леле?

Творче. Як ви розумієте слова бабусі про те, що всіх треба сприймати такими, якими вони є?

Оцінювальне. Яка відповідь сподобалася тобі?

Практичне. Намалюйте карту подорожі павучинки Леле.

Читання ланцюжком

Вправа «Продовж речення»

Маленька павучинка Леле вперше самотужки сплела...

Сьогодні повз моє павутиннячко...

Але якщо допитлива павучинка ставитиме багато запитань, ...

Раптом їй дещо спало на думку, і вона, сповнена піднесення, ...

Бо не можуть зрозуміти, як ми так елегантно...

Знаю лише, ...

Павутинці Леле сподобалася відповідь Пуньки більше, ...

Відтак я змушена була перебратися на...

Можливо, люди бояться нас тільки тоді, ...

Вони нас бояться, бо ми рухаємося...

До того ж ми здатні видертись, куди тільки нам заманеться, і...

... павутиннячко, але чомусь не раділо цьому.

... проходили люди.

... то зможе знайти власні відповіді.

... попротувала до дядечка Довгонога.

... пересуваємося на вісьмох лапках, а вони спотикаються навіть на своїх двох ногах.

... що я сам їх боюся.

... ніж дядечка Довгонога.

... двір, до поштової скриньки.

... коли ми оселяємося в них дома?

... абсолютно безгучно.

... на будь-якій висоті натягти своє павутиння.

Ох, не треба вірити геть у все, що кажуть...

Та якщо ти комусь не до вподоби, це ще не означає, що...

Така відповідь видалася їй...

Тобі пощастило знайти чудову...

Я люблю тебе, серденько, ...

... інші,— спокійно проказала Белла, розчісуючи гребінцем своє русяве волосся.

... ти теж мусиш його недолюблювати.

... переконливою.

... відповідь.

... саме такою, яка ти є!

Вправа «Читацьке колесо»

- Розкажи три важливі епізоди з твору.
- Склади власне продовження історії.
- Опиши свого улюбленого героя твору.
- Що ти хочеш запитати в героїв твору?
- Якби ти потрапив у історію, що б змінилося?
- Про що йдеться в тексті? (Яка його тема?)
- Чого навчає цей твір? (Головна думка.)

Вправа «Трибуна думок»

- Придумайте кінцівку до цієї казки.

Читання за особами

- Назвіть дійових осіб казки.
- Хто є головним персонажем?
- Якими ви уявляєте головних персонажів казки?
- З якою інтонацією треба читати слова кожної дійової особи?
- Знайдіть діалог у казці та прочитайте його.
- Оцініть свою роботу за допомогою шкали.

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Вправа «Чиї це слова?»

- Чому люди нас бояться? Ось головне запитання, яке турбувало мале павученятко Леле. Прочитайте самостійно текст та запишіть, чиї це слова.

Бо не можуть зрозуміти, як ми так елегантно пересуваємося на вісьмох лапках, а вони спотикаються навіть на своїх двох ногах.	... дядечко Довгоніг
Знаю лише, що я сам їх боюся. Але варто мені уявити, буцімто в них теж є рідня, як-то у нас: двоюрідні брати, сестри, а може, навіть молодші братики чи сестрички... як мій страх минає.	... двоюрідний брат Пунька
Я мешкала в опатній дитячій кімнаті. Але люди зруйнували мій будиночок. Відтак я змушена була перебраться на двір, до поштової скриньки. І тепер юнак, що розносить пошту, щоранку дуже приязно вітається зі мною.	... тітонька Ігітто
Вони нас бояться, бо ми рухаємося абсолютно безгучно. Люди не здатні почути нас. А ми раптом безгучно гульк! — і вигулькуємо. Звісно, вони жахаються.	... друг Чхачок
Напевне, тому, що ми такі сильні і хоробрі. До того ж ми здатні видертись, куди тільки нам заманеться, і на будь-якій висоті натягти своє павутиння.	... Муккі
Я чула, буцімто вони нас недолюбують за те, що вважають потворними. Але, щиро кажучи, я не можу такого навіть уявити.	... Белла
Вони в захваті від нас! Подивися на мій будиночок. Люди вважають його витонченим витвором мистецтва. Іноді, коли вранішня роса тремтить на шовкових ниточках павутиння, люди подовгу стоять перед ним, милуються і не можуть відвести очей.	... художник Міро
Ми маємо всіх сприймати такими, якими вони є. Можливо, деякі люди нас вважають чудовими! А ми ж насправді такі і є.	... бабуся
Мені здається, що ми боїмося тільки того, що для нас незрозуміле. Можливо, якщо все сприймати таким, яким воно є, страху не залишиться.	... маленька павучинка Леле

- Оцініть свою роботу за допомогою шкали.

УРОКИ 65–66. ЕЛЬЗА БЕСКОВ «ДІДОК, ЩО ГОВОРИВ ЛИШЕ ПРОМОВКАМИ»

Мета: удосконалювати навички правильного і виразного читання тексту; розвивати вміння передавати різні почуття під час читання, висловлювати свою думку; збагачувати словниковий запас учнів; формувати оцінні судження; виховувати доброту, милосердя, співчуття, співпереживання, любов до художнього слова.

Обладнання: ребус, шкала оцінювання.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Вправа «Емоційне налаштування»

- Будь зірким, як сокіл.
І ти ніколи не припустишся помилки.
- Будь сильним, як лев.
І ти не залишиш невиконане завдання.
- Прислухайся, як зайчик.
І ти почуєш усе, що відбувається на уроці.
- Будь мудрим, як сова.
І ти зумієш виконати найскладніші завдання.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) Вправа «Утвори речення».

I група

1. Людина	6. без	2. без	7. коріння
4. що	5. дерево	3. друзів —	

(Людина без друзів — що дерево без коріння.)

- Як ви розумієте цю приказку? *(Дерево без коріння, як всім відомо, рости не може, ось так і людина без друзів не може нормально існувати, тому, що в скрутну хвилину йому ніхто не прийде на допомогу.)*

II група

1. Дружать,	3. кішка	5. собакою.
4. з	2. як	

(Дружать, як кішка з собакою.)

- Як ви розумієте цю приказку? *(Мало хто не знає, що коти й собаки рідко знаходять спільну мову. Приказка відображає відносини двох людей, які не знаходять спільної мови.)*

III група

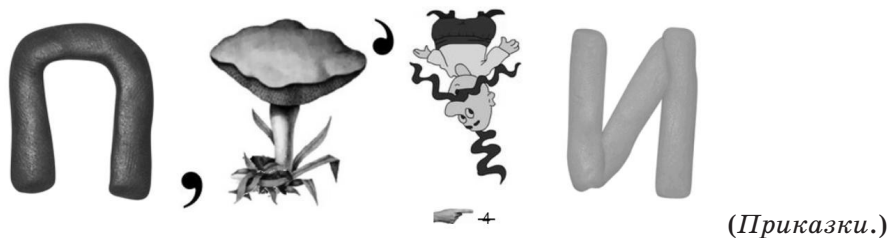
1. Нових	2. друзів	7. втрачай.
4. а	3. наживай,	5. старих
6. не		

(Нових друзів наживай, а старих не втрачай.)

- Як ви розумієте цю приказку? *(Прислів'я говорить про те, що не можна забувати старих друзів тоді, коли у вашому житті з'являється новий товариш, адже стара дружба завжди дорожче, оскільки вона перевірена часом.)*

2. Мотивація навчальної діяльності

1) Робота над ребусами.

2) Вправа «Асоціативний куц».

3) Вправа «Трибуна думок».

— Чи можна висловлювати свою думку приказками?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми прочитаємо цікаву літературну казку Ельзи Бесков «Дідок, що говорив лише промовками». Удосконалимо навички читання речення з різною інтонацією, вміння відповідати на запитання, аналізувати текст, робити висновки.

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами

— Прочитайте правильно слова.

Садівник, ліпше, промовка, побилися об заклад, добродію, ремесла, ворогуємо, користає, сучка, налагодити, спасіння, володіння, сила-силенна, бочка, відвернули.

— Які слова вам незрозумілі?

Вправа «Передбачення»

Учні передбачають за заголовком та ілюстрацією.

2) Опрацювання казки Ельзи Бесков «Дідок, що говорив лише промовками» (с. 100–102).

Комбіноване читання

Спочатку текст читає учитель. Після цього запитує:

— Чи справдилися ваші передбачення? Чому ви так вважаєте?

Продовження читання тексту дітьми.

Фізкультхвилинка

Використання стратегії «Ромашка Блума». Робота в групах

Орієнтовні запитання

Просте. Хто головний персонаж твору?

Уточнювальне. Я можу помилитися, але, здається, королева виграла спір?

Пояснювальне. Чим зацікавив короля садівник?

Творче. Доведіть, що дідок усі промовки влучно використовував у розмові.

Оцінювальне. Як промовки відвернули війну?

Практичне. Яку роль відіграють промовки в нашому мовленні?

Читання ланцюжком

Вправа «Знайди та поясни»

— Знайдіть у тексті промовки та поясніть їх значення.

- Хто рано встає, тому Бог дає. (*Більше встигнеш зробити — більше доходу отримаєш.*)
- Чим ближче до вечора, тим людина краща.
- Мудрим ніхто не вродився, а навчився.
- Де двоє ворогують, там третій користує.
- Усе, що робиться, то на краще.
- Собака від злості кусає собі хвіст.
- Легше загасити іскру, ніж велику пожежу.
- Добрим словом і гадюк чарують.
- За терпіння Бог дає спасіння.
- Сліпий сліпого заведе до ями.
- Не все золото, що блищить.
- Хто на багато зазіхає, той, буває, все втрачає.
- Краще синиця в жмені, як журавель у небі.
- Не кажи «гоп», поки не перескочиш.
- Говорить, як чоловік, а робить, як дурень.
- Порожня бочка торохкотить.
- Краще ходити, ніж погано бігати.
- Найдужче сміється той, хто сміється останній.
- Мудрий завжди дослухається порад.
- Куй залізо, поки гаряче.
- Мала крапля й великий камінь продовбе.
- Якщо чекаєш чогось гарного, то чекання ніколи не буває довгим.

Вправа «Читацьке колесо»

— Розкажи три важливі епізоди з твору.

— Склади власне продовження історії.

— опиши свого улюбленого героя твору.

— Що ти хочеш запитати в героїв твору?

— Якби ти потрапив у історію, що б змінилося?

— Про що йдеться в тексті? (Яка його тема?)

— Чого навчає цей твір? (Головна думка.)

Вправа «Трибуна думок»

— Придумайте інший заголовок до цієї казки.

Читання за особами

— Назвіть дійових осіб казки.

— Хто є головним персонажем?

— Якими ви уявляєте головних персонажів казки?

— З якою інтонацією треба читати слова кожної дійової особи?

— Знайдіть діалог у казці та прочитайте його

— Оцініть свою роботу за допомогою шкали.

II група

Учні складають невеличкі висловлювання від імені короля.

Зразок

Роль — король. Аудиторія — садівник. Формат — лист. Тема — Слушні поради.

Шановний садівнику!

Сьогодні я слухав ваші поради, які ви надавали мені. Дякую вам за те, що ви вельми мудрий чоловік. Я вирішив усі негаразди мирним шляхом. За це вам збудують нову оселю.

Ваш король

III група

Учні складають невеличкі висловлювання від імені генерала.

Зразок

Роль — генерал. Аудиторія — садівник. Формат — лист. Тема — Слушні поради.

Шановний садівнику!

Сьогодні я був свідком, коли ви давали слухні поради моєму королю. Дякую вам за те, що ви вельми мудрий чоловік. Тепер ми розв'язуємо все мирним шляхом. Вибачте мене за те, що я розгнівався на вас.

Ваш генерал

3) Дискусійна сітка Елвермана, або «Павутинка» дискусії.

ТАК	ПРОБЛЕМА	НІ
Так,	Чи можна домовлятися про все мирно?	Ні,
ВИСНОВОК		

4) Вправа «Чародії». Робота в групах.

— Перед вами — картки зі словами, які зустрінете, читаючи твори про зиму чи то в підручнику, чи то в книзі, яку візьмете в бібліотеці, або придбаній у книгарні.

I група — виберіть слова, від яких віє теплом, гарні, добрі.

II група — виберіть слова, від яких віє холодом, сумом, непривітні.

Усмішка, хуртовина, доброта, допомагати, ураган, війна, мороз, темний, сонце, голод, подарунок, бійка, візерунок, плакати.

— Діти, людська доброта, милосердя, чуйність творять дива. Вони допомагають нам долати різні труднощі. З ними нам ніколи не будуть страшні ані тріскучі морози, ані злі хуртовини. Ось і ми станемо чародіями і перетворимо слова II групи, змінюючи одну букву.

біЙка — біЛка Темний — Чемний голоД — голоС плаКати — плаВати віЙна — віКна

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «Плюс — мінус — цікаво»

Вправа дає змогу вчителю поглянути на урок очима учнів, проаналізувати його з точки зору цінності для кожного учня.

У графу «П» («плюс») — ставлять позначку і розповідають усе, що сподобалося на уроці, що здалося цікавим та корисним.

У графу «М» («мінус») — усе, що не сподобалось, здалося складним, незрозумілим та нудним.

У графу «Ц» («цікаво») — факти, про які дізналися на уроці, чого б ще хотілось дізнатися.

2. Домашнє завдання

Виразне читання та переказування казки Ельзи Бесков «Дідок, що говорив лише промовками» (с. 100–102).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОКИ 67–69. ЛЕСЯ МОВЧУН «БАБАЙ-АГА І КОЗАК НЕВИДИМ» (Скорочено)

Мета: удосконалювати навички правильного і виразного читання тексту; розвивати вміння передавати різні почуття під час читання, висловлювати свою думку; збагачувати словниковий запас учнів; формувати оцінні судження; виховувати доброту, милосердя, співчуття, співпереживання, любов до художнього слова.

Обладнання: ребус, шкала оцінювання.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Вправа «Емоційне налаштування»

- Я прийшов/прийшла на урок...
- На уроці треба бути...
- Разом зі мною мої...
- Вони мене...
- Мені це...
- Я готовий/готова до...
— Я бажаю всім учням гарного настрою, цікавого спілкування.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

- 1) *Перевірка домашнього завдання.*
- 2) *Робота над скоромовкою.*

Галасливі гави й галки
в гусенят взяли скакалки.
Гусенята їм гелгочуть,
що й вони скакати хочуть.

- 3) *Читання складів.*

кіп	кар	бир	вод	рос	тар	вір	сіл
мот	жит	шер	міс	каб	цуп	чам	дих
гол	нок	зам	мок	лап	сит	дар	тит
тіл	лон	род	фок	кен	нор	кло	шип
zeb	лот	нуг	хор	чум	ниж	віт	фор
лип	сос	нот	роп	ріл	меб	тап	род

- 4) *Робота в групах.*

I група. Скласти казку «Колобок» на сучасний лад. Розподілити ролі. Назвати дійових осіб.

II група. Скласти казку «Рукавичка» на сучасний лад. Розподілити ролі. Назвати дійових осіб.

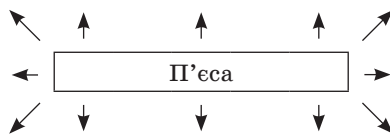
2. Мотивація навчальної діяльності

- 1) *Робота над ребусом.*

(П'еса.)

2) Вправа «Асоціативний куц».

— Пригадайте, що ви знаєте про п'есу. Прочитайте самостійно.

П'еса — цікавий і своєрідний твір, адже її можна не лише читати, а й інсценувати, тобто показувати виставу. Кожна п'еса має героїв — дійових осіб. Про події розповідають самі дійові особи. Їхні слова — це репліки. Стислий опис зовнішності й емоцій дійових осіб, а також декорації автор дає в ремарках, що надруковані особливим шрифтом, наче писаним від руки. Декораціями називають усі предмети на сцені: вони допомагають відтворити місце подій (ліс, пустелю, печеру тощо). П'еса складається з окремих частин — сцен, адже з'являються нові герої та змінюються декорації.

- Що таке п'еса?
- Що таке дійові особи?
- А репліки?
- Декорації?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми прочитаємо цікаву літературну казку Лесі Мовчун «Бабай-Ага і козак Невидим». Удосконалимо навички читання речення з різною інтонацією, вміння відповідати на запитання, аналізувати текст, робити свої висновки.

4. Вивчення нового матеріалу

1) Ознайомлення із життям та творчістю Лесі Мовчун.

Письменниця, драматургиня, пише переважно для дітей. Лауреатка Корнейчуковської премії. Народилася 26 серпня 1969 р. в м. Києві. Кандидатка філологічних наук. Авторка статей із питань культури української мови, лексикографії та римології, а також посібників для навчальних закладів і словників, зокрема академічних. Як пропагандистка української мови та культури українського слова веде рубрику «Наш скарб — рідна мова».

Виставка книг Лесі Мовчун

2) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами

- Прочитайте правильно слова на с. 103 (ДІЙОВІ ОСОБИ).
- Які слова вам незрозумілі?

Вправа «Передбачення»

Учні передбачають за заголовком та ілюстрацією.

Слухання першої частини (<https://www.facebook.com/watch/?v=163780128420344>)

3) Опрацювання казки «Бабай-Ага і козак Невидим» (с. 103–111).

- Первинне ознайомлення з текстом. Читання для себе.

Робота над змістом казки-п'еси

- Про кого ця п'еса? Яке враження вона на тебе справила?
- Назви дійових осіб. Хто бере участь у кожній дії?
- У кого з виконавців найбільша за обсягом роль? А в кого — найменша?
- Чому цей твір називається п'еса-казка?
- Підготуйтеся до читання кожної сцени п'еси. З'ясуйте, скільки треба виконавців. Як краще передати інтонацію, жести, репліки кожної дійової особи?

- Читання п'еси (Сцена 1–2).

Читання тексту учнями за відповідними дійовими особами

- Чи справдилися ваші передбачення? Чому ви так вважаєте?

Фізкультхвилинка

Використання стратегії «Ромашка Блума». Робота в групах

Орієнтовні запитання

Просте. Хто головний персонаж твору?

Уточнювальне. Я можу помилитися, але, здається, у Бабай-Ага був неласкавий Кіт?

Пояснювальне. Чому козак Невидим забрав із собою кроленятко?

Творче. Яку декорація ви б зробили до першої сцени? А до другої?

Оцінювальне. Чому Крук кинув клубок з нитками?

Практичне. Від чого застерігає нас ця частина п'єси?

Вправа «Трибуна думок»

— Придумайте заголовок до кожної сцени.

Вправа «Крісло автора» для обговорення змісту прочитаного

Одна дитина (за бажанням) сідає в «крісло автора» і виступає в ролі автора твору (бажано, щоб у цій ролі спробували себе якомога більше дітей). Решта формулюють запитання за змістом почутого твору, а «автор твору» повинен відповісти словами, максимально наближеними до тексту.

Вправа «Передбачення»

Учні передбачають за ілюстрацією.

- Читання п'єси (Сцена 3–4).
  - Назвіть дійових осіб казки до сцени 3; сцени 4.
  - Якими ви уявляєте головних персонажів казки?
  - З якою інтонацією треба читати слова кожної дійової особи?

Читання тексту учнями за відповідними дійовими особами

— Чи справдилися ваші передбачення? Чому ви так вважаєте?

Вправа «Передбачення»

Учні передбачають за ілюстрацією.

- Читання п'єси (Сцена 5–6).
  - Назвіть дійових осіб казки до сцени 5; сцени 6.
  - Якими ви уявляєте головних персонажів казки?
  - З якою інтонацією треба читати слова кожної дійової особи?

Читання тексту учнями за відповідними дійовими особами

— Чи справдилися ваші передбачення? Чому ви так вважаєте?

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Тестування.

І варіант

1. Що таке п'єса?

А Це жанр музичної вистави або музичного фільму, основою якого становлять спів і хореографічні номери. Усе це об'єднано єдиним художнім задумом.

Б Це невеликий віршований ліро-епічний твір казково-фантастичного, легендарно-історичного чи героїчного змісту. У ньому оспівуються горе, слава важливих подій.

В Це цікавий і своєрідний твір, адже її можна не лише читати, а й інсценізувати, тобто показувати виставу. Кожна така вистава має героїв — дійових осіб. Про події розповідають самі дійові особи.

Г Це невеликий повчальний твір у жанрі літератури, що несе в собі моральну чи релігійну мудрість.

2. Хто був помічником у Бабая-Аги?

А Ворони

Б круки

В кіт

Г Бабуся Ягуся

3. Що сталося із Невидимом після того, як він потрапив у Залісся?

А Він захищав Кароліну від злого Кота.

Б Він марнів і не їв, наосліп йшов за ниткою.

В Він зустрів Короля, і відвідав бенкет.

Г Він вступив у двобій із Бабаєм-Агою.

4. Які подарунки роздавали гостям на банкеті Зубні Феї?
 А Заяче хутро
 Б козячий сир
 В риб'ячу луску
 Г драконячі зуби
 Г зелене зілля старої відьми
5. Хто був зачарований у Кроленя?
 А Кюхана Невидима — Катерина
 Б дочка Короля — Кароліна
 В сестра Крука — Кармеліта
 Г Дівчина Кобзаря — Кристинка
6. Хто є вищою злою силою над Бабаєм-Агою?
 А Дракон
 Б сива відьма
 В сатана
 Г чорт
7. Яке найбільше та особливе вміння мав козак Невидим?
 А Він знався на травах, міг кров зупиняти
 Б характерником був молодим
 В вмів дощ випускати з порожнього горняти
 Г ставати незримим без всякого гриму
8. Що козак Невидим взяв у Дракона за викуп Кароліни?
 А Кістки драконячого хвоста
 Б золоті драконячі зуби
 В драконячі очі
 Г драконяче яйце
9. Що робив Кобзар у палатах Короля?
 А З'їв кашу молочну і висьорбав суп
 Б отримав сім злотих і джку харчів
 В роботу в палаці, ще й радником став
 Г служив Королю й отримав гарне житло
10. Ким був Кіт у п'єсі-казці?
 А Добре й миле Кроленятко
 Б муркотливий добрий друг Невидима
 В Лиховісний Бабаїв друг
 Г королівський зачарований слуга
 — Оцініть свою роботу за допомогою шкали.

II варіант

1. Що таке п'єса?
 А Це жанр музичної вистави або музичного фільму, основою якого є спів і хореографічні номери.
 Усе це об'єднано єдиним художнім задумом.
 Б Це невеликий віршований ліро-епічний твір казково-фантастичного, легендарно-історичного чи героїчного змісту. В ньому оспівуються горе, слава важливих подій.
 В Це цікавий і своєрідний твір, адже її можна не лише читати, а й інсценізувати, тобто показувати виставу. Кожна така вистава має героїв — дійових осіб. Про події розповідають самі дійові особи.
 Г Це невеликий повчальний твір у жанрі літератури, що несе в собі моральну чи релігійну мудрість.
2. Де жив Бабай-Ага?
 А У зелених Карпатах
 Б на північному сході, у Заліссі
 В у дрімучому лісі, в Гощі
 Г в древній хатині, у Сосновському лісі
3. Як козак Невидим опинився в лісі, на болоті?
 А Невидим вступив у болото, яке затягнуло його в ліс.
 Б Круки підхопили Невидима і привели до лісу.
 В Намагаючись звільнити Кроленя, клубок затягнув Невидима в ліс.
 Г Чарівні сили закрутили Невидима, і так він опинився в лісі.
4. Біля куща якої рослини заснув на болоті козак Невидим?
 А Очерету
 Б купини
 В калини
 Г терену
5. Що допомогло Кроленяті перетворитися на юну і вродливу дівчину в хутрянному колушці?
 А Джерело живої води
 Б живильний ключ
 В знахідка чудодійного попелу
 Г зелене зілля старої відьми
6. На кого перетворився Бабай-Ага, коли до його хатини прийшли панна і козак?
 А Кота
 Б діда
 В бабусю
 Г лісничого

БАЙКА ВЧИТЬ, ЯК НА СВІТІ ЖИТЬ

УРОКИ 72–73. ЕЗОП «ДРОВОРУБ І ЛИСИЦЯ», «СОБАКА ТА М'ЯСО»

Мета: закріпити знання учнів про байку; навчати виразно читати текст, інтонувати речення, аналізувати прочитане, читати діалог, розповідати про свої враження від прослуханого твору; розвивати критичне мислення, вміння висловлювати свою думку; формувати в школярів інтерес до навчання; виховувати чесність, правдивість, бажання допомагати друзям у скрутну хвилину.

Обладнання: картки для парної роботи, ребуси.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) Робота над чистомовкою.

Ди-ди-ди — йшли качата до води,
Иця-иця-иця — а назустріч їм лисиця.
Ити-ити-ити — та качат не треба вчити:
Юсь-юсь-юсь — вони з розбігу у воду — плюсь!

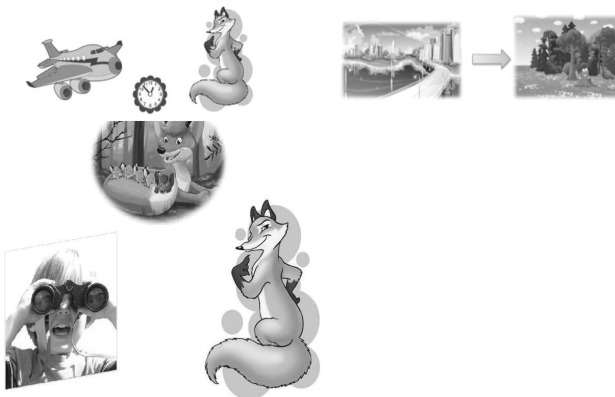
2) Робота над скоромовкою.

У літак час сісти лису —
З міста він летить до лісу,

А лисиця й лисенята
Виглядати будуть тата.

Тамара Коломієць

— Для швидкого запам'ятовування скористайтеся малюнками.

3) Робота над прислів'ями.

І група

1. Стару

4. не

2. лисицю

3. хитроців

5. вчити.

(Стару лисицю хитроців не вчити.)

— Як ви розумієте це прислів'я?

II група

1. В

5. очі —

3. лисицею,

4. за

2. очі

6. вовчицею.

(В очі лисицею, за очі — вовчицею.)

— Як ви розумієте це прислів'я?

III група

1. Всяка

4. хвіст

5. хвалить.

2. лисиця

3. свій

(Всяка лисиця свій хвіст хвалить.)

— Як ви розумієте це прислів'я?

2. Мотивація навчальної діяльності

1) Робота над ребусами.

— Пригадайте літературні жанри.

(Оповідання.)

2) Вправа «Мікрофон».

— Що таке байка? (Байка — невеликий, найчастіше віршований твір повчального змісту. У байках люди зображуються в образах рослин, тварин, різних предметів, але їхні вчинки і слова нагадують людські.)

— З яких частин вона складається? (Більшість байок складається із двох частин: розповідь про якийсь випадок, подію та повчальний висновок — мораль.)

— Що розуміють читачі з висновку? (З висновку читачі можуть зрозуміти, що схвалюється, а що — засуджується в творі, як слід чинити в житті.)

— Де записаний повчальний висновок у байці? (Повчальний висновок може бути і на початку, і наприкінці твору.)

— Як називають автора байки? (Автора байки називають байкарем.)

— Хто був першим засновником байки? (Засновником байки, тобто першим байкарем, уважають давньогрецького письменника Езопа.)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми розпочинаємо вивчати новий розділ «Байка вчить, як на світі жити». Продовжимо ознайомлення з творами відомого байкаря Езопа «Дроворуб і лисиця», «Собака та м'ясо».

4. Вивчення нового матеріалу

1) Слухання байки Езопа «Дроворуб і лисиця» (за QR-кодом).

(<https://mala.storinka.org/байка-дроворуб-і-лисиця-езоп.html>)

Вправа «Мікрофон»

— Яку подію описано в байці?

— Як лисиця опинилася в хаті дроворуба?

— Що означає вислів «чкурнути геть»?

— Чому лисиця не подякувала дроворубові за схованку?

— Які людські вади висміюються?

— Висловіть своє ставлення до головного персонажа.

— Яку мораль висловлено в байці? (Судять про когось не за словами його, а за ділами.)

— Як ви її розумієте? (Діла не повинні розходитися зі словами. Судять про людину за її справами. А слово, що не відповідає вчинку, — порожнє і нічого не варте. Свідчить про ненадійність, нечесність, безвідповідальність.)

2) Підготовка до читачької діяльності.

Робота зі словами

— Прочитайте правильно слова.

Ятка, шаснув на вулицю, невдовзі, леваді, мчав стрімкоголов, здоровенним, шматка, поцупив шматок, борсався, бурмотів, неподалік, відображення, заскочу його зненацька.

— Значення яких слів ви не можете зрозуміти?

Вправа «Передбачення» (за заголовком)

— Прочитайте заголовок.

— Як ви гадаєте, про що може йтися в байці?

— Поміркуйте, про що дуже важливе для людей хотів сказати її автор.

3) *Опрацювання байки «Собака та м'ясо» (с. 112–113).*

Мовчазне читання

— Про кого і що ви прочитали?

Голосне читання учнями

Використання стратегії «Ромашка Блума». Робота в групах

Орієнтовні запитання

Просте. Що трапилося із собакою?

Уточнювальне. Я можу помилитися, але, здається, сорока була розумною?

Пояснювальне. Чому собака втратив свій шматок м'яса?

Творче. Чи можна собаку назвати розсудливим? Доведи свою думку.

Оцінювальне. Як потрібно було б учинити собаці?

Практичне. Яким потрібно бути, щоб мати достаток?

Вправа «Квест-цікавинка»

Бурий ведмідь є одним з найбільших хижаків на планеті. Він є єдиним з них, хто регулярно споживає як м'ясо, так і рослини. Окрім цього, бурі ведмеді дуже полюбують мед. Ця тварина є настільки популярною, що посідає чільне місце у міфології та культурі різних народів протягом усієї історії людства. У геральдиці ведмідь уособлює силу та витривалість. Хоча їх і прийнято вважати клишоногими, це не зовсім так. Враження, ніби вони перевалюються з ноги на ногу, складається внаслідок того, що під час ходьби вони спираються одночасно на дві праві або ліві лапи. Тільки ведмеді можуть прямо ходити на задніх лапах як людина, повністю ставлячи всю стопу на землю. Попри свою незграбність та повільність, вони мають дуже швидку реакцію, а на коротких дистанціях можуть бігти зі швидкістю до 55 км/год. Окрім цього, ведмедів вважають одними з найрозумніших тварин. Так, вони володіють хорошою пам'яттю та подобою логічного мислення. Щоб заплутати сліди, ці тварини можуть ходити задом наперед чи кругами, а щоб знешкодити капкан, кидають до нього каміння або палиці. Також ведмеді є одними з небагатьох представників фауни, які бачать кольорові картини і мають дуже розвинений слух та нюх. Так, ведмідь може почути дзижчання бджіл за 5 км, а запах меду — на відстані 8–9 км. Бурі ведмеді їдять усе. Їх раціон майже на 80 відсотків становлять кора дерев, листя, коріння.

Читання для друга

Вправа «Читацьке колесо»

— Розкажи три важливі епізоди з твору.

— Склади власне продовження історії.

— Що ти хочеш запитати в героїв твору?

— Які почуття пережив собака?

— Які риси характеру засуджуються в байці?

— У яких словах виражена мораль байки?

— Поясни мораль байки. *(Не зазіхати на чуже, а цінувати те, що маєш. Я гадаю, що бажання зазіхнути на чуже народжується від заздрощів, недобррозичливості. Воно руйнує саму людину та не приносить добра іншим.)*

Фізкультхвилинка

Вибіркове читання

— Розгляньте ілюстрацію до байки на с. 113. Прочитайте частину тексту, яку вона ілюструє.

— Знайдіть у тексті та прочитайте спочатку про реальні події, а потім — про казкові, фантастичні.

Вправа «Трибуна думок»

— Обговоріть! Чи могли б події розвиватися інакше? Як саме?

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) *Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця».*

— Чим байка відрізняється від оповідання?

2) **Робота над прислів'ями.**

— Поясніть значення прислів'я.
Байка вчить, як на світі жити.

3) **Вправа «Позначте речення, що відповідає байці». Робота в парах.**

- Яюсь пробіг вовк повз ятку з м'ясом.
- «Перейду річку, — думає, — сяду на леваді та й попоїм. Там ніхто не заважатиме».
- Озеро було тихе та спокійне, у воді відбивалося все, як у дзеркалі.
- І собака там побачив пса, багато більшого за нього, із здоровенним шматком м'яса в зубах.
- А що як пірнути та й забрати?
- Не гаючи часу, кинув собака своє м'ясо у воду, а сам шубовснунвся якраз туди, де був собака з багатою поживою.
- Сорока зайшлася сміхом.
- Собака нахилився з берега і у воді побачив вовка.
- Так тобі й треба.

4) **Тестування.**

I варіант («Собака та м'ясо»)

1. До якого жанру належить прочитаний твір?
А Байка
Б легенда
В оповідання
2. Від чийого імені ведеться розповідь у творі?
А Сороки
Б автора
В собаки
3. Чому собака опинився на кладці?
А Була спека, і він хотів скупатися
Б він біг до джерела напитися води
В він украв м'ясо і тікав через річку
4. Що означає вислів «шаснув на вулицю»?
А Швидко вибіг на вулицю
Б обережно ішов вулицею
В спокійно йшов вулицею
5. Познач риси характеру собаки.
А Підлесливий, обережний
Б жадібний, заздрісний
В сміливий, хитрий
6. З'єднай стрілкою вислів і його тлумачення.

Поцупив шматок		Украв
Заскочив зненацька		Ішов по кладці
Брався кладкою		Несподівано, раптово захопив або піймав

7. Запиши, кого називають байкарем.
_____ (Байкар — людина, яка пише байки.)
8. Запиши мораль байки.
_____

(Коли зазіхнеш на чуже, то втрапиш своє.)
— Оціни свою роботу за допомогою шкали.

II варіант («Дроворуб і лисиця»)

1. Який має жанр прочитаний твір?
А Байка
Б легенда
В оповідання

2. Від чийого імені ведеться розповідь у творі?
  - А Дроворуба
  - Б автора
  - В лисиці
3. Чому лисиця опинилася в хаті дроворуба?
  - А Підслуховувала розмову дроворуба і мисливців
  - Б підглядала за мисливцями
  - В хотіла врятуватися від мисливців
4. Що означає вислів «чкурнути геть»?
  - А Дуже швидко втекти
  - Б високо підскочити
  - В зникнути непомітно
5. Познач риси характеру дроворуба.
  - А Турботливий, добрий
  - Б підступний, ненадійний
  - В сміливий, милосердний
6. З'єднай стрілкою вислів і його тлумачення.

Вчинки ганебні		Запам'ятайте назавжди.
Затямте, дітки		Стало дуже страшно, боязко.
Дух у п'яти заліз		Погані, які викликають осуд, засудження.

7. Запиши, кого називають байкарем.
 _____ (Байкар — людина, яка пише байки.)
8. Запиши мораль байки.
 _____

(Судять про когось не за словами його, а за ділами.)

— Оцініть свою роботу за допомогою шкали.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «Мікрофон»

- Що таке байка?
- З яких частин складається байка?
- Як називають людей, які складають байки?
- Кого вважають першим засновником байки?
- Над якими байками ми сьогодні працювали?
- Яка мораль цієї байки?
- З якими завданнями ви впоралися дуже швидко?
- А які завдання змушували вас гарно подумати?

2. Домашнє завдання

Виразне читання та переказування байки «Собака та м'ясо» (с. 112–113). Поділити байку на розповідь та повчальний висновок.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 74. ЛЕОНІД ГЛІБОВ «ЛЕБІДЬ, ЩУКА І РАК»

Мета: закріпити знання учнів про байку; ознайомити із життям і творчістю Леоніда Глібова; навчати виразно читати текст, інтонувати речення, аналізувати прочитане, читати діалог, визначати мораль байки та знаходити її в тексті; розвивати критичне мислення, вміння висловлювати свою думку; формувати інтерес до навчання, здатність до співпраці.

Обладнання: ілюстрації до байки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

Девіз уроку:

Не просто слухати, а чути.
Не просто дивитись, а бачити.
Не просто відповідати, а міркувати.
Дружно й плідно працювати!

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Читання складів.*

ск	бр	тр	сн	пк	вн
зд	пр	см	вк	тр	ст
ст	бл	вн	кр	вк	кв
тр	сн	пр	ст	чк	тк
зн	жд	зв	пк	нк	тр
сн	кр	бр	ск	зн	нк

3) *Робота над скоромовкою.*

На річці Роман спіймав руками рака,
Рак ущипнув Романа за руку.

- Прочитайте скоромовку мовчки.
- Тепер — хором повільно.
- Нарешті — у швидкому темпі.
- Виділіть голосом іменники.

4) *Робота над загадками.*

- В річці риба проживає —
Довгу морду вона має.
Гострі зуби, хижу вдачу —
В річці всі від неї плачуть. (*Щука.*)
- Ця птаха тендітна та сильна,
Пливе вона в річці повільно.

Шия довга, наче спиця,
А постава, як в цариці. (*Лебідь.*)

- На дні річному проживає,
Небезпечні клешні має.
Довгі вуса, чорні очі,
А вперед він йти не хоче. (*Рак.*)

5) *Вправа «Квест-цікавинка».*

Група «Знайки» — дібрати матеріал про лебедя.

Група «Природолюби» — дібрати матеріал про рака.

Група «Дослідники» — дібрати матеріал про щуку.

Дослідити умови проживання цих тварин, підготувати порівняльний аналіз зовнішніх і внутрішніх ознак.

Щука — хижак, поширений у Європі, Азії, Північній Америці. Вона їсть усе підряд, навіть йоржиків і окунів з колючими плавцями. Крім риби цей хижак може їсти раків, хробаків, жаб, великих качок та інших птахів, які сідають на поверхню води, іноді — навіть малечу бобрів, ондатр, черепах. Про цього жителя рік та озер багато цікавих фактів. У щуки є величезна зубата паща, яка є значно більшою, ніж здається, — вона розсувається на більшу ширину і здатна ковтати здобич, яка навіть є ширшою, ніж вона сама.

Річковий рак — рід безхребетних тварин ряду десятиногих ракоподібних, довжина тіла зазвичай 6–15 см, іноді — до 80 см. Рід складається з трьох видів, усі зустрічаються в Україні. Як мешканці водойм ракоподібні дихають зябрами.

У раків та лобстерів при втраті клешні виростає нова. Хоч нова кінцівка може бути меншою за розмірами і не дуже розвинутою, вона цілком функціональна.

Лебеді є найбільшими птахами серед жителів водного середовища. Завдовжки їхнє тіло сягає приблизно 120–180 сантиметрів, при вазі до 15 кілограмів. Крила доволі потужні: розмах дорівнює 2 метри, і, якщо хтось становить небезпеку, вони можуть завдати захисного удару, покалічити і знешкодити суперника.

Лебеді не можуть похвалитися значною кількістю різновидів, їх усього 7: білий, чорноший, кликун, шипун, трубач, малий і американський. Через таку нечисленність птахи занесені до Червоної книги.

2. Мотивація навчальної діяльності

Саморефлексія

— Що ви знаєте, вмієте та цінуєте, позначте (+), а що не знаєте — позначкою (-).

Знаю

Про творчий та життєвий шлях Леоніда Глібова
Що таке байка, її особливості
Кого називають байкарем

Вмію

Шукати додаткову інформацію
Визначити повчальний висновок байки
Виразно читати

Ціную

Думки товаришів
Корисні поради
Правдиве ставлення до себе

— Чого ви не знаєте?

— Отже, тепер всім зрозуміло, над чим доведеться працювати.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми продовжуємо ознайомлення з творами відомого байкаря Леоніда Глібова, зокрема з байкою «Лебідь, Щука і Рак».

4. Вивчення нового матеріал

1) Ознайомлення із життям та творчістю Леоніда Глібова.

— Отже, зараз ми і послухаємо учнів, які звернулися до різних джерел. Вони розкажуть нам про життєвий і творчий шлях Л. Глібова.

(Кілька заздалегідь підготовлених учнів надають інформацію про Леоніда Глібова.)

— Народився Леонід Глібов у селі Веселий Поділ на Полтавщині.

— Батько, Іван Назарович, працював управителем маєтку поміщиків Родзянків. Вони поважали його за розум, завжди радились із ним у всіх господарських справах.

— Мати, Орина Гаврилівна, була освіченою і культурною жінкою, тому вона стала першою вчителькою Глібова.

— У дитинстві Льолик, як усі його звали, був веселим і жвавим хлопчиком. Йому подобалося все красиве, але найбільше він любив доглядати за квітами. Його називали «королем квітів». Знайомі й родичі, вітаючись з ним, говорили: «Здоров будь, Льолику — квітчастий королику!».

— Леонід Глібов полюбляв проводити час з бабою Одаркою. Вона читала йому казки про тварин. Хлопчик настільки виразно уявляв риси та звички звірів, що йому, навіть, здавалося, нібито тварини насправді думають і говорять, що серед них теж є добрі та злі, бідні та багаті.

— У 13 років Леонід поступив до гімназії. Він дуже сумував за своїми рідними. Всю тугу вилив у своєму першому вірші «Сон». Друзям-гімназістам вірш сподобався. Учителю похвалив його і ще більше заохотив до написання віршів. Та через хворобу Леоніду довелося повернутися додому.

— Глібов дуже любив дітей. Він певний час працював учителем історії та географії, ставився до своїх учнів з повагою. Для них писав твори під псевдонімом «Дідусь Кенир». Діти з нетерпінням чекали нових творів учителя.

— Хвороба серця й астма підірвали здоров'я Леоніда Івановича. Утративши зір, він продовжував писати під лінійку з лупою.

— Після себе Глібов залишив: байки, вірші, пісенно-ліричні твори, вірші-загадки, акровірші. Завдяки їм він зажив слави.

— Діти, до речі, ви ознайомилися з байкою Л. Глібова «Коник-стрибунець» у 2-му класі.

— Дякуємо вам. Ви зуміли самостійно знайти і надати необхідну інформацію про життєвий і творчий шлях Леоніда Глібова, опрацювавши додаткову літературу. І в майбутньому вам потрібно буде виділяти тільки головне, суттєве. Тому важливо навчитися цього саме зараз.

Руханка «Присідай — скачи»

— Зараз незвичайна зарядка. Ви прослухали інформацію про Леоніда Глібова. Якщо я називаю правильне твердження — ви робите на місці 2 кроки, якщо ж ні — ви робите 2 нахили ліворуч — праворуч.

— Л. Глібов народився 1827 року. (Так.)

— Він народився в місті Полтава. (Ні. У селі Веселий Поділ на Полтавщині.)

— Батько був поміщиком, мав великий маєток. (Ні. Працював управителем маєтку.)

— Мати була освіченою і культурною жінкою. (Так.)

— У дитинстві Глібова звали Лесик. (Ні. Льолик.)

— Найбільше він любив доглядати за квітами. (Так.)

— Коли слухав казки баби Одарки, то думав про квіти. (Ні. Уявляв тварин.)

— Леонід Глібов знаний в усьому світі завдяки його байкам. (Так.)

— Вам сподобалася руханка? (Так, бо весело.)

— Мені теж сподобалася, бо я перевірила, хто з вас був уважним та зосередженим під час гри.

2) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами

— Прочитайте правильно слова.

Катма ходу, хура, безладдя, морока.

Безлад — непорядок.

Катма — немає.

Хура — віз.

Морока — клопіт.

— Значення яких слів ви не можете зрозуміти?

Вправа «Передбачення» (за заголовком)

— Прочитайте заголовок.

— Як ви гадаєте, про що може йтися в байці?

— Поміркуйте, про що дуже важливе для людей хотів сказати її автор.

3) Опрацювання байки «Лебідь, Щука і Рак» (с. 114).

Мовчазне читання

— Про кого і що ви прочитали?

- З якою інтонацією потрібно читати цю байку?
- Прочитайте, які дії виконував кожен персонаж?
- Лебідь — (*рветься підлетіть*);
- Рак — (*упирається*);
- Щука — (*тягне в воду*).
- Чи могли герої діяти в одному напрямку? (*Ні.*)
- Чому? (*Усі різні за способом життя.*)
- Автор вибрав саме таких персонажів, щоб вони не змогли порозумітися між собою.

Голосне читання

Використання стратегії «Ромашка Блума». Робота в групах

Орієнтовні запитання

Просте. За яку роботу взялися Лебідь, Рак і Щука?

Уточнювальне. Я можу помилитися, але, здається, віз був дуже важкий?

Пояснювальне. Куди тягнула віз Щука? А Лебідь? Що робив Рак? Чому?

Творче. Чи можна це товариство назвати дружнім? Доведи свою думку.

Оцінювальне. Чи могли вони зрушити віз? Чому?

Практичне. Які поради ти дав би, щоб дружно працювати?

Читання для друга

Фізкультхвилинка

Ми — берізки і кленці.
 В нас тоненькі стовбурці. (Підводяться.)
 Ми в струнці стаєм рядки,
 виправляєм гілочки. (Руки руками вперед, у сторони.)
 Лець зіп'ялись з корінців, (Потягування.)
 Дістаємо промінців.
 Ми стискаєм їх вогонь (Вправи для кистей рук.)
 В зелені своїх долонь.
 Хилять свіжі вітерці (Нахили тулуба.)
 Ліворуч — праворуч стовбурці.
 Ще й верхівки кожен ряд (Вправи для шиї.)
 Нахили вперед — назад.

Вправа «Читацьке колесо»

- Розкажи три важливі епізоди з твору.
- Склади власне продовження історії.
- Що ти хочеш запитати в героїв твору?
- Які риси характеру засуджуються в байці?
- Які слова байки звучать як прислів'я?
- Чого вони нас навчають?
- Коли їх доречно вживати?
- У яких словах виражена мораль байки?
- Поясни мораль байки.

Вибіркове читання

- Розгляньте ілюстрацію до байки на с. 114. Прочитайте частину тексту, яку вона ілюструє.
- Знайдіть у тексті та прочитай спочатку про реальні події, а потім — про казкові, фантастичні.

Вправа «Трибуна думок»

- Обговоріть! Чи траплялося у вашому житті, коли ви з друзями, не знайшовши згоди, не впоралися із завданням? Розкажіть про це.

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Вправа «Аналіз художніх засобів».

- Діти, пригадайте, що таке байка. (*Віршований твір з повчальною мораллю.*)
- Проаналізуйте байку за схемою.

УРОК 75. ЛЕОНІД ГЛІБОВ «ВОВК І КІТ»

Мета: удосконалювати навички виразного читання тексту, вміння інтонувати речення, аналізувати прочитане, читати діалог; учити визначати мораль байки та знаходити її в тексті; розвивати критичне мислення, вміння висловлювати свою думку; формувати інтерес до навчання; сприяти дружним стосункам.

Обладнання: ілюстрації до байки, ребус.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

Девіз уроку:

Не просто слухати, а чути.
Не просто дивитись, а бачити.
Не просто відповідати, а міркувати.
Дружно й плідно працювати!

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Робота над чистомовкою.*

Ла-ла-ла — бігла край села.
Ля-ля-ля — зелене гілля.
Та-та-та — спіймали kota.
Тя-тя-тя — довести до пуття.
Ду-ду-ду — у кіно піду.
Дю-дю-дю — зустріну суддю.
Са-са-са — вкусила оса.
Ся-ся-ся — малина уся.

Зу-зу-зу — боюся грозу.
Зю-зю-зю — намажуся маззю.
На-на-на — тепла весна.
Ня-ня-ня — купали коня.
Ра-ра-ра — висока гора.
Ря-ря-ря — вранішня зоря.
Ця-ця-ця — смачна піцца.
Ця-ця-ця — лагідна киця.

3) *Робота над скоромовкою.*

Вовк-вовцюг вівцю волік.
Вова вовку — вила в бік.
Як завив же вовк-вовцюг,
Миттю випустив вівцю.

— Прочитайте скоромовку мовчки; хором повільно; у швидкому темпі.

— Виділіть голосом іменники.

4) *Робота над загадками.*

- Невсипущий, хитрий, сірий,
Голоднючий, ікла шкірить.
Між кущами припадає,
Пасовисько оглядає,
Чи не ходить там телятко,
Не телятко, так ягнятко,
Не ягнятко, хоч би гуска —
Хоч би що, аби закуска. (*Вовк.*)
- Має вуса, пишний хвіст
І погану ось звичку:
Спершу добре він поїсть,
Потім вміє личко. (*Кіт.*)

5) **Вправа «Квест-цікавинка».**

— Дуже небезпечний і кровожерливий хижак — це перше відчуття, що виникає в людини, коли та згадує вовка. Вовче виття часто спонукає панічний, неконтрольований страх у людини. Уважають, що в природі в цього небезпечного хижака не існує природніх ворогів, і це робить його ще страшнішим. Слово «вовк» у перекладі означає «атакуючий звір».

— Пропонуємо вашій увазі цікаві факти про вовків.

— У пащі вовка є 42 зуба: 4 п'ятисантиметрові ікла й потужні кутні зуби.

— У вовка гарний слух, він може чути на відстані понад 9 кілометрів.

— Вовки мають непоганий нюх і здатні відчути запах на відстані півтора кілометра. Вони розрізняють 200 мільйонів запахів.

— Очі вовка мають світловідбивну оболонку, тому вони досить добре бачать у нічний час.

— На суші здатні розвивати швидкість до 55 кілометрів на годину.

— Голодний дорослий вовк може з'їсти понад 10 кілограмів м'яса.

— Вовки вміють гавкати, тільки вони роблять це рідко, оскільки гавкіт заважає їм полювати. Уміють гавкати й лисиці, здебільшого, коли налякані. Отже, і вовки, і лисиці — це дикі собаки, вони в науковій класифікації належать до сімейства псових.

2. **Мотивація навчальної діяльності**

1) **Робота над ребусами.**

(Вовк.)

(Кіт.)

— Що спільного та відмінного мають відгадані тварини?

2) **Кола Ейлера — Венна.**

3. **Повідомлення теми та мети уроку**

— Сьогодні ми продовжуємо ознайомлення з творами відомого байкаря Леоніда Глібова, зокрема з його байкою «Вовк і Кіт».

4. **Вивчення нового матеріалу**

1) **Підготовка до читацької діяльності.**

Робота зі словами

— Прочитайте правильно слова (с. 115).

Лишенько, заперті, гомін, поткнуться.

— Значення яких слів ви не можете зрозуміти?

Лишенько — лихо, біда.

Заперті (ворота) — зачинені.

Гомін — шум.

Поткнуться — заховатися.

Вправа «Передбачення» (за заголовком)

- Прочитайте заголовок.
- Як ви гадаєте, про що може йтися в байці?

2) Опрацювання байки «Вовк і Кіт» (с. 115–116).

Мовчазне читання

- Про кого і що ви прочитали?
- З якою інтонацією потрібно читати цю байку?

Голосне читання учнями

Використання стратегії «Ромашка Блума». Робота в групах

Орієнтовні запитання

Просте. Навіщо з лісу Вовк забіг у село?

Уточнювальне. Я можу помилитися, але, здається, Кіт був мудрим?

Пояснювальне. До кого Вовк звернувся за допомогою?

Творче. Чому жодна порада Кота не підходила Вовкові?

Оцінювальне. Які людські вади засуджує автор у байці?

Практичне. Автор засуджує поведінку Вовка. А ти?

Читання для друга

Фізкультхвилинка

Вправа «Читацьке колесо»

- Розкажи три важливі епізоди з твору.
- Склади власне продовження історії.
- Що ти хочеш запитати в героїв твору?
- Які риси характеру засуджуються в байці?
- Які слова байки звучать як прислів'я?
- Чого вони нас навчають?
- Коли їх доречно вживати?
- У яких словах виражена мораль байки?
- Поясни мораль байки.

Вибіркове читання

- Розгляньте ілюстрацію до байки на с. 116. Прочитайте частину тексту, яку вона ілюструє.
- Знайдіть у тексті та прочитайте спочатку про реальні події, а потім — про казкові, фантастичні.

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Вправа «Аналіз художніх засобів».

— Зробіть аналіз байки за схемою.

1. Я прочитав/прочитала байку...
2. Її автор...
3. Він використав багато художніх засобів...
4. Байка має повчальний характер. Вона висміює...
5. Мораль байки: ...

2) Виразне читання байки.

Настрій (сумний)

Складання разом з дітьми партитури (розбивки) для виразного читання.

1-ша строфа — колективно; (читання в парі)

2-га строфа — вибірково.

3-тя строфа — самостійно.

Партитурне читання.

3) Вправа «Ти — мені, я — тобі». Робота в парах.

Учні працюють у парах. Одні ставлять запитання, а інші — відповідають.

УРОК 76. ОЛЕНА ПЧІЛКА «СНІГИР ТА ЩИГЛИК»

Мета: удосконалювати навички виразного читання тексту, вміння інтонувати речення, аналізувати прочитане, читати діалог; учити визначати мораль байки та вміти знаходити її в тексті; розвивати критичне мислення, вміння висловлювати свою думку; формувати інтерес до навчання.

Обладнання: ілюстрації до байки, ребус, сигнальні картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна, природнича.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Вправа «Долоньки»

— Витягніть руки вперед, долоньками догори. Заплющте очі. Уявіть, що зараз на ваших долоньках ніжне, тепле, лагідне сонечко. Воно гріє своїми промінцями ваші долоньки. Розплющте очі. Торкніться своєю долонькою долоньки сусіда, поділіться з ним своїм теплом. І нехай усім нам сьогодні на уроці буде тепло, затишно і комфортно.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Робота над чистомовкою.*

Ма-ма-ма — настала зима.
Ди-ди-ди — з нею холоди,
Рі-рі-рі — маленькі снігурі,
Ять-ять-ять — їсти в нас просять.

Ко-ко-ко — щиглик, щиглик, щигленятко,
Ка-ка-ка — щиглик дзьобає зернятка.
Кі-кі-кі — дзьобає дрібненькі
Ку-ку-ку — сипонув я цілу жменьку!

Варвара Гринько

3) *Робота над скоромовкою.*

Щиро щиглик щебетав
Щойно на ліщині.
Щиросердно він бажав
Щастя Україні!

Хай щовечора й щоднини
Щедрим нивам Батьківщини
Рясний дощ полоще щічки,
Щоб вродив врожай пшенички.

— Прочитайте скоромовку мовчки; хором повільно; у швидкому темпі.

— Виділіть голосом іменники.

4) *Робота над загадкою.*

- Завіває хуртовина —
І летять на Україну
Милі пташки невеличкі —
Кольорові рукавички.
Як червоні ліхтарі,
Сяють взимку... (снігурі).

5) *Робота над ребусом.*

Щ,

К

(Щиглик.)

б) Вправа «Квест-цікавинка».

Снігура досить легко можна приручити.

У снігурів чудово розвинена здатність до наслідування різних звуків. Деякі з цих пташок можуть запам'ятати і насвистувати по кілька вельми складних мелодій. Але потрібно терпіння, щоб навчити птицю.

У неволі снігури живуть менше, ніж на природі.

Харчується снігур насінням, бруньками, деякими павукоподібними і ягодами (зокрема, горобиною). Годуючись ягодами, виїдає з них насіння, залишаючи м'якоть. Пташенят вигодовує здебільшого рослинними кормами, додаючи до раціону комах і ягоди.

Навіть у неволі щиглики люблять багато співати. За правильного догляду та годування співають цілий рік і живуть до 15–20 років.

У минулому щиглик був популярним домашнім співочим птахом. Пташники щорічно в кінці літа влаштовували полювання з метою лову щиглика.

Щиглики швидко звикають до людей. Вони можуть повернутися до господаря через деякий час, якщо той випустив пташку на волю.

Щиглики належать до птахів, які допомагають природі тим, що знищують дрібних комах, які псують дерева, і також завдяки їм не поширюються шкідливі насіння рослин, адже пташки полюбують ним ласувати.

2. Мотивація навчальної діяльності

— Що спільного та відмінного мають відгадані тварини?

Кола Ейлера — Венна

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні на уроці ми ознайомимось з байкою «Снігур та Щиглик», яку написала відома українська поетеса Олена Пчілка.

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами

— Прочитайте правильно слова.

Сильце, джигунець, наврочити, мудрагель, ятір.

— Значення яких слів ви не можете зрозуміти?

Сильце — капкан, сітка для ловлі птахів.

Джигунець — легковажна людина.

Наврочити — заподіяти шкоди поглядом, словами чи діями.

Мудрагель — той хто багато думає, розмірковує.

Ятір — старовинне знаряддя для рибної ловлі.

Вправа «Передбачення» (за заголовком та ілюстрацією)

— Прочитайте заголовок.

— Як ви гадаєте, про що може йтися в байці?

2) Опрацювання байки Олени Пчілки «Снігур та Щиглик» (с. 116–117).

«Щоденні 5». Слухаю і розумію. Читання вчителем

— Прослухайте байку і скажіть, що ви відчуваєте після слухання байки?

— Якщо відчуваєте гордість, підніміть жовту сигнальну картку.

- Якщо відчуваєте смуток, — блакитну сигнальну картку.
- Якщо відчуваєте радість, — червону сигнальну картку.
- Якщо відчуваєте захоплення, — зелену сигнальну картку.
- Якщо відчуваєте здивування, — синю сигнальну картку.
- Якщо відчуваєте жаль, — помаранчеву сигнальну картку.

Читання учнями

Використання стратегії «Ромашка Блума». Робота в групах

Орієнтовні запитання

Просте. Що трапилось зі Снігіром?

Уточнювальне. Я можу помилитися, але, здається, Снігір — хвальковитий птах?

Пояснювальне. Як Щиглик поставився до біди Снігира?

Творче. Як ставиться до Снігира авторка? Про що це свідчить?

Оцінювальне. Які людські вади засуджує авторка в байці?

Практичне. Розкажіть про випадок із власного досвіду, який підтверджує справедливість висновку байки.

Фізкультхвилинка

Читання для себе. Самостійне читання байки учнями

— А зараз прочитайте байку самостійно пошепки і скажіть, до яких почуттів спонукає поведінка Щиглика?

— Яким зображений Щиглик у байці?

— Чи подобається вам учинок Щиглика? Чому?

— Що міг зробити Снігір, побачивши, що Щиглик потрапив у біду?

— У яких словах виявляються самовпевненість, безсердечність Щиглика?

— У яких рядках виражена головна думка байки (мораль)? Знайдіть у тексті та прочитайте.

— Як ви гадаєте, ці слова справді стосуються птахів, чи авторка мала на увазі когось іншого?

— Спробуйте поділити байку на частини.

— Зверніть увагу, що байку можна поділити на 3 частини!

Перша частина до слів... *та все собі стрибає* (Снігір у біді)

Друга частина до слів... *не смійся небораче!* (Ото тобі, козаче:)

Третя частина: ... мораль

Вправа «Читацьке колесо»

— Розкажи три важливі епізоди з твору.

— Склади власне продовження історії.

— Що ти хочеш запитати в героїв твору?

— Які риси характеру засуджуються в байці?

— Які слова байки звучать як прислів'я?

— Чого вони нас навчають?

— Коли їх доречно вживати?

— У яких словах виражена мораль байки?

— Поясни мораль байки.

Вибіркове читання

— Розгляньте ілюстрацію до байки на с. 117. Прочитайте частину тексту, яку вона ілюструє.

— Знайдіть у тексті та прочитайте спочатку про реальні події, а потім — про казкові, фантастичні.

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Вправа «Аналіз художніх засобів».

— Підготуйте аналіз байки за схемою.

1. Я прочитав/прочитала байку...
2. Її автор...
3. Він використав багато художніх засобів...
4. Байка носить повчальний характер. Вона висміює...
5. Мораль байки: ...

УРОК 78. ПАВЛО ГЛАЗОВИЙ «НЕВОЛЯ»

Мета: удосконалювати навички виразного читання тексту, вміння інтонувати речення, аналізувати прочитане, читати діалог; учити визначати мораль байки та вміння знаходити її в тексті; розвивати критичне мислення, вміння висловлювати свою думку; формувати інтерес до навчання.

Обладнання: ілюстрації до байки, ребус, сигнальні картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна, природнича.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Вправа «Очікування від уроку»

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Робота над чистомовкою.*

Ами-ами-ами — вже весна не за горами.
Іти-іти-іти — їй зрадіють усі діти
Ки-ки-ки — і звірята, і пташки,
Ля-ля-ля — зрадіє матінка-земля!

3) *Робота над скоромовкою.*

Приснивсь сьогодні сон синиці:
Приніс сусіда сік з суниці.

4) *Робота над загадкою.*

- Маленька, чорненька, співає, щебече,
Під стріхою з глини зліпила гніздечко,
Роздвоєний хвостик, як ножички, має.
Як звати цю пташку, хто знає? (*Ластівка.*)
- Сам вечірньої години
Заховався в куцт малини.
Та на дуду голосну
Грає пісню чарівну. (*Соловей.*)

5) *Робота над ребусами.*

б) Вправа «Квест-цікавинка».

Маса тіла сільської ластівки — 20–30 г, спинка блискуча, чорно-синього кольору, чоло і шийка руді. Низ тіла білий із жовтуватим відтінком. Хвіст у вигляді довгої виделки з подовженими кінцями.

У природі визначити їх дуже легко, адже вони не бояться людини, підпускають дуже близько до себе. У польоті відрізняються від інших пташок довгим хвостом. Полюють на комах на льоту.

На місця гніздування прилітають у середині квітня. Гнізда у вигляді глибоких кошиків будують попід стелями і на стінах будівель з вологого ґрунту, змоченого власною слиною, скріплюють його кінським волосом тощо. Зсередини гніздо вимощують пір'ям, м'якою травою, кінським волосом. На рік буває дві кладки з 4–6 білих з плямами яєць. Висиджує самка протягом 13–16 днів. Пташенята залишаються в гнізді 20–22 дні.

Ластівки відлітають на зимівлю у вересні—жовтні.

У момент співу соловейко забуває про небезпеку, опускає крила й цілковито віддається вокалу.

Може здатися, що соловейко — птах чагарників і лісів — гніздиться на дереві. Натомість він мостить свої гнізда на нижніх гілках у кущах.

Через пташину пісню в ХІХ — на початку ХХ століття був поширений солов'їний промисел — птахолови в чималій кількості виловлювали соловейків на продаж для тримання в неволі. Не всі птахи приживалися, а ті, які звикали, восени часто починали битися об стінки клітки — давався ознаки міграційний поклик.

У солов'їв доволі багатий репертуар — ці птахи здатні відтворювати до 1000 різних звуків, порівняно зі 340 звуками жайворонка та 100 звуками дрозда чорного. Кажуть, це через розмір частини мозку, яка відповідає за відтворення звуків — у соловейка вона більша, ніж в інших птахів.

2. Мотивація навчальної діяльності

Саморефлексія

— Що ви знаєте, вмієте та цінуєте, позначте (+), а що не знаєте — позначкою (–).

Знаю

Про творчий та життєвий шлях Павла Глазового
Що таке байка, її особливості
Кого називають байкарем

Вмію

Шукати додаткову інформацію
Визначити повчальний висновок байки
Виразно читати

Ціную

Думки товаришів
Корисні поради
Правдиве ставлення до себе

— Чого ви не знаєте?

— Отже, тепер всім зрозуміло, над чим доведеться працювати.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні на уроці ми ознайомимося з байкою «Неволя», яку написав відомий український байкар Павло Глазовий.

4. Вивчення нового матеріалу

1) Ознайомлення із життям та творчістю Павла Глазового.

— Отже, зараз ми послухаємо учнів, які розкажуть про життєвий і творчий шлях Павла Глазового.

(Кілька заздалегідь підготовлених учнів надають інформацію про Павла Глазового.)

Павло Прокопович Глазовий народився 30 серпня 1922 року в селі Новоскелюватка (нині Казанківського району, Миколаївської області) в сім'ї хлібороба.

Учився в Новомосковській педагогічній школі на Дніпропетровщині. Після закінчення педагогічної школи 1940 року був призваний служити в армії. Учасник німецько-радянської війни.

Після війни навчався в Криворізькому педагогічному інституті, де його запримітив Остап Вишня. Письменник почав опікуватися подальшою долею талановитого юнака, подбав про те, щоб його перевели навчатися в Київ.

Друкуватися почав з 1940 року. Пік популярності поета припав на 1980-ті.

1950 року закінчив філологічний факультет Київського педагогічного інституту імені О. М. Горького.

У 1950–1961 роках — заступник головного редактора журналу «Перець», згодом заступник головного редактора журналу «Мистецтво».

Найвідоміші збірки Павла Глазового: «Великі цяці», «Картикартури з натури», «Смійтесь, друзі, на здоров'я», «Сміхологія. Посібник для всіх, кому любий сміх».

Павло Глазовий — лауреат премії імені Остапа Вишні 1988 року за збірку «Сміхологія».

Цікаві факти про П. Глазового

Його дитинство було складним, він пережив голодомор. Його рідний брат помер у ті голодні роки.

Ще в школі мріяв стати вчителем української мови. Але зміг лише 1 рік попрацювати вчителем молодших класів. Коли почалася Друга світова війна, Павло був на фронті. У блокадному Ленінграді він рятував дітей з підвалів під час бомбардування міста ворожими військами. Його нагородили медаллю «За оборону Ленінграда».

До останніх днів життя Остап Вишня та Павло Глазовий товаришували. Глазовий уважав його своїм учителем.

Літературна спадщина П. Глазового — 20 книжок сатири і гумору, 6 творів для дітей, поема «Слався, Вітчизно моя!».

2) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами

— Прочитайте правильно слова.

Щебетуха, підшукавши, потіху, зазнав, клітці дротяній, залишитись.

— Значення яких слів ви не можете зрозуміти?

Вправа «Передбачення» (за заголовком та ілюстрацією)

— Прочитайте заголовок.

— Як ви гадаєте, про що може йтися в байці?

3) Опрацювання байки Павла Глазового «Неволя» (с. 118).

«Щоденні 5». Слухаю і розумію. Читання вчителем

— Прослухайте байку і скажіть, що ви відчуваєте після слухання байки?

— Якщо відчуваєте гордість, підніміть жовту сигнальну картку.

— Якщо відчуваєте смуток, — блакитну сигнальну картку.

— Якщо відчуваєте радість, — червону сигнальну картку.

— Якщо відчуваєте захоплення, — зелену сигнальну картку.

— Якщо відчуваєте здивування, — синю сигнальну картку.

— Якщо відчуваєте жаль, — помаранчеву сигнальну картку.

Читання учнями

Використання стратегії «Ромашка Блума». Робота в групах

Орієнтовні запитання

Просте. Хто є персонажами байки?

Уточнювальне. Я можу помилитися, але, здається, ластівка переконувала солов'я з добрих міркувань?

Пояснювальне. У чому хотіла переконати солов'я ластівка?

Творче. Як ви гадаєте, чому автор вибрав персонажами саме цих птахів, а не якихось інших?

Оцінювальне. Які людські вади засуджує автор у байці?

Практичне. Розкажіть про випадок із власного досвіду, який підтверджує справедливість висновку байки.

Фізкультхвилинка

Читання для себе. Самостійне читання байки учнями

- А зараз прочитайте байку самостійно пошепки.
- У яких рядках виражена головна думка байки (мораль)? Знайдіть у тексті та прочитайте.
- Як ви гадаєте, ці слова справді стосуються птахів, чи автор мав на увазі когось іншого?
- Спробуйте поділити байку на частини.

Вправа «Читацьке колесо»

- Розкажи три важливі епізоди з твору.
- Склади власне продовження історії.
- Що ти хочеш запитати в героїв твору?
- Які риси характеру засуджуються в байці?
- Які слова байки звучать як прислів'я?
- Чого вони нас навчають?
- Коли їх доречно вживати?
- У яких словах виражена мораль байки?
- Поясни мораль байки.

Вибіркове читання

- Розгляньте ілюстрацію до байки на с. 118. Прочитайте частину тексту, яку вона ілюструє.
- Прочитайте, які поради давала ластівка солов'ю.
- Прочитайте, що відповів соловей.
- Знайдіть у тексті та прочитайте спочатку про реальні події, а потім — про казкові, фантастичні.

Читання байки за особами

- Оберіть тон і темп читання, визначте слова, які треба виділити голосом, позначте павзи.

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Вправа «Аналіз художніх засобів».

- Проаналізуйте байку за схемою.

1. Я прочитав/прочитала байку...
2. Її автор...
3. Він використав багато художніх засобів...
4. Байка носить повчальний характер. Вона висміює...
5. Мораль байки: ...

2) Конкурс на виразне читання байки.

3) Гра «Так чи ні?».

Зачитати рядки з байки зі зміненими словами. Учні мають виправити помилки.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «Доріжка успіху»

- Позначте, як працювали на уроці.

Не знаю   знаю і розумію   знаю, розумію і можу пояснити   розумію і можу навчити іншого

2. Домашнє завдання

Вивчення напам'ять байки Павла Глазового «Неволя» (с. 118).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 79. ПІДСУМОК ЗА РОЗДІЛАМИ «ДИВОСВІТ ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ» ТА «БАЙКА ВЧИТЬ, ЯК НА СВІТІ ЖИТЬ»

Мета: розширити читацький світогляд учнів; закріпити та вдосконалити навички виразно читати тексти, інтонувати речення, аналізувати прочитане, читати діалог; вчити розповідати про свої враження від прослуханого твору; розвивати критичне мислення, вміння висловлювати свою думку; формувати інтерес до навчання; прищеплювати любов до народної творчості.

Обладнання: картки із завданням для роботи в групах, цеглинки.

Тип уроку: урок закріплення знань, умінь і навичок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Самоналаштування

— Покладіть руки на парту, заплющте очі та промовляйте:

Я зможу сьогодні добре працювати на уроці.

Я особистість творча.

Я бажаю всім однокласникам успіхів на сьогоднішньому уроці.

— Яким ви уявляєте наш урок? Що на ньому необхідно?

У — успіх, уважність, усмішка.

— Без чого ми не зможемо обійтися на уроці?

Р — радість, розуміння, рух, робота.

— Що він нам приносить?

О — ознайомлення, океан знань, організованість.

— І наші очікування...

К — казка

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація навчальної діяльності

1) Робота над чистомовкою.

Иса — водить води Тиса.

Ош — іскриться Черемош.

Ий — блакитноокий Стрий.

Ут — вирує річка Прут.

Ер — під Карпатами Дністер.

Утич — Дніпро пливе, Славутич.

На — є чарівна Десна.

Ок — розпочався вже урок.

Ас — у нас дуже гарний клас.

Ень — за вікном чудовий день.

Уть — вирушаємо у путь.

2) Робота над скоромовкою.

В темно-сірому жупані

Сидить заєць на дивані,

Зачинив свою хатинку

І гризе смачну морквинку.

— А тепер прочитайте рядки відповідно до умов гри «Дощик».

«Дощик» — читаємо напівголосно, пошепки;

«дощ» — голосно, швидко;

«злива» — голосно, скоромовкою.

2. Мотивація навчальної діяльності

Робота з віночком «Фольклор»

— Стародавні народні розповіді про виникнення світу, богів, людей, у якій відбиті уявлення наших пращурів про навколишній світ? (*Міфи.*)

— Народні твори-перекази про події, факти, людей, оповитий казковістю, фантастикою. (*Легенди.*)

— Народні або літературні твори про вигадані, часто фантастичні події. (*Казки.*)

— Короткий влучний народний вислів повчального характеру, часто римований. (*Прислів'я.*)

— Невеликі прозові або віршовані твори алегоричного змісту й повчального характеру. (*Байки.*)

— Короткі фольклорні або літературні розповіді твори повчального характеру. (*Притчі.*)

— Жартівливі вислови, складені з важких для швидкої вимови слів. (*Скоромовки.*)

— Невеликі за обсягом твори усної народної творчості, що мають прихований зміст, примушують замислитися, знайти відповідь. (*Загадки.*)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Ми ознайомилися із казками та байками, тож підіб'ємо підсумок за розділами «Дивосвіт літературної казки» та «Байка вчить, як на світі жить».

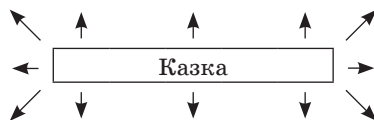
4. Повторення основних понять теми

1) Читання для друга (текст розділів — за вибором учнів).

2) Робота в групах.

I група. Вправа «Асоціативний куц»

(Народна, літературна, добро, зло, мудрість, Ельза Бесков, Діана Амфт...)

II група. Вправа «Сенкан»

Іменник. Байка.

Прикметники. Повчальна, цікава.

Дієслова. Читають, вивчають, пишуть.

Враження від предмета. Байки пишуть чудові байкарі.

Висновок. Мораль.

Вправа «Веселка та хмаринка»

— Діти, напишіть на веселці назви літературних казок, а на хмаринках — назви байок.

Вправа «З якої казки ці рядки?»

Учні об'єднуються в три групи. I група — зачитує уривок із прочитаної казки, а II — відгадує назву казки та зазначає, чого вона навчає.

III група в цей час створює ілюстрацію до прочитаної казки, після завершення — учні її відгадують.

Фізкультхвилинка

В казковому лісі розминка.
Настала фізична хвилинка.
Втому проженем руками
Вгору їх піднімем з вами.
Потім присядемо дружно,
Ноги згинаємо пружно.
Руки, мов крила, розправим
І до плечей їх поставим.
Коло вперед покрутили,
Потім назад повторили.
Голову вниз опустили,

Потім назад нахилили,
 Потім наліво поклали,
 Потім направо. І стали.
 Рівно і струнко.
 Швидко скінчилась хвилинка.
 Нас збадьорила розминка.

3) Виконання практичних завдань на повторення і закріплення основних умінь і навичок.

Гра «Вірю — не вірю»

— Чи вдумливо ви читали байки з цього розділу?

Хура — це миска.

Ятка — будівля для тимчасової торгівлі.

Скоріше — швидше.

Сильце — пристрій для виловлювання птахів та дрібних звірів.

Потіха — сум.

Гра «Чарівна скринька»

У руках учителя є скринька, у якій заховано малюнок хури. Учитель пропонує учням у колі по черзі визначити, що це за предмет. Дитина отримує скриньку, трусить нею і робить одне припущення щодо предмета, прихованого всередині, ставлячи одне закрите запитання про якість цього предмета.

Якщо припущення збігається з реальною якістю захованого предмета, то вчитель відповідає: «Так», а якщо ні, то — «Ні», тоді скриньку отримує наступний учасник гри. Учасники досліджують і ставлять запитання доти, поки хтось із учнів не визначить, який предмет заховано в скриньці. Гра завершується.

— Із якої байки до нас завітав цей дерев'яний предмет? (Байка «Лебідь, Щука і Рак».)

Вправа «Пригадай назву байки»

Ятка, річка, сорока, собака, м'ясо	
Дроворуб, лисиця, чкурнути геть	
Хура, лебідь, щука, рак, безладдя	
Степан, Дем'ян, Трохим, Клим, вовк, кіт	
Сильце, клітка, щиглик, Снігир	
Ластівка, соловей, золота клітка, стріха	

Слова для довідки: «Лебідь, Щука і Рак», «Вовк і Кіт», «Неволя», «Снігир та Щиглик», «Собака та м'ясо», «Дроворуб та Лисиця».

Наші літературні проекти

Учні звітують про виконаний проект «Слово про письменника (письменницю)». Цікаві факти.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправи «Піраміда настрою»

— Створімо піраміду нашого настрою на уроці. Оберіть відповідну цеглинку.

Зелена — на уроці мені дуже сподобалося.

Жовта — на уроці мені сподобалось.

Червона — на уроці мені не сподобалося.

2. Домашнє завдання

Виразне читання будь-якого твору з розділів.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

ПІЗНАЮ СЕБЕ І СВІТ

УРОК 81. ОКСАНА КРОТЮК «ЛІТАЧОК»

Мета: навчати учнів виразно читати оповідання, інтонувати речення, аналізувати прочитане, розповідати про свої враження від прослуханого твору; розвивати критичне мислення, вміння висловлювати свою думку; виховувати повагу до товаришів.

Обладнання: чарівні окуляри, літачок, сердечка, ромашки.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Гра-руханка «Подарунок»

Діти утворюють коло. Кожен з них придумує, який подарунок він хотів би подарувати сусідові ліворуч. По черзі за допомогою міміки і жестів пояснює, що він хоче подарувати, гравцеві. Допускається підказка, але така, у якій не міститься назви цього предмета, а тільки його опис.

— А що нам дарує місяць лютий?

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Дискусійна сітка Елвермана, або «Павутинка» дискусії.*

ТАК	ПРОБЛЕМА	НІ
Так,	Чи завжди приємно отримувати подарунки?	Ні,
ВИСНОВОК		

2) *Вправа «Крісло автора».*

— А хто хоче зайняти крісло автора і розповісти про свої подарунки?

3) *Вправа «Чарівні окуляри».*

— Я принесла вам чарівні окуляри. Крізь них можна побачити тільки хороше. Назвімо дві хороші риси свого друга. (Учні надягають окуляри.)

— Мій друг надійний, добрий. А твій? (Дають окуляри дитині праворуч від себе.)

Діти по черзі надягають окуляри і називають дві хороші риси свого характеру.

2. Мотивація навчальної діяльності

— Пригадайте! Яке свято ми відзначаємо в лютому? (*День святого Валентина.*)

— Як вітання відбуваються цього дня?

Вправа «Квест-цікавинка»

Як святкують День Святого Валентина в різних країнах?

В Італії 14 лютого вважають «солодким днем», адже головним подарунком є саме солодощі. Дуже популярним варіантом є горіхи, покриті шоколадом. У кожній такій цукерочці можна знайти маленьку записку з висловами про кохання кількома мовами. Їх дарують тільки коханим.

Мешканці Данії надсилають одне одному засушені квіти, при цьому ти отримуєш ту квітку, з якою асоціюєшся в коханого. Датці пишуть кумедні, зазвичай анонімні віршики. Дівчина сама повинна здогадатись, від кого він, — якщо їй вдасться, то цього ж року вона отримає шоколадне великоднє яйце.

У Фінляндії цей день називають Днем друзів і, окрім коханих, листівки надсилають найкращим товаришам.

Американці на День святого Валентина вітають не тільки коханих, а й усіх друзів та близьких (мабуть, варто взяти з них приклад).

Найцікавіші факти

Колись дівчата вірили в повір'я: якщо дівчина побачить цього дня вільшанку (пташку), то їй судилося вийти за моряка, якщо — горобця, то судився їй бідняк, з яким вона все ж таки знайде своє щастя, а щиглик обіцяє їй чоловіка-мільйонера.

Більша частина валентинок, які отримують люди в усьому світі, — анонімна або написана лівою рукою чи справа наліво, аби додати загадковості. Однак, якщо ви вірите в долю, вам доведеться самотужки розшукати відправника.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми починаємо роботу над новим розділом «Пізнаю себе і світ», ознайомимося з оповіданням Оксани Кротюк «Літачок».

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читацької діяльності.

Вправа «Передбачення» (за заголовком та ілюстрацією)

- Прочитайте заголовок та розгляньте ілюстрацію.
- Як ви гадаєте, про що може йтися у вірші?

Робота зі словами

Виразними, зітхаючи, розв'язувати, метнув, зацікавлено, гаряче, діловито, перекреслив, чудернацький пірует, сором'язливий, здійнялося, перельотами, сподобалося, озирнулася, усміхнулася.

2) Опрацювання оповідання Оксани Кротюк «Літачок» (с. 119–120).

Комбіноване читання «вчитель — учні»

Перевірка сприймання тексту

- Що запам'яталось?
- Що сподобалося?

«Щоденні 5». Читання для друга

Використання стратегії «Ромашка Блума». Робота в групах

Орієнтовні запитання

Просте. Де і коли відбуваються події, описані у творі?

Уточнювальне. Я можу помилитися, але, здається, головний герой твору Максим?

Пояснювальне. Чому хлопчики виправляли імена в записці?

Творче. Як, на вашу думку, змінювався настрій Максима протягом описаних подій? Чим це було зумовлено?

Оцінювальне. Як би ви діяли на місці Дениса та Віті?

Практичне. Що можна порадити хлопцям?

Дискусійна сітка Елвермана, або «Павутинка» дискусії

ТАК	ПРОБЛЕМА	НІ
Так,	Чи варто читати чужі записки?	Ні,
ВИСНОВОК		

Фізкультхвилинка

Читання ланцюжком

Переказування твору

- Перекажіть оповідання від імені головного героя.

Робота над ілюстраціями

- Розгляньте ілюстрацію в підручнику.
- Який епізод оповідання на ній зображено?
- Зачитайте.

Вправа «Трибуна думок»

— Яких правил етикету ви порадили б дотримуватися хлопцям?

Розвиток зв'язного мовлення. Написання есе

— Підготуйте есе на тему: «Як можна проявити симпатію до людини, яка мені подобається?».

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Використання стратегії «РАФТ». Робота в парах.

I група

Учні складають невеличкі висловлювання від імені хлопчика.

Зразок

Роль — хлопчик. Аудиторія — дівчинка. Формат — привітання. Тема — День святого Валентина.

Вітання

Вітаю тебе з Днем святого Валентина. Бажаю гарно навчатися, мати багато друзів, бути щасливою.

II група

Учні складають невеличкі висловлювання від імені дівчинки.

Зразок

Роль — дівчинка. Аудиторія — хлопчик. Формат — привітання. Тема — День святого Валентина.

Вітання

Вітаю тебе з Днем святого Валентина. Бажаю гарно навчатися, мати багато друзів, бути хоробрим та сильним.

2) Вправа «Розбите серце».

У кожній парі — розрізане на 4–5 частин серце. За 1 хвилину їм необхідно зібрати всі шматочки. Хто швидше це зробить, той і отримує заслужену перемогу.

3) Вправа «Лагідне слово».

На дошці — ромашка. На кожній пелюстці написана буква. Пари виходять по черзі, вибирають будь-яку пелюстку. Гравці повинні сказати одне одному лагідне слово на цю букву.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «Ромашка»

На парті в кожного учня — квіточки.

— Оберіть квіточку відповідно до вашої активності, старанності та уважності на уроці.

- Сподобався урок.
- Не сподобався урок.
- Сказати важко.

2. Домашнє завдання

Виразне читання та переказування оповідання Оксани Кротюк «Літачок» (с. 119–120).

За бажанням. Виготовити свій літачок та написати на ньому ввічливі слова.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 82. ОКСАНА РАДУШИНСЬКА «МАЙЖЕ БОКСЕРСЬКИЙ ДВОБІЙ» (Уривок із повісті)

Мета: ознайомити учнів із твором Оксани Радушинської «Майже боксерський двобій»; розвивати вміння оцінювати вчинки персонажів, визначати мотиви їхньої поведінки; виробляти навички виразного читання, вміння визначати головну думку прочитаного, відбирати потрібну інформацію; розвивати творчу уяву, зв'язне мовлення; виховувати доброту і чуйність, віру в свої сили, бажання робити добрі справи.

Обладнання: чарівні окуляри.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Вправа «Коло друзів»

В цьому класі друзі всі —
І ти, і ми, і ви.
Добрий день тому, хто зліва,
Добрий день тому, хто справа.
Ми — одна сім'я.

Руку дай тому, хто зліва.
Руку дай тому, хто справа.
Усміхнись тому, хто зліва.
Усміхнись тому, хто справа.
Ми — одна сім'я.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Вправа «Крісло автора».*

— Зачитайте есе на тему: «Як можна проявити симпатію до людини, яка мені подобається».

— Перекажіть оповідання від імені головного героя.

3) *Робота над чистомовкою.*

Еш-еш-еш — якщо друзів справжніх маєш,
Ди-ди-ди — бережи ти їх завжди.
Еш-еш-еш — ти і сам прекрасно знаєш,
Ти-ти-ти — як важко друга справжнього знайти.

4) *Робота над скоромовкою.*

Сім дочок-сіроочок
Вишивають сім сорочок.

2. Мотивація навчальної діяльності

1) *Робота над загадкою.*

- Вона нам дуже дорога,
В житті усім допомагає,
Коли вона в тебе є

І радісним життя стає.
Разом можна все зробити,
Нам без неї не прожити. (*Дружба.*)

2) *Вправа «Крісло автора».*

— Хто хоче зайняти крісло автора і розповісти про свого друга чи свою подругу?

3) *Вправа «Чарівні окуляри».*

— Я принесла вам чарівні окуляри. Крізь них можна побачити тільки хороше. Назвімо дві хороші риси свого друга (учні надягають окуляри).

— Мій друг надійний, добрий. А твій? (*Дають окуляри дитині праворуч від себе.*)

Діти по черзі надягають окуляри і називають дві хороші риси свого характеру.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні на уроці ми ознайомимось з оповіданням Оксани Радушинської «Майже боксерський двобій».

4. Вивчення нового матеріалу

1) Ознайомлення із життям та творчістю Оксани Радушинської.

Вправа «Квест-цікавинка»

Місто Старокостянтинів стало колискою Славка Хоробріка — казкового хлопця. «Матінкою» Славка стала мешканка Старокостянтинівки, Оксана Радушинська — письменниця, поетеса, журналістка, теле- та радіоведуча, громадська діячка.

Радушинська Оксана Петрівна народилась 27 вересня 1979 р. у місті Старокостянтиніві, що на Хмельниччині. Середню освіту вона здобула в місцевій ЗОШ № 8. Улюбленими шкільними предметами майбутньої письменниці були українська мова та література.

Але невблаганна та страшна хвороба втрутилася в життя дівчинки, перетворила будні родини на постійну боротьбу з недугою. Ангелами-охоронцями юної Оксаночки стали її батьки. Їхня підтримка, віра, терпіння були запорукою того, що донька стала відомою в Україні письменницею, званою журналісткою.

Головна мета створення Славка Хоробріка — за допомогою вигаданого персонажа донести до дітей необхідну інформацію, аби вберегти їх від негативного впливу вулиці, з ранніх літ прищепити основи правового виховання, просто і доступно пояснити: які в кожного з нас є права, обов'язки і яка настає відповідальність, якщо порушити межі закону, який допомагає правоохоронцям легко й невимушено навчати наших дітей правил дорожнього руху.

2) Підготовка до читацької діяльності.

Вправа «Передбачення» (за заголовком)

— Прочитайте заголовок.

— Як ви гадаєте, про що може йтися в оповіданні?

Таблиця передбачень

Що відбуватиметься далі?	Чому ви так вважаєте?	Що сталося насправді?
Записати прогноз щодо розвитку подій тексті	Записати факти, на яких базується передбачення	Стисло записати події, які сталися

— Розповідатиметься про бій на боксерському ринзі.

— Оповідання має назву «Майже боксерський двобій».

— Діти спостерігали за бійкою хлопців. Лише Славко звернувся по допомогу до дорослих, щоб розборонити розбишак.

Робота зі словами

Міліціонер — працівник поліції.

3) Опрацювання оповідання Оксани Радушинської «Майже боксерський двобій» (с. 121–122).

Комбіноване читання «вчитель — учні»

Перевірка таблиці передбачень

— Чи справдилися ваші передбачення?

— Чому ви так вважаєте?

Продовження читання тексту дітьми ланцюжком

Вправа «Читацьке колесо»

— Розкажи три важливі епізоди з твору.

— Склади власне продовження історії.

— опиши свого улюбленого героя твору.

— Що ти хочеш запитати в героїв твору?

— Якби ти потрапив у історію, що б змінилося?

— Про що йдеться в тексті? (Яка його тема?)

— Чого навчає цей твір? (Головна думка.)

Фізкультхвилинка

Вправа «Трибуна думок»

— Яких правил етикету ви порадили б дотримуватися хлопцям?

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Тестування.

1. Де відбувалися події, описані в оповіданні?

А У школі

Б на пустирі

В у спортзалі

2. Що побачив Славко на пустирі?

А Бійку

Б змагання

В танець «Бойовий гопак»

3. Що запропонував Славко?

А Взяти участь у бійці

Б негайно розборонити

В мовчати і дивитись

4. Хто допоміг розборонити забіяк?

А Міліціонер

Б вчителька

В дорослі

5. Яка головна думка твору?

А Потрібно бути задиркуватим.

Б Потрібно бути сором'язливим.

В Потрібно бути доброзичливим, сміливим.

2) Вправа «Морський бій».

— Перед вами — поле словесного бою, де заховалися 3 слова. *Завдання:* називати по черзі колір і число по вертикалі, літеру по горизонталі. На перетині ліній відкриваємо віконечко. Виконуємо ці дії до тих пір, поки не знайдемо всі слова.

— Складіть із цих слів відповідь на запитання: «Який висновок я зробив для себе?» (*Битися — це злочин.*)

3) Вправа «Бінго».

— Складіть аркуш паперу вертикально і способом відривання зробіть фігурку людини. «Бінго» — це силует хлопчика. Запишіть на різних частинках фігурки риси, що належать головному героєві — Славкові, споглядачам, хлопцям — забіякам.

Сміливість, співчуття, доброта, повага, милосердя, чуйність, доброзичливість. (*Славко.*)

Жорстокість, злість, агресивність, грубість, тупість, запальність. (*Забіяки.*)

Байдужість, пасивність, боягузливість, недоброзичливість, безініціативність. (*Споглядачі.*)

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «ПОПС-формула»

Твердження. Потрібно бути доброзичливим (сміливим).

П (позиція) — Я вважаю, що... (*потрібно бути доброзичливим, сміливим.*)

О (обґрунтування) — Тому що... (*добра, смілива людина користується повагою і шаную інших людей.*)

П (приклад) — Я можу довести це на прикладі... (*Доброзичлива людина має багато друзів.*)

С (судження) — Зважаючи на це, я роблю висновок про те, що... (*необхідно допомагати людям, не боятися ризикувати, щоб допомогти іншим.*)

2. Домашнє завдання

Виразне читання за особами оповідання Оксани Радушинської «Майже боксерський двобій» (с. 121–122).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОКИ 83, 85. ЗА ВСЕВОЛОДОМ НЕСТАЙКОМ «ЧИ РОБЛЯТЬ ТАК ДРУЗІ?». АНІТА МАЙДАНЮК «ЖАДАНА РУЧКА»

Мета: ознайомити учнів з творами Всеволода Нестайка «Чи роблять так друзі?» та Аніти Майданюк «Жадана ручка»; вчити аналізувати їх після читання та прослуховування; розвивати критичне мислення, вміння висловлювати свою думку; виробляти навички виразного читання; виховувати доброзичливе ставлення до людей, вміння дружити та допомагати одне одному.

Обладнання: картки для ігрових завдань.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

Читання за особами; ланцюжок відтворення подій у тексті Оксани Радущинської «Майже боксерський двобій». Самооцінювання.

2) *Робота над загадкою.*

- З ним можна все обговорити,
Обміркувати і порадитись завжди.

Цікаво з ним і у похід ходити,
Якщо не маєш його, то знайди. (*Друг.*)

3. Мотивація навчальної діяльності

Вправа «Кубування»

1. Назви (друга).
2. Чому (опиши товариша).
3. Поясни (ти справді думаєш, що..., ти впевнений, що...).
4. Поділись (поділись, що ти відчуваєш, коли..., чому ти вибрав...).
5. Придумай (що буде, якщо..., придумай, як...).
6. Запропонуй (запропонуй, де..., запропонуй, як..., що, якщо...).

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми опрацюємо оповідання Всеволода Нестайка «Чи роблять так друзі?» та Аніти Майданюк «Жадана ручка».

4. Вивчення нового матеріалу

1) *Підготовка до читацької діяльності.*

Робота зі словами (с. 123)

— Прочитайте правильно слова.

Шестиповерховий, чудернацькими, під'юджувати, огризнувся, в'язи, базікало, рвучко, затамувавши подих, скоба, кволість.

— Значення яких слів ви не можете зрозуміти?

Під'юджувати — підбивати, наштовхувати на якийсь учинок.

Огризнувся — грубо відповів.

В'язи — шия.

Базікало — особа, що полюбляє багато говорити.

Рвучко — стрімголов, швидко.

Скоба — кріпильна деталь у вигляді П-подібної металевої смуги.

Кволість — слабкість.

Вправа «Передбачення»

Учні передбачають за заголовком.

2) Опрацювання оповідання Всеволода Нестайка «Чи роблять так друзі?» (с. 123–125).

Комбіноване читання

Спочатку текст читає учитель. Після цього запитує:

— Чи справдилися ваші передбачення? Чому ви так вважаєте?

Продовження читання тексту дітьми.

Використання стратегії «Методика взаємних запитань». Робота в парах

— А зараз об'єднайтеся в пари.

— Проведімо вправу зі «Щоденні 5» — читання з другом. Читайте по черзі текст і ставте одне одному запитання.

Учитель проходить між парами і контролює виконання вправи. Важливо, щоб учні ставили не лише буквальні запитання (*Що? Де? Коли?*), а й запитання, які стосуються ідей, що не лежать на поверхні (*Чому? Що буде далі? Що дає підстави так уважати? Що вас здивувало?*).

Фізкультхвилинка

Використання стратегії «Ромашка Блума». Робота в групах

Орієнтовні запитання

Просте. Де відбувалася подія?

Уточнювальне. Я можу помилитися, але, здається, головним героєм був Михайло Петрович?

Пояснювальне. Чому Мишко поліз по пожежній драбині?

Творче. Як ви вважаєте, чи раділи друзі, коли Мишко ліз по драбині?

Оцінювальне. До яких думок вас спонукає прочитаний твір?

Практичне. Що б ви порадили таким хвалькам?

Читання ланцюжком

Фізкультхвилинка

Вибіркове читання

— Знайдіть і прочитайте опис пожежної машини.

— Хто примусив Мишка спускатися?

— Що Михайло Петрович сказав дітям про хоробрість? Прочитайте виразно цей епізод.

Читання за особами

— Назвіть дійових осіб оповідання.

— Хто є головним персонажем?

— Якими ви уявляєте головних персонажів оповідання?

— З якою інтонацією треба читати слова кожної дійової особи?

— Знайдіть діалог у тексті та прочитайте його.

Вправа «Трибуна думок»

— У чому полягає головна думка твору?

— Чи могли б ви запропонувати свою назву оповідання?

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Вправа «Бінго».

— Складіть аркуш паперу вертикально і способом відривання зробіть фігурку людини. «Бінго» — це силует людини. Запишіть на різних частинках фігурки риси, властиві головному героєві — Мишкові. (*Відважність, сміливість, поспішливість, безглуздість, упертість, хвастливість.*)

2) Вправа «Встановити послідовність»

— Пронумеруйте послідовність дій Мишка.

1. Схопився (2)

2. Підтягнувся (3)

3. Глянув (5)

4. Попрямував (1)

5. Присів (6)

6. Повис (4)

Відповідь: — — — — — (4, 1, 2, 6, 3, 5).

3) **Вправа «Встановіть відповідність».**

— Встановіть відповідність між персонажем і висловлюванням.

Женя

Може, не треба?

Мишко

Безглуздо ризикувати — це дурощі, а не хоробрість!

Михайло Петрович

Мишко, я тепер вірю.

Що? Не вилізу?

Толя

Підсади.

4) **Слухання оповідання Аніти Майданюк «Жадана ручка».**

Вправа «Мікрофон»

— Як ви гадаєте, чи помиряться дівчатка?

— Чи вибачили б ви Оленці?

— Чи зважала Наталка на почуття подружки, коли вихвалялася ручкою?

— Як би все склалося, якби Наталка була уважнішою до Оленки?

Вправа «Трибуна думок»

— Чи помічаєте ви, коли інші люди жертвують чимось заради вас?

5) **Вправа «Два — чотири — всі разом».**

— Самостійно уважно прочитайте частинки прислів'їв та усно їх складіть. Визначте прислів'я, яке найточніше виражає головну думку твору Всеволода Нестайка «Чи роблять так друзі?» (1 хв).

— Обміняйтесь своїми міркуваннями з товаришем, що сидить поруч за партою (1 хв).

— Об'єднайтеся в групи по 4 особи і порівняйте свої результати попередньої роботи в створених групах (1-й — 2-му, 3-й — 4-му) (2 хв).

— Якщо ви дійдете спільної згоди, запишіть складені прислів'я в зошити.

Презентування результатів у загальному колі (2 хв).

Прислів'я:

- Чоловік без друга, що їжа без солі.
- Хто хвалиться, той кається.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «Попс-формула»

Твердження. Потрібно бути доброзичливим (сміливим).

П (позиція) — Я вважаю, що... (*потрібно бути доброзичливим, сміливим*).

О (обґрунтування) — Тому що... (*добра, смілива людина користується повагою і шаную інших людей*).

П (приклад) — Я можу довести це на прикладі... (*Доброзичлива людина має багато друзів*).

С (судження) — Зважаючи на це, я роблю висновок про те, що... (*необхідно допомагати людям, не боятися ризикувати, щоб допомогти іншим*).

2. Домашнє завдання

Виразне читання та переказування оповідання за Всеволодом Нестайком «Чи роблять так друзі?» (с. 123–125).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 86. ТЕТЯНА КУЗЬМЕНКО «ПОДАРУНОК»

Мета: ознайомити учнів з твором Тетяни Кузьменко «Подарунок»; виробляти навички виразного читання; вчити розповідати про свої враження від прослуханого твору; розвивати критичне мислення, вміння висловлювати власну думку; виховувати доброзичливе ставлення до людей, бажання допомагати.

Обладнання: картки для ігрових завдань.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Вправа «Тепло товариша»

— Прочитайте слова.

— Кого вони вам нагадують?

доброта	людяність	чуйність
допомога	піклування	щирість
турбота	милосердя	вдячність

— Підніміть руки, уважні дітки, наступними — чуйні, а тепер — сердечні та щирі, а згодом — наполегливі, а потім — добрі й милосердні. Поверніть руки долонями одне до одного. Ви відчуєте тепло, яке посилає вам ваш товариш. Це тепло його серця, його душі, яке зігріває вас під час уроку.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

Виразне читання та переказування оповідання за Всеволодом Нестайком «Чи роблять так друзі?».

2) *Мовленнєва розминка.*

— Знайдіть у словах зайві букви. Читайте швидко, уникаючи їх.

Варенники, шинека, сосисики, вершки, масло, смецтана, ковбаса борозшно, калсач, морозиво, перчиво, цуркерка, короовай, крутна, шокколад, котилета, молйоко, родзиники, тірстечка, боршщ, кааша, хлоіб.

2. Мотивація навчальної діяльності

1) *Вправа «Додай слово».*

Щоб могли ми гарно жити,
Треба вчитися... (*дружити*).
А не кидатись словами,
Щоб не стати... (*ворогами*).
І запам'ятай собі —
З другом легше у... (*журбі*).
Друг нас виручити може,
У біді він... (*допоможе*).
А як пісня, жарт чи сміх —
Радість ділиться на... (*всіх*).
Друг нас може захистити,

Може з класом... (*помирити*).
Друг не стане кепкувати
І на людях нас... (*повчати*).
А як сварять всі навкруг —
Йде на захист справжній... (*друг*).
І ніколи не забудь!
Й ти для друга — вірним... (*будь*)!
Й ще одне запам'ятай:
Друзів ти... (*не забувай*)!
Знай, моя дитино мила,
Дружба — це велика... (*сила*)!

2) *Робота над ребусом.*

— Розшифруйте назву твору, над яким ми будемо працювати.

(Подарунок.)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Отже, сьогодні ми опрацюємо оповідання Тетяни Кузьменко «Подарунок». Удосконалимо навички читання речення з різною інтонацією, вміння відповідати на запитання, аналізувати текст, робити висновки.

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами (с. 125)

— Прочитайте правильно слова.

Розмірковуючи, радіокеруванні, фармацевтові, акція, хрещена, миттю, задумі, тицьнув, скуйовдила, аж дух забило, із-за рогу будинку.

— Значення яких слів ви не можете зрозуміти?

Хрещена (духовна мама)

Миттю (швидко)

Акція (зменшення; дія, операція)

Задумі (стан людини, яка заглибилась в думки)

Фармацевт (аптечний працівник)

Тицьнув (показав)

Скуйовдила (сплутати, кошлатити)

Аж дух забило (дуже вражений)

Із-за рогу будинку (вугол будинку)

2) Опрацювання оповідання Тетяни Кузьменко «Подарунок» (с. 126–127).

Читання із зупинками

— Зараз ми прочитаємо оповідання про хлопчика, який зробив нелегкий вибір.

— Поміркуйте, що він отримав навзамін.

Текст поділено на незавершені частини (6 частин).

• Читання тексту учителем (1-ша частина).

— Як ви вважаєте, як далі розгортатимуться події?

• Читання 2-ї частини учнями.

— Що почув Ілько?

— Як ви вважаєте, чому бабуся була засмучена?

• Читання 3-ї частини учнями.

— Чи здійснилось ваше передбачення?

— До яких почуттів вас спонукала розповідь бабусі?

— Як ви вважаєте, як поведеться Ілько?

• Читання 4-ї частини учнем.

— Чи справдилися ваші передбачення?

• Читання 5-ї частини учнем.

— Як ти ставишся до Ількового вчинку?

— Як ви вважаєте, чи можна було в цій ситуації поступити інакше, не так, як Ілько? Чому?

• Читання 6-ї частини учнями за особами.

— Чи очікували ви такої кінцівки оповідання?

— Яка важлива тема порушується в цьому оповіданні?

— Чи набули ви сьогодні нового досвіду? Якого саме?

Фізкультхвилинка

Використання стратегії «Шість капелюшків де Боно»

Білий капелюх — інформація, факти. (Бабуся не могла знайти гаманець.)

Червоний капелюх — твої емоції. (Співчували бабусі. Переживали, як поведеться Ілько.)

Чорний капелюх — застереження. (Бути зібраним.)

Жовтий капелюх — позитив. (Хлопчик допоміг бабусі.)

Зелений капелюх — ідеї, де можна застосувати. (Допомагати людям порадою, матеріально.)

Синій капелюх — Висновок. (Потрібно робити добро, допомагати іншим людям.)

Читання ланцюжком

Вправа «Читацьке колесо»

- Розкажи три важливі епізоди з твору.
- Склади власне продовження історії.
- Опиши свого улюбленого героя твору.
- Що ти хочеш запитати в героїв твору?
- Якби ти потрапив у історію, що б змінилося?
- Про що йдеться в тексті? (Яка його тема?)
- Чого навчає цей твір? (Головна думка.)

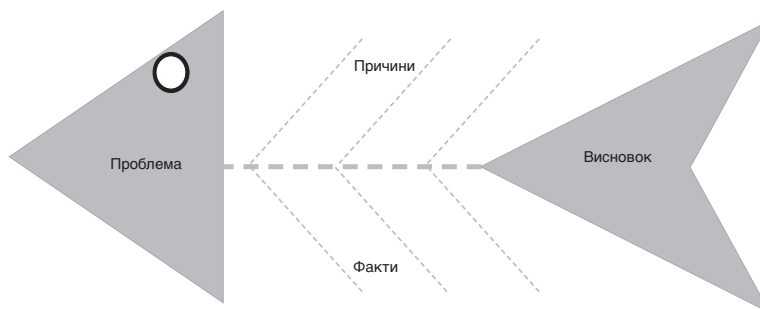
Читання за особами

- Назвіть дійових осіб оповідання.
- Хто є головним персонажем?
- Якими ви уявляєте головних персонажів оповідання?
- З якою інтонацією треба читати слова кожної дійової особи?
- Знайдіть діалог у тексті та прочитайте його.

Вправа «Трибуна думок»

- Як ви ставитеся до Ількового вчинку?
- Як би ви вчинили на його місці?
- Які риси властиві людині, здатній на самопожертву?

Використання стратегія «Фішбоун»

Проблема. Чи потрібно робити добро?

Причини: співчуття, людяність, доброта, благополуччя.

Факти:

- не пройшов повз;
- запропонував(-ти) свою допомогу;
- заплатив свої гроші за ліки (допомагати порадою, матеріально);
- чим більше ти віддаєш, тим більше ти маєш.

Висновок. Будь милосердним.

Вправа «А ти знаєш?»

— Існує думка, що весь час жертвувати собою заради інших — не завжди корисно для тієї людини, яка так чинить. А ви як вважаєте?

Самопожертва — жертвування собою, особистими інтересами, інколи навіть життям, заради блага інших людей без сподівання отримати щось у відповідь.

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Робота з деформованими реченнями. Робота в парах.

даЛюність родожча аз вес.

(Людяність дорожча за все.)

лоді ребДо лосмі биро.

(Добре діло роби сміло.)

- Як ви розумієте розкодовані прислів'я?

УРОКИ 87–89. ЗА ДЖЕННІФЕР МУР-МАЛЛІНОС «БЕЗПЕКА В ІНТЕРНЕТІ»

Мета: ознайомити учнів із твором «Безпека в інтернеті» за Дженніфер Мур-Маллінос; виробляти навички виразного читання; вчити розповідати про свої враження від прослуханого твору; розвивати критичне мислення, вміння висловлювати власну думку; актуалізувати знання про правила безпеки в інтернеті; виховувати відповідальне ставлення до власного здоров'я.

Обладнання: смайлики, картки для ігрових завдань, заготовки листівок для проектної діяльності.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна та здоров'язбережувальна, інформатична, технологічна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Вправа «Емоційне налаштування»

У ч е н ь

Що це діється у школі?
Школа — вулик, діти — бджоли,
Все гуде, двигтить, трясеться,
Наче буря, хтось несеться.
Хтось комусь підставив ніжку,
Хтось когось лупцює книжкою,
Хтось комусь сховав портфеля,
Хтось когось вже пхнув об двері...
Зрозуміло — це перерва,
Все навколо переверне!

У ч и т е л ь

Пролунав дзвінок — і диво,
Стало тихо і красиво,
Школа — нірка, діти — миші,
Щось сидять собі і пишуть.
Хтось рахує, хтось читає,
Хтось малює, хтось співає,
Що за диво той дзвінок?
Зрозуміло! Йде урок.

— Діти, часом не про наш клас ідеться?

— До якого уроку приготувались?

— Який настрій у вас після такої веселої перерви? (Діти показують смайликами свій настрій.)

— Наприкінці уроку ви їх почепите на дерево власних досягнень. (На дереві — написи: «Я — молодець!», «Я прекрасно працював!», «Добре!» «Я можу працювати краще!».)

— А зараз промовмо девіз нашого уроку.

Девіз:

Протягом уроку дружно працювати.
У царстві букв і звуків побувати.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) Вправа «Мікрофон».

— Діти, сьогодні до нас завітав цікавий гість. Дамо йому слово. (Заходить учень.)

— Доброго дня! Мене звуть Пам'ятайлик, я кореспондент журналу «Сходінки до інформатики», хочу дізнатися, як правила безпечної поведінки в комп'ютерному класі та за комп'ютером ви знаєте.

— Як потрібно заходити в комп'ютерний клас?

— А що строго заборонено приносити в комп'ютерний клас?

— Молодці! Я дуже задоволений вашими знаннями.

— Кореспонденти — люди допитливі й цікавляться особливими новинами. Я почув, що з учнями вашої школи трапилася пригода в комп'ютерному класі, й хочу почути ваш коментар.

— На уроці Василько пошепки запитав товариша: «Хочеш льодяник?». «Давай!» — відповів той. Обгортку від цукерки вони засунули під клавіатуру. А коли вчитель зробив їм зауваження, вони почали імітувати активну працю на уроці: Василько почав сильно стукати по клавіатурі, а його товариш став тикати пальцем в екран монітора.

— Які правила поведінки вони порушили? (Відповіді дітей.)

— Чудово! Отже, вам порада:

Правил безпеки дотримуйся, друже,
Тоді з комп'ютером будеш у дружбі!

— Бажаю успіхів!

2) Вправа «Правила в комп'ютерному класі».

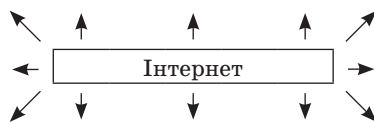
Під час роботи з комп'ютером дотримуйся таких правил:

- ✓ Тримай безпечну відстань від очей до екрана монітора — 50 см.
- ✓ Розміщуй ПК лише на рівній поверхні.
- ✓ Не використовуй сторонні предмети.
- ✓ Не торкайся проводів живлення, розеток, задньої панелі системного блока та монітора.
- ✓ Не принось на робоче місце їжу і напої.
- ✓ Руки мають бути чистими та сухими.
- ✓ Підключай шнур живлення лише під керівництвом учителя.
- ✓ Час безперервної роботи за комп'ютером не має перевищувати 15 хв.
- ✓ У разі виникнення незвичайної ситуації з комп'ютером: дивні сигнали, блимання, запах та інші неполадки в роботі, — негайно повідом учителя або лаборанта в школі, а вдома — дорослих.

2. Мотивація навчальної діяльності

Робота в групах

I група. Вправа «Асоціативний куцц»

(Безпека, фільми, ігри, знайомства, музика, розваги, книги, уроки...)

II група. Вправа «Сенкан»

Іменник. Комп'ютер.

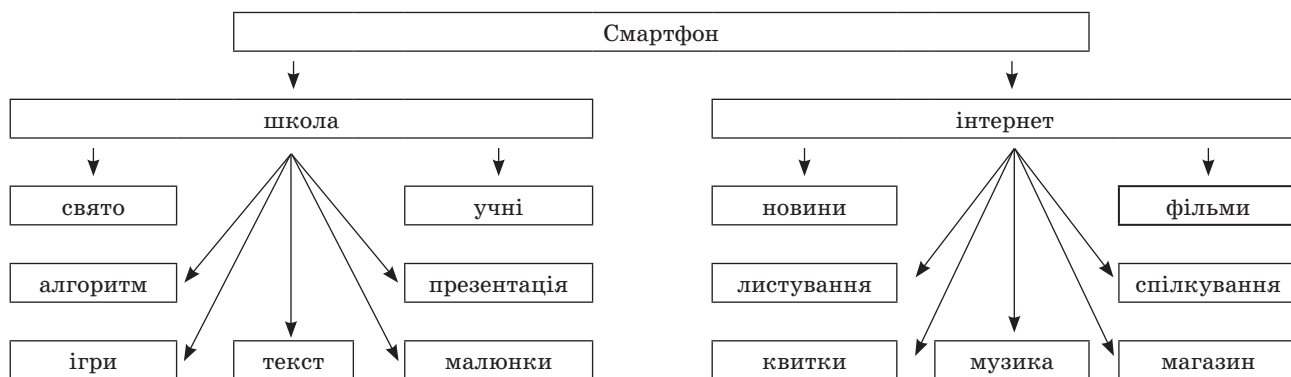
Прикметники. Новий, багатофункціональний.

Дієслова. Зчитує, показує, обробляє.

Враження від предмета. Корисна та цікава річ.

Висновок. Без комп'ютера не можна обійтися в сучасному житті.

III група. Вправа «Кластер»

IV група. Ребус

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Отже, сьогодні ми опрацюємо оповідання «Безпека в інтернеті» за Дженніфер Мур-Маллінос.

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами (с. 128)

— Прочитайте правильно слова.

Розповсюдження, узгоджувати, соцмережі.

— Значення яких слів ви не можете зрозуміти?

2) Опрацювання оповідання за Дженніфер Мур-Маллінос «Безпека в інтернеті» (с. 128–130).

Читання з позначками («система поміч»)

— Діти, читаючи текст, ви повинні з'ясувати: що ви вже знаєте; яку інформацію прочитали вперше; про що ви хотіли б дізнатися більше. Для цього ставте відповідні умовні позначки.

Умовні позначки:

«V» — я це знав;

«-» — це суперечить тому, що я знаю;

«+» — я цього не знав;

«?» — я хочу про це запитати.

— Що нового ви дізналися з тексту?

— Які слова вам потрапили вперше?

Фізкультхвилинка

У КОЛІ

У колі ми зібралися: (Учні рукою обводять коло.)

Ось — ти, ось — я! (Показують на того, хто навпроти, і на себе.)

Праворуч, ліворуч — велика сім'я. (Показують на сусідів праворуч та ліворуч.)

А хто тут із нами? (Рукою обводять коло.)

Яке твоє ім'я? (Усі діти одне за одним називають свої імена.)

Привіт! Привіт! (Махають рукою чи обирають інший жест для вітання.)

Ось — ти, ось — я! (Показують на того, хто навпроти, і на себе.)

Нам добре, нам весело: (Рукою обводять коло.)

Ось — ти, ось — я! (Показують на того, хто навпроти, і на себе.)

Ми в колі усі разом, як дружна сім'я. (Вигадують разом жести дружби.)

А хто тут із нами? Як твоє ім'я? (Рукою обводять коло.)

Привіт! Привіт! (Махають рукою чи обирають інший жест для вітання.)

Ось — ти, ось — я!

Читання ланцюжком

Вправа «Читацьке колесо»

— Розкажи три важливі правила.

— Склади власне правило.

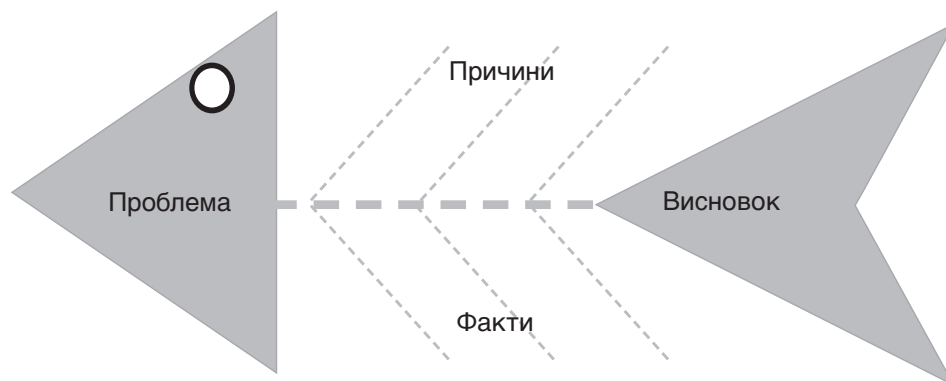
— Про що йдеться в тексті? (Яка його тема?)

— Чого навчає цей твір? (Головна думка.)

Вправа «Трибуна думок»

— Навіщо потрібно знати правила про безпеку в інтернеті?

Використання стратегія «Фішбоун»

Проблема. Як легко видобувають з людини інформацію?

Причини: довіра всім людям.

Факти:

- шахрайство;
- крадіжка.

Висновок. Будь обережним та уважним.

Вправа «Квест-цікавинка»

ЦІКАВІ ФАКТИ ПРО ІНТЕРНЕТ

1. Інтернетом користуються понад 2,4 млрд людей у всьому світі.
2. 1991 року інтернет став загальнодоступним.
3. За перші п'ять років свого існування інтернет охопив 50-мільйонну аудиторію (користувачів), наприклад, щоб радіо набрало таку аудиторію, потрібно було 38 років.
4. Програма для надсилання електронної пошти через інтернет з'явилася 1971 року.
5. Мережа «Інтернет» була створена в США як засіб надійної системи передавання інформації.
6. info.sern.ch — перший сайт у світі, який з'явився 1991 року. Його творцем є Тім Бернерс-Лі.
7. Найшвидший інтернет у світі — в Південній Кореї (середня швидкість — 25,3 мегабіт/сек), друге місце: Гонконг (середня швидкість — 16,3 мегабіт/сек), третє місце: Японія (середня швидкість — 15 мегабіт/сек).
8. Найповільніший інтернет у світі — в Лівії (середня швидкість 0,5 Мбіт/сек).
9. *WorldWideWeb* — найперший браузер у світі, створений 1990 року Тімом Бернерсом-Лі, пізніше цей браузер був перейменований у *Nexus*. Але найпоширенішим браузером на той час уважався *NCSA Mosaic*.
10. Згідно із резолюцією ООН від 3 червня 2011 року, доступ в інтернет є базовим правом людини, а відключення інтернету є порушенням прав людини.
11. *Google* — найпопулярніший сайт у світі.
12. У середньому людина проводить близько 51 хвилини за сеанс у мережі «Інтернет».
13. З-поміж 247 млрд електронних листів, що надсилаються щодня, 81 % — спам.

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Створення інтелект-карти «Інтернет».

— Запишіть нові та знайомі вам слова із тексту твору, створюючи інтелект-карту до поняття «інтернет».

2) Правила інтернет-безпеки та інтернет-етики (нетикету) для дітей та підлітків.

- Ніколи не давайте приватної інформації про себе (прізвище, номер телефону, адресу, номер школи) без дозволу батьків.
- Якщо хтось говорить вам, надсилає вам, або ви самі віднайшли в мережі щось, що непокоїть вас, не намагайтеся розібратися в цьому самостійно. Зверніться до батьків або вчителів — вони знають, що треба робити.

- Зустрічі в реальному житті зі знайомими по інтернет-спілкуванню не є дуже гарною ідеєю, оскільки люди можуть бути різними в електронному спілкуванні та під час реальної зустрічі. Якщо ж ви все ж хочете зустрітися з ними, повідомте про це батьків, і нехай вони підуть на першу зустріч разом з вами.
- Не відкривайте листи електронної пошти, файли або вебсторінки, отримані від людей, яких ви реально не знаєте або яким не довіряєте.
- Нікому не давайте свій пароль, за винятком дорослих вашої родини.
- Завжди дотримуйтеся сімейних правил інтернет-безпеки: вони розроблені для того, щоб ви почувалися комфортно і безпечно в мережі.
- Ніколи не робіть того, що може коштувати грошей вашій родині, окрім випадків, коли поруч з вами батьки.
- Завжди будьте ввічливими в електронному листуванні, тоді ваші кореспонденти будуть увічливими з вами.
- В електронних листах не застосовуйте текст, набраний у ВЕРХНЬОМУ РЕГІСТРІ — це сприймається в мережі як крик і може прикро вразити вашого співрозмовника.
- Не надсилайте в листі інформації значного обсягу (картинки, фотографії тощо) без попередньої домовленості з вашим співрозмовником.
- Не розсилайте листи з будь-якою інформацією незнайомим людям без їхнього прохання — це сприймається як «спам» і зазвичай засмучує користувачів мережі.
- Завжди поведіться в мережі так, як би ви хотіли, щоб поводитися з вами!

3) Вправа «Наші проєкти». Робота в групах.

— Об'єднайтеся в групи.

— Виготовте і презентуйте листівки-пам'ятки щодо безпечної поведінки в медіапросторі.

Листівки-пам'ятки можна робити кольоровими, зображувати графічно, за допомогою малюнків, знаків, це може бути просто текст.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «Знаю — Хочу знати — Дізнався»

З	Х	Д

У стовпчик «З» — поставити плюстик, учні промовляють те, про що їм було відомо з цієї теми.

У стовпчик «Х» — чого хотіли дізнатися під час уроку.

У стовпчик «Д» — що дізнались під час вивчення теми.

2. Домашнє завдання

Виразно читати та запам'ятати правила з оповідання «Безпека в інтернеті» за Дженніфер Мур-Малліснос (с. 128–130).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

---

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Отже, сьогодні ми починаємо вивчати новий розділ «Гордість і слава України», ознайомимось з віршем Марка Лукинюка «Україні».

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами

— Прочитайте правильно слова.

Колосисті, синьо-розложисті, бистротекучі, бори.

— Значення яких слів ви не можете зрозуміти?

Вправа «Передбачення» (за заголовком та ілюстрацією)

— Прочитайте заголовок.

— Як ви гадаєте, про що може йтися у вірші?

2) Опрацювання вірша Марка Лукинюка «Україні» (с. 131).

Читання вірша вчителем

Вправа «Читацьке колесо»

— Що любить поет у своєму рідному краї?

— Якими словами автор висловлює свою любов до рідної країни?

— Що ти любиш у своїй країні?

— Чому всі люди люблять свою Батьківщину?

— Яка основна думка вірша?

Підготовка до виразного читання вірша учнями

— З якою інтонацією слід читати вірш, щоб передати настрій поета.

— Який настрій цього твору? З яким почуттям його треба читати?

— Визначте темп і тон читання.

— Після яких рядків треба зробити малу павзу? Після яких — велику?

— На яких словах треба зробити логічний наголос?

Виразне читання вірша (конкурсне)

Фізкультхвилинка

Читання анаграм

Блюлю (люблю)

краУїна (Україна)

чканене (ненечка)

кисачдо (садочки)

драощі (радощі)

унцікраї (українці)

Читання учнями

Читання вірша учнями «ланцюжком» по строфах.

Хорове читання

— Знайдіть у вірші речення з порівняннями. Що із чим порівнює поет і на основі якої подібності?

— Навіщо автор уживає їх у своєму вірші?

— З якою інтонацією слід читати ці рядки?

— А тепер прочитаємо по черзі по дві строфи вірша.

Читання для друга

Гра «Диктор телебачення»

Читати вірш, періодично відриваючи погляд, щоб подивитися на глядачів.

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Робота над прислів'ями.

— Поясніть значення прислів'їв.

- Нема на світі другої України, немає другого Дніпра.
- Наша слава — Українська держава.

- Без верби і калини немає України.
- Вкраїна — мати, за неї треба головою стояти.
- На чужій стороні Вітчизна удвічі миліша.
- Жити — Вітчизні служити.
- Нема в світі, як своя країна!
- Людина без Вітчизни, як соловей без пісні.
- За народ і волю віддамо життя і долю.
- На Батьківщині і шкоринка — пиріг.
- Батьківщина — мати, умій за неї постояти.
- Люблять Батьківщину не за те, що вона велика, а за те, що своя. (Сенека.)
- Звідки знати безрідному, що таке любов до Батьківщини?

2) **Вправа «Сенкан».**

Іменник. Україна.

Прикметники. Незалежна, рідна.

Дієслова. Захищає, виховує, вирощує.

Враження від предмета. Я щасливий, що живу в Україні.

Висновок. Велика й могутня моя Україна.

3) **Гра «Подумай і скажи».**

— Узявши за початок літеру іншого кольору й «перестрибуючи» через одну, прочитайте слова.

а ж і т в П н д е ш і
 ц р н р Г и Г у
 р н у т о р ж м
 в н т о р ж м
 к а м о р ж м
 ж у ю ш п м б к н у

Відповідь. Україна, прапор, герб, гімн.

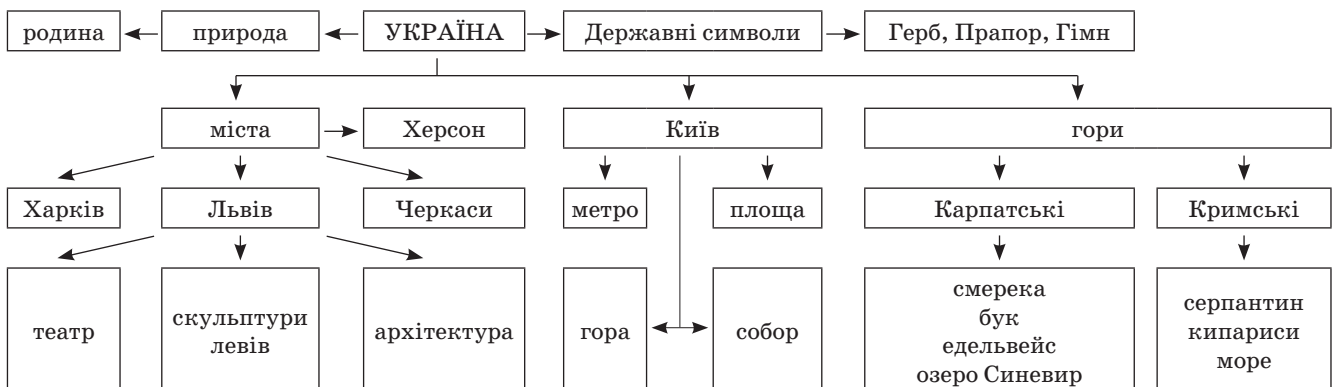
4) **Вправа «Квест».**

5) **Вправа «Асоціативний куц».**

6) **Вправа «Кластер».**

7) Вправа «Віночок віршів про Україну».

Послухай, як струмок дзвенить,
Як гомонить ліщина.
З тобою завжди кожну мить
Говорить Україна.
Послухай, як трава росте,
Напоєна дощами,
І як веде розмову степ
З тобою колосками.
Послухай, як вода шумить,
Дніпро до моря лине,
З тобою всюди кожну мить
Говорить Україна.

П. Осадчук

Любіть Україну, як сонце, любіть,
Як вітер, як трави, як води...
В годину щасливу і в радості мить,
Любіть у годину негоди.
Любіть Україну у сні й наяву,
Вишневу свою Україну,
Красу її, вічно живу і нову,
І мову її солов'їну.

В. Сосюра

Моя мати Україна —
Наче пташка сива,
Я в її крилі пір'їна,
Звихрена й щаслива.

Д. Павличко

Є з усіх одна країна,
Найрідніша нам усім.
То прекрасна Україна,
Нашого народу дім.

Г. Черінь

Зацвітає калина,
Зеленіє ліщина,
Степом котиться диво-луна.
Це моя Україна,

Це моя батьківщина,
Що, як тато і мама, одна.

А. Камінчук

Ми дуже любим весь наш край
І любим Україну,
Її лани, зелений гай,
В саду — рясну калину.

М. Познанська

Слова палкі, мелодія врочиста,
Державний гімн ми знаємо усі.
Для кожного села, містечка, міста —
Це клич один з мільйонів голосів.
Це наша клятва, заповідь священна.
Хай чують друзі й вороги,
Що Україна вічна, незнищенна,
Від неї ясне світло навкруги.

Н. Поклад

Є у сонця небо синє,
І гніздечко — у пташини.
А у кожної людини
Є матуся — Батьківщина.
Наша зветься — Україна.

Г. Черінь

Коріння мого роду — Україна,
Коріння України — давня Русь,
Земля батьків, свята моя Країно,
До тебе, як до матері, горнусь.
Як син радію добрим перемінам,
Добридень, вільна Україно-Русь!

В. Василяшко

У кожній бандурі —
Коштовна перлина:
Душа кобзаря —
Співця України.

Л. Чижова

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «Чарівний капелюх»

Діти пишуть свої імена та прізвища на окремих клаптиках паперу. Ці клаптики кладуть у капелюх або коробку, перемішують. Кожен по черзі витягує по одному клаптику. Учневі, чиє ім'я витягнули і назвали, кажуть добрі слова про те, як він працював на уроці. І так — аж до останнього клаптика в капелюсі.

2. Домашнє завдання

Виразне читання вірша Марка Лукинюка «Україні» (с. 131).
Створення ілюстрації до вірша.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 93. МАРІЯ ЯНОВСЬКА «НАША МОВА»

Мета: розширити і поглибити знання учнів про рідну мову, її значення в житті людини; показати красу і багатство рідної мови шляхом прослуховування і декламування віршів; розвивати вміння виразно, емоційно передавати зміст віршованого тексту; сприяти вихованню любові до рідного слова.

Обладнання: портрет Петра Яцика, хмара слів.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, громадянська та історична.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Робота над чистомовкою.*

Ну-ну-ну — я люблю свою країну.

Ну-ну-ну — її мову солов'їну.

Ну-ну-ну — мою рідну Україну.

3) *Робота над акровіршем.*

Материнська ласкава і дивна

Од пракореня нашого роду.

В ній пізнаєш себе як людину.

А без неї немає народу!

2. Мотивація навчальної діяльності

— Прислухайтесь, діти: зранку й до вечора навколо нас звучить мова. Ось у сусідній кімнаті з кимось розмовляє мама, по телевізору чути голос диктора, з вулиці лунають ледь чутні голоси людей. Ми всі так звикли до цього, що майже не помічаємо звучання мови. Ми чуємо її лише тоді, коли вона звернена безпосередньо до нас.

— А тепер припустімо на хвилинку, що мови нашої — та й інших мов на Землі — ще нема.

— Якою була тоді Земля?

— Якими були тоді люди? Поміркуйте.

— Нам навіть важко уявити, яка це була сумна й похмура картина: немає великих міст, навіть малих сіл, не ходять потяги, не літають літаки, немає автомобілів, скрізь тихо, порожньо й сумно. Стіною стоять непрохідні ліси, а в них хижі звірі, гадюки й сови. А хто там боязко визирає з печери?.. Та то ж первісна людина!.. Скоцюрбилась від холоду й страху, щільніше натягає на голі плечі якусь шкуру, сторожко оглядається... Такими наші пращури були колись, такими б вони і надовго залишились, якби не зробили геніального відкриття — винайшли мову.

Вправа «Квест-цікавинка»

1-й у ч е н ь / у ч е н и ц я. Мова допомагала людям порозумітися між собою, допомагала в їхньому важкому житті. Мова первісних людей була дуже бідною. Вона складалася з небагатьох слів. Значення кожного такого слова були нечіткі, їх супроводжували рухами, які допомагали людям порозумітися. Рухами вказували: «Піди туди!», «Візьми оце!», «Допоможи підняти!». Та минали століття, змінювалися люди, удосконалювалися й мови.

2-й у ч е н ь / у ч е н и ц я. А далі сталася подія величезної ваги: люди винайшли писемність.

Наша слов'янська писемність — знайомі й звичні літери абетки (демонстрування) — пройшла довжелезний шлях, поки дійшла до нас. Першою українською азбукою почали користуватися тисячу років тому. Увесь цей час вона змінювалась і вдосконалювалась, аж поки не стала такою, якою ми сьогодні користуємося.

3-й учень /учениця. Скільки мов на Землі? Хто знає?

Уважають, що приблизно 5 тисяч. Кожною розмовляє далеко не однакою кількістю людей: китайською, наприклад, говорять 1 млрд людей, а українською — приблизно 42 млн. Наша мова належить до високорозвинених мов світу. Багато зробили для вдосконалення нашої мови визначні представники народу — письменники, вчені, видавці книг, газет, журналів, освічені люди різних часів. Але особливо почесне місце належить Т. Г. Шевченку, який обробив, відшліфував і показав світові дорогоцінне каміння — мову простого пригнобленого тоді народу України.

Ми одержали в спадок сучасну українську мову — багату, розвинену, гнучку. Нею можна висловити все — від найскладніших і найновіших наукових відкриттів до найвеселіших віршів, пісень і оповідань.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Отже, сьогодні ми ознайомимося з віршем Марії Яновської «Наша мова».

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами

— Прочитайте правильно слова.

Гірські потоки, гомін поля, криця.

— Значення яких слів ви не можете зрозуміти?

Гірські потоки — річка (переважно невелика), струмок зі стрімкою течією.

Криця — сталь.

Вправа «Предбачення» (за заголовком)

— Прочитайте заголовок.

— Як ви гадаєте, про що може йтися у вірші?

2) Опрацювання вірша Марії Яновської «Наша мова» (с. 131–132).

Читання вірша вчителем

Вправа «Читацьке колесо»

— Що сказано у вірші про рідну мову?

— Чи любить авторка рідну мову? Чому ви так вважаєте?

— Що поетеса розповідає про мову?

— Яке порівняння використовує авторка?

— Як ви його розумієте?

Вправа «Трибуна думок»

— Чому рідну мову вважають *скарбом нації*?

Підготовка до виразного читання вірша учнями

— З якою інтонацією слід читати вірш, щоб передати настрій поета?

— Який настрій цього твору? З яким почуттям його треба читати?

— Визначте темп і тон читання.

— Після яких рядків треба зробити малу павзу? Після яких — велику?

— На яких словах треба зробити логічний наголос?

Фізкультхвилинка

Гра «Диктор телебачення»

Читати вірш, періодично відриваючи погляд, щоб подивитися на глядачів.

Вправа «Квест-цікавинка»

9 листопада — День української писемності та мови.

За традицією, у День української писемності та мови ми згадуємо Нестора Літописця, автора «По-вісті минулих літ», якого вважають *батьком української історії*, братів Кирила й Мефодія — видатних просвітителів, творців слов'янського письма. А ще — започаткований щорічний Міжнародний конкурс знавців української мови імені Петра Яцика.

Цей унікальний мовний марафон був ініційований видатним українським меценатом і громадським діячем Петром Яциком, який усе життя прожив у Канаді, але завжди пам'ятав про рідну землю.

Після здобуття Україною незалежності він часто приїздив до країни. Мовна ситуація в Україні дуже непокоїла Петра Яцика, бо він був переконаний, що є мова — є й держава, немає мови — немає держави.

Так народилася ідея конкурсу з української мови для української ж молоді. Рік від року конкурс набуває популярності, бо головна мета цього мовного змагання — утверджувати державний статус української мови, підносити її престиж.

У нас, українців, є ще одна цікава традиція, яка з'явилася 2000 року — у День української писемності й мови всі українці пишуть радіодиктант єдності. Це щорічний захід, на якому всі охочі матимуть змогу перевірити власні знання з граматики та пунктуації. Щороку до нього долучаються українці з різних куточків світу, адже мова об'єднує на будь-якій відстані.

Ознайомлення із біографією Петра Яцика

Петро Яцик народився 7 липня 1921 року на Львівщині в селянській родині, учився на сільсько-господарських та залізничних курсах. Працював помічником машиніста. Коли йому виповнилось 18 років, почалася війна.

1944 року виїхав на Захід. 1945 року опинився в Баварії (Німеччина). Закінчив середню школу. 1947 року вступив до студії політичної економії в Регенсбурзі. 1949 року приїхав до Канади з сімома доларами в кишені та знанням ламаної англійської мови.

1950 року Петро Яцик з двома приятелями заснували українську книгарню в Торонто.

Петро Яцик очолив комітет, що збирав кошти для створення українознавчої кафедри в Гарварді. Заснував Центр дослідження історії України в Канаді. Подарував мільйон доларів для розвитку центру.

На кошти Освітньої фундації Яцика здійснився переклад англійською мовою «Історії України-Русі» Михайла Грушевського.

2000 року відбувся Перший Міжнародний конкурс знавців української мови. За рішенням Ліги українських меценатів конкурсу було присвоєно ім'я Петра Яцика, а його дочка Надія стала почесним головою конкурсу.

Петро Яцик уважав: «Добрі знання коштують грошей. Гроші стимулюють розумну дитину до праці. Це інтелект нації. Це праця над собою, а кожна праця потребує винагороди».

Премія за I місце в Міжнародному конкурсі знавців української мови імені Петра Яцика учням 10–11-х класів з 2000 року становила 7 тисяч гривень.

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Вправа «Віночок віршів про мову».

1-й учень

Яка ж багата рідна мова!
Увесь чарівний світ у ній!
Вона барвиста і чудова,
І нищити її не смій!

2-й учень

Вона про все тобі розкаже,
Чарівних слів тебе навчить,
Усе розкриє і покаже,
Як правильно у світі жити.

3-й учень

В ній стільки слів, що й не збагнути!
І приказок, і порівнянь.
А мову знаючи, здобути
Ти зможеш просто безліч знань.

УРОК 94. ДМИТРО БІЛОУС «ДИВНЕ РОЗМАЇТТЯ»

Мета: розширити і поглибити знання учнів про рідну мову, її значення в житті людини; показати красу і багатство рідної мови шляхом прослуховування і декламування віршів; розвивати вміння виразно, емоційно передавати зміст віршованого тексту; сприяти вихованню любові до рідного слова.

Обладнання: картки.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, громадянська та історична.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

Стежечка-мережечка привела всіх в клас,
Стежечка-мережечка тішила всіх нас,

Кожного за руку привела до знань,
Кожному відкрила світ нових бажань.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Робота над чистомовкою.*

Ра-ра-ра — розпочалася гра.
Ру-ру-ру — ми продовжуємо гру.
Ри-ри-ри — книжечку бери.

Ре-ре-ре — ми співаєм: соль, мі, ре.
Рі-рі-рі — ми кмітливі школярі.

3) *Робота над скоромовкою.*

Скоро, скоро мовить Ганка
Скоромовки-спотиканки.

Слово в слово Слава ловко,
Скоро мовить скоромовки.

Грицько Бойко

4) *Тренування дихального апарату.*

— Прочитайте прислів'я з різною інтонацією та в різному темпі (радісно і швидко; сумно і повільно, здивовано, запитуючи).

Від теплового слова і лід розмерзається.

5) *Робота над загадкою.*

- Рідна мені до болю — дужий я із тобою,
Батьківська, материнська, мово моя... (*українська*).

В. Бичко

6) *Робота над віршем.*

ЛЮБІТЬ РІДНУ МОВУ

Мова — краса спілкування,
Мова — як сонце ясне,
Мова — то предків надбання,
Мова — багатство моє.
Мова — то чиста криниця,
Де б'є, мов сльоза, джерело,

Мова — це наша світлиця,
Вона, як добірне зерно.
Мова — державна перлина,
Нею завжди дорожить:
Без мови немає країни —
Мову, як матір, любіть!

Федір Пантов

2. Мотивація навчальної діяльності

— В Україні, крім українців, живуть люди різних національностей — білоруси, поляки, болгари, угорці, румуни, вірмени, євреї, татари та багато інших. У них різні рідні мови, а спільна одна — українська, бо всі ці люди — громадяни України. Українська мова — державна мова країни.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Отже, сьогодні ми ознайомимося з віршем Дмитра Білоуса «Дивне розмаїття».

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами

Барвистім розмаїтті, дивна дивина, порожніш.

— Значення яких слів ви не можете зрозуміти?

Розмаїття — різноманітність чогось, неоднаковість, несхожість з іншим.

Вправа «Передбачення» (за заголовком)

— Прочитайте заголовок.

— Як ви гадаєте, про що може йтися у вірші?

2) Опрацювання вірша Дмитра Білоуса «Дивне розмаїття» (с. 131–132).

Читання вірша вчителем

Вправа «Читацьке колесо»

— Про яке розмаїття пише автор?

— До яких думок і почуттів спонукав вас вірш?

— Як поет звертається до читачів?

— Із чим автор порівнює кількість мов у світі?

— Які слова він дібрав, щоб описати незвичайний світ мов?

Підготовка до виразного читання вірша учнями

— З якою інтонацією слід читати вірш, щоб передати настрій поета?

— Який настрій цього твору? З яким почуттям його треба читати?

— Визначте темп і тон читання.

— Після яких рядків треба зробити малу павзу? Після яких — велику?

— На яких словах треба зробити логічний наголос?

Вправа «Трибуна думок»

— Яку думку передано у виділеному реченні вірша?

Гра «Диктор телебачення»

Читати вірш, періодично відриваючи погляд, щоб подивитися на глядачів.

Вправа «Письмо для себе»

— Яка головна думка вірша? Запишіть.

Фізкультхвилинка

3) Опрацювання вірша «Про іноземні мови».

Чую в трамваї зблизька:

— Брат говорить на англійській.

А я теж її вивчаю,

Та на рідній розмовляю.

Будьмо обережні в слові:

Ми не їздимо на мові,

Ми говорим мовою,

Гарною, чудовою.

Говори англійською,

Хочеш — італійською,

Будь-якою говори,

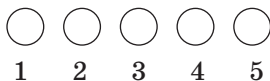
Ти на мові не сиди.

Вправа «Мікрофон»

— Чого навчає авторка вірша?

— Чому важливо говорити грамотно, без помилок?

— Позначте на шкалі, скільки зусиль ви готові докласти, щоб поліпшити своє мовлення. Зафарбуйте відповідний кружечок.

4) Вправа «Квест-цікавинка».

21 лютого — Міжнародний день рідної мови.

Ідея створення Дня рідної мови

21 лютого всі країни світу святкують День рідної мови. Це свято започаткували 1999 року, а святкують з 2000, тож йому вже 22 роки. На сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО в Парижі постановили, що таке свято має існувати для підтримки багатомовності, а також мовного і культурного різноманіття. Воно має стати ще одним поштовхом та нагадуванням про необхідність збереження мов, народностей та їхньої культурної спадщини.

Чому саме 21 лютого? Цю дату обрали, бо 1952 року пакистанська влада проголосила офіційною і єдиною державною мовою урду. Проте, нею розмовляло лише 3 % населення. На Сході країни, де всі говорили бенгальською, саме 21 лютого почалися масові протести, організовані студентами. Поліціянти жорстоко розганяли протести і навіть убили кількох молодих людей. У пам'ять про тих, хто загинув у боротьбі за рідну мову, обрали таку символічну дату.

Цікаві факти про українську мову

1. Унікальна властивість української мови — двоїна. Зараз про неї мало кому відомо, адже її вилучили примусово 1933 року, щоби наша мова не мала таких відмінних рис від російської. Хоча, раніше, казали не «два слова», а «дві слові», не «дві руки», а «дві руці», не «чотири вікна», а «чотири вікні». Це яскравий приклад того, яких штучних змін зазнала наша мова через намагання її знищити чи замінити.
2. У 1918–1920 роках українська мова була офіційною мовою Кубанської Народної Республіки. А, ще раніше, якщо поглянути на мовну карту 1871 року, вона була поширена ще далі. Зараз навіть на території сучасної України не всі спілкуються українською.
3. Надавати усім словам зменшувально-пестливої форми — це не тільки особливість мови, а й особливість поведінки, рис, притаманних українському народу. Навіть Державний Гімн містить пестливі слова типу «сторонці» чи, навіть, «воріженьки».
4. Найбільша кількість слів в українській мові починається з літери «П», а найменше в нас слів, які починаються на «Ф», і ті, що є, здебільшого — запозичені з інших мов. Ця буква взагалі специфічна, адже раніше звуки, які вона позначала, вимовляли як [хв]: *хвіртка, Хведір, шахва* тощо.
5. Українська мова має напівофіційний статус у США, а саме в окрузі Кук штату Іллінойс, до якого входить Чикаго. Наша мова там, виявляється, одна з найбільш уживаних.

А ще нашу мову протягом останніх чотирьох століть намагалися знищити аж 134 рази! І, наскільки вона стійка, можна лише уявити, адже вона і досі в Україні. Нею розмовляють, навчаються, співають, пишуть поезію та прозу.

Відомі вислови та цитати про мову

- Мова росте елементарно, разом з душею народу і мало дбає на граматичні правила. (*Іван Франко*)
- Мова перемагає своїх суперників не завдяки якимось внутрішнім якостям, а тому, що її носії є войовничіші, фанатичніші, культурніші, заповзятливіші. (*А. Мартіне*)
- Людина вища за тварину здатністю до мови, але нижча за неї, коли негідно поводить з мовою. (*Сааді*)
- Якщо людина не знає мови народу, на землі якого проживає, то вона є або гостем, або окупантом, або не має розуму. (*Ш. Бернар*)
- Глибокі води — слова вуст людини. (*Соломон*)
- Чужу мову можна вивчити за шість років, а свою треба вчити все життя. (*Франсуа Вольтер*)
- Щоб любити — треба знати, а щоб проникнути в таку тонку й неосязну, величну й багатогранну річ, як мова, треба її любити. (*Василь Сухомлинський*)
- Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову. (*Ліна Костенко*)
- Скільки української мовної території, стільки й української державності. (*Іван Заєць*)

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Гра «Утвори нові слова».

Українська — а, у, на, нас, курс, сак, каса, каска, рак, рана, кран, рука, крук, Україна, ...

УРОК 95. АНІТА МАЙДАНЮК «ЗВІДКИ ПРИХОДЯТЬ СЛОВА?». ІЗ ЖУРНАЛУ «ДЖМІЛЬ» «ФУТБОЛЬНИЙ МАТЧ». ДІАЛОГ «ПРО ЩО МОВА?»

Мета: розширити і поглибити знання учнів про рідну мову, її значення в житті людини; показати красу і багатство рідної мови шляхом прослуховування і декламування віршів; розвивати вміння виразно, емоційно передавати зміст віршованого тексту; сприяти вихованню любові до рідного слова.

Обладнання: словники, чистомовки, скоромовки, тест.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, громадянська та історична.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

— Погляньте одне на одного, усміхніться. Нехай із промінчиків добра, що засяяли на ваших обличчях, розпочнеться наш урок. Сподіваюся, що ми докладемо зусиль, щоб урок був результативним, але треба подбати про власне здоров'я. Тому скористайтеся порадами.

Навіть найрозумніший може помилитися. Не хвилюйтеся, якщо відповідь буде неправильною. Тому я закликаю вас до співпраці.

Вправа «Очікування від уроку»

Учитель кидає м'ячик, а той, хто спіймав, висловлює свої очікування від уроку.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Робота над чистомовкою.*

Ав-ав-ав — повзик пісню заспівав,
Ав-ав-ав — всіх про ранок сповіщав.
Ук-ук-ук — дуже любить він фундук:
Укт-укт-укт — запасає цей продукт.
Ук-ук-ук — хто тут стука тук та тук?
Уг-уг-уг — дятел, лісу добрий друг!
Ду-ду-ду — ловить дятел для обіду
Да-да-да — вусаца і короїда.

3) *Робота над скоромовкою.*

Галасливі гави й галки в гусенят взяли скакалки.
Гусенята їм гелгочуть, що й вони скакати хочуть.

2. Мотивація навчальної діяльності

1) *Ознайомлення із висловами про мову.*

Барвистість одвічна народної мови — це щось невимовне, прекрасне, казкове: і ласка любові, й червона калина, і пісня досвітня в гаях — солов'їна. (Павло Усенко)

Безсмертя народу — у його мові. (Чингіз Айтматов)

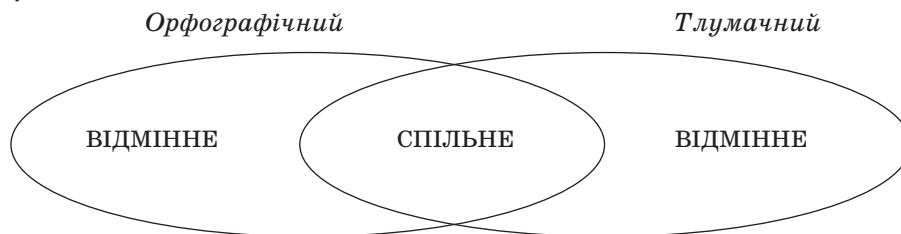
Коли слово не б'є, то і палиця не допоможе. (Сократ)

2) *Робота над загадкою.*

- Незчисленна ми родина,
В нас на всіх одна хатина,
Але в ній — і мир, і лад,
І сусід сусіду рад.
Ну, а хто із нас щось значить,
Кожен сам вам розтлумачить. (Тлумачний словник.)

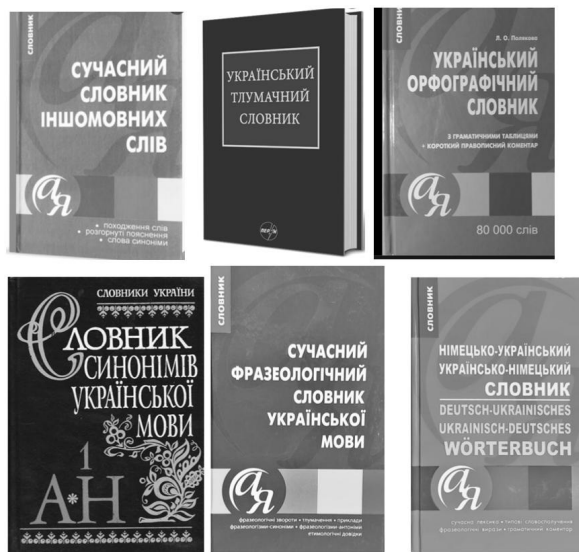
— Які ще є словники?

3) Кола Ейлера — Вєнна.

4) Виставка словників.

— З якими словниками ви вже знайомі?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Отже, сьогодні ми ознайомимося з текстом Аніти Майданюк «Звідки приходять слова?», статтю із журналу «Джміль» та попрацюємо над діалогом.

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами

Гармонія, бібліотека, бульвар, футбол, рюкзак, фінал, тюльпан.

— Значення яких слів ви не можете зрозуміти?

Вправа «Передбачення» (за заголовком)

— Прочитайте заголовок.

— Чи можеш ти дати відповідь?

2) Опрацювання оповідання Аніти Майданюк «Звідки приходять слова?» (с. 133).

Читання з позначками («система поміч»)

— Діти, читаючи текст, ви повинні з'ясувати: що ви вже знаєте; яку інформацію прочитали вперше; про що ви хотіли б дізнатися більше. Для цього ставте відповідні умовні позначки.

Умовні позначки:

«V» — я це знав;

«-» — це суперечить тому, що я знаю;

«+» — я цього не знав;

«?» — я хочу про це запитати.

— Що нового ви дізналися з тексту?

— Які слова вам потрапили вперше?

Читання ланцюжком

Вправа «Дослідник»

— Знайдіть 18 слів іншомовного походження в розповіді школярів.

Робота над прислів'ями. Технологія «Два — чотири — всі разом»

Пари отримують завдання: з окремих частинок скласти прислів'я. Пари об'єднуються в четвірки.

Завдання: порівняти результати попередньої роботи, дійти згоди. Кожна четвірка запитує, які прислів'я склали, та пояснює їх значення.

— Поясніть значення прислів'їв.

- Для кожного його мова — найкраща й найсолодша.
- Не лінуйся сказати, щоб тебе зрозуміли.

Фізкультхвилинка

3) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами

Матч, футбол, тайм, рефері, пенальті, форвард, голкіпер, фінал.

— Значення яких слів ви не можете зрозуміти?

Матч — спортивне змагання між двома командами або окремими учасниками за певною програмою.

Тайм — частина спортивної гри, що відбувається протягом певного встановленого часу (у футболі — половина призначеної для гри часу).

Рефері — суддя спортивних змагань.

Пенальті (у грі в футбол) — штрафний удар з відстані в одинадцять метрів, який відбиває лише воротар без захисників; одинадцятиметровий удар.

Форвард — гравець футбольної, хокейної, бейсбольної та деяких інших команд, який атакує противника, щоб забити м'яч, шайбу в його ворота; нападаючий.

Голкіпер — те саме, що воротар.

Вправа «Передбачення» (за заголовком)

— Прочитайте заголовок.

— Чи можете передбачити, про що йтиметься в статті?

4) Опрацювання статті із журналу «Джміль» «Футбольний матч» (с. 134).

Читання для друга

Вправа «Дослідник»

— Знайдіть у розмові дівчаток 9 слів, які завітали до нас з англійської мови.

5) Робота над діалогом «Про що мова?» (с. 134).

Робота зі словами

Селфі, планшет, смайлик, вікенд, імейл.

— Значення яких слів ви не можете зрозуміти?

Читання діалогу

— Чи зрозуміла вам мова подружок?

— Чи легко збагнути, про що йдеться, людям старшого віку?

Складання діалогу «У зоопарку»

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Вправа «Квест-цікавинка».

Слід бути уважними та обережними з використанням іншомовних слів в усному і писемному мовленні. Якщо іншомовне слово можна замінити відповідним українським, то вживання іншомовного не завжди доречне. Занадто часте вживання слів іншомовного походження засмічує мовлення, робить його малозрозумілим для слухачів, співрозмовників. Бажано користуватися в спілкуванні національною мовою, що значно полегшить взаєморозуміння.

2) Тестування.

1. Хто автор оповідання «Звідки приходять слова?»?
А Аніта Майданенко   Б Аніта Майданюк
В Аніта Луценко
2. Познач слова, які подарувала світові українська мова.
А Мрія, віхола, борщ   Б козак, тюльпан, гиря
В гай, вареники, громада
3. З яких мов прийшли до нас слова *козак, тюльпан, гиря*?
А Зі східних   Б із західних
В із південних
4. З якої мови прийшли до нас слова *бібліотека, гармонія*?
А З латинської мови   Б з грецької мови
В із православ'янської мови
5. З якої мови до нас прийшли слова *мати, тато, жито*?
А З латинської мови   Б з грецької мови
В із праслов'янської мови
6. Із якої мови прийшли до нас слова *клас, студент*?
А З латинської мови
Б з грецької мови
В із праслов'янської мови
7. Встанови відповідність: із яких мов прийшли до нас слова?

Слова	Мови
1 бульвар	А англійська
2 фінал	Б французька
3 футбол	В німецька
4 рюкзак	Г італійська
8. Як називають усі перелічені в тексті слова?
А Праслов'янськими словами
Б давніми словами
В словами іншомовного походження

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Метод «Капелюшки де Боно»

- Білий — колір чистоти.
Що мені відомо про словники?
- Червоний — колір життя, відчуттів.
Навіщо потрібні знати слова іншомовного походження?
- Чорний — колір землі, здорового глузду.
Назвіть слова, які мають іншомовне походження.
- Зелений — колір досліджень.
Де можна дізнатися про іншомовні слова?
- Синій — колір знань.
Навіщо потрібні знання, здобуті сьогодні на уроці?

2. Домашнє завдання

Дібрати 10 слів іншомовного походження та пояснити їхні значення.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОКИ 96–97. ЗА МАРТОЮ ПРЕВАРСЬКОЮ «КРУШЕЛЬНИЦЬКА СОЛОМІЯ АМВРОСІВНА»

Мета: ознайомити учнів із твором про геніальну співачку Соломію Крушельницьку, її біографією, досягненнями; залучати дітей до джерел і витоків народної спадщини; розвивати навички виразного читання, пізнавальний інтерес до минулого і сьогодення рідного краю; виховати почуття гордості за рідну землю, бажання бути корисним рідній країні.

Обладнання: ромашки, ребуси, індивідуальні картки, тест.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Освітні галузі: мовно-літературна, громадянська та історична.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

— Сьогодні на уроці будемо працювати так:

Ввічливо

Сміливо

Чемно

Старанно

Згуртовано

Дружно

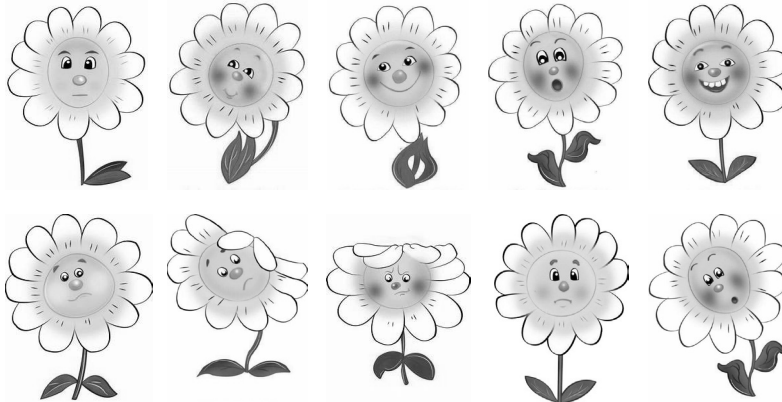
Наполегливо

Уважно

Відповідально

Емоційне налаштування

— Перегляньте уважно екран настрою та виберіть ромашку, що відображає ваш настрій.

— А тепер послухайте музику. (Лунає мелодія.) Чи змінився у вас настрій?

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Робота над чистомовкою.*

Ас-ас-ас — наш чудовий клас,

Зі-зі-зі — усі ми друзі.

Ем-ем-ем — нікого не підведем!

Ім-ім-ім — нам весело усім!

2) *Робота над скоромовкою.*

БАРАБАН

Барабанчик
Бухав, бухав.
Барабанив я
І слухав.
А бабуся каже:
— Досить!

Бач, Богдан
Побухать просить! —
Дав я брату
Барабан —
Хай побухає
Богдан.

Варвара Гринько

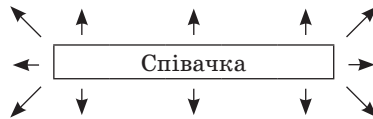
2. Мотивація навчальної діяльності

1) Робота над загадкою.

- Інструмент бере у руки —
Линуть чисті, ніжні звуки.
Люди кажуть: «Це талант!»
Добре грає... (музикант).

— Назвіть професії, пов'язані з музикою. (Композитор, співак, співачка, поет, музикант...)

2) Вправа «Асоціативний куц».

(Мелодія, композитор, співак, ноти, голос, талант...)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Отже, сьогодні ми ознайомимося з оповіданням за Мартою Преварською «Крушельницька Софія Амвросіївна».

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами. Розгадування ребусів.

— Розкодуйте та прочитайте правильно слова.

— Значення яких слів ви не можете зрозуміти?

Вправа «Передбачення» (за заголовком)

- Прочитайте заголовок.
- Як ви гадаєте, про що може йтися в тексті?

2) **Опрацювання оповідання за Мартою Преварською «Крушельницька Соломія Амвросіївна» (с. 135–137).**

Комбіноване читання «вчитель — учень»

Вправа «Читацьке колесо»

- Хто така Соломія Крушельницька?
- Якою Соломія була в дитинстві? Що її захоплювало?
- Яка інформація в тексті говорить про те, що Соломія Крушельницька була видатною українською співачкою?
- Яка основна думка оповідання?

Фізкультхвилинка

Вправа «Позначте рядки, які відповідають змісту оповідання»

- Соломія Крушельницька — найвидатніша українська оперна співачка.
- Уся її велика родина складалася з батька, матері та вісьмох дітей.
- Маленької дівчинкою вона грала на скрипці.
- Соломія Крушельницька навчалася в Львівській консерваторії.
- Вокалістка співала провідні партії в оперних театрах Італії.
- Постійно проживаючи в Італії, співачка тріумфально гастролювала в Португалії, Єгипті, Алжирі, Іспанії, Аргентині, Бразилії, Франції.
- Співачка любила відпочивати на березі Чорного моря.
- Вона добре володіла польською, німецькою, англійською, італійською та іспанською мовами.
- 1939 року співачка повертається на Батьківщину.
- У Львові Крушельницька стала викладачем Львівської державної консерваторії імені Миколи Лисенка.
- Нині в її будинку проживають актори.
- Сьогодні ім'ям Соломії Крушельницької названо Львівський оперний театр.

3) **Слухання запису співу Соломії Крушельницької «Ой, летіли білі гуси» (https://youtu.be/JD7LZznBV_A).**

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) **Цікаві факти з біографії (https://youtu.be/53XZp_3AFoU).**

2) **Вправа «Квест-цікавинка».**

- Урятувала прем'єру «Мадам Баттерфляй» Пуччіні.

У лютому 1904 року композитор Джакомо Пуччіні в міланському театрі «Ла Скала» презентував свою нову оперу «Мадам Баттерфляй». Прем'єра провалилася, оперу освістали. Пуччіні був приголомшений цією невдачею, але друзі умовили його переписати оперу і запросити на головну партію Соломію Крушельницьку. І коли 29 травня на сцені театру «Гранде» в Брешії відбулася прем'єра оновленої «Мадам Баттерфляй» із Крушельницькою — це був тріумф. Артистів і самого композитора 17 разів викликали на сцену й осипали оваціями. Зворушений Пуччіні надіслав Крушельницькій свій портрет із написом: «Найпрекрасніший і найчарівніший Баттерфляй».

- Головні ролі в оперних постановках Санкт-Петербурга.

У культурній столиці Російської імперії — Санкт-Петербурзі — Соломія Крушельницька співала головні партії в 12 операх. Гру її високо оцінила російська критика: «Дуже добре!», «Чудово!», «Прекрасно!», «Небувало гарно!». Збуджена публіка не полишала залу. Бурхливі оплески, овації, вигуки «браво» тривали так довго, як співачка була на сцені.

- Французькою пояснила російському цареві, що співала пісні українською.

Родина російського імператора Миколи II звернулася із проханням до Крушельницької дати концерт у царському палаці. Співачка погодилася. Протягом вечора вона співала для царської родини та гостей арії з відомих опер різними мовами, а на завершення концерту заспівала кілька українських народних пісень.

Царю Миколі II так сподобалися пісні, що він запитав Соломію Крушельницьку, якою це мовою вона співала і про що в них ідеться. Співачка відповіла французькою. Оповідвши зміст пісень, вона наголосила, що це пісні її рідною мовою — українською.

3) *Письмо для себе.*

— Що ти запам'ятав/запам'ятала про Соломію Крушельницьку?

4) *Вправа «Сенкан».*

Іменник. Соломія.

Прикметники. Талановита, наполеглива.

Дієслова. Навчалася, співала, грала.

Враження від предмета. Соломія навчалася в Львові.

Висновок. Талановита співачка.

5) *Вправа «Філворд».*

С	о	л	о	м	і	я	ц	у	к	к
ц	п	і	с	н	і	е	н	г	ш	щ
й	ц	у	е	е	т	е	а	т	р	х
Б	а	т	ь	к	і	в	щ	и	н	а
І	т	а	л	і	я	й	й	у	к	е
У	к	р	а	ї	н	а	у	к	е	н
й	б	а	т	ь	к	о	й	ц	у	к
в	і	с	і	м	й	у	к	е	н	г
к	о	м	п	о	з	и	т	о	р	и
п	и	с	ь	м	е	н	н	и	к	и
х	у	д	о	ж	н	и	к	и	й	ц
й	у	к	с	п	і	в	а	ч	к	а
ф	о	р	т	е	п	і	а	н	о	й
й	ц	у	Л	ь	в	і	в	й	ц	у

(Соломія, пісні, театр, Батьківщина, Італія, Україна, батько, вісім, композитори, письменники, художники, співачка, фортепіано, Львів.)

б) *Тестування.*

- Символом чого була Соломія Крушельницька?
 А вихованості   Б неперевершеності   В досконалості   Г чемності
- Де і коли народилася співачка?
 А 23 вересня 1972 року в селі Беявинцях на Тернопільщині
 Б 23 вересня 1872 року в селі Беявинцях на Полтавщині
 В 23 вересня 1872 року в селі Беявинцях на Тернопільщині
 Г 23 вересня 1972 року в селі Беявинцях на Полтавщині
- Співачка народилася в родині...
 А вчителів   Б лікарів   В кріпаків   Г священника
- Скільки дітей було в родині співачки?
 А 6   Б 7   В 8   Г 9
- Хто організував хор, у якому з 10 років співала Соломія?
 А. Священник   Б мати співачки   В батько співачки   Г сільський голова

УРОКИ 99–100. ЗА МАРТОЮ ПРЕВАРСЬКОЮ «БІЛОКУР КАТЕРИНА ВАСИЛІВНА»

Мета: ознайомити учнів із твором про талановиту художницю Катерину Білокур, її біографією, досягненнями; залучати дітей до джерел і витоків народної спадщини; розвивати навички виразного читання, пізнавальний інтерес до минулого і сьогодення рідного краю; виховувати почуття гордості за рідну землю, бажання бути корисним рідній країні.

Обладнання: ребуси, індивідуальні картки, картини, тест.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Освітні галузі: мовно-літературна, громадянська та історична, мистецька.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

Рушаємо в подорож ми за знаннями.
Візьмемо кмітливість в дорогу із нами.
Фантазія, вигадка стануть в пригоді.
Отож, вирушаймо! Лінитися годі!

— Діти, чи знаєте ви, який рекорд зі швидкості читання встановила 16-річна дівчинка з міста Києва Ірина Іванченко? Вона читає 533 слова на хвилину з повним розумінням прочитаного.

— Діти, що потрібно робити, щоби гарно читати?

— А що ви любляете читати найбільше?

— Чого ви очікуєте від сьогоднішнього уроку? Запишіть свої очікування на квіточках.

— А я хочу, щоб він був пізнавальним і цікавим для вас.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) Робота над чистомовкою.

Ці-ці-ці — взяли ми кольорові олівці,
Ли-ли-ли — поруч фарби ми поклали.
Ва-ва-ва — в альбомі квітка яскрава,
Ім-ім-ім — нам весело усім!

2) Робота над віршем.

Фарби акварельні?
Так, так, так.
Вони хочуть води.
Без води ні туди, ні сюди.
Скільки хочеш. пензликом води.
Додав їм сьогодні води.
Фарби мої ожили.
Улюблені фарби мої
Сьогодні стали чарівні.
До червоної білу додав —
Рожевий тюльпан намалював.
Жовтий і червоний з'єднав —

Мандарин помаранчевий
Вималював.
Так я з фарбами чаклував.
До синьої жовту додав,
Зелене листя і траву намалював.
Беру червоний, жовтий, синій —
Чарівно вийшло в мене нині.
Коричневим кольором
Малюю дерева
І все, що мені треба.
Акварельні фарби мої
Допомагають малювати мені.

2. Мотивація навчальної діяльності

— Пофантазуймо! Уявіть ситуацію: ви берете альбом, розкладаєте олівці та фарби і розпочинаєте створювати малюнок.

— А що ви будете робите, коли у вас бракує якоїсь фарби?

— Звісно, ви кажете про це мамі або татові, ви разом їдете до крамниці та купуєте все: нові пензлики, фарби, палітру... Маючи це все, ви можете малювати всі свої мрії.

— Батьки пишаються вами, вашими малюнком, показують його друзям. Чи не так? Гадаю, що так.

— Хто може поділитися такими враженнями?

— Але уявіть таке: ви хочете малювати, а вам — забороняють! У вас немає нічого, навіть простого аркуша й олівця. І всі кажуть: «Що за дурниці ти хочеш робити?»

— Чи важко таке уявити?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Отже, сьогодні ми ознайомимося з оповіданням за Мартою Преварською «Білокур Катерина Василівна».

4. Вивчення нового матеріалу

1) Ознайомлення із життям та творчістю Катерини Василівни Білокур.

Вправа «Квест-дослідження»

— Доля випробовує тих, хто надумав дійти своєї мети. Але сильних духом не злякає ніщо! Вони зі стиснутими вустами вперто, сміливо і гордо йдуть до мети — крок за кроком, уперед і вперед! І таки досягають мети. Однією з таких цілеспрямованих людей і була художниця КАТЕРИНА БІЛОКУР.

Група дітей-дослідників підготували для нас цікаві повідомлення про життя та творчість Катерини Білокур.

— Катерина Василівна Білокур — талановита художниця, майстер народно-декоративного розпису. Народилася художниця в селі Богданівка Яготинського району Київської області.

— У неї був природний талант. У школі не навчалась, читання і малювання опанувала самотужки, про художнє мистецтво дізналася вже дівчиною з книжок та від сільського вчителя Івана Калити.

— Перші спроби малювати робила вуглиною на шматку домашнього полотна.

— У 20-х роках мріяла вступити до художньо-керамічного технікуму в Миргороді та до Київського театрального технікуму, але не мала документів про закінчення семирічки.

— Перші значні картини — «Берізка» (1934), «Квіти за тином» (1935), «Квіти», «Портрет племінниць» — засвідчили її високе обдаровання.

— Попри довгі роки, сповнені буденної тяжкої праці, війни, голоду в 50-ті роки минулого сторіччя Катерина Білокур змогла зажити слави всесвітньо відомої художниці. Коли 1954 року всесвітньо відомий маєстро Пабло Пікассо побачив на міжнародній виставці в Парижі картини Катерини Білокур, кажуть, що він довго стояв біля них, мов загіпнотизований, а потім назвав її *геніальним майстром пензля*. Через два роки Катерині Білокур було присвоєно звання народного художника України.

— В останні роки життя художниця створила чудові картини «Півонії» (1959), «Букет квітів» (1959), «Квіти і овочі» (1959), «Натюрморт» (1960).

2) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами

Експонувати — виставляти для огляду, показувати в музеї або на виставці.

Вправа «Передбачення» (за заголовком)

— Прочитайте заголовок.

— Як ви гадаєте, про що може йтися в тексті?

3) Опрацювання оповідання за Мартою Преварською «Білокур Катерина Василівна» (с. 137–139).

Комбіноване читання «вчитель — учень»

Вправа «Читацьке колесо»

— Хто така Катерина Білокур?

— Де народилася художниця?

— Які випробування довелося витримати Катерині Білокур, перш ніж вона стала відомою художницею?

— Які риси вдачі допомогли Катерині досягти своєї мети?

— Яка основна думка оповідання?

Вправа «Трибуна думок»

— Чи є у вас заповітна мрія?

— Що ви вже зробили для того, щоб вона обов'язково здійснилася в майбутньому?

Фізкультхвилинка

4) Література в колі мистецтв (с. 139).

— Які квіти зображено на картині? (*Півонії.*)

— З яким почуттям, на вашу думку, художниця писала свої картини?

— Розкажіть про свої враження від побаченого.

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Інсценування.

Вертаючись додому, Катруся залишила один малюнок у руці. Сівши в автобус, вона дивилась у вікно... і мріяла, що ще не все закінчено... Її серце підказувало: «Катрусю, твою мрію буде здійснено». Поряд сидів незнайомець... Запитав у дівчинки:

— Що в тебе в руках?

Катруся відповіла:

— Малюнок.

— Це ти так малюєш? — запитав чоловік.

— Так, — відповіла дівчинка. — А ви хто?

— Я — вчитель, буду у вашому селі працювати. А ти в школу ходиш?

— Ні, у мене купа роботи: треба допомагати батькам. Тато і мама кажуть, що навчання мені ні до чого!

— Неправильно кажуть! Навчатися мають усі!

— Навіщо? — запитала дівчина.

— Щоб уміти читати і писати..., а потім утілити в життя всі свої мрії! — відповів вчитель.

— А у мене лише одна мрія... Вона нездійснена... — промовила Катеринка.

— Яка ж? — запитав учитель.

— Я хочу навчитися малювати...

— Дівчинко, ти обов'язково станеш відомим художником. Бо в тебе є талант малювання. Тільки вір у це!

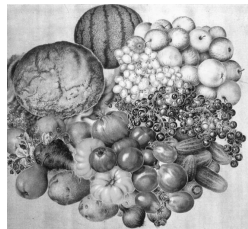
— Ху-до-ж-ни-к! Я стану художником — та й усе!

— Отже, для того щоб досягти своєї мети, будь-якій людині потрібна віра в себе Півонії та величезне бажання зробити мрію реальністю.

2) Письмо для себе.

Який факти про Катерину Білокур тебе вразив? Запиши.

3) Вправа «Відгадай картину».

(Натюрморт.)

Згідно з Указом Президента України «Про День художника», професійне свято майстрів пензля відзначається в Україні щорічно в другу неділю жовтня.

7) Використання технології «Сторітелінг».

— Уявіть, що ви — відома людина (художник), і вас «журналіст» запитує: «Що потрібно зробити для досягнення значного успіху?».

8) Гра «Чарівна картина».

— У мене в руках — рамочка для картини. Але вона не проста, а трішки чарівна. Варто кожному з вас проявити зовсім трохи фантазії, як ми зможемо побачити на ній чудові картини — справжні витвори мистецтва! Ось я бачу на цій картині гірський пейзаж. Гори високі, верхівки їх укриті снігом. На схилах гір ростуть зелені ялини, сосни, смереки, буки. На полонинах — гірських луках — пасуться отари кучерявих овець. Вони здалеку здаються нам крихітними білими плямочками. Яка красива природа!

— А зараз я передаю свою картину Оленочці.

— Оленко, подивись: здається, у тебе вже ліс. Що бачиш ти на картині?

Під час гри діти за підказаною темою складають невеликі описи і передають рамочку далі.

Наприклад:

... Це — густий, старий ліс. Тут високі, кремезні дерева: сосни, дуби, ялини. На одному дереві сидить білочка. А під ялиночкою сидить зайчик.

... Це — море. Воно синє, безкрає. Море спокійне, у ньому немає хвиль. Над морем літають чайки, а по морю плывуть кораблі та човни. За морем сідає червоне сонце.

... Це — царівна. Вона в дуже красивому бальному платті. У неї кришталеві черевички. На голові в царівни золота корона. Царівна добра. Вона усміхається.

Гра триває, поки рамочка не обійде все коло.

9) Використання стратегії «РАФТ». Робота в парах.

Учні складають невеличкі висловлювання від імені художниці.

Зразок

Роль — художниця. Аудиторія — фарби. Формат — оголошення. Тема — пейзаж.

Оголошення!

Сьогодні я виходжу на природу, щоб намалювати весняний пейзаж з квітів. Запрошую ті фарби, які вважають, що вони мені необхідні. Рада буду зустрічі.

Ваша художниця та вірний пензлик

10) Віртуальна екскурсія.

<https://youtu.be/dKVz99rVgAk> (частина 1), <https://youtu.be/pAonHBiox-s> (частина 2)

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «Плюс — мінус — цікаво»

Вправа дасть змогу вчителю поглянути на урок очима учнів, проаналізувати його з точки зору цінності для кожного учня.

У графу «П» («плюс») — ставлять позначку і розповідають усе, що сподобалося на уроці, що здалося цікавим та корисним.

У графу «М» («мінус») — усе, що не сподобалось, здалося складним, незрозумілим та нудним.

У графу «Ц» («цікаво») — факти, про які дізналися на уроці, чого б ще хотілось дізнатися.

2. Домашнє завдання

Разом із дорослими переглянути розповідь про Катерину Білокур.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 101. ГАЛИНА ТАРЕЩУК «БІАТЛОН — ЦЕ ТЕ, ЩО ДУЖЕ ЛЮБЛЮ»

Мета: познайомити учнів із відомим паралімпійцем Тарасом Радєм, його біографією, досягненнями; розвивати навички виразного читання; виховувати повагу до людей з особливими потребами, почуття гордості за рідну землю, бажання бути корисним рідній країні.

Обладнання: олімпійські символи, індивідуальні картки.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна та здоров'язбережувальна, громадянська.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) Робота над чистомовкою.

Ато-ато-ато — чистомовок є багато.
Ті-ті-ті — та найкращі будуть ті,
Ята-ята-ята — що допоможуть вам, малята,
Ув-ув-ув — ротик щоб слухняним був!
На-на-на — рідна сторона.

Ай-ай-ай — наш рідненький край.
Жу-жу-жу — землю бережу.
Ба-ба-ба — золоті хліба.
Ті-ті-ті — руки золоті.

2) Робота над скоромовкою.

Фірма ферму будувала.
Фірмі фарби було мало.

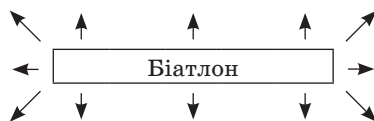
2. Мотивація навчальної діяльності

Робота в групах

— Які види спорту ви знаєте?

I група. Вправа «Асоціативний кущ»

(Зима, перемога, олімпіада, медаль, мішень, гвинтівка, лижі, швидкість, влучність...)

II група. Вправа «Сенкан»

Іменник. Хокей.

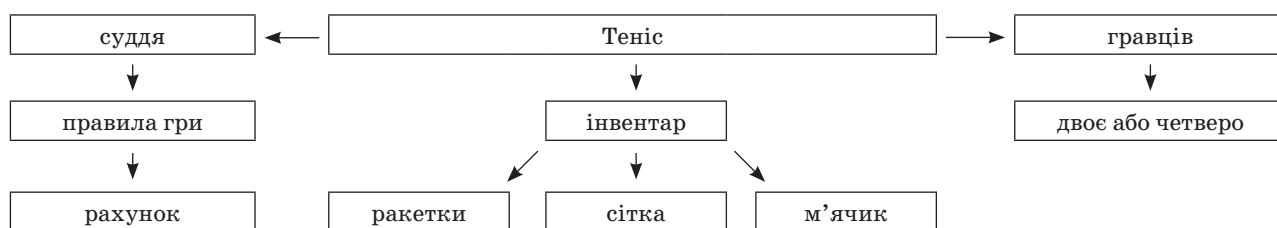
Прикметники. Силовий, активний.

Дієслова. Грають, тренуються, відпочивають.

Враження від предмета. Хокей — це активний вид спорту.

Висновок. Спорт.

III група. Вправа «Кластер»

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Отже, сьогодні ми ознайомимось з оповіданням Галини Теращук «Біатлон — це те, що дуже люблю».

4. Вивчення нового матеріалу

1) Ознайомлення з біографією паралімпійця Тараса Радя.

Вправа «Квест-дослідження». Повідомлення учнів

Радь Тарас Михайлович народився 20 листопада 1999 року на Тернопільщині. Є майстром спорту України міжнародного класу. Багаторазовий чемпіон та призер України Паралімпійських ігор.

Тарас Радь народився в багатодітній сім'ї, де всі діти любили займатися спортом. Захоплення старших братів підхопив і майбутній олімпійський чемпіон. Як розповідає хлопець, його брат часто відвідував спортивні клуби та брав його із собою. Тарас Радь полюбляв ходити в клуб, де міг проводити години.

У 14 років тернополянин отримав травму ноги, що перекреслила його життя. Через недобророслих лікарів у рані розпочалося зараження, тому ногу довелося ампутувати нижче коліна. Однак це не зламало хлопця, він і далі продовжував цікавитися спортом, а 2014 року знову повернувся до занять.

Спочатку Тарас тренувався лише для себе, згодом почав регулярно відвідувати навчальний центр для людей з обмеженими можливостями. Хлопець займався плаванням, лижами, біатлоном та тенісом.

Після закінчення навчання в школі Тарас Радь вступив на факультет фізичного виховання Тернопільського національного педагогічного університету. Улюбленими предметами спортсмена в інституті є біохімія, анатомія та спортивні ігри.

2) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами

Паралімпійці — люди з інвалідністю, які змагаються в різних видах спорту.

Боб — сани спеціальної конструкції, які використовуються в бобслеї.

Біатлон — зимове двоєборство — лижні перегони, поєднані зі стрільбою з гвинтівки.

Вправа «Передбачення» (за заголовком)

— Прочитайте заголовок.

— Як ви гадаєте, про що може йтися в тексті?

3) Опрацювання оповідання Галини Теращук «Біатлон — це те, що дуже люблю» (с. 139–140).

Комбіноване читання «вчитель — учень»

Вправа «Читацьке колесо»

— Про кого ця стаття?

— Що вас у ній вразило?

— Що допомогло Тарасові Радю стати чемпіоном Паралімпійських ігор?

— Які спортивні досягнення є в нього?

Вправа «Трибуна думок»

— Ви коли-небудь брали участь у спортивних змаганнях?

— Яких результатів досягали?

Фізкультхвилинка

Вправа «Сенкан»

Іменник. Тарас.

Прикметники. Талановитий, наполегливий.

Дієслова. Переміг, отримав, досяг.

Враження від предмета. Тарас отримав паралімпійську медаль.

Висновок. Біатлон — це те, що дуже люблю.

4) Перегляд відео за покликанням (<https://youtu.be/cBb70gCPkHk>).

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Використання технології «Сторітелінг».

— Уявіть, що ви — відома людина (спортсмен), і вас «журналіст» запитує: «Що потрібно зробити, щоб перемогти?».

2) Вправа «Розкажи про себе».

Діти в парах обмінюються інформацією, яким видом спортом вони займаються. Якщо жодним, розповідають, що в спорті їм найбільше подобається. Потім по черзі розповідають про однокласника, з яким спілкувалися.

3) Гра «Скринька запитань».

Діти по черзі дістають зі скриньки аркуш, на якому написаний вид спорту або щось пов'язане зі спортом. Учні розповідають, що вони знають про це слово.

Наприклад: м'яч, біатлон, рукавиці, обруч, ковзани, Тарас Радь, футбол, Андрій Шевченко, Яна Клочкова, бокс, брати Клички та ін.

4) Вправа «Квест-цікавинка».

Емблемою олімпіади є п'ять переплечених кілець різного кольору, які символізують єдність п'яти різних частин світу. Європа — блакитний колір, Азія — жовтий, Африка — чорний, Австралія — зелений, Америка — червоний.

Символи олімпіади

Гасло. «Швидше, вище, сильніше, разом!»

Емблема

Прапор

Олімпійський вогонь

Емблема

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «Піраміда позитивних почуттів»

— Побудуймо «Піраміду позитивних почуттів».

Учитель протягує руку долонею вгору, а учні підходять до нього і по черзі кладуть свої долоньки зверху, будуючи піраміду. Кажуть: «Сьогодні на уроці мені найбільше сподобалося...».

2. Домашнє завдання

Разом з дорослими переглянути повідомлення про Тараса Радя за покликанням: https://youtu.be/ZubmX7jE7_Y

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

ЦІКАВЕ ДЛЯ ДОПИТЛИВИХ

УРОК 104. ТАМАРА КОЛОДНИЦЬКА «ПТАХИ-НОСОРОГИ»

Мета: вчити учнів бачити й розуміти прекрасне в природі; за допомогою художніх засобів поглибити уявлення про птахів; розвивати вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; вдосконалювати комунікативні здібності, вміння порівнювати й узагальнювати, спостерігати, робити висновки; розвивати уяву, мислення, зв'язне мовлення; виховувати інтерес до читання.

Обладнання: індивідуальні картки.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Освітні галузі: мовно-літературна, природнича.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Вправа «Галіявина очікувань»

- Я гадаю...
- Мені було б цікаво...
- Я хочу...
- Я спробую...
- Я вважаю...
- Я планую...

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) Робота над чистомовкою.

Ець-ець-ець — сіренький горобець.
Ель-ель-ель — довгоногий журавель.
Уля-уля-уля — кує в гаю зозуля.

Иця-иця-иця — зимує в нас синиця.
Ова-ова-ова — вдень спить нічна сова.
Ока-ока-ока — скрекоче щось сорока.

2) Робота над скоромовкою.

Синиці сіно сушили,
сороки солому носили.

3) Гра «Дощ».

— Прочитаймо віршик за настроєм дощу.

Над квіткою гуде бджілка,
Сидить в житі перепілка,

На черешні горобець,
А хто зловить — молодець!

- Накрапає дощ (тихо, повільно).
- Дощ припустився сильніше (голосно, швидко).
- Злива (голосніше, швидше).
- Дощ припиняється (тихіше).
- Дощ припинився (читання припиняється).

2. Мотивація навчальної діяльності

Робота над загадками

- Нахвалялася птиця чорна:
«Я весела, я моторна,
Довгий дзьоб та довгий хвіст,
Я й співати маю хист.

Я прекрасна, я вродлива,
Приязна, розумна, мила.
От якби ж то ще корона...»
Нахвалялася... (*ворона*).

- Прохолоди чиста просинь —
На поріг ступає осінь.
Вдаль від рідної землі
Линуть в вирій... (журавлі).
- В мене є великий хист,
Я співаю, як артист.
Спів мій радісний усюди
Дуже люблять слухать люди. (Соловейко.)
- Стрекотуха білобока,
Звуть усі її... (сорока).
- Довгі ноги — довгий ніс.
Прилетів — обід приніс.
Смачних жабеняток
Для своїх маляток. (Лелека.)
- Уночі гуляє,
А вдень спочиває,
Має круглі очі,
Бачить серед ночі. (Сова.)
- Привітала нас піснями із весною
І живе з нами під стріхою одною.
(Ластівка.)
- Хто гнізда свого не має,
Яйця іншим підкладає,
А у лісі в холодку
Все кує, мудруля?
Хто вона? (Зозуля.)
- Чорномазий, білодзьобий,
Він за плугом важко ходить,
Черв'ячків, жучків знаходить —
Сторож вірний, друг полів,
Перший вісник теплих днів. (Грак.)
- Що це за сіренька пташка?
Ловить гусінь і комашок,
Цвірінчить вона, стрибає,
В теплий край не відлітає.
Цей маленький жвавий хлопчик
Називається... (горобчик).

- Назвіть перелітних птахів.
- Назвіть осілих.
- Які птахи не вміють літати?
- Яку назву мають рожеві птахи?
- Чи знаєте ви птахів, які не живуть на Україні?

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Отже, сьогодні ми ознайомимося з оповіданням Тамари Колодницької «Птахи-носороги».

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читачької діяльності.

Робота зі словами

Гніздяться, химерні, червонодзьобий, подрузі, замурувати.

Вправа «Передбачення» (за заголовком та ілюстрацією)

- Прочитайте заголовок та розгляньте ілюстрацію.
- Як ви гадаєте, про що може йтися в тексті?

2) Опрацювання оповідання Тамари Колодницької «Птахи-носороги» (с. 141–142).

Читання з позначками («система поміч»)

— Діти, читаючи текст, ви повинні з'ясувати: що ви вже знаєте; яку інформацію прочитали вперше; про що ви хотіли б дізнатися більше. Для цього ставте відповідні умовні позначки.

Умовні позначки:

- «V» — я це знав;
- «-» — це суперечить тому, що я знаю;
- «+» — я цього не знав;
- «?» — я хочу про це запитати.

- Що нового ви дізналися з тексту?
- Які слова вам потрапили вперше?

Вправа «Читацьке колесо»

- Чому птахи отримали таку назву?
- Де живуть птахи-носороги?
- Що допомагає птахам утримувати голову і великий дзьоб?
- Що в тексті сказано про те, чим живляться птахи-носороги?
- Навіщо самець замурує самку в дуплі?
- Яка інформація про птахів зацікавила вас найбільше?

Читання ланцюжком

Вправа «Трибуна думок»

— Це оповідання художнє чи науково-художнє? Доведіть свою думку, звертаючись до тексту.

Фізкультхвилинка

Вправа «Продовж речення»

Свою назву ці птахи отримали завдяки величезним довгим дзьобам, що... (*різко заломлені вниз і мають вирости різної форми*).

Для того щоб утримувати голову і великий дзьоб, у... (*птахів-носорогів дуже міцні м'язи шиї*).

Живуть птахи-носороги... (*на півдні Азії та Африки*).

Вони весь час голосно... (*скрикують, квокчуть і навіть літають, шумно лопочучи крилами*).

Гнізда птахи-носороги влаштовують... (*у дуплах дерев*).

Пташенят у цих птахів буває... (*від двох до п'яти*).

Турботливий татусь-носоріг приносить їжу... (*30–40 разів на добу протягом двох місяців (у деяких видів носорогів — до 170 днів)*).

Крізь отвір у дуплі самиця викидає... (*забруднену підстилку та різні відходи*).

У червонодзьобих токо самиця виходить із гнізда... (*раніше від пташенят*).

Таке добровільне ув'язнення... (*гарантує безпеку птахам*).

На малечу полюють... (*змії, мавпи та різні хижаки*).

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Вправа «Сенкан».

Іменник. Птах-носорог.

Прикметники. Талановитий, наполегливий.

Дієслова. Галасливий, шумний, турботливий.

Враження від предмета. Птах-носоріг — це турботливий птах для пташенят.

Висновок. Живуть в Африці та в Азії.

2) Кола Ейлера — Венна.

3) Гра «Хто допоможе малюкові?».

Ведучий вибирає картинку з однією із тварин і поселяє її в «чужі умови». Тварина хоче повернутися у своє середовище проживання, але на шляху зустрічає багато перешкод. Для порятунку мандрівника діти повинні підібрати іншу тварину, яка в цій ситуації може надати допомогу. Повторно називати одних і тих самих тварин не можна.

Виграє той, хто знайшов більшу кількість помічників.

На гранях кубика написані слова: *море, пустеля, ліс, Північний полюс, тундра, гори Карпати*.

Наприклад: діти вибрали котика. Кубик випав у море. Хто допоміг бідному котику? Допомогли дельфін, краб, медуза. Знову кидаємо кубик. Випала пустеля. Хто допоможе? А допоможуть нашому котику верблюд, варан тощо.

4) Вправа «Квест-цікавинка».

- Білоголовий орлан, за бажання, може летіти в повітрі, задерши вгору ноги.
- Завдяки будові свого черепа, дятли здатні довбати стовбур дерева протягом 2 годин поспіль.
- Витончені колібрі з'їдають за добу вдвічі більше їжі, ніж важать.
- Оскільки очі сови не можуть рухатися по сторонах, їй доводиться обертати голову.
- Сапсан є найшвидшим птахом у світі. Його швидкість може досягати 320 км/год, що лише трохи поступається швидкості звука.

- Чорний стриж здатний літати в повітрі без зупинки більше 3 років.
- Самці страусів висиджують яйця частіше, ніж самки.
- Фламінго набуває рожевого кольору не з народження, а внаслідок поїдання рачків.
- Колібрі має здатність літати задом наперед.
- Найбільш швидким плаваючим птахом є папуаський пінгвін.

5) Тестування.

1. Про яких птахів ідеться в творі?
 А Фазанів
 Б птахів-носорогів
 В перепілок
2. Чому птахи мають таку назву?
 А Завдяки величезним довгим дзьобам, що різко заломлені вниз
 Б тому що мають великі крила
 В завдяки довгому хвосту та шиї
3. Познач опис зовнішнього вигляду птаха-носорога. Вибери декілька відповідей.
 Химерні дзьоби, міцні та легкі.
 Голова маленька.
 Хвіст і шия довгі.
 Ноги короткі.
 Короткий хвіст.
 Крила довгі, могутні, широкі, заокруглені.
4. Де живуть птахи-носороги?
 А На сході України
 Б на півдні Азії та Африки
 В на островах
5. Чим вони відрізняються від інших птахів?
 А Голосно скрикують, квоччуть, літають, шумно лопочуть крилами
 Б великим розміром
 В селяться у великих містах
6. Де влаштовують гнізда птахи-носороги?
 А На скелях
 Б у дуплах дерев
 В на полях
7. Як татусь-носоріг турбується про сім'ю?
 Допомагає подрузі знайти дупло.
 Замуровує самку в дуплі.
 Годує дружину і пташенят.
 Зовсім не дбає про пташок.
8. Чим живляться птахи-носороги?
 Плодами.
 Насінням рослин.
 Ящірками та комашнею.
 Хлібом.
9. Навіщо самець замуровує самку в дуплі?
 А Це гарантує безпеку пташкам.
 Б Для затишку.
 В Щоб пташенята не випадали із гнізда.
10. Випиши із твору речення, у якому йдеться, чому птахів-носорогів називають галасливими птахами.

11. Що найбільше вразило тебе в тексті?

б) Вправа «Філворд».

п	т	а	х	и	-	н	о	с	о	р	о	г	и
ч	е	р	в	о	н	о	д	з	ь	о	б	и	й
й	ц	з	м	і	ї	й	ц	у	к	е	н	г	ш
у	к	е	н	г	ш	м	а	в	п	и	ш	щ	з
х	и	ж	а	к	и	й	ц	у	к	е	н	г	ш
у	к	п	т	а	ш	е	н	я	т	а	а	п	р
А	з	і	я	у	к	е	н	г	п	ш	щ	щ	ш
й	ц	у	к	у	к	А	ф	р	и	к	а	о	л
д	д	е	р	е	в	о	й	ц	у	у	к	е	н
й	ц	у	м	а	л	ю	к	и	п	р	о	л	д
т	р	о	п	і	ч	н	и	й	й	л	і	с	й

(Птахи-носороги, червонодзьобий, змії, мавпи, хижаци, пташенята, Азія, Африка, дерево, малюки, тропічний ліс.)

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «Веселка»

На дошці прикріплено веселку, на парті в кожного учня — 7 кольорів веселки. Кожен учень має право вибрати кольорову смужечку відповідно до того, як він (вона) працювали на уроці. Діти прикріплюють смужки до веселки.

Червона смужка — я не міг/не могла, не хотів/не хотіла це робити.

Помаранчева — я хотів/хотіла це робити, але не вдалося.

Жовта — я це робив/робила з допомогою.

Зелена — я це робив/робила, хоча були помилки.

Блакитна — я це робив/зробила, але не відразу.

Синя — я це робив/зробила.

Фіолетова — це було дуже просто!

2. Домашнє завдання

Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця»

— Дізнайтеся, хто серед птахів України є найкращим бігуном.

— У кого із птахів нашої країни найдовший язик?

— Хто із птахів України має найбільші крила?

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОКИ 106–107. З ЕНЦИКЛОПЕДІЇ ТВАРИН І РОСЛИН СВІТУ «АРКТИКА І АНТАРКТИКА»

Мета: навчати учнів виразно читати текст, інтонувати речення, аналізувати прочитане, розповідати про свої враження від прослуханого твору; розвивати критичне мислення, вміння висловлювати думку; виховувати дбайливе ставлення до природи, розуміння необхідності дотримуватись правил поведінки в природі.

Обладнання: ребуси, відеоролики, тест.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, природнича.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

Сьогодні на вас чекає втіха:
Навколо Землі ми зможемо об'їхати.
І зробимо це не за довгі роки,
А за 40 хвилин — за один урок.

Сідайте в наші всюдиходи,
Їдемо шукати пригоди.
Ми допитливі та дружні діти,
Хочемо знати все на світі!

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

- 1) *Перевірка домашнього завдання.*
- 2) *Робота над чистомовкою.*

Ра-ра-ра — висока гора.
Ро-ро-ро — гостре перо.
Рі-рі-рі — сонце угорі.
Ру-ру-ру — не псуй кору.
Ри-ри-ри — книжку бери.

Ір-ір-ір — великий двір.
Ир-ир-ир — голландський сир.
Ря-ря-ря — ясна зоря.
Ар-ар-ар — вправний кухар.
Ер-ер-ер — молодий шофер.

3) *Робота над скоромовкою.*

Чечір-вечір, чечір-вечір.
Хтось воркує біля печі.
Чорні лапи, вуса, ротик,
Чечір-вечір, чорний котик!
Ганна Чубач

2. Мотивація навчальної діяльності

1) *Робота над загадками.*

- Тут міста, країни, скелі,
Океани і пустелі,
Гори, ріки і моря —
Мандрувати буду я!

Щоб по світу мандрувати,
Не виходжу я із хати,
Не сідаю в автобус,
А беру в руки... (*глобус*).

— Здогадайтеся, про кого йдеться.

- Десь живе поміж снігами
Птах із лапами-ногами,
Гордо носить чорний фрак,
Та не полетить ніяк —
Перевальцем між крижин
Ходить дивний птах —... (*пінгвін*).
- В холодній плаває воді чудовий риболов.
На кризі мирно міцно спить, коли вже з'їв улов.

Відпочиває цілий день
Північний риболов... (*тюлень*).

- Біло-чорне маю тіло,
Я — найбільший із дельфінів.
Я долаю океан,
Випускаю бризк фонтан. (*Косатка*.)

— Чому ми згадали саме про цих тварин?

2) Вправа «Грунування».

Знання свої разом зберіть,
Усе про материки напишіть.

На дошці — аркуш паперу формату А1. Учні записують маркером свої думки про материки.

3) Метод «Мозайка».

Правило: уважно слухайте інформацію інших і запам'ятовуйте якомога більше цікавих фактів, за потреби занотуйте їх.

Групи учнів заздалегідь отримали завдання відшукати коротеньку інформацію про материки.
— Тож вирушаймо в кругосвітню подорож!

1. Це найвищий материк Землі. Майже вся його поверхня вкрита крижаним панциром. З берегів материка повільно сповзають льодовики, плавучі крижані гори — айсберги.
2. Це найхолодніший материк. Узимку температура досягає -88°C . Тут на багато сотень кілометрів простягаються снігові рівнини. Часто дмуть ураганні вітри. Білий колір снігів і блакитнуватий колір льоду володарюють тут усюди. Але на високих скелях улітку з'являються мохи, лишайники, водорості. Тиша материка іноді уривається криками птахів — альбатросів, чайок і пінгвінів. Тут немає комах. У прибережних водах цього материка багато морських тварин. Найбільші з них — кити, тюлені, морські леви.

3. Скільки криги в Антарктиді і світла!
Тут холодні свистять вітри.
Тут не видно нам звичного літа,
Навіть влітку мороз, холоди.

— Як тільки не називають Антарктику: «королева холоду», «безлюдний континент», «край Землі»... Це велетенська льодова пустеля.

1. Назва «Арктика» походить від давньогрецького слова «арктос», що означає «ведмедиця». Таку назву північний регіон нашої планети отримав тому, що для спостерігачів на поверхні він ніби знаходиться під сузір'ям Великої Ведмедиці.
2. Більшість тварин Арктики мають певні подібності. Майже всі вони відрізняються білим або світлим забарвленням шерсті та пір'я — це допомагає їм маскуватися на місцевості. І вони відмінно пристосовані до екстремально низьких температур, витримуючи морози до -50°C і навіть нижче, іноді в поєднанні з вітром.
3. Загалом в Арктиці проживає близько 400 000 осіб. Здебільшого це представники північних народів Росії, Канади та США, але не тільки. Як установили археологи, давні люди почали освоювати арктичні регіони ще близько 30 000 років тому, про що свідчать виявлені археологами стоянки мисливців на мамонтів.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми опрацюємо текст «Арктика і Антарктика» з Енциклопедії тварин і рослин світу.

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читачької діяльності.

Вправа «Передбачення» (за заголовком та ілюстрацією)

- Прочитайте заголовок.
- Розгляньте ілюстрацію.
- Як ви гадаєте, про що може йтися в оповіданні?

2) Опрацювання тексту «Арктика і Антарктика» з Енциклопедії тварин і рослин світу (с. 143–145).

Читання з позначками («система поміч»)

— Діти, читаючи текст, ви повинні з'ясувати: що ви вже знаєте; яку інформацію прочитали вперше; про що ви хотіли б дізнатися більше. Для цього ставте відповідні умовні позначки.

Умовні позначки:

- «V» — я це знав;
- «-» — це суперечить тому, що я знаю;
- «+» — я цього не знав;
- «?» — я хочу про це запитати.
- Що нового ви дізналися з тексту?
- Які слова вам потрапили вперше?

Читання ланцюжком

Використання стратегії «Ромашка Блума». Робота в групах

Орієнтовні запитання

Просте. Про що розповідається в тексті?

Уточнювальне. Я можу помилитися, але, здається, Арктика та Антарктика розміщені на різних полюсах?

Пояснювальне. Що в тексті сказано про розміри айсбергів?

Творче. Який би ти намалював/намалювала малюнок до тексту?

Оцінювальне. Чи погоджуєшся ти із твердженням, що цей текст є науково-пізнавальним? Доведи свою думку.

Практичне. Де можна застосувати здобуті знання?

Фізкультхвилинка

Вправа «Так — ні»

- Крайню північ нашої планети називають Арктикою.
- Крайній південь нашої планети називають Антарктидою.
- Поверхня Землі в цих районах укрита піском.
- Узимку температура сягає 80 градусів.
- Три чверті прісної води нашої планети зосереджено в Антарктиці.
- Айсберги — це фонтан з гарячою водою.
- До морських полярних птахів належать такі, як горобець, синиця, снігур, шишкар.
- Яйця кайри не круглі, а подібні до яблука.
- Кайра відкладає яйця на плоских каменях.
- В Антарктиці живуть пінгвіни.
- Пінгвіни їдять рибу та молюсків.
- Пінгвіни вміють літати.
- Пінгвіни пропливають за добу до 160 км.

Робота над ілюстраціями

— Розгляньте малюнок у підручнику. Знайдіть рядки з твору, які проілюстровано.

Вправа «Читацьке колесо»

- Розкажи три важливі епізоди з тексту.
- Що тебе найбільше здивувало чи вразило?

- Якби ти потрапив у історію, що б змінилося?
- Про що йдеться в тексті? (Яка його тема?)
- Чого навчає цей твір? (Головна думка.)

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Кола Ейлера — Вєнна.

2) Дискусійна сітка Елвермана, або «Павутинка» дискусії.

ТАК	ПРОБЛЕМА	НІ
Так,	Чи зможуть пінгвіни жити в Африці?	Ні,
ВИСНОВОК		

3) Перегляд відео за покликанням.

Тварини Антарктиди: <https://youtu.be/qp-RfeIwPCk>

Тварини Арктики: <https://youtu.be/rrB7RByPfxY> або https://youtu.be/_585QybNEmc

4) Тестування.

1. Крайню північ нашої планети називають...
  - А Антарктикою
  - Б Арктикою
  - В Євразією
2. Скільки часу триває літо в Арктиці й Антарктиці?
  - А 3 місяці
  - Б 9 місяців
  - В 6 місяців
3. Яка частина прісної води зосереджена в Антарктиці?
  - А 3/4 всієї прісної води
  - Б 1/2 всієї прісної води
  - В 3/4 всієї води на планеті
4. Які птахи населяють цю територію? (Декілька відповідей.)
  - Лелеки
  - Кайри
  - Чистуни
  - Ластівки
  - Гаги
  - Мартини
  - Крячки
5. Де відкладає яйця кайра?
  - А У гнізді
  - Б на землі
  - В на пласких каменях
6. Пінгвіни — це...
  - А риби
  - Б птахи
  - В рептилії

7. Що допомагає пінгвінам переносити низьку температуру?

- А Овальна форма тіла
- Б густе пір'я і підшкірний жир
- В велике скупчення цих птахів

8. Скільки яєць несуть пінгвіни?

- А До шести яєць
- Б одне-два
- В три-чотири

9. Познач правильні твердження.

- Північний і Південний полюси — найхолодніші місця на Землі.
- Айсберги — гігантські крижані гори.
- На полюсах можна зустріти поодинокі рослини.
- Кайри весь час проводять на землі.
- Пінгвіни живуть в Антарктиці.

5) **Вправа «Трибуна думок».**

— Уявіть, що ви очолюєте наукову експедицію вглиб материка Антарктида. Складіть опис вашого маршруту і перелік необхідного спорядження. Кого ви хочете там зустріти?

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «Розмова по колу»

Учні висловлюються одним реченням, вибираючи початок фрази з рефлексивного екрана на дошці:

- Сьогодні я дізнався...
- Було цікаво...
- Було важко...
- Я виконував завдання...
- Я зрозумів, що...
- Тепер я можу...
- Я відчув, що...
- Я навчився...
- У мене вийшло...
- Я зміг...
- Я спробував...
- Мене здивувало...
- Урок дав мені для життя...
- Мені захотілось...

2. Домашнє завдання (за вибором)

I — читання та переказування тексту «Арктика і Антарктика» з Енциклопедії тварин і рослин світу (с. 143–145).

II — складання плану до тексту, переказування за планом тексту «Арктика і Антарктика» з Енциклопедії тварин і рослин світу (с. 143–145).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 108. ЗА АНАТОЛІЄМ ГРИГОРУКОМ «ЯК ПРИЙШЛИ ДО НАС ГРОШІ?»

Мета: формувати в учнів уявлення про гроші, розуміння, навіщо і як вони виникли, їхнє призначення, коли і з якою метою вони запроваджені; навчати виразно читати текст, інтонувати речення, аналізувати прочитане; розвивати критичне мислення, вміння висловлювати свою думку; виховувати зацікавленість до історичного минулого.

Обладнання: ребуси.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, історична.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

На дворі ранок! Сонце піднімається.
Ми, діти, в класі зустрічаємось.

Покликав у клас голосистий дзвінок.
Готові до праці? Почнемо урок.

Вправа «Кодування»

Код понеділка: 1 оплеск.

Код вівторка: 2 оплеск.

Код середи: 3 оплески.

Код четверга: 4 оплески.

Код п'ятниці: 5 оплесків.

Перша дитина починає привітання, називаючи своє ім'я і виконуючи рухи коду понеділка, додаючи свій. Наприклад:

— Доброго ранку! Я — Надійка. Я роблю так: 1 оплеск + 1 раз погладити себе по голівці.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Гра «Чарівна скринька».*

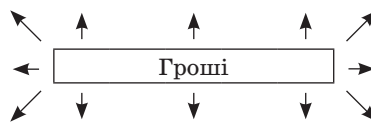
— Спробуйте відгадати, що саме лежить у скриньці?

- Без рук, без ніг, без голови,
А всю країну обійшли. (*Гроші.*)

Учні можуть ставити запитання вчителю, а він — відповідати тільки «так» або «ні».

3) *Вправа «Асоціативний куц».*

(*Монета, паперові, товар, продукти, театр, екскурсія, морозиво, каток, кава...*)

2. Мотивація навчальної діяльності

1) *Робота над ребусами.*

(*Хуцро.*)

2) Вправа «Біном фантазій».

— Об'єднайте відгадані слова в одну розповідь.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми опрацюємо оповідання «Як прийшли до нас гроші?» за Анатолієм Григоруком.

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читацької діяльності.

Вправа «Передбачення» (за заголовком)

— Прочитайте заголовок.

— Як ви гадаєте, про що може йтися в оповіданні?

2) Опрацювання оповідання «Як прийшли до нас гроші?» за Анатолієм Григоруком (с. 145–147).

Читання з позначками («система поміч»)

— Діти, читаючи текст, ви повинні з'ясувати: що ви вже знаєте; яку інформацію прочитали вперше; про що ви хотіли б дізнатися більше. Для цього ставте відповідні умовні позначки.

Умовні позначки:

«V» — я це знав;

«-» — це суперечить тому, що я знаю;

«+» — я цього не знав;

«?» — я хочу про це запитати.

— Що нового ви дізналися з тексту?

— Які слова вам потрапили вперше?

Читання ланцюжком.

Використання стратегії «Ромашка Блума». Робота в групах.

Орієнтовні запитання

Просте. Про що розповідається в оповіданні?

Уточнювальне. Я можу помилитися, але, здається, що товар можна обмінювати на товар?

Пояснювальне. Що в тексті сказано про те, як жили наші предки без грошей?

Творче. Який би ти намалював/намалювала малюнок до тексту?

Оцінювальне. Який вигляд мали гроші в давні часи?

Практичне. Де можна застосувати здобуті знання?

Фізкультхвилинка

Вправа «Продовж речення»

Грішми платять... (за виконану роботу.)

Не заплатиш за телевізор, ... (за інтернет, за користування газовою плиткою...)

Люди просто обмінювали свої вироби на те, ... (що їм було необхідне.)

Швець, приміром, міняв... (пошиті ним чоботи на сало.)

Коваль свої серпи чи... (сокири на одяг.)

Хлібороб віддавав частину... (вирощеного жита за вола.)

Так наші далекі прапрадідуся за найголовніший... (товар мали шкурки куниць — «куни».)

На одному з островів Тихого океану його жителі... (використовували замість грошей нанизані на шворку собачі ікла та мушлі черепашок.)

А на острові Ян... (було запроваджено кам'яні гроші.)

Вартість кожної монети визначається її розмірами, якістю каменю, ... (з якого вона вирізьблена, та особливістю історією.)

І люди почали заздалегідь відрізати невеличкі шматочки... (золота чи срібла, яким надавали різних форм — плоских квадратних чи круглих.)

Робота над ілюстраціями

— Розгляньте малюнок у підручнику. Знайдіть рядки з твору, що проілюстровано.

Вправа «Читацьке колесо».

— Розкажи три важливі епізоди з тексту.

— Що тебе найбільше здивувало чи вразило?

— Якби ти потрапив у історію, що б змінилося?

— Яка тема тексту?

— Яка головна думка?

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Тестування.

1. За що можна розплатитися грішми?

За виконану роботу

за послуги

за морозиво

за проїзд у трамваї чи метро

за телевізор та інтернет

за користування газовою службою

2. Що було, коли грошей ще не існувало?

А Просто давали одне одному те, що самі виготовляли

Б люди обмінювали свої вироби на те, що їм було необхідне

В користувались тільки тим, що виготовляли самі

3. Хто міг поміняти пошиті чоботи на сало?

А Швець

Б кравець

В мисливець

4. На що міг поміняти свої серпи чи сокири коваль?

А На сало

Б на жито

В на одяг

5. Хто міг віддати частину вирощеного жита за вола?

А Мисливець

Б фермер

В хлібороб

6. Який товар кілька тисяч років тому був найголовнішим?
 А Шкура тигра
 Б шкурки куниць
 В шкура ведмедя
7. Що замість грошей використовували жителі на одному з островів Тихого океану?
 Мушлі черепашок
 засушену рибу
 зуби акул
 собачі ікла
 роги косулі
8. На якому острові було запроваджено кам'яні гроші?
 А Яп
 Б Кім
 В Сянь
9. За якими ознаками визначали вартість кожної монети?
 А За якістю каменя
 Б за кольором
 В за розміром
10. У якому стародавньому місті запровадили чи не найперші гроші із золота й срібла?
 А Лівія
 Б Софія
 В Лідія
11. Як у Київській Русі за часів Володимира Великого називали золоті та срібні монети?
 А Гривні
 Б карбованці
 В златники і срібляники

2) **Вправа «Квест-цікавинка».**

Сучасна людина звикла, що гроші бувають паперові та металеві. Однак споконвіку до наших днів вони змінювали свій зовнішній вигляд не один раз. Так у Бірмі роль грошей виконували плитковий чай і сіль, у Китаї це були шматки шовку, а в Мексиці — какао-боби. Тривалий час у різних країнах монети і купюри замінювали тютюн, зерна кукурудзи та рису, сушена риба.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «Продовж речення»

— Сьогодні на уроці...

- я дізнався/дізналася...
- я запам'ятав/запам'ятала...
- я навчився/навчилася...
- я повторив/повторила...
- мені ще важко...
- мене здивувало...

2. Домашнє завдання

Читання та стисле переказування оповідання «Як прийшли до нас гроші?» за Анатолієм Григо-руком (с. 145–148).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 109. ТЕТЯНА КУЗЬМЕНКО «БАНКИ ТА БАНКНОТИ», «ЯК НАРОДЖУЮТЬСЯ ГРОШІ», «НАША ГРИВНЯ»

Мета: продовжити формувати в учнів уявлення про гроші, історію їх виникнення та їхнє призначення; навчати виразно читати текст, інтонувати речення, аналізувати прочитане; розвивати критичне мислення, вміння висловлювати свою думку; виховувати зацікавленість до історичного минулого.

Обладнання: роздруковані зображення монет, ілюстрації грошових купюр.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, історична.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Гра «Павутинка».*

— А й справді, що ми знаємо про гроші? Перевірмо, хто знає про них найбільше.

2. Мотивація навчальної діяльності

— Дуже давно як гроші вибирали рідкісний і цінний предмет. Грошима служили: бики, риба, хутра, морські черепашки. Але все це треба було десь зберігати, воно псувалося з часом. І тоді ці гроші поступилися місцем металевим — злиткам заліза, олова, золота, срібла.

— А що було далі?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми опрацюємо оповідання Тетяни Кузьменко «Банки та банкноти», «Як народжуються гроші», «Наша гривня».

4. Вивчення нового матеріалу

1) *Підготовка до читацької діяльності.*

Вправа «Передбачення» (за заголовком)

— Прочитайте заголовок.

— Як ви гадаєте, про що може йтися в оповіданні?

2) *Опрацювання оповідань Тетяни Кузьменко «Банки та банкноти», «Як народжуються гроші», «Наша гривня» (с. 147–149).*

Читання з позначками («система поміч»)

— Діти, читаючи текст, ви повинні з'ясувати: що ви вже знаєте; яку інформацію прочитали вперше; про що ви хотіли б дізнатися більше. Для цього ставте відповідні умовні позначки.

Умовні позначки:

«V» — я це знав;

«-» — це суперечить тому, що я знаю;

«+» — я цього не знав;

«?» — я хочу про це запитати.

— Що нового ви дізналися з тексту?

— Які слова вам потрапили вперше?

Читання ланцюжком

Використання стратегії «Ромашка Блума». Робота в групах

Орієнтовні запитання

Просте. Що в тексті сказано про появу перших паперових грошей?

Уточнювальне. Я можу помилитися, але, здається, що паперові гроші — це банкноти?

Пояснювальне. Де в Україні виготовляють гроші?

Творче. Який ескіз нових грошей ви придумали б?

Оцінювальне. Чи гарно захищені українські гривні?

Практичне. Де можна застосувати здобуті знання?

Фізкультхвилинка

Вправа «Трибуна думок»

— Чи можна монети назвати банкнотами?

— Поясніть свою думку.

— Розгляньте захисні елементи на малюнку і на справжній банкноті.

Вправа «Я — дослідник. Я — дослідниця»

— Дізнайтеся, що означає слово *купюра*. Чому паперові гроші мають саме таку назву?

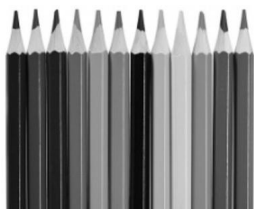
5. Закріплення вивченого матеріалу

1) *Практичні вправи на формування життєвих компетентностей.*

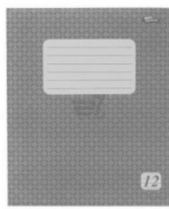
— Чи вмієте ви користуватись грошима?

Гра «Магазин»

— Подивіться на ціну цих речей і виконайте наступне завдання.

33 грн

5 грн

14 грн

15 грн

— Кожне звірятко купило по дві речі. Хто що купив, якщо вони витратили:

19 грн

47 грн

29 грн

48 грн

2) *Вправа «Склади прислів'я». Робота в групах.*

I група — розмістити купюри від найменшої до найбільшої.

1 гривня — Як

20 гривень — й

2 гривні — копійка

50 гривень — добре

5 гривень — ведеться,

100 гривень — живеється.

10 гривень — то

II група — розмістити купюри від найбільшої до найменшої.

50 гривень — Гроші

5 гривень — розум

20 гривень — рахувати

2 гривні — мати.

10 гривень — треба

III група — розмістити купюри від найменшої до найбільшої.

1 гривня — Гроші

20 гривень — справу

2 гривні — маленькі,

50 гривень — роблять.

5 гривень — та

10 гривень — велику

3) Вправа «Так — ні».

- Соломійка купила всі продукти, які замовила мама.
- Данило в автобусі показав свій гаманець і голосно перелічив гроші.
- Оксанка взяла гроші з гаманця своєї матусі.
- Оленка порадилася з батьками і пожертвувала 20 грн на допомогу хворому однокласникові.
- Саша розповів незнайомцеві, де працюють його батьки, скільки вони отримують заробітної плати.
- Мар'яна завжди залишала гроші в кишенях свого верхнього одягу.
- Олежик ніколи не тримає на видноті свій гаманець.
- Марійка знайшла банківську картку і повідомила про це своїх батьків.
- Оля натискала на клавіші банкомату біля банку без дорослих.
- Софійка дала кілька гривень, які залишились в неї після купування хліба, своїй подружці.

4) Гра «Чи все можна купити за гроші?».

— Діти, чи все можна купити за гроші?

Учитель називає різні поняття, а діти передають м'яч по колу. Якщо звучить слово, яке означає те, що можна купити за гроші, м'яч передають наступному гравцеві. Якщо названо щось, що за гроші купити не можна (повітря, сонце, здоров'я, любов, довіра...), — він залишається в руках попереднього гравця.

5) Інсценізація (учасники подорожі за бажанням обирають ролі героїв).

— Сьогодні в нас у гостях — несподівані герої із своїми цікавими історіями. Серед них — одна пані, решта — чоловіки.

Г а м а н е ц ь. Добрий день, друзі. Я — «домівка» для грошей. «Домівки» ж такі є в кожній мамі і тата. Можливо, таку «домівку» маєте і ви. Хто ж я такий? (*Гаманець.*)

— Швидше відкривайте мене, щоб послухати цікаві історії.

1 г р и в н я. Привіт, друзі! Мене звать 1 гривня. На одному боці моєї купюри зображений князь Володимир Великий. Він був талановитою і цікавою людиною, розвивав країну, за що отримав від людей прізвисько Великий. На моєму звороті зображено історичний центр Києва, яким він був під час правління Володимира Великого.

2 г р и в н і. А я — 2-гривнева купюра. На мені ви бачите іншого Князя — Ярослава Мудрого. На звороті купюри зображений старовинний собор Святої Софії.

5 г р и в е н ь. А я запрошую вас, друзі, ознайомитись з давнім містом Суботів Черкаської області. Цікава назва, правда? Хоча вона і схожа на назву дня тижня, історія міста пов'язана з річкою Субою. На звороті банкноти зображена Іллінська церква, яку звели за наказом Богдана Хмельницького, відомого гетьмана України і дуже освіченої людини.

10 г р и в е н ь. Друзі, з вами все просто. А ось як мене оформити, дуже довго думали, бо було декілька кандидатів для зображення на лицьовій стороні. Врешті-решт вибір зупинили на гетьманові Івані Мазепі. Дуже багато він зробив для відновлення Києво-Печерської Лаври, яка і зображена на моєму звороті.

Г а м а н е ц ь. Чи відомо вам, з якої казки ці рядки?

«Був собі дід Андрушка, а в нього — баба Марушка, а в баби — донечка Мінка, а в дочки — собачка Хвінка, а в собачки — товаришка, киця Варварка, а в киці — вихованка, мишка Сіроманка».

— А хто автор цієї казки?

20 г р и в е н ь. Дуже пишаюсь тим, що на лицьовій стороні моєї купюри зображено саме відомого українського письменника Івана Франка.

Його твори досить легко читаються, адже письменник дуже вдало дібирав слова. Він був наче композитор, тільки його нотами були літери.

Важливу частину свого життя він провів у Львові, полюбляв ходити до оперного театру. Музика надихала його складати нові твори. А сама будівля Львівської опери зображена на звороті банкноти.

50 г р и в е н ь. Почекайте-почекайте! Я перенесу вас думками до міста Києва, але, як машина часу, на століття назад. На лицьовій стороні моєї банкноти зображений Михайло Грушевський. Він був дуже освіченою людиною. Також він дуже любив писати твори, перші з яких він створив, іще будучи учнем, трохи старшим за вас. На звороті зображений сучасний Будинок учителя в місті Києві.

100 г р и в е н ь. Привіт усім! Я — банкнота-модниця, бо свій «кожушок» — оформлення — змінювала найчастіше. На моїй лицьовій стороні незмінно зображали Тараса Шевченка, вже відомого вам

поета. До того ж Тарас Григорович був талановитим митцем, красиво малював, створював ілюстрації до своїх творів. На звороті ви можете побачити різні види. Один із них — краєвид над Дніпром у місті Каневі з бандуристом і хлопчиком-поводарем.

200 гривень. Ну, нарешті, дійшла й моя черга. Познайомимось? Я — банкнота 200 гривень. І я хочу познайомити вас з цікавою, обдарованою та незвичайною пані — Лесею Українкою. Вона була письменницею та єдина з українських жінок потрапила на лицьову сторону гривні. Чому саме саме пані Леся тут зображена? Тому що вона була дуже здібною і надзвичайно обдарованою. Почала читати в 4 роки і вже в 5 намагалася скласти свої думки в розповіді. У 9 років вона пише свій перший серйозний твір — вірш «Надія», у 13 років (приблизно в 6-му класі) вже друкує свої твори в дорослих виданнях. У цьому ж віці вона досить вільно спілкується 7 мовами. Незважаючи на важку хворобу, багато подорожує. Одним з її улюблених міст був Луцьк, старовинний Луцький замок — місце частих ігор і забавок у дитинстві. Саме цей замок зображено на звороті банкноти.

500 гривень. Мої вітаннячка усім! Я — одна з наймолодших купюр. Народилася я 2006 року. І людина, чий портрет зображено на мені, безумовно заслуговує розповісти історію моєї банкноти. Отже, знайомтесь із Григорієм Сковородою. Він жив в Україні 300 років тому. Він був філософом і людиною з нестандартним мисленням. Григорій Сковорода все життя продовжував навчатися, відвідувати різні куточки України. Знав багато мов (понад 10), міг вільно спілкуватися під час подорожей за кордоном, але завжди прагнув повернутися додому. В останні роки життя він жив на Харківщині. А на звороті купюри ви побачите Києво-Могилянську Академію, у якій він з перервами навчався майже 19 років.

1000 гривень. З найкращими вітаннями! Це я — дійсно наймолодша купюра. Мене надрукували 2019 року. І купюра з найбільшим номіналом (вартістю)!

— Проведімо дослідження.

— Яку відому людину зображено на мені? (Портрет Володимира Вернадського.)

— Чим він прославився? (Науковець. Засновник вчення про біосферу.)

— А який куточок України? (Основний малюнок звороту — Президія Національної академії наук України.)

Гаманець. Ось для кого я є домівкою. Зростом вони невеликі, але цінні. Кожен із них розказав вам цікаву історію і про видатних людей, і про куточок України, тому що носить певне зображення на собі. А самі вони великі мандрівники, бо подорожують усією нашою країною із міста в місто, з гаманця в гаманець...

б) Гра «Заощадження». Робота в групах.

— Перевірмо, наскільки уважними ви були під час зустрічі з паперовими банкнотами. Перед собою ви бачите звороти різних купюр з історичними будівлями та подіями. Придивіться уважно до зображених на звороті об'єктів та напишіть поруч відповідну цифру: 1, 2, 5 гривень і т. ін., а потім зробіть заощадження і покладіть банкноту до банку.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «Самооцінювання»

— Що допомагало гарно працювати на уроці?

— Що заважало бути активним/активною?

— Що ви порадите собі?

— Чи справдилися ваші очікування, які ви написали на монетах?

2. Домашнє завдання (за вибором)

I — Напишіть есе про те, чи потрібно заощаджувати гроші. Чому? Як саме?

II — Напишіть есе про те, що можна купити за гроші, а що — неможливо.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 110. ІЗ ЖУРНАЛУ «РОЗУМАШКИ» «ПЕРСІ, КІТ І КАТАФОТ»

Мета: виробляти навички виразного читання; вчити розповідати про свої враження від прослуханого твору; розвивати критичне мислення, вміння висловлювати думку; виховувати шану до людських винаходів; сприяти дотриманню правил дорожнього руху.

Обладнання: картки для ігрових завдань.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна та здоров'язбережувальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

Нумо, діти, підведіться!
Всі приємно усміхніться.

Пролунав уже дзвінок,
Починаємо урок!

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Робота над чистомовкою.*

Ла-ла-ла — бігла край села.
Ля-ля-ля — зелене гілля.
Та-та-та — спіймали kota.
Тя-тя-тя — довести до пуття.
Ду-ду-ду — у кіно піду.
Дю-дю-дю — зустріну суддю.
Са-са-са — вкусила оса.
Ся-ся-ся — малина уся.

Зу-зу-зу — боюся грозу.
Зю-зю-зю — намажуся маззю.
На-на-на — тепла весна.
Ня-ня-ня — купали коня.
Ра-ра-ра — висока гора.
Ря-ря-ря — вранішня зоря.
Ца-ца-ца — смачна піцца.
Ця-ця-ця — лагідна киця.

3) *Робота над загадками.*

- Тягнеться нитка,
А в клубок не змотаєш. (*Дорога.*)
- На дорозі їх багато —
Іде на колесах хата.
Двері спершу ти відчиниш,
На дивані відпочинеш,
А вона в єдину мить
Хоч куди тебе домчить. (*Автомобіль.*)
- Я правдиво вам скажу,
Всім це місце я вкажу.
Друзі, слово честі, —
Де схрестилися дороги,
Рух порядок має строгий —
Там і... (*перехрестя*).
- На дорозі звір лежить:
Весь у смужку, ніби спить.

- У степу він народився,
А у місті нам згодився.
Цього звіра звати «зебра»,
В нього є смугасті ребра.
Знає кожний пішохід —
Це безпечний... (*перехід*).
- Різні скельця є в мене:
Червоне, жовте і зелене.
Можу ними я сказати:
«Йти», «Стояти», «Зачекати». (*Світлофор.*)
- Тротуаром йдуть малята,
Жваві хлопчики й дівчата.
Не кричать і не пустують —
Дуже ввічливо крокують.
Симпатичні всі на вроду
Наші дітки —... (*пішоходи*).

2. Мотивація навчальної діяльності

— Доведіть, що дорога є місцем підвищеної небезпеки. (*Щороку автомобільні аварії завдають значних збитків, у них калічаться і гинуть люди.*)

— Що треба робити, щоб на вулицях і дорогах нашої країни було безпечно? (*Дотримуватись правил дорожнього руху.*)

— Навіщо призначені тротуари? Навіщо призначена проїжджа частина? (*Тротуари призначені для пішоходів, а проїжджа частина — для автомобілів.*)

— Як перекладається слово *тротуар*? Як по ньому треба йти? («Дорога для пішоходів»; по ньому потрібно йти спокійно, дотримуючись правого боку.)

— Де треба ходити, якщо відсутні пішохідна і велосипедна доріжки? (*Потрібно йти узбіччям або по краю проїжджої частини назустріч транспорту.*)

— А як пішохід може себе вберегти у вечірній час?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Отже, сьогодні ми опрацюємо статтю «Персі, кіт і катафот» із журналу «Розумашки».

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами

— Прочитайте правильно слова.

Спалахнула, автомобіля, віддзеркалили, катафот, орієнтиром, велосипед, світловідбивальні елементи.

— Значення яких слів ви не можете зрозуміти?

Вправа «Передбачення»

Учні передбачають за заголовком.

2) Опрацювання статті «Персі, кіт і катафот» із журналу «Розумашки» (с. 150–151).

Комбіноване читання

Спочатку текст читає учитель. Після цього запитує:

— Чи справдилися ваші передбачення? Чому ви так вважаєте?

Продовження читання тексту дітьми.

Використання стратегії «Методика взаємних запитань». Робота в парах

— А зараз об'єднайтеся в пари.

— Проведімо вправу зі «Щоденні 5» — читання з другом. Читайте по черзі текст і ставте одне одному запитання.

Учитель проходить між партами і контролює виконання вправи. Важливо, щоб учні ставили не лише буквальні запитання (*Що? Де? Коли?*), а й запитання, які стосуються ідей, що не лежать на поверхні (*Чому? Що буде далі? Що дає підстави так уважати? Як це впливає на наше життя?*).

Дидактичний кубик «Літературний»

Назви. Хто герої твору?

Чому? Опишіть процес, що відбувається з героями.

Поясни. Ви дійсно вважаєте, що кіт допоміг винайти катафот?

Придумай. На що схожі очі kota?

Запропонуй. Де і коли можна використати цю інформацію? Чим вона корисна?

Поділись. Поділіться, що ви порадите своїм друзям та знайомим.

Фізкультхвилинка

Вправа «Квест-цікавинка»

Дітям вашого віку можна їздити по траві чи асфальтованому подвір'ю, але обов'язково надягайте шолом. Бажано також надягнути рукавиці та наколінники, світловідбивний жилет.

Хлопчикам та дівчаткам до чотирнадцяти років заборонено їздити на велосипеді по шосе, якими рухаються легковики та вантажівки, автобуси, тролейбуси. Кататися можна на подвір'ї, у парках. Маленьким діткам дозволено їздити по тротуару на дитячому велосипеді.

Якщо потрібно перейти дорогу, то треба зійти з велосипеда і перевести його по пішохідному переходу.

Використання стратегії «Шість капелюшків де Боно»

Білий капелюх — інформація, факти. (*Уночі Персі злякався світла.*)

Червоний капелюх — твої емоції. (*Співчували Персі, що він залишився живим і не злетів у прірву.*)

Чорний капелюх — застереження. (Бути обережним під час їзди на дорозі.)

Жовтий капелюх — позитив. (Англієць винайшов катафот.)

Зелений капелюх — ідеї, де можна застосувати. (Причепити на власний одяг чи рюкзак флікери.)

Синій капелюх — висновок. (Щоб застерегти себе від небезпеки, потрібно мати на одязі флікери, а на транспорті — катафоти.)

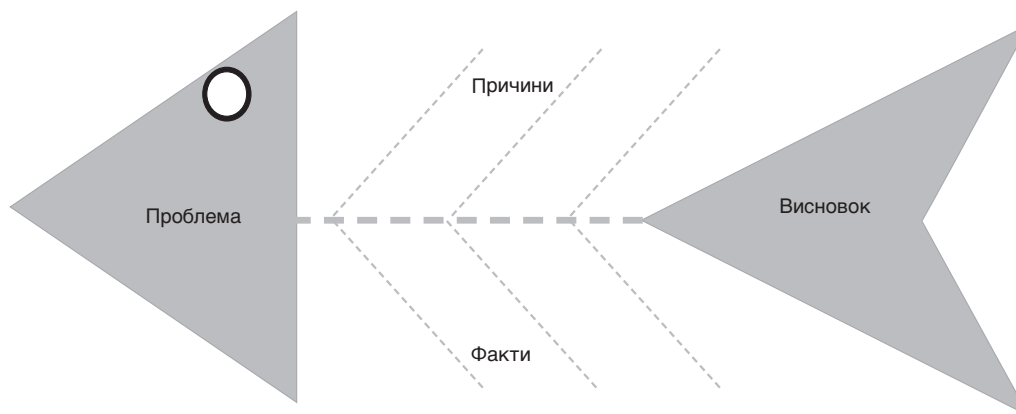
Читання «ланцюжком»

Вправа «Читацьке колесо»

- Розкажи три важливі епізоди з твору.
- Склади власне продовження історії.
- Опиши свого улюбленого героя твору.
- Що ти хочеш запитати в героїв твору?
- Якби ти потрапив у історію, що б змінилося?
- Про що йдеться в тексті? (Яка його тема?)
- Чого навчає цей твір? (Головна думка.)

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Використання стратегія «Фішбоун».

Проблема. Як уберегти життя шофера на дорозі в нічний час?

Причини: відсутність світла, темрява.

Факти:

- яскраві вогники;
- прірва;
- винахід під назвою «котяче око»;
- нагородили орденом;
- аварій поменшало.

Висновок. Будь уважним і винахідливим.

2) Тестування.

1. Якої національності був Персі?

- А Українець
- Б англієць
- В француз

2. Де сидів кіт, якого зустрів на дорозі Персі?

- А Біля дерева
- Б посередині дороги
- В на краю прірви

3. Що врятувало Персі Шоу життя?

- А Очі kota, що віддзеркалили світло фар
- Б у Персі закінчився бензин, і він зупинився перед прірвою
- В його попередили поліцейські

4. Яка ідея спала на думку водієві автомобіля після зупинки біля прірви?
 А Що треба на машину поставити крапці фари
 Б що пристрій, подібний до котячих очей, може стати орієнтиром для водіїв уночі
 В що в цьому місці слід поставити дорожній знак
5. Як назвали прилад, що відбиває світло фар?
 А «Безпечний рух»
 Б «оберіг»
 В «котяче око»
6. Чим нагородили Персі Шоу за винахід?
 А Медаллю
 Б орденом
 В грамотою
7. Як називається прилад для поліпшення розпізнавання об'єктів при поганому освітленні, що підвищує безпеку перевезень?
 А Кашалот
 Б катафот
 В квадрокоптер
8. Де на велосипедах кріпляться катафоти?
 На рамі на багажник
 на сидінні на кермі
 на колеса на педалях
9. Як називається маленький значок або наклейка, що відбиває світло в темряві та допомагає швидше побачити пішохода в нічний час?
 А Катафот
 Б флікер
 В котівничок
10. Де можна кріпити світловідбивні елементи (флікери)?
 У дорожніх робітників на жилетах на шкільній дошці в класі
 на куртках на нашійниках у тварин
 на шкільних портфелях на деревах

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «Попс-формула»

Твердження. Потрібно бути винахідливим.

П (позиція) — Я вважаю, що...

О (обґрунтування) — Тому що...

П (приклад) — Я можу довести це на прикладі...

С (судження) — Зважаючи на це, я роблю висновок про те, що...

2. Домашнє завдання

Виразне читання та переказування твору «Персі, кіт і катафот» із журналу «Розумашки» (с. 150–151).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 111. ІЗ ЖУРНАЛУ «РОЗУМАШКИ» «КВАДРОКОПТЕР ТОБІ ПОКАЖЕ!»

Мета: удосконалити знання учнів про квадрокоптер; навчати виразно читати текст, інтонувати речення, аналізувати прочитане, розповідати про свої враження від прослуханого твору; розвивати критичне мислення, вміння висловлювати думку; формувати інтерес до навчання; виховувати допитливість та зацікавленість до техніки.

Обладнання: ребуси.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Вправа «Долонька»

- Покладіть долоньку на парту. Загніть пальчик ті діти, хто прийшов у школу з гарним настроєм.
- Загніть пальчик ті діти, які хочуть сьогодні дізнатися нове.
- Загніть пальчик ті діти, які люблять усміхатися.
- Загніть пальчик ті діти, які мають гарних друзів.
- Чого ви очікуєте від сьогоднішнього уроку?

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Робота над чистомовкою.*

Ма-ма-ма — холодна зима.
Му-му-му — молока кому?
Мо-мо-мо — до школи йдемо.
Ми-ми-ми — нові килими.
Мі-мі-мі — веселій кумі.
Ме-ме-ме — хто книжку візьме?

Ам-ам-ам — нікому не дам.
Ом-ом-ом — помиємо з милом.
Ем-ем-ем — туди не підем.
Ум-ум-ум — у класі шум.
Им-им-им — від багаття дим.
Ім-ім-ім — збудуємо дім.

3) *Робота над скоромовкою.*

Ось приїхало таксі, ми поїдемо не всі.
Хай старий сіда дідусь, а я ніжками пройдуся.

2. Мотивація навчальної діяльності

1) *Робота над ребусами.*

(Човен.)

2) **Вправа «Транспорт — професія».**

Літак —
Таксі —
Автобус —
Корабель —

Велосипед —
Мотоцикл —
Квадрокоптер — ?

3. **Повідомлення теми та мети уроку**

— Сьогодні ми опрацюємо статтю «Квадрокоптер тобі покаже!» із журналу «Розумашки».

4. **Вивчення нового матеріалу**

1) **Підготовка до читацької діяльності.**

Робота зі словами

Квадрокоптер, дрони, безпілотники, камера, пристрої.

Вправа «Передбачення» (за заголовком)

- Прочитайте заголовок.
- Як ви гадаєте, про що може йтися в статті?

2) **Опрацювання статті «Квадрокоптер тобі покаже!» із журналу «Розумашки» (с. 151–152).**

Читання з позначками («система поміч»)

— Діти, читаючи текст, ви повинні з'ясувати: що ви вже знаєте; яку інформацію прочитали вперше; про що ви хотіли б дізнатися більше. Для цього ставте відповідні умовні позначки.

Умовні позначки:

- «V» — я це знав;
- «-» — це суперечить тому, що я знаю;
- «+» — я цього не знав;
- «?» — я хочу про це запитати.

- Що нового ви дізналися з тексту?
- Які слова вам потрапили вперше?

Читання ланцюжком

Вправа «Мікрофон»

— Про які особливості безпілотників ти дізнався (дізналася) «Квадрокоптер тобі покаже!» із журналу «Розумашки»? (Вони можуть дістатися важкодоступних місць і допомогти людині побачити їх. Так само вони можуть замінювати певні професії людей типу офіціанта, кур'єра.)

— Що в тексті сказано про те, де і як використовують ці пристрої? (Коло використання дуже широке: від військової розвідки до кіно.)

— Поміркуйте! Де можна ще використовувати безпілотники? (Для прибирання на високих поверхах, збирання врожаю, можна навіть оснастити вудочкою і рибалити далеко в морі.)

— Якими новими словами збагатився твій словник після прочитання творів цього розділу? (Дрон, безпілотник, оператор, флікер.)

Фізкультхвилинка

Вправа «Так — ні»

- Надягнувши спеціальні окуляри та взявши до рук пульт, пілот запускає свій пристрій під воду.
- Камера дрона може фільмувати з будь-якої точки!
- Умільці-пілоти «квадриків» залюбки фільмують домашнє відео і мають неабиякий успіх!

- Куди летіти, коли повертатися, яку висоту набрати — усе це повідомляє коптеру пілот за допомогою системи управління.
- Дрон-кінооператор не може бути без пілота.
- Відтоді, як з'явилися безпілотними, їх намагаються пристосувати до різної роботи.
- Дрони, що терміново привезуть ліки будь-куди, рятують життя.

Робота над ілюстраціями

— Розгляньте малюнок у підручнику. Знайдіть рядки з твору, які проілюстровано.

Вправа «Читацьке колесо»

- Розкажи три важливі епізоди з твору.
- Що тебе найбільше здивувало чи вразило в творі?
- Якби ти потрапив у історію, що б змінилося?
- Яка тема тексту?
- Яка головна думка?

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Тестування.

1. Для того щоб пілот запустив свій пристрій у небо, потрібно...
  - А надягнути спеціальні окуляри та взяти до рук пульт
  - Б сісти в спеціальне крісло
  - В бути на відкритій місцевості
2. З чим порівнюють дороги, які можна побачити з висоти пташиного польоту?
  - А Зі стрічками
  - Б з павутинками
  - В з малюнком
3. З чим порівнюють будинки, які можна побачити з висоти пташиного польоту?
  - А З прямокутниками
  - Б з гніздечками
  - В із сірниковими коробочками
4. З ким порівнюють людей, яких можна побачити з висоти пташиного польоту?
  - А З маленькими точками
  - Б з жучками
  - В з мурашками
5. Як називають маленькі літальні апарати, які літають без пілота всередині?
  - Квадрокоптери
  - кукурудзяники
  - безпілотники
  - дрони
6. Що означає частина слова «квадро»?
  - Кількість гвинтів
  - чотири
  - квадратний
  - багато
7. Що означає частина слова «мульти» у слові «мультипристрої»?
  - А Два
  - Б мало
  - В багато
8. За допомогою чого пілот повідомляє коптеру, куди летіти, коли повертатися, яку висоту набрати?
  - А Усного повідомлення
  - Б системи керування
  - В написаного тексту
9. Як називається пристрій, який використовують режисери кіно для своїх зйомок?
  - А Вертодрон
  - Б кінолітак
  - В кінодрон

10. Яку професію дрони засвоїли від народження?

- А Учителя
- Б військового
- В програміста

11. Як можуть допомагати дрони?

- Дрони-офіціанти
- можуть привезти ліки, рятуючи життя
- фільмувати з будь-якої точки
- відвезти рюкзак до школи

2) **Вправа «Квест-цікавинка».**

Порятунок життів

Що вміють безпілотники, так це шукати і рятувати людей, зниклих у недоступних місцях — горах, лісах, океанах. Квадрокоптери з тепловими камерами можуть знайти людину, яка потрапила в лавину або провалилася в печеру. Прилади попередять поліціантів про знаходження злочинців у темний час, рейнджерів — про засідку браконьєрів. Під час стихійних лих з їх допомогою доставляють не тільки ліки, а й засоби зв'язку.

В Австралії за допомогою дронів були виявлені та доставлені рятувальні засоби двом підліткам, яких віднесло в море на кілометр від берега. Вся операція з транспортування рятувального плоту тривала кілька хвилин. Також безпілотники задіяні для виявлення акул. Ба більше, в гірських районах за допомогою дронів скидають вибухівку для контрольованого сходу лавин.

Спостереження за дикою природою

Квадрокоптери, які можуть знімати в декількох режимах (*DJI Spark*), можуть використовувати в екстремальних ситуаціях, на значних площах, що не нервує тварин і не порушує їхнього ритму життя. З їх допомогою дослідники стежать за поведінкою пінгвінів в Антарктиді, переміщенням горбатих китів біля узбережжя Чилі, спостерігають за перельотами птахів, стежать за шляхами міграції слонів в Індії. За допомогою фото- та відеоматеріалу вчені знайшли місця проживання диких тварин, які перебувають на межі зникнення, і можуть запобігти їх загибель.

Допомога фермерам

У сільському господарстві безпілотники, оснащені тепловізорами, оцінюють зростання рослин. Багатоспектральні датчики дають змогу фермерові контролювати застосування зрошення, добрив і пестицидів у необхідних місцях. Також вони можуть моніторити здоров'я культур, їхню зараженість грибковими або бактеріальними інфекціями.

3) **Вправа «Крісло автора» для обговорення змісту прочитаного.**

Одна дитина (за бажанням) сідає в «крісло автора» і виступає в ролі автора твору (бажано, щоб у цій ролі спробували себе якомога більше дітей). Решта формулюють запитання за змістом почутого твору, а «автор твору» повинен відповісти словами, максимально наближеними до тексту.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «Рюкзак»

Кожен учень має змогу відповісти на запитання: «Які з набутих на уроці знань і вмінь він візьме із собою для використання на інших уроках? Про що цікаве розповість удома?». Відповіді «складають» у рюкзак (уявний чи справжній).

2. Домашнє завдання

Читання та стисле переказування статті «Квадрокоптер тобі покаже!» із журналу «Розумашки» (с. 151–152).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

ПРИГОДУ ЗА ПРИГОДОЮ ЧИТАЮ З НАСОЛОДОЮ

УРОКИ 114–115. СЕРГІЙ ГРИДІН «ФЕДЬКО, ПРИБУЛЕЦЬ З ІНТЕРНЕТУ» (Уривок)

Мета: навчати учнів виразно читати текст, інтонувати речення, аналізувати прочитане; вчити розповідати про свої враження від прослуханого твору; розвивати критичне мислення, вміння висловлювати думку; актуалізувати знання про правила роботи за комп'ютером; формувати інтерес до навчання; виховувати допитливість та зацікавленість.

Обладнання: картки, ребуси.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна та здоров'язбережувальна, інформатична.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Вправа «Смайлик настрою»

— Навчання стає легким, коли в людини гарний настрій. Усміхніться собі, усміхніться друзям. Гарного настрою вам!

— Чого ви очікуєте від сьогоднішнього уроку?

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Вправа «Утвори речення». Робота в групах.*

I група

1. Матимеш

6. ще

2. щирого

7. одну

4. то

8. голову.

3. друга,

5. матимеш

(Матимеш щирого друга, то матимеш ще одну голову.)

— Як ви розумієте це прислів'я?

II група

1. Дерево

5. людина —

3. корінням,

4. а

2. міцне

6. друзями.

(Дерево міцне корінням, а людина — друзями.)

— Як ви розумієте це прислів'я?

III група

1. Справжнього

6. купиш.

3. за

4. гроші

2. друга

5. не

(Справжнього друга за гроші не купиш.)

— Як ви розумієте цю приказку?

2. Мотивація навчальної діяльності

1) *Робота над ребусами.*

К

1 = А

И

(Канікули.)

С

(Вірус.)

П

Ю

Т

(Комп'ютер.)

М Е

(Мережа.)

2) Вправа «Асоціативний куц».

(Ігри, стіл, кімната, монітор, системний блок, правила поведінки за комп'ютером, інтернет, електронні листи...)

3) Вправа «Трибуна думок».

— Яких правил роботи за комп'ютером потрібно дотримуватися?

4) Вправа «Так — ні».

- Працювати за комп'ютером з чистими руками.
- Їсти бутерброд.
- Пити грушевий сік.
- Не чіпати задню панель монітора та системний блок.
- Витирати пил з екрана рукою.
- Дотримуватися відстані між очима та екраном. Вона має бути 50 – 60 см.
- Дозволяти кішці сидіти на клавіатурі.
- Сидіти рівно на стільці.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми прочитаємо уривок з цікавої літературної казки Сергія Гридіна «Федько, прибулець з інтернету». Удосконалимо навички читання речення з різною інтонацією, вміння відповідати на запитання, аналізувати текст, робити висновки.

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами

— Прочитайте правильно слова.

Комп'ютер, системний блок, антивірусні програми.

— Які слова вам незрозумілі?

Вправа «Передбачення»

Учні передбачають за заголовком та ілюстрацією.

2) Опрацювання уривка з літературної казки Сергія Гридіна «Федько, прибулець з інтернету» (с. 153–157).

Комбіноване читання

Спочатку текст читає учитель. Після цього запитує:

— Чи справдилися ваші передбачення? Чому ви так вважаєте?

Продовження читання тексту дітьми.

Фізкультхвилинка

Використання стратегії «Ромашка Блума». Робота в групах

Орієнтовні запитання

Просте. Де і коли відбувалася подія?

Уточнювальне. Я можу помилитися, але, здається, комп'ютерний вірус дуже страшний?

Пояснювальне. Що автор розповів читачам про Сашка?

Творче. Що в творі є вигадкою, а що — ні?

Оцінювальне. Як могли б скластися стосунки Сашка і Федька надалі?

Практичне. Що робити, якщо в комп'ютері дійсно завівся вірус?

Читання ланцюжком

Вправа «Читацьке колесо»

— Розкажи три важливі епізоди з твору.

— Склади власне продовження історії.

— опиши свого улюбленого героя твору.

— Що ти хочеш запитати в героїв твору?

— Якби ти потрапив у історію, що б змінилося?

— Про що йдеться в тексті? (Яка його тема?)

— Чого навчає цей твір? (Головна думка.)

Вибіркове читання

— Як Сашко ставився до свого комп'ютера? Як його називав?

— Знайдіть у тексті речення, у якому про це розповідається.

Діалог. Робота в парах

— Поставте одне одному запитання за змістом прочитаного тексту.

Вправа «Трибуна думок»

— Придумайте інший заголовок до цієї казки.

Читання за особами

— Назвіть дійових осіб казки.

— Хто є головним персонажем?

— Якими ви уявляєте головних персонажів казки?

- З якою інтонацією треба читати слова кожної дійової особи?
- Знайдіть діалог у казці та прочитайте його.

Вправа «Крісло автора» для обговорення змісту прочитаного

Одна дитина (за бажанням) сідає в «крісло автора» і виступає в ролі автора твору (бажано, щоб у цій ролі спробували себе якомога більше дітей). Решта формулюють запитання за змістом почутого твору, а «автор твору» повинен відповісти словами, максимально наближеними до тексту.

Вправа «А ти знаєш?» (с. 157). Самостійне опрацювання

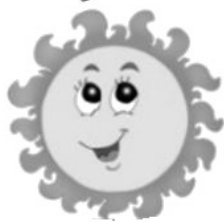
- Що нового ви дізналися?

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Тестування.

1. Скільки років було Сашкові?
А 7
Б 8
В 9
2. Коли відбувалися події, про які йдеться в тексті?
А Навесні
Б узимку
В улітку
3. Чому друзі кликали Сашка «Біленький»?
А Бо мама любили одягати його в білий одяг.
Б Бо він мав м'яке хвилясте біле волосся.
В Бо він любив їсти лише з білого посуду.
4. Як Сашко називав свій комп'ютер?
А «Моя Забіяка»
Б «моя Залізяка»
В «моє Життя»
5. Позначте інформацію, яка допомогла вам з'ясувати, що Сашко добре орієнтується в комп'ютерах.
 Тато хлопчика писав програми.
 Сашко відвідував додаткові заняття з інформатики.
 Сашко багато грав у комп'ютерні ігри.
 Сашко багато читав про те, як працює комп'ютер.
6. Як виглядала істота, яку побачив Сашко? Оберіть правильні відповіді.
 Це було щось середнє між черв'яком та собакою.
 Істота мала чотири коротенькі лапки.
 Голова була схожа на драконячу.
 Спина була чорно-біла.
7. Ким (чим) виявився незнайомиць?
А Прибульцем
Б вірусом
В комп'ютерним вірусом
8. Чому чудовисько набуло здатності виходити за межі віртуального світу?
А Його випустив чаклун.
Б Його вбила антивірусна програма.
В Потрапило під дію недоробленої антивірусної програми.
9. Завдяки чому Вірус міг потрапити в будь-який куточок світу?
А Умів переміщатися в часі
Б завдяки мережі «Інтернет»
В мав чарівну паличку
10. Як Сашко назвав свого нового знайомого?
А Федора
Б Федько
В Будько
— Оцініть свою роботу за допомогою шкали.

Я усе зрозумів. Я працював гарно, Мені було легко. але було складно **Мені було важко, потрібна допомога**

2) Робота в групах. Використання стратегії «РАФТ».

I група

Учні складають невеличкі висловлювання від імені Сашка.

Зразок

Роль — Сашко. **Аудиторія** — Федько. **Формат** — прохання. **Тема** — Комп'ютерний вірус. Шановний Федьку!

У мене є комп'ютер. На ньому я граю в комп'ютерні ігри, спілкуюся з друзями, виконую домашні завдання, беру участь в інтернет-олімпіадах. Тому до тебе велике прохання не атакувати мій комп'ютер своїми вірусами.

Твій Сашко

II група

Учні складають невеличкі висловлювання від імені Федька.

Зразок.

Роль — Федько. **Аудиторія** — Сашко. **Формат** — повідомлення. **Тема** — Слушні поради. Шановний хлопчику!

Щоб вірус не заселився до твого комп'ютера, встанови програму Антивірус.

Твій Федько

3) Дискусійна сітка Елвермана, або «Павутинка» дискусії.

ТАК	ПРОБЛЕМА	НІ
Так,	Чи корисний комп'ютерний вірус?	Ні,
ВИСНОВОК		

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «Плюс — мінус — цікаво»

Вправа дає змогу вчителю поглянути на урок очима учнів, проаналізувати його з точки зору цінності для кожного учня.

У графу «П» («плюс») — ставлять позначку і розповідають усе, що сподобалося на уроці, що здалося цікавим та корисним.

У графу «М» («мінус») — усе, що не сподобалось, здалося складним, незрозумілим та нудним.

У графу «Ц» («цікаво») — факти, про які дізналися на уроці, чого б ще хотілось дізнатися.

2. Домашнє завдання

Виразне читання та переказування уривка з літературної казки Сергія Гридіна «Федько, прибулець з інтернету» (с. 153–157).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 116. ГЖЕГОЖ КАСДЕПКЕ «ЗАГАДКА ТРИНАДЦЯТА, АБО ХТО ЗІПСУВАВ ПОВІТРЯНОГО ЗМІЯ»

Мета: навчати учнів виразно читати текст, інтонувати речення, аналізувати прочитане; вчити розповідати про свої враження від прослуханого твору; розвивати критичне мислення, уміння висловлювати свою думку; формувати в школярів інтерес до навчання; виховувати допитливість та зацікавленість до техніки.

Обладнання: ілюстрації.

Тип уроку: комбінований.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Вправа «Подаруй посмішку»

- Притуліться долоньками одне до одного.
- Усміхніться.
- Нехай тепло сердець передається одне одному, а іскорка добра долетить до кожного із нас.
- Чого ви очікуєте від сьогоднішнього уроку?

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

- 1) *Перевірка домашнього завдання.*
- 2) *Робота над чистомовкою.*

Ель-ець-ець — сіренький...
Ель-ель-ель — довгоногий...
Уля-уля-уля — кує в гає...
Иця-иця-иця — зимує в нас...
Ова -ова-ова — вдень спить нічна...
Ока-ока-ока — скрекоче щось...

Сорока

сова

горобець

синиця

журавель

зозуля

- 3) *Робота над скоромовкою.*

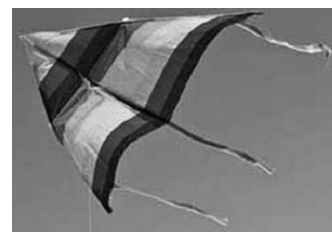
Ворона сороці намисто купила,
В намисті сорока намистинки лічила.

(Розучування скоромовки за ілюстрацією.)

2. Мотивація навчальної діяльності

- 1) *Робота над загадкою.*

- В небі високо між хмар
На мотузці він літав.
За мотузку потягну
Та на землю поверну. (*Повітряний змій.*)

2) Робота в групах. Завдання за вибором.

I група. Вправа «Асоціативний куц»

(Небо, хмари, мотузка, діти, парк, поле, червоний, жовтий, зелений, яскравий...)

II група. Вправа «Сенкан».

Іменник. Змій.

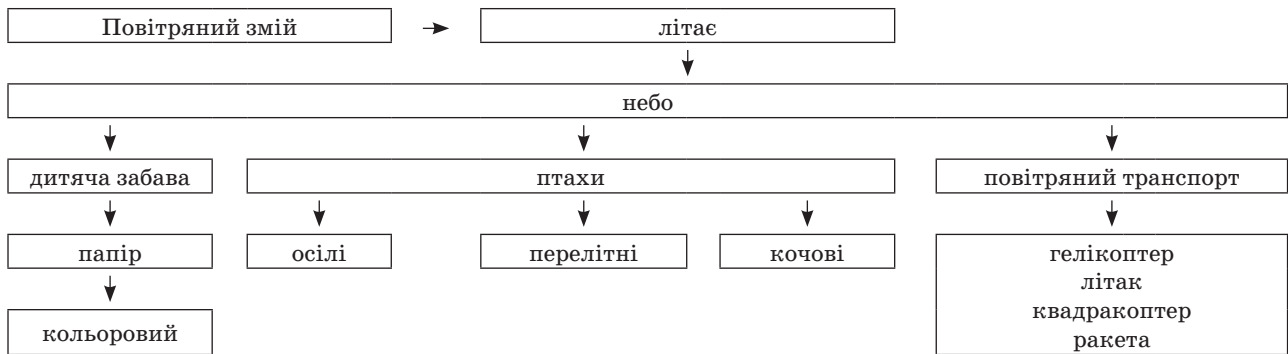
Прикметники. Повітряний, яскравий.

Дієслова. Літає, підіймається, опускається.

Враження від предмета. Повітряний змій високо підіймається в небо.

Висновок. Літун.

III група. Вправа «Кластер»

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми опрацюємо оповідання Гжеґожа Касдепке «Загадка тринадцята, або Хто зіпсував повітряного змія».

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами

Детектив, ховаються, верещання, намет.

Вправа «Передбачення» (за заголовком)

— Прочитайте заголовок.

— Як ви гадаєте, про що може йтися в оповіданні?

2) Опрацювання оповіданням Гжеґожа Касдепке «Загадка тринадцята, або Хто зіпсував повітряного змія» (с. 157–158).

Комбіноване читання

Спочатку текст читає вчитель. Після цього запитує:

— Чи справдилися ваші передбачення? Чому ви так вважаєте?

Продовження читання тексту дітьми.

Використання стратегії «Методика взаємних запитань». Робота в парах

— А зараз об'єднайтеся в пари.

— Проведімо вправу зі «Щоденні 5» — читання з другом. Читайте по черзі текст і ставте одне одному запитання.

Учитель проходить між партами і контролює виконання вправи. Важливо, щоб учні ставили не лише буквальні запитання (Що? Де? Коли?), а й запитання, які стосуються ідей, що не лежать на поверхні (Чому? Що буде далі? Що дає підстави так уважати? Як це впливає на наше життя?).

Дидактичний кубик «Літературний»

Назви. Хто герої твору?

Чому? Опишіть процес, що відбувається з героями.

Поясни. Ви дійсно вважаєте, що повітряного змія хтось намочив?

Придумай. На що схожий повітряний змії? З чого його можна виготовити?

Запропонуй. Де і коли можна використати повчання детектива Ниточки? Чим воно корисне?

Поділись. Поділіться, що ви відчуваєте, коли звинувачують когось, а не себе.

Фізкультхвилинка

Читання ланцюжком

Вправа «Читацьке колесо»

- Розкажи три важливі епізоди з твору.
- Склади власне продовження історії.
- Опиши свого улюбленого героя твору.
- Що ти хочеш запитати в героїв твору?
- Якби ти потрапив у історію, що б змінилося?
- Про що йдеться в тексті? (Яка його тема?)
- Чого навчає цей твір? (Головна думка.)

Читання за особами

Дискусійна сітка Елвермана, або «Павутинка» дискусії

ТАК	ПРОБЛЕМА	НІ
Так, ...	Чи вдалося тобі завершити розслідування?	Ні, ...
ВИСНОВОК		

Читання кінцівки оповідання

- Чи вдалося вам завершити розслідування?
- Перевірте правильність своєї відповіді: роз'єднайте слова і прочитайте речення на с. 159.

Вправа «Квест-цікавинка»

Найдовший повітряний змії у світі становить 1034 метри, що становить 3394 футів. Найшвидша зафіксована швидкість повітряного змія — понад 120 миль/год, що становить 193 км/год. Рекорд найдовшого польоту повітряних зміїв — 180 годин! Найвищий показник повітряного змія — 3801 метр, що становить 12471 футів.

Перші згадки про повітряного змія зустрічаються ще в II столітті до н. е., в Китаї. Згідно із документами, полководець Хань Сінь, ведучи облогу міста, за допомогою повітряного змія виміряв висоту його стін. Змії піднімали в небо феєрверки під час свят, їх використовували в риболовлі, підвішуючи на нитки над водою гачки. Ба більше, його застосовували селяни як городне лякало.

А ось у Європу повітряний змії потрапив значно пізніше. Марко Поло, італійський дослідник, який повернувся з Китаю 1295 року, склав точний звіт про конструкції повітряних зміїв і способи їх запуску.

Тривалий час змії не знаходили практичного застосування. З другої половини XVIII ст. їх починають широко використовувати під час проведення наукових досліджень атмосфери. 1749 року А. Вільсон за допомогою повітряного змія вимірював температуру повітря на висоті. 1752 року Б. Франклін провів експеримент, у якому за допомогою змія виявив електричну природу блискавки і згодом завдяки отриманим результатам винайшов громовідвід. М. В. Ломоносов провів аналогічні експерименти і незалежно від Франкліна дійшов тих самих висновків.

Якийсь Отто Лілієнталь з Німеччини 1891 року вперше піднявся в повітря на повітряному змії власної конструкції, започаткувавши кайтінг — вид спорту, коли спортсмен пересувається місцевістю за допомогою повітряного змія.

Друга неділя жовтня — Всесвітній день повітряних зміїв (*World Kite Day*), цього дня любителі повітряних зміїв у всьому світі запускають своїх літаючих «вихованців».

УРОК 117. ГЖЕГОЖ КАСДЕПКЕ «ЗАГАДКА ДРУГА, АБО ПРОБЛЕМИ З МАТЕМАТИКОЮ»

Мета: навчати учнів виразно читати текст, інтонувати речення, аналізувати прочитане, розповідати про свої враження від прослуханого твору; розвивати критичне мислення, вміння висловлювати думку; формувати інтерес до навчання; виховувати допитливість та зацікавленість до математики.

Обладнання: ребуси, ілюстрації.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна, математична.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу. Вправа «Очікування»

— Чого ви очікуєте від сьогоднішнього уроку?

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Робота над чистомовкою.*

Де-де-де — Денис іде.
Да-да-да — весела хода.
Ді-ді-ді — човен на воді.
Ду-ду-ду — на річку піду.
Ди-ди-ди — треба випити води.
Ду-ду-ду — граю на дуду.
Ді-ді-ді — пташка в гнізді.

3) *Робота над скоромовкою.*

Бджілка з джмеликом дзижчать,
Дитинчат дзижчати вчать.
Дзи-дзи-дзи та джи-джи-джи,
Як бджола, — і ти скажи.

2. Мотивація навчальної діяльності

Робота в групах. Завдання за вибором

I група. Вправа «Асоціативний куц»

(«ЯДС», англійська мова, образотворче мистецтво, музичне мистецтво, математика, українська мова, літературне читання, технології, інформатика...)

II група. Вправа «Сенкан»

Іменник. Математика.

Прикметники. Точна, цікава.

Дієслова. Навчає обчислювати, порівнювати.

Враження від предмета. Математика навчає учнів логічно мислити.

Висновок. Наука.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми опрацюємо оповідання Гжегожа Касдепке «Загадка друга, або Проблеми з математикою».

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами

— Прочитайте слова.

Агенція, офіс, мініатюрному наметі, запевнив, співрозмовник, не дуже вправний.

— Які слова вам незрозумілі?

Вправа «Передбачення» (за заголовком)

— Прочитайте заголовок.

— Як ви гадаєте, про що може йтися в оповіданні?

2) Опрацювання оповідання Гжегожа Касденке «Загадка друга, або Проблеми з математикою» (с. 159–160).

Комбіноване читання

Спочатку текст читає учитель. Після цього запитує:

— Чи справдилися ваші передбачення? Чому ви так вважаєте?

Продовження читання тексту дітьми.

Використання стратегії «Методика взаємних запитань». Робота в парах

— А зараз об'єднайтеся в пари.

— Проведемо вправу зі «Щоденні 5» — читання з другом. Читайте по черзі текст і ставте одне одному запитання.

Учитель проходить між партами і контролює виконання вправи. Важливо, щоб учні ставили не лише буквальні запитання (*Що? Де? Коли?*), а й запитання, які стосуються ідей, що не лежать на поверхні (*Чому? Що буде далі? Що дає підстави так uważати? Як це впливає на наше життя?*).

Дидактичний кубик «Літературний»

Назви. Хто герої твору?

Чому. Опишіть процес, що відбувається з героями.

Поясни. Ви дійсно вважаєте, що в хлопчика проблеми з математикою?

Придумай. Чому потрібно вивчати математику?

Запропонуй. Де і коли можна використати повчання детектива Нишпорки? Чим воно корисне?

Поділись. Поділіться, що ви відчуваєте, коли помилилися в обчисленні.

Фізкультхвилинка

Читання «ланцюжком»

Вправа «Читацьке колесо»

— Розкажи три важливі епізоди з твору.

— Склади власне продовження історії.

— Опиши свого улюбленого героя твору.

— Що ти хочеш запитати в героїв твору?

— Якби ти потрапив у історію, що б змінилося?

— Про що йдеться в тексті? (Яка його тема?)

— Чого навчає цей твір? (Головна думка.)

Читання за особами

Дискусійна сітка Елвермана, або «Павутинка» дискусії

ТАК	ПРОБЛЕМА	НІ
Так, ...	Чи вміє хлопчик обчислювати?	Ні, ...
ВИСНОВОК		

Читання кінцівки оповідання.

— Чи вдалося вам завершити розслідування?

— Перевірте правильність своєї відповіді: роз'єднайте слова і прочитайте речення на с. 160.

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Вправа «Крісло автора» для обговорення змісту прочитаного.

Одна дитина (за бажанням) сідає в «крісло автора» і виступає в ролі автора твору (бажано, щоб у цій ролі спробували себе якомога більше дітей). Решта формулюють запитання за змістом почутого твору, а «автор твору» повинен відповісти словами, максимально наближеними до тексту.

2) Розв'язування логічних завдань.

Задача 1

Денис, Назар, Остап і Артур — четверо спортсменів. Один з них футболіст, другий — боксер, третій — тенісист, четвертий — баскетболіст. Хто яким видом спорту займається? Назар і Остап не займаються командними видами спорту. Артур і Остап не займаються тенісом. Денис і Назар не займаються футболом. Хто чим захоплюється?

Розв'язок

(Розв'язуємо задачу, виключаючи ті випадки, які суперечать будь-якій умові задачі. Для зручності будемо таблицю, до якої по горизонталі запишемо імена хлопців, а по вертикалі — вид спорту.)

	Денис	Назар	Остап	Артур
Футбол	-	-	-	+
Бокс			+	
Теніс		+	-	-
Баскетбол	+	-	-	

Задача 2

Дмитро, Роман, Олександр, Михайло — четверо талановитих молодих людей. Один з них — танцюрист, другий — художник, третій — співак, четвертий — письменник. Ось що відомо про них.

Дмитро і художник були в театрі в той вечір, коли співак виступав там з концертом. Роман і письменник разом позували художникові. Письменник написав біографічну повість про свого друга Михайла і планує написати про іншого друга Дмитра. Назвіть імена танцюриста, художника, співака і письменника.

Розв'язок

	Дмитро	Роман	Олександр	Михайло
Танцюрист	+			
Художник	-	-		+
Співак	-	+		
Письменник	-	-	+	-

Задача 3

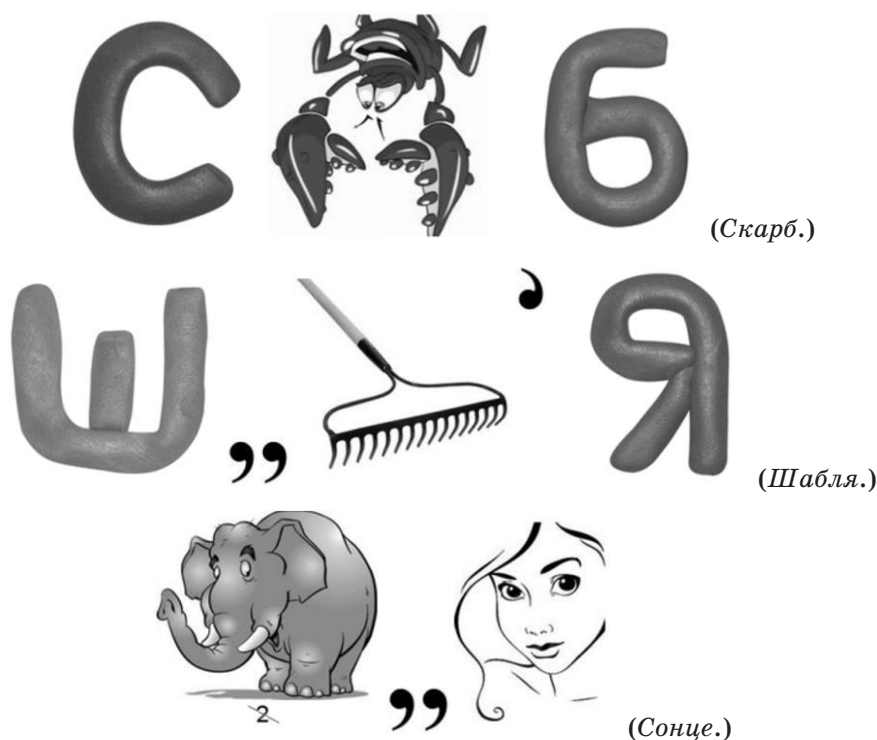
В купе одного з вагонів їдуть шестеро пасажирів, які живуть у різних містах: Львові, Києві, Луцьку, Тернополі, Вінниці, Миколаєві. Їхні імена: Ігор, Олег, Іван, Борис, Руслан, Тарас. Під час посадки Іван допомагав чоловікові з Миколаєва вантажити речі. У дорозі виявили, що Ігор та львів'янин — лікарі, а Руслан і чоловік з Києва — вчителі, Іван і чоловік з Луцька — механіки. Олег і Тарас — військові, а чоловік з Луцька в армії не служив. Ігор і чоловік з Вінниці вийшли в Тернополі, а Іван поїхав далі. Тарас сперечався із чоловіком з Києва про користь нових ліків. Визначте місце проживання кожного та їхні професії.

Розв'язок

	Ігор	Олег	Іван	Борис	Руслан	Тарас	
Львів	-	-	-	-	-	+++	Лікар
Київ	-	+++	-	-	-	-	Вчитель
Луцьк	-	-	-	+++	-	-	Механік
Тернопіль	-	-	+++	-	-	-	
Вінниця	-	-	-	-	+++	-	
Миколаїв	+++	-	-	-	-	-	
	Лікар		Механік		Вчитель		

2) **Вправа «Біном фантазії».**

— Об'єднайте відгадані чотири слова (*пірати, скарб, шабля, сонце*) в невеличку розповідь.

3. **Повідомлення теми та мети уроку**

— Отже, сьогодні ми ознайомимося з твором Жульєтти Парашині-Дені та Олівера Дюлена «Банда піратів. Скарби пірата Моргана».

4. **Вивчення нового матеріалу**

1) **Підготовка до читацької діяльності.**

Робота зі словами

— Прочитайте правильно слова.

Ватажок, капелюх, мапа, галеон.

— Доберіть до слів синоніми.

Ватажок — (*отаман, вожак*).

Капелюх — (*бріль, шапка*).

Мапа — (*карта*).

Галеон — (*корабель, судно*).

— Значення яких слів ви не можете зрозуміти?

Вправа «Квест-цікавинка»

Пірати — це морські розбійники, які грабують торгівельні судна, беруть у полон або вбивають їхні команди і пасажирів.

Перші пірати з'явилися з виникненням мореплавства та морської торгівлі. Описи жахливих піратських набігів зустрічаються ще в грецькій міфології, скандинавських сагах та фольклорі багатьох народів світу. Піратська діяльність вимагала від морських розбійників мужності, відваги та героїзму, мабуть, тому спочатку вона не вважалася якоюсь негідною справою.

Першими піратами вважають фінікійців, які мешкали на східному узбережжі Середземного моря за 1500–1000 років до нашої ери. Саме вони першими навчилися орієнтуватися у відкритому морі по зорях. Жодне в світі судно не могло позмагатися в швидкості з їхніми кораблями. Саме фінікійці першими пройшли Гібралтар, вийшла в Атлантику і знайшли шлях до Британії. А 600 року до н. е. вони здійснили похід довкола Африки.

Звідки ж пішла така назва — «пірати»? Приблизно в IV–III століттях до н. е. почали вживати слово «пірат», яке походить від грецького *peirates* — грабіжник, розбійник. На ті часи грабіжництвом не гребували всі мешканці прибережних поселень, бо більшість торгівельних шляхів проходили поблизу узбережжя. Це був найшвидший і дуже спокусливий засіб збагачення.

Вправа «Передбачення» (за заголовком та ілюстрацією)

- Прочитайте заголовок та розгляньте ілюстрації.
- Як ви гадаєте, про що може йтися в тексті?

2) Опрацювання тексту Жульєтти Парашині-Дені та Олівера Дюлена «Банда піратів. Скарби пірата Моргана» (с. 160–164).

Читання тексту «вчитель — учні»

Вправа «Мікрофон»

- До якого настрою спонукав вас зміст твору?
- Що в ньому сподобалося вам найбільше?
- Назвіть дійових осіб твору.
- Хто з героїв вам найбільше сподобався?
- Хто такий месье Муді?
- Що ви дізналися про риси характеру дітей?
- Знайдіть у тексті слова і вислови, якими їх описують автори.
- Яка подія стала приводом для подорожі?

Читання тексту учнями мовчки

Короткий переказ змісту твору

Фізкультхвилинка

Вправа «Продовж речення»

Томасу 10 років, але...

Томас поводить як ватажок банди, намагаючись...

Цей папуга був колись супутником пірата, ...

Його книжки дуже корисні, там ідеться...

Вона хоче довести всьому світу, що дівчата...

Хлопець скинув свій шкіряний капелюх, який...

Пильно вдивляючись у краєвид, хлопець стежив...

Діти спустилися кам'яними східцями, які...

Там, поміж скель, вони заходилися...

Марі знайшла штопор...

Марі витягла сувій із...

Але на ньому намальовано череп...

А ще Морган тягав із собою...

Морган був змушений зберігати в пляшці мапу з ука-зівками, де він...

Дітлахи вийшли з дому із твердим наміром...

Томас як капітан корабля склав...

Віллі поклала в торбу кілька корисних...

Марі захопила лопати, щоб було...

Вони завантажили все це на свій...

Нарешті галеон прибув...

І юні шукачі пригод рушили...

на вигляд він видається старшим.

усіма командувати, але насправді трохи бо-язкий.

Великого Джона, дідуся Томаса і Марі.

про морські вузли, далекі острови, піратів та інше.

нічим не поступаються хлопцям.

завжди носив, і з-під нього вибилося довге руде волосся.

за кораблями, які стояли в бухті.

вели на берег.

шукати блискучий предмет.

і відкоркувала пляшку.

пляшки і поклала на стіл.

із двома перехрещеними пістолетами.

невеличку скриньку.

заховав свій скарб, щоб захистити перга-мент від води.

знайти скриньку старого пірата.

мапи і компас.

книжок із пошуку скарбів.

чим викопати скарб.

невеличкий галеон, який називався «Чорний Дракон».

на острів Краба.

в напрямку, вказаному їхнім ватажком.

Вправа «Творчий конкурс»

— Намалюйте корабель юних піратів, на якому вони вирушили на пошук скарбів.

Вправа «Встанови відповідність»

Його прозвали за руде волосся. Має звичку носити шкіряний капелюх. Поводиться як ватажок банди. Керує гелеоном «Чорний дракон». Уміє читати мапу і користуватися компасом. Його улюбленою зброєю є рогатка.		Месьє Муді
Цей папуга був колись супутником пірата, Великого Джона, дідуся Томаса і Марі.		Томас Вогняний
Це сусід Томаса і Марі, розумник і хитрун. Він завжди носить окуляри. Його книжки дуже корисні, там ідеться про морські вузли, далекі острови, піратів та інше.		Марі Безстрашна
Їй 8 років. Характер мужній. Любить одягатися, як пірат, і носити пов'язку на голові. Має дерев'яну шаблю, з якою добре вправляється.		Віллі-Розумник

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Вправа «Філворд».

б	о	я	з	к	и	й			
р	о	з	у	м	н	и	к		
х	и	т	р	у	н				
з	а	л	і	з	н	и	й		
с	м	і	л	и	в	а			
л	і	н	и	в	и	й			
в	а	й	л	у	в	а	т	и	й
п	і	д	л	е	с	л	и	в	а

— Прочитайте слова та випишіть лише ті риси характеру, що належать героям твору. (*Боязкий, розумник, хитрун, залізний, смілива.*)

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «Чарівний капелюх»

Діти пишуть свої імена та прізвища на окремих клаптиках паперу. Ці клаптики кладуть у капелюх або коробку, перемішують. Кожен по черзі витягує по одному клаптику. Учні, чие ім'я витягнули і назвали, кажуть добрі слова про те, як він працював на уроці. І так — аж до останнього клаптика в капелюсі.

2. Домашнє завдання

Читання та стислий переказ оповідання Жульєтти Парашині-Дені та Олівера Дюлена «Банда піратів. Скарби пірата Моргана» (с. 160–164).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 120. ЖУЛЬЄТТ ПАРАШИНІ-ДЕНІ ТА ОЛІВЕР ДЮЛЕН «БАНДА ПІРАТІВ. СКАРБИ ПІРАТА МОРГАНА» (продовження)

Мета: навчати учнів виразно читати текст, інтонувати речення, аналізувати прочитане, розповідати про свої враження від прослуханого твору; розвивати критичне мислення, вміння висловлювати думку; поповнювати словниковий запас учнів; виховувати повагу одне до одного.

Обладнання: кросворд, ілюстрації.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

Вже дзвінок сигнал нам дав:
Працювати час настав.

Тож і ми часу не гаймо,
Роботу швидше починаймо.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Мовленнєва розминка.*

Вдихнути повітря носом, видихнути ротом (губи скласти трубочкою).

— Уявляємо, що граємо на дудочці.

— Дме легенький вітерець.

— Язичком почистити губки.

3) *Робота над чистомовкою.*

Шу-шу-шу — чистомовки я пишу.
Ят-ят-ят — їх пишу для всіх малят.
Ки-ки-ки — всі говорять залюбки.
Ло-ло-ло — щоб чисте мовлення було.

4) *Робота над скоромовкою.*

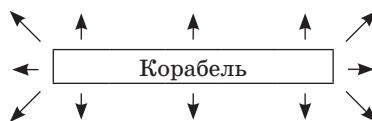
Їхала Хима до Максима
Візком-тарадайкою;
Тарадайка торохкоче,
Сива кобила везти не хоче.

2. Мотивація навчальної діяльності

1) *Робота над загадкою.*

- Через море-океан,
В сильний шторм чи ураган
Впевнено вперед прямує,
А на ньому люд мандрує. (*Корабель.*)

2) *Вправа «Асоціативний куц».*

(*Якір, мотуз, драбина, борт, вітрила, вода, вітер, швидкість, прапор, острів...*)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Отже, сьогодні ми продовжуємо ознайомлення із твором Жульєтти Парашині-Дені та Олівера Дюлена «Банда піратів. Скарби пірата Моргана».

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами

— Прочитайте правильно слова.

Тукан, краєвид, пагорб, озирнувшись, замилювалися.

Тукан — це птах. Як правило, вони живуть у тропічних і субтропічних регіонах. Мостять свої гнізда в дуплах дерев і норах, зроблених іншими тваринами — такими, як дятли. Дзьоб туканів має дуже обмежене використання як інструмент.

— Значення яких слів ви не можете зрозуміти?

Вправа «Передбачення» (за заголовком та ілюстрацією)

— Прочитайте заголовок та розгляньте ілюстрації.

— Як ви гадаєте, про що може йтися в тексті?

2) Опрацювання тексту Жульєтта Парашині-Дені та Олівера Дюлена «Банда піратів. Скарби пірата Моргана» (с. 164–166).

Читання тексту «вчитель — учні»

Вправа «Читацьке колесо»

— Розкажи три важливі епізоди з твору.

— Уяви себе учасниками подій. Як би ти допоміг/допомогла юним піратам повернути скриньку зі скарбами?

— Опиши свого улюбленого героя твору.

— Що ти хочеш запитати в героїв твору?

— Якби ти потрапив у історію, що б змінилося?

— Про що йдеться в тексті? (Яка його тема?)

— Чого навчає цей твір? (Головна думка.)

Фізкультхвилинка

В казковому лісі розминка.
Настала фізична хвилинка.
Втому проженем руками,
Вгору їх піднімем з вами.
Потім присядемо дружно,
Ноги згинаємо пружно.
Руки, мов крила, розправим
І до плечей їх поставим.
Коло вперед покрутили,

Потім назад повторили.
Голову вниз опустили,
Потім назад нахилили,
Потім наліво поклали,
Потім направо. І стали
Рівно і струнко.
Швидко скінчилась хвилинка.
Нас збадьорила розминка.

Читання для друга

Вправа «Познач рядки із твору»

- Марі міцно стисла руків'я своєї шаблі, готова захищатися.
- Раптом із кущів вилетіла ворона.
- Діти рушили далі, керуючись вказівками компаса.
- Опинившись на тому боці, юні пірати замилювалися чудовим краєвидом.
- Пагорб був укритий грибами.
- Невдовзі юні пірати дісталися струмка.
- Тут вони розійшлися в різні боки і почали шукати місце, позначене на мапі червоним хрестом.
- Схопивши відра вони почали черпати воду зі струмка.
- Через кілька хвилин лопата Марі вдарилася об щось тверде.
- Томас і Віллі кинулись до неї, щоб допомогти вирити невеличку скриньку.

УРОК 121. ЖУЛЬЄТТ ПАРАШИНІ-ДЕНІ ТА ОЛІВЕР ДЮЛЕН «БАНДА ПІРАТІВ. СКАРБИ ПІРАТА МОРГАНА» (продовження)

Мета: навчати учнів виразно читати текст, інтонувати речення, аналізувати прочитане, розповідати про свої враження від прослуханого твору; розвивати критичне мислення, вміння висловлювати думку; поповнювати словниковий запас учнів; виховувати повагу одне до одного.

Обладнання: кросворд, ілюстрації.

Тип уроку: комбінований урок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Організація класу

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуалізація опорних знань

1) *Перевірка домашнього завдання.*

2) *Вправа «Віднови вірш».*

— Доберіть рими, щоб утворився вірш.

В мене є книжок... (*багато*) —
І новенькі, і старі.
Я піду до школи з... (*татом*),
Всі книжки віддам... (*сестрі*).

Хай вона сама... (*читає*)
Про Лисичку, Журавля,
Хай вона багато.. (*знає*),
Як багато знаю... (*я*).

3) *Робота над чистомовкою-добавлянкою.*

А-а-а — йде дівчинка... (*мала*).
И-и-и — ми галявину... (*знайшли*).
Ма-ма-ма — настала... (*зима*).
Мі-мі-мі — подарунок... (*мамі*).
Ум-ум-ум — на перерві в класі... (*шум*).
Ап-ап-ап — траву скубе... (*цап*).
Ве-ве-ве — човен по воді... (*пливе*).
Ив-ив-ив — кухар квас... (*варив*).

4) *Вправа «Доберіть слово».*

— Доберіть до слів — назв предметів по 2–3–4 слова — ознаки або дії.

Галеон — великий, вітрильний, багатопалубний.

Весна — рання, затяжна, стрімка.

Книга — цікава, товста, старовинна, художня.

Море — спокійне, бурхливе, синє, глибоке.

2. Мотивація навчальної діяльності

Вправа «Квест-цікавинка»

Найбезглуздішим чином знайшов скарб фермер Мані з міста Сант-Меріс, що на острові Тасманія. Ввечері він вів доїти корову на скотний двір. Раптово тварина провалилася в якусь яму і зламала ногу. Фермер, проклинаючи долю, почав допомагати корові дійти до хліва. Кинувши погляд у бік неглибокої ями, він побачив на дні бляшану коробку, пом'яту ногою корови, у якій були закупорені 249 золотих соверенів часів королеви Вікторії.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Отже, сьогодні ми завершимо роботу над твором Жульєтти Парашині-Дені та Олівера Дюлена «Банда піратів. Скарби пірата Моргана».

4. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовка до читацької діяльності.

Робота зі словами

— Прочитайте правильно слово.

Абордаж.

Абордаж — старовинний спосіб морського бою — зближення з ворожим кораблем і зчеплення з ним для рукопашного бою.

Вправа «Передбачення» (за заголовком та ілюстрацією)

- Прочитайте заголовок та розгляньте ілюстрації.
- Як ви гадаєте, про що може йтися в тексті?

2) Опрацювання тексту Жульєтти Парашині-Дені та Олівера Дюлена «Банда піратів. Скарби пірата Моргана» (с. 167–168).

Читання тексту «вчитель — учні»

Вправа «Мікрофон»

- Чи правильним виявилось твоє припущення щодо змісту твору?
- Яка пригода трапилася з дітьми?
- Із чого все почалося?
- Чим закінчилося?
- Хто допоміг юним піратам повернути скриньку зі скарбами?
- Які ж скарби були в скриньці грізного пірата Моргана?
- Розкажи найцікавіший епізод твору.
- До яких почуттів спонукало тебе читання пригод?
- Коли радів/раділа?
- Коли хвилювався/хвилювалася?
- Коли обурювався/обурювалася?
- Поясни чому.

Фізкультхвилинка

Читання для себе

Вправа «Крісло автора» для обговорення змісту прочитаного

Одна дитина (за бажанням) сідає в «крісло автора» і виступає в ролі автора твору (бажано, щоб у цій ролі спробували себе якомога більше дітей). Решта формулюють запитання за змістом почутого твору, а «автор твору» повинен відповісти словами, максимально наближеними до тексту.

5. Закріплення вивченого матеріалу

1) Письмо для себе.

Хто допоміг дітям повернути скриньку? Запиши.

Які ж скарби були в скриньці грізного пірата Моргана? Запиши.

---

2) Виставка книг.

3) Тестування.

1. Хто з героїв належав до банди юних піратів?

- Томас Вогняний
- Марі Безстрашна
- Великий Джон
- Маркус
- Месьє Муді
- Віллі-Розумник

2. Що означає слово *галеон*?

- А Велике багатопалубне парусне судно
- Б майданчик для ігор
- В укриття для бійців

3. Як називався галеон банди піратів?

- А «Старий Джек»
- Б «Грізний Пес»
- В «Чорний Дракон»

4. Чому Томас дістав прізвисько Вогняний?

- А За руде волосся
- Б гарно розпалював вогнище
- В любив дивитися на вогонь

5. Про кого йдеться?

Цей хлопчина був відомим бешкетником, злодюжкою і брехуном.

- А Маркус
- Б Томас Вогняний
- В Великий Джон

6. Про кого йдеться?

Він уміє читати мапу і користуватися компасом.

- А Віллі-Розумник
- Б Томас Вогняний
- В Мсьє-Муді

6. Що захопила із собою в подорож Марі?

- А Мапи і компас
- Б кілька корисних книжок їх пошуку скарбів.
- В лопати, щоб було чим викопати скарб

7. Установи послідовність подій у тексті.

- Схопивши лопати, вони заходилися копати велику яму. Через кілька хвилин лопата Марі вдарилася об щось тверде. Томас і Віллі кинулися до неї, щоб допомогти вирити невеличку скриньку.

- З-за кущів вискочив Маркус! Він підскочив до скриньки, схопив її та вигукнув: «Дякую, що вистригли для мене, друзі!»
- Раптом із кущів вилетів тукан.
- Утомившись від роботи, юні шукачі пригод усілися перепочити.
- Томас, утративши рівновагу, шубовснув у воду...

8. Що було зображено на мапі?

- А Великий острів
- Б море
- В океан

9. Як називався острів, де знаходився скарб Моргана?

- А Острів Акули
- Б острів Краба
- В острів Змій

10. Які скарби були в скриньці жорстокого пірата Моргана?

- Золоті монети
- дерев'яний корабель
- фігурка пірата
- плюшевий ведмедик
- аркуші дитячих малюнків
- пістолети

11. Ким був у молодості Великий Джон?

- А Столяром
- Б піратом
- В вчителем

12. Що виявилось дорожчим за всі скарби світу?

- А Спогади дитинства
- Б ящик з коштовностями
- В валіза з алмазами

13. Хто допоміг юним піратам повернути скриньку?

- А Кіт
- Б собака
- В папуга

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Вправа «Знаю — Хочу знати — Дізнався»

З	Х	Д

У стовпчик «З» — поставити плюстик, учні промовляють те, про що їм уже було відомо з цієї теми.

У стовпчик «Х» — чого хотіли дізнатися під час уроку.

У стовпчик «Д» — що дізнались під час вивчення теми.

2. Домашнє завдання

Читання та стислий переказ тексту Жульєтти Парашині-Дені та Олівера Дюлена «Банда піратів. Скарби пірата Моргана» (с. 167–168).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. *Вашуленко М. С.* Українська мова та читання : підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1 / М. С. Вашуленко, Н. А. Васильківська, С. Г. Дубовик. К. : Видавничий дім «Освіта», 2021. 168 с. : іл.
  2. *Вашуленко О. В.* Українська мова та читання : підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1 / О. В. Вашуленко. К. : Видавничий дім «Освіта», 2021. 168 с. : іл.
  3. *Легенди України про птахів, тварин, рослин/ Т. М. Чамата. Х. : Промінь, 2009.*
  4. *Мої улюблені вірші/ уклад. В. Паронова. Тернопіль : Підручники і посібники, 2016.*
  5. *Нова українська школа: порадник для вчителя/під заг. ред. Бібік Н. М. К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяда»», 2017.*
  6. *Формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів/упоряд. Божко О. В. Х. : Вид. група «Основа», 2014.*
  7. *Що? Як? Чому?/Популярна дитяча енциклопедія. Свят рослин. Світ первісних птахів. Х. : Глобус, 1999*
  8. *Народ скаже — як зав'яже: Українські народні прислів'я, приказки, загадки, скоромовки. Упоряд. Н. С. Шумада. К., Веселка, 1985.*
  9. *Прищепя К. С., Лук'яненко В. Г. Тематичний словник школяра. — К. : Гала, 1997.*
  10. *Словник української мови: в 11 томах. Том 2, 1971.*
  11. *Цікаве мовознавство в початковій школі: посібник для вчителя початкових класах Г. Одинцова, Я. Кудлюк. Тернопіль: Підручники і посібники, 2013.*
- <http://rebus1.com/ua>
<https://krasotkina.com>
<https://urokok.com.ua>
<https://dovidka.biz.ua>
<https://imso.zippo.net.ua>
<https://uti-puti.com.ua>
<https://mamabook.com.ua>
<https://pidru4niki.com>
<https://biblio.lib.kherson.ua>
<https://www.slideshare.net>
<https://tsikavi-fakty.com.ua>
<https://uk.wikipedia.org>
<https://www.ukraine-is.com>
<http://visti-kalush.com.ua>
<https://traditions.in.ua>
https://bookwoed.blogspot.com/2017/11/blog-post_15.html
<https://vsviti.com.ua>
<https://pustunchik.ua>
<https://mala.storinka.org>
<http://www.poetryclub.com.ua/printpoem.php?id=839840>
<http://doshkolenok.kiev.ua>
<https://maximum.fm>
<https://lviv-tourist.info>
<http://abetka.ukrlife.org>
<https://tales.org.ua/charivni-tsukerky/>
<https://v-mandry.com/zaporizka-sich/>
<https://nbu4kids.wordpress.com/>
<http://kazkar.info>
<https://www.factday.net>
<https://ckp.in.ua/news/11623>
<https://osvitanova.com.ua>
<https://ukr.tivoyageur.com/chem-udivitelni-planeti-solnechnoj-sistemi>
<http://vnis.com.ua/useful-information/publications/Cikavi-fakty-pro-sonyashnyk/>
<https://balachky.org/tag/disciplina>

<https://dytpsycholog.com>
https://filmontree.at.ua/publ/citati_velikikh_ljudej/1-1-0-12
<https://zagadki.in.ua>
<https://shostka-news.com>
<https://www.kotya.com.ua/znykle-domashnye-zavdannya>
<https://naurok.com.ua>
<http://tetianarusnak.blogspot.com>
<https://ogorodniki.com/article/top-7-tsikavikh-faktiv-pro-cheremshinu>
<http://slovopys.kubg.edu.ua/top-10-vyslovliuvan-olesia-honchara-v-iakykh-vidobrazhena-neimovirna-liubov-do-ridnoi-movy/>
<https://dialogimam.com>
<https://uk.wikiquote.org>
<https://suspilne.media/108241-malovidomi-fakti-z-zitta-lesi-ukrainki-suspilne-videonovini/>
<https://ukrlit.net/biography/chervin.html>
<http://www.garmoniya.mk.ua>
<https://megaznaika.com.ua>
<https://biblioteka.cdu.edu.ua>
<http://korusno-znatu.in.ua>
<https://www.volynpost.com/news/119910-cikavi-ta-malovidomi-fakty-pro-tyulpany>
<https://taslife.com.ua/blog/ukraine-museums-alfresco>
<http://sum.in.ua/>
<https://cikavo-znaty.com>
<https://www.youtube.com>
<https://www.facebook.com/>
<https://daisysign.com/2020/12/13/facts-balu/>
<http://yrokiu.ru/skoromovki/1854-skoromovka82>
http://pernatidruzi.org.ua/soloveyko_visim_faktiv.html
<https://univd.edu.ua/uk/news/8038>
<https://jmil.com.ua/2020-7/litstudio>
<https://vseosvita.ua/test/anita-maidaniuk-zvidky-prykhodiat-slova-729025.html>
http://www.planeta.co.ua/ua/tales/grynko_drum.php
<https://www.radiosvoboda.org/a/desyat-faktiv-pro-solomiyu-krushelnytsku/31474241.html>
https://emilivirshi.blogspot.com/2019/10/blog-post_27.html
<https://ukr.media/animals/377766/#:~:text=Цікавий факт, що в одному, градусів вище, ніж у людини>
<https://nrv.org.ua/czikavi-fakty-pro-arktyku-top-10/>
<https://fld.udpu.edu.ua/tsikavi-fakty-pro-hroshi-svitu/>
<http://zagadki1.ru/ua/zagadka/v-nebi-vysoko-mizh-khmar.htm>
<https://uk.lasamigasdenadie.com/facts-about-kites-422>
<Discover.in.ua>
https://www.moyo.ua/news/16_unikalnyh_sposobov_primeneniya_kvadrokoptero.html

Навчальне видання

Серія «Мій конспект»

КРАВЦОВА Надія Михайлівна,
ПРИДАТОК Ольга Дмитрівна

**УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ.
4 КЛАС. ЧАСТИНА 2**

Відповідальний за видання *А. В. Бойко*

Підписано до друку 29.08.2022. Формат 84×108/16.
Папір газет. Друк офсет. Гарнітура Шкільна.
Ум. друк. арк. 31,92. Замовлення № 22-09.

ТОВ «Видавнича група «Основа»
61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66
тел. (057) 731-96-34
e-mail: office1@osnova.com.ua
<https://osnova.com.ua>

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6058 від 01.03.2018 р.

Надруковано у друкарні ТОВ «ТРИАДА-ПАК»
м. Харків, пров. Сімферопольський, 6. Тел. +38(057)703-12-21
www.triada-pack.com, email: sale@triada.kharkov.ua
ISO 9001:2015 № UA228351, FАMО TRIADA LLC (065445)